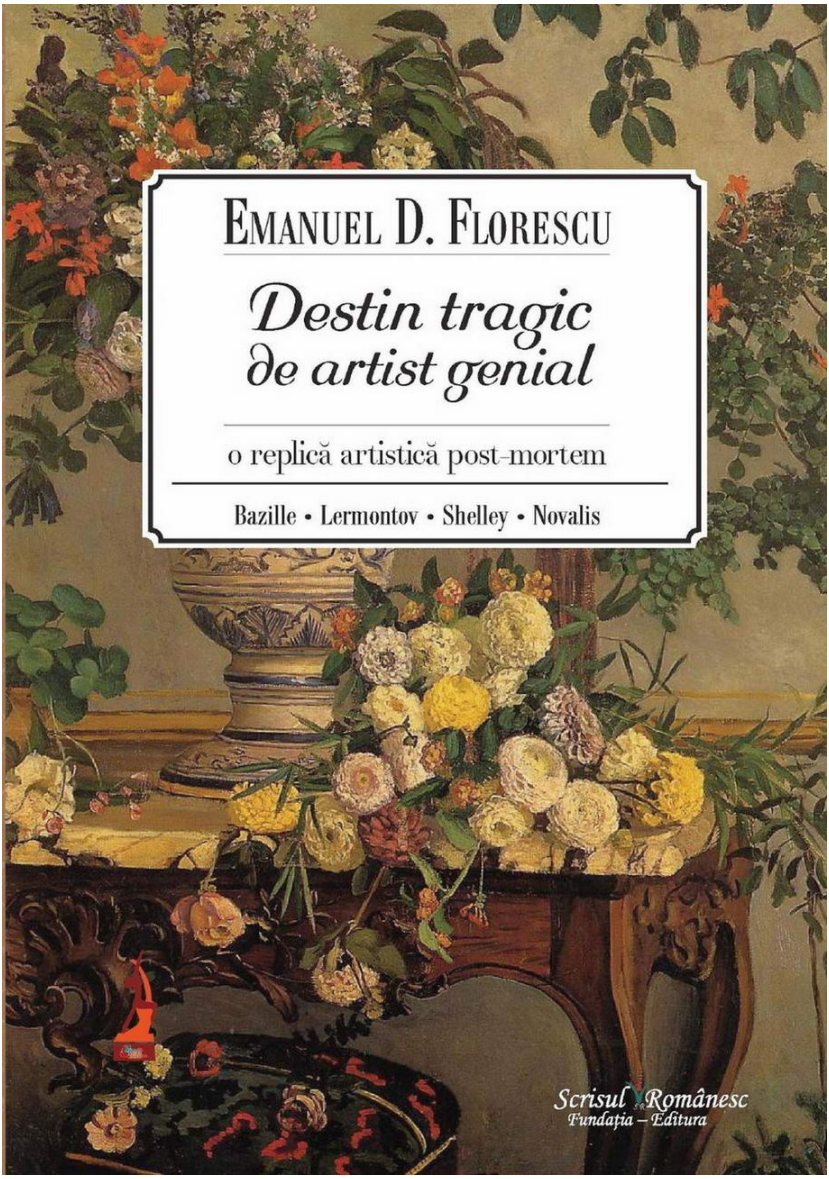

Reeditare electronică cu acceptul direct al autorului EMANUEL D. FLORESCU şi al Bibliotecii Cronopedia,

realizată de Ioan Muntean

Reproducerea – integrală sau parţială – a lucrării şi difuzarea ei pe cale electronică sunt autorizate pentru folosul privat al cititorului şi pentru scopuri necomerciale.

Emanuel D. Florescu
Destin tragic de artist genial

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
FLORESCU, EMANUEL
Destin tragic de artist genial. O replică artistică postmortem/ Emanuel Florescu; editor: Florea Firan – Craiova: Scrisul Românesc Fundaţia – Editura, 2015 ISBN 978 – 606 – 674 – 099 – 9 I. Firan, Florea (ed.)
821.135.1.09
© Emanuel D. Florescu e Scrisul Românesc Fundaţia-Editura, Craiova, 2015 Tel. /fax: 0722.753.922; 0251/413.763 Email: scrisulromanesc@yahoo.com

EMANUEL D. FLORESCU

Destin tragic de artist genial

o replică artistică post-mortem

Bazille • Lermontov • Shelley • Novalis

Scrisul Românesc
Fundația – Editura

Cuvânt înainte

Întotdeauna m-a intrigat destinul tragic şi nedrept al unor foarte talentaţi şi promiţători artişti ai culturii universale (fie ei scriitori, pictori, sculptori, compozitori sau muzicieni), pe care moartea s-a grăbit să-i răpească în

floarea tinereţii şi-n mijlocul activităţii lor artistice, lăsându-i cu lucrări sau proiecte neterminate, şi privându-ne pe noi de alte potenţiale capodopere artistice, pe care ar fi fost capabili să le înfăptuiască.

Am încercat, lucru destul de dificil de altfel, să mă pun în locul lor, atât ca om, cât şi ca autor, şi să-mi imaginez senzaţia teribilă provocată de inerentul şi durerosul sentiment de frustrare, pe care trebuie să-l fi resimţit intens, constatând că firul vieţii se rupe brusc şi imprevizibil, tocmai când toată viaţa părea să le stea înainte, iar cariera artistică se afla abia la începutul ei. Am încercat astfel să simt împreună cu ei, să văd moartea prin ochii lor sensibili, să o experimentez virtual prin moartea lor reală, să mă împărtăşesc cu destinul lor nefast, ca să pot înţelege şi descrie cumva inefabila senzaţie a despărţirii premature şi definitive de tot ceea ce au fost, au avut, au făcut şi au iubit pe lume. Ne place viaţa tocmai fiindcă o trăim efectiv şi o experimentăm în diverse moduri empirice şi sub multiplele ei aspecte incitante, dar şi moartea ne fascinează profund prin misterul ei tulburător şi prin transcendentalitatea ei atemporală cu conotaţie magică.

Moartea este sfârşitul nedorit al fiecărui om pe acest pământ primitor, un sfârşit pe care îl dorim cât mai întârziat cu putinţă, şi pe care încercăm din răsputeri să-l amânăm cel puţin. De evitat, nu-l putem evita, dar ne putem măcar răzvrăti formal împotriva tiraniei ei absolute, care ne cheamă când vrea şi ne ia în contextul spaţio-temporal pe care îl stabileşte singură, fără să ne consulte măcar în prealabil şi fără să manifeste vreun pic de compasiune pentru soarta noastră ingrată. Dar nu ne putem răzvrăti împotriva dictaturii totale a morţii decât cât timp suntem în viaţă, înainte de apariţia ei fatidică.

Revolta noastră formală este însă sortită eşecului, căci noi ne luptăm oarecum artistic, doar cu voinţa şi cu vorba, pe când moartea ni se împotriveşte mult mai prozaic dar realist, cu puterea şi cu fapta. Şi chiar dacă rezultatul este acelaşi, iar înfrângerea noastră este pur şi

simplu inevitabilă, totuşi nu este acelaşi lucru dacă ne răzvrătim, ori nu, împotriva despotismului morţii celei odioase. De aceea cred că, deşi nu putem face nimic pentru a împiedica instalarea morţii, putem cel puţin să ne exprimăm dispreţul şi dezaprobarea faţă de metodele ei nedemocratice, faţă de natura ei insensibilă ori de menirea ei sinistră. Palidă consolare, trebuie să recunoaştem, dar măcar cu această consolare să ne putem mândri şi noi!

Prin redactarea acestei cărţi am urmărit să acord o şansă unică unor artişti talentaţi, pe care moartea i-a chemat parcă înainte de vreme şi i-a răpit din lumea noastră de foarte tineri, oprindu-le brutal ascensiunea artistică şi periclitându-le astfel locul binemeritat în patrimoniul culturii universale.

Într-o manieră poate originală, sub forma unui monolog postmortem, am dat acestor artişti bătuţi de soartă posibilitatea de-a se exprima personal şi de-a se răzvrăti împotriva destinului şi-a morţii, chiar şi după moarte. Le-am dat dreptul la replică postumă, căci posteritatea le datorează moralmente acest drept natural; şi-apoi măcar atâta satisfacţie să mai aibă şi ei în urma vicisitudinilor şi nedreptăţilor sorţii.

Inedita lor intervenţie din morţi, un pic cam întârziată, dar într-o formă literară destul de pitorească, constituie elementul de ficţiune (poate singurul) din această lucrare. În rest, identitatea artiştilor, datele biografice folosite, ori contextul morţii lor premature concordă în cea mai mare măsură cu realitatea istorică cunoscută. Desigur ei se exprimă aici prin mine, căci mi-am asumat umil şi bucuros importantul rol de intermediar providenţial, sau oracol modern dacă vreţi, pentru a-i putea introduce astfel în epoca contemporană a lumii noastre.

Această modalitate de manifestare postumă, cam singura posibilă de altfel, mi s-a părut că reprezintă metoda cea mai pertinentă prin care ei, de mult decedaţi, să se mai poată totuşi exprima într-o manieră cât mai personală, directă, intimă şi naturală cu putinţă, chiar

dacă imaginară. Beneficiind evident de ajutorul extern indispensabil în situaţia lor delicată, care a constat tocmai în modestul, dar fundamentalul, meu rol de mediator fictiv între cele două lumi reale (asta dacă admitem că morţii nu dispar efectiv într-o nonexistenţă absolută).

Am dorit să aduc astfel un cuvenit şi respectuos omagiu peste timp unor artişti talentaţi, poate chiar geniali, care şi-au propus multe (proiecte artistice) dar au realizat destul de puţine (din ele), din cauza destinului dramatic, care i-a omorât prematur şi i-a împiedicat să-şi consolideze reputaţia de artişti şi să-şi confirme în timp geniul artistic. Prezenta carte se vrea o solemnă, dar dinamică, evocare a personalităţilor lor autentice, dar totodată şi un gest de adâncă compasiune pentru soarta lor nefericită, şi, nu în ultimul rând, un legitim elogiu al operei lor nemuritoare, dar poate mai puţin popularizată şi cunoscută în profunzimea ei sublimă.

Consider că şi aceşti artişti, morţi de foarte tineri şi doar la începutul carierei lor artistice, au în mod justificat dreptul la maxima recunoaştere artistică. Dreptul acesta nu li-l confer eu, sau altcineva care ar putea fi suspectat de subiectivism, ci şi l-au câştigat singuri, prin talentul, valoarea şi opera lor, chiar dacă au trăit puţin şi n-au mai putut realiza tot ceea ce îşi programaseră şi erau capabili să mai creeze în alţi eventuali ani de viaţă, însuşi faptul că s-au impus totuşi în literatură şi artă, în pofida handicapului major al vieţii lor scurte, vorbeşte de la sine despre marea lor valoare artistică şi ne determină să intuim uriaşul lor potenţial artistic rămas din păcate nevalorificat în întregime.

Este mai uşor şi mai firesc să te consacri finalmente într-un domeniu, în care activezi cu bune rezultate timp de câteva decenii, dar este mult mai greu, şi cu atât mai remarcabil, să reuşeşti să te consacri după o activitate de doar câţiva ani, şi concurând în compania altora la fel de performanţi, dar mai longevivi. Artiştii valoroşi, care au murit de tineri, sunt de regulă mai puţin cunoscuţi publicului larg şi (mai) neavizat, în comparaţie cu alţii care

au trăit mai mult, tocmai din cauza morţii lor pretimpurii, care le-a stopat cariera artistică şi le-a periclitat consacrarea deplină.

Astfel de artişti (pictori, compozitori sau scriitori) merită cu prisosinţă să fie mai bine cunoscuţi de posteritate, atât în plan personal, cât şi în cel profesional, şi totodată mai corect apreciaţi pentru contribuţia lor însemnată în arta pe care au slujit-o, au modelat-o, au înfrumuseţat-o şi îmbogăţit-o. Nutresc convingerea că, pe măsură ce vor fi mai bine cunoscuţi, vor fi şi mai mult preţuiţi, căci nimeni nu poate aprecia corect ceea ce nu (prea) cunoaşte efectiv; iar valoarea autentică, odată cunoscută, este de obicei recunoscută şi apreciată. Or, scopul principal al acestei lucrări este tocmai acela de a-i populariza pe aceşti artişti defavorizaţi de soartă, sau de a-i readuce în prim-planul actualităţii culturale şi în memoria evazivă a celor ce i-au cunoscut măcar tangenţial din istoria artei.

Iniţial am avut o listă mai lungă cu posibili candidaţi, cărora să le acord şansa aceasta, poate unică, la exprimare artistică postmortem, fie ea şi fictivă, dar şi la o evocare reală şi realistă, însă, pe temeiul unor normale criterii de selecţie (fie obiective, fie subiective), m-am oprit într-un final la doar patru artişti ai secolelor trecute, adevărate personalităţi ale locului şi timpului lor, ca şi ale istoriei obiective a artei, dar probabil mai puţin cunoscuţi astăzi, în raport cu valoarea, realizările şi meritul lor. Este vorba de pictorul francez Frédéric Bazille, mort la 29 de ani, de poetul rus Mihail Lermontov, mort la 26 de ani, de poetul englez Percy Shelley, decedat la 30 de ani, şi de poetul şi prozatorul german Friedrich von Hardenberg (cunoscut mai bine prin pseudonimul Novalis), mort şi el la nici 29 de ani.

Acestea sunt cele patru personalităţi artistice, pe care le-am transformat în personajele literare ale acestei cărţi comemorative. Pentru reuşita acestui demers literar, am încercat să mă pun efectiv în pielea lor, precum zice expresia populară, şi am căutat să prezint lucrurile strict

din perspectiva lor concretă şi subiectivă. Prin urmare, fiecare monolog literar al cărţii îl reprezintă cât mai fidel posibil pe respectivul artist narator, din postura lui socio-istorică şi cu viziunea lui artistică, filosofică ori religioasă. Bineînţeles, în măsura incompletă în care i-am cunoscut indirect, recte prin intermediul fragmentarelor surse documentare şi artistice de care am dispus.

Pe lângă aceştia însă, se conturează în cadrul relatării lor inedite şi figurile remarcabile ale altor artişti proeminenţi, dintre care unii se pretează şi ei la prototipul artistului lovit de soartă, pe care l-am profilat aici. Este vorba de marele poet rus Aleksandr Puşkin, mort şi el la doar 38 de ani, de omologul său britanic George Gordon Byron, decedat la 36 de ani, sau de mai puţin celebrul conaţional al său, poetul John Keats, mort la numai 26 de ani.

Aşa că, în expunerea biografiei personajelor principale ale cărţii, am surprins şi amănunte, şi am comentat şi aspecte din viaţa acestor personaje secundare ale cărţii, ca şi din viaţa altor personalităţi artistice consacrate, ce se regăsesc pe paginile acestei lucrări, ca şi în analele istoriei artei, dar care totuşi nu corespund (neapărat) profilului de artist neîmplinit pe care l-am creionat aici. Pe aceşti din urmă artişti vă las să-i descoperiţi singuri, acum vreau doar să vă stârnesc curiozitatea şi apetitul pentru lectură.

De altfel, cartea, care se constituie într-un cvadruplu soliloc confidenţial, este scrisă într-un limbaj cât mai accesibil şi adaptată condiţiilor cititorului modern, chiar dacă personajele ei întruchipează pe nişte personalităţi ale secolelor precedente. Să punctăm că acestea, prin acest joc literar inedit, se adresează cititorului de astăzi şi se exprimă în termeni moderni, prin regia autorului şi spre înţelegerea facilă a cititorului.

Vă asigur că cine poate să renunţe la prejudecata depreciativă, cu care sunt de regulă întâmpinaţi autorii debutanţi, şi va avea curiozitatea de-a lectura această lucrare, va sfârşi prin a-şi schimba curiozitatea în plăcere

şi plăcerea în apreciere. Iertată-mi fie lipsa presupusă de modestie, dar cu obiectivitate vă încredinţez că această carte, odată începută, vă va capta imediat atenţia şi vă va captiva finalmente spiritul, nu prin talentul literar al autorului, ci prin interesanta biografie a personajelor ei, prin individualitatea lor complexă, prin şarmul lor natural, prin monologul lor expresiv, şi, nu în ultimul rând, prin frumuseţea operei lor nepieritoare, din care vom reproduce aici câteva fragmente relevante.

Aşadar, scrierea de faţă conţine şi informaţii biografice, fără a se transforma însă într-o simplă biografie clasică a respectivilor artişti, conţine şi critică artistică, fără a-şi pretinde însă vreo competenţă oficială şi avizată în acest sens, include şi repere istorice ori geografice consacrate, cuprinde şi opera lor artistică (chiar dacă nu integrală), din care redă fragmente, mostre, expuneri sau referiri împreună cu unele comentarii aferente.

De asemenea, cartea abordează temerar şi dezbate argumentat, chiar dacă nu exhaustiv, diverse subiecte interesante de factură artistică, morală, filosofică, religioasă, istorică, socială sau politică, la care lectorul este invitat să mediteze obiectiv şi chiar provocat să reacţioneze subiectiv de la distanţă. Toate aceste elemente obiective şi realiste sunt însă introduse pe un fundal pur imaginar, dar totuşi plauzibil teoretic (noua dimensiune existenţială a artiştilor morţi şi replica lor postumă), în care autorul se poate identifica concret dar numai literar cu spiritele vii şi individualităţile complete ale artiştilor respectivi (ce beneficiază de-acum de o memorie perfectă şi o cunoştinţă superioară), pentru a se putea astfel erija în intermediarul necesar sau oracolul modern.

Trebuie menţionat că nu se intenţionează aici a se idealiza sau mitiza personalitatea şi viaţa protagoniştilor, căci se prezintă pe cât posibil faptele lor reale (bune sau rele), gândurile, vorbele şi adagiile lor preluate din propria operă, jurnale personale, sau din alte surse documentare disponibile. Toate acestea, combinate desigur cu viziunea şi fantezia autorului mediator, pentru a se genera astfel un

sincretism literar original. Totodată, nu se urmăreşte nici a se înfrumuseţa cumva opera lor consacrată, căci acest lucru nu este posibil atâta timp cât este apanajul respectivilor creatori (decedaţi), singurii competenţi din punct de vedere artistic, dar incapabili de-acum din punct de vedere practic. Nici măcar nu se urmăreşte de-a se supraestima importanţa lor culturală şi valoarea lor artistică, pentru simplul motiv că nu ar fi totuşi cazul.

Revenind acum la profilul artiştilor protagonişti ai cărţii, se impune să-l schiţăm prin câteva detalii tehnice.

În primul rând, este vorba de creatori de mare valoare artistică, totodată firi nonconformiste ale vremii lor, care au avut neşansa să moară prematur, de foarte tineri şi de-abia la începutul carierei lor artistice.

Apoi, toţi au trăit sub 30 de ani (dureros şi nedrept de puţin pentru afirmarea deplină a unui artist), toţi au aparţinut secolului XIX, cu excepţia lui Novalis, care a murit chiar la debutul secolului XIX (1801). Iar poeţii comemoraţi aici au făcut cu toţii parte din curentul literar al romantismului.

Pe de altă parte, au fost puţin cunoscuţi şi apreciaţi în timpul vieţii lor, dar posteritatea le-a redat ulterior locul binemeritat în istoria artei contemporane. Şi astăzi sunt prea puţin cunoscuţi de marele public, şi chiar dacă numele lor ar rezona vag în memoria selectivă a oamenilor, totuşi foarte puţini dintre ei i-ar putea identifica cu exactitate, sau ar avea cunoştinţă, fie şi fragmentară, de (din) opera lor minunată.

Este adevărat că cele patru personalităţi artistice, care constituie personajele principale ale acestei cărţi, au fost fatalmente umbrite şi de aura foarte strălucitoare a unor artişti contemporani, care au trăit mai mult, şi-au putut întregi opera şi demonstra geniul artistic, au devenit celebri şi s-au bucurat implicit de o mai mare popularitate în conştiinţa posterităţii. Aceasta fiind de altfel o altă trăsătură caracteristică comună, care i-a grupat până la urmă în profilul specific al artistului neîmplinit, care face obiectul scrierii de faţă. Astfel, Bazille, mort pe front în

timpul războiului franco-prusac din 1870, a fost finalmente eclipsat de prietenii şi colegii săi de artă, Claude Monet, Auguste Renoir sau Edgar Degas, deveniţi între timp celebrii pictori impresionişti, ca şi de Édouard Manet ori Paul Cézanne, care s-au disociat formal de curentul impresionist, dar nu şi de prietenia lor cu Bazille. Lermontov, mort dramatic într-un duel stupid, a fost umbrit de marele Puşkin, Shelley, înecat pe mare de o furtună imprevizibilă, a rămas definitiv în umbra lui Byron cel excentric, iar Novalis, răpus de pneumonie, nu a (mai) putut concura cu Goethe sau Schiller.

Desigur, nu este vina lui Monet că a murit atunci Bazille, nici a lui Renoir că şi-a continuat cu mare succes cariera artistică, după cum nici Puşkin, Byron sau Goethe n-au vreo vină că au devenit celebrităţile de astăzi. În sensul acesta, ei nu au vreo vină, ci au numai merite incontestabile, şi şi-au dovedit cu pregnanţă geniul artistic indiscutabil. Aici nu este vorba de vina cuiva, ci mai degrabă de neşansa acestora de-a muri pretimpuriu şi a nu-şi putea continua creaţia artistică, ori a-şi impune mai pregnant numele pe firmamentul stelelor artistice. Nu este nimeni (altcineva) de acuzat, ci este doar de regretat destinul tragic al unor artişti valoroşi, ce ne-ar fi putut lăsa o moştenire culturală mult mai bogată.

Pe lângă cei amintiţi mai sus, am luat în calcul şi pe alţi artişti cu destine dramatice, pentru a-i prezenta în această lucrare evocativă, dar din diverse considerente a trebuit să renunţ la ei, însă, în niciun caz din motive artistice. De pildă, marele compozitor Mozart, care a murit şi el la numai 35 de ani de o boală încă controversată, era deja prea faimos pentru a-şi mai revendica postum celebritatea, fiind cunoscut şi apreciat încă de când era copil. Poetul rus Serghei Esenin a decedat la 30 de ani (1925), dar pentru că s-a sinucis, n-ar mai putea culpabiliza ulterior destinul despotic pentru moartea sa prematură. Tot astfel şi pictorul olandez Vincent van Gogh (37 de ani), a murit din cauza rănii pe care şi-a provocat-o prin împuşcare. Şi, oricum, notorietatea lui o depăşeşte pe

cea a subiecţilor acestei cărţi, şi nu este în vreun fel periclitată.

Din diferite raţiuni (posibil subiective) am renunţat până la urmă şi la poeţii români arhicunoscuţi (publicului român) Mihai Eminescu (39 de ani) şi Nicolae Labiş (numai 21 de ani), la poetul francez vagabond din secolul XV, François Villon (32 de ani), la compozitorul austriac de la începutul secolului XIX, Franz Schubert (31 de ani), la interesantul pictor francez Toulouse-Lautrec (37 de ani), ca şi la poetul de origine poloneză Vladimir Apollinaris de Kostrowitzky, cunoscut mai bine sub pseudonimul literar Guillaume Apollinaire, decedat la 38 de ani din cauza gripei spaniole (în 1918).

Evident istoria artei cuprinde şi alte nume de artişti merituoşi cu destine dramatice, care ar fi putut, de asemenea, să facă parte dintre personajele acestei cărţi memoriale, dar la care, cu părere de rău, a trebuit să renunţ finalmente. Printre aceştia amintim pe dramaturgul şi eseistul francez din secolul XVII, Cyrano de Bergerac (mort la 36 de ani), un precursor al iluminismului; pe conaţionalul său din secolul ulterior, poetul André Chénier (decedat la 32 de ani), un veritabil precursor al romantismului şi o victimă nevinovată a Revoluţiei Franceze; pe compozitorul german de origine evreiască Felix Mendelssohn (1809 – 1847); pe excentricul şi controversatul artist grafic englez, Aubrey Beardsley (mort la numai 25 de ani), reprezentantul mişcării artistice Art Nouveau de la sfârşitul secolului al XIX-lea; pe popularul poet şi prozator spaniol, Federico García Lorca, executat la 38 de ani în timpul Războiului Civil din Spania; sau pe poetul francez al veacului XX, René Guy Cadou, decedat la numai 31 de ani.

Pe toţi i-am regretat sincer, şi-n special pe Mozart, Schubert, Esenin, Chénier, Lorca şi Labiş, dar din considerente ce ţin de structura cărţii, de profilul specific al artiştilor selectaţi, dar nu numai, a trebuit să renunţ a-i introduce în prezenta lucrare, deşi am fost uneori puternic tentat şi întotdeauna aş fi onorat de o asemenea companie

aleasă. Poate cu altă ocazie, dacă ea se va concretiza vreodată, sub un alt prototip de artist, sau altă structură de carte. Oricum şi ei, ca de altfel şi alţii nenominalizaţi aici, au fost nişte autentice genii artistice, ce ne-au încântat cu opera lor magnifică, şi-al căror destin tragic îl deplorăm sincer şi profund. Destinul unor astfel de artişti a fost şi comun şi excepţional, şi dramatic şi măreţ, şi obişnuit şi special, iar amintirea lor rămâne vie, căci deşi artiştii mor, opera lor rămâne. Ei rămân nişte genii şi dincolo de moarte, iar opera lor artistică rămâne efectiv nemuritoare. Geniul este nemuritor, chiar dacă se manifestă efemer într-un banal trup muritor!

Deşi nu toţi oamenii sunt artişti, după cum nici toţi artiştii nu sunt neapărat geniali, totuşi toţi artiştii sunt tot oameni şi mor la fel ca orice om. Moartea lor este însă o veritabilă pierdere pentru domeniul artei pe care îl reprezintă, iar când moartea lor este foarte timpurie, pierderea este cu atât mai mare şi-ntotdeauna irecuperabilă.

Să ne bucurăm de ceea ce ne-au lăsat ca moştenire perenă, să regretăm ce n-au mai apucat să ne lase, şi să ne amintim de ei aşa cum au fost ca artişti printre oameni şi genii printre artişti! Până ne vom duce şi noi după ei, pe tărâmul misterios al morţii celei tiranice. Fie că suntem artişti, sau nu!

Autorul

(septembrie 2012)

I – Frédéric Raziile

Qjfi pidofi impfieâiom/d ůimth e/daţi de impke & iom & m

Vă salut cu respect, cititori din timp ai acestor rânduri! Vă salut de la o mare depărtare spaţială şi temporală, pe care aş vrea să o micşorez pe cât posibil prin intermediul acestui demers literar postmortem. Un demers original dar realist, concretizat astfel prin inspiraţia unui autor binevoitor, prin care conştiinţa mea nepieritoare vi se poate adresa din nou de dincolo de mormântul în care zace bietul meu trup ciuruit de

gloanţele semenilor mei prusaci. Căci, deşi trupul ni se degradează şi piere din momentul morţii, conştiinţa fiinţei noastre se păstrează totuşi, precum se adevereşte aici, pentru a putea istorisi evenimentele experimentate pe când era unită cu trupul, şi pentru a-şi imagina ce s-ar mai fi putut petrece, dacă nu s-ar fi desprins de trup la un (acel) moment dat... Parcă prea repede în cazul meu, şi nu cred că sunt doar subiectiv sau egoist!

Mă numesc Frédéric Bazille, căci conştiinţa mea nemuritoare se identifică şi acum cu acest nume, iar pentru cei ce nu depistaţi vreo rezonanţă artistică în acest banal nume, mă grăbesc să vă dezvălui că n-am fost vreun filosof visător, după cum s-ar putea interpreta prin prisma gândurilor mele introductive, ci doar un pictor realist. Un simplu pictor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care a avut prea puţin timp la dispoziţie, pentru a-şi putea fauri un renume demn de cel al prietenilor săi impresionişti. Numai valoarea şi amploarea operei artistice te ajută să-ţi faci un renume în istoria artei, şi, din nefericire, opera mea s-a dovedit prea restrânsă, pentru a-şi câştiga incontestabil anvergura unei reputaţii mondiale certe. Cât despre valoarea ei, o las în seama analizei criticilor de specialitate, dar sper să nu fie toţi la fel de obtuzi şi superficiali ca cei de la Salonul din Paris de pe vremea mea.

N-am apucat să fac parte efectiv din curentul impresionist, aşa cum avea el să fie denumit mai târziu, format de lucrările prietenilor şi colegilor mei de la Şcoala de Arte Frumoase din Paris (Monet, Renoir, Sisley), dar ţin să vă mărturisesc că mă regăsesc în el, deoarece stilul lui artistic specific mă reprezintă şi pe mine. Sper că nu sunt contrazis de fel de puţinele tablouri realiste, pe care le-am finalizat în scurta mea viaţă şi activitate artistică! Aşa că mă consider şi eu un pictor impresionist datorită operei pe care am realizat-o în cei opt ani de activitate creativă, şi nu prin simpla asociere sau amiciţie cu prietenii mei dragi, care aveau să devină celebrii impresionişti. Prietenie, de altfel, de care am fost şi rămân mândru, oricum! Iar pentru

cine nu pot fi acceptat ca un autentic pictor impresionist, sper să pot fi totuşi recunoscut ca un veritabil pictor impresionant chiar dinainte de ivirea impresionismului.

Prietenia mea strânsă cu Sisley, Monet, Renoir, Manet, Cézanne şi chiar Degas a fost sinceră şi nepreţuită şi n-a putut fi curmată nici măcar de prematura mea dispariţie din lumea fizică. Ea a persistat şi dincolo de mormântul meu fimest, care s-a interpus brutal în relaţia noastră frumoasă, căci eu m-am bucurat de succesul lor profesional şi din dimensiunea existenţială în care m-am trezit, iar ei, spre cinstea lor şi mângâierea mea postumă, mi-au închinat adesea un gând comemorativ sau un tablou superb.

Încă simt şi acum o intensă satisfacţie sufletească (căci oricum doar acest tip de satisfacţie mi-a mai rămas aici), pentru fiecare ocazie a vieţii, în care am putut să le fiu de folos cu ceva, şi mă bucur că viaţa mi-a dat şansa de-a mă naşte într-o familie burgheză destul de înstărită, situaţie care mi-a permis ajutorarea prietenilor mei mai puţin norocoşi în plan social. Nu vreau să mă laud acum, nici să-mi evidenţiez tardiv mărinimia. La ce folos şi cu ce interes de-acum? Suportul material, pe care li l-am acordat ocazional (în special lui Monet şi Renoir), face parte din normalitatea unei relaţii de amiciţie dintre camarazi din diferite pături sociale. Eu unul aşa consider, şi sunt convins că, dacă soarta ne-ar fi inversat rolurile în privinţa aceasta, şi ei s-ar fi comportat la fel. Nici ei nu s-au ruşinat de ajutorul financiar primit de la mine în momentele dificile ale existenţei lor, iar Claude Monet a rememorat adesea, cu nedisimulată recunoştinţă, situaţiile concrete în care i-a putut fi de real folos. Recunoştinţa lor sinceră şi depăşirea problemelor stringente ale momentelor respective au constituit răsplata mea suficientă, iar gratitudinea şi amintirea plăcută pe care mi-au păstrat-o pentru totdeauna au reprezentat satisfacţia mea lăuntrică permanentă.

Dacă eu i-am ajutat vreodată (mai ales financiar), a fost pentru că am beneficiat nemeritat de mijloacele

necesare, şi totodată pentru că ei au meritat din plin. Atât ca oameni de caracter, buni colegi şi nedespărţiţi camarazi, cât şi ca profesionişti ai picturii, de un potenţial artistic extraordinar, ce avea să fie confirmat ulterior. N-am vrut ca inerentele lipsuri materiale, cauzate de starea lor socială (mai) modestă, de care n-aveau nicio vină, să le prejudicieze cumva capacitatea creatoare ori randamentul artistic impresionant, şi nici măcar să le diminueze entuziasmul debordant, cu care se aplecau asupra unei noi tematici artistice sau a unui nou tablou.

Şi dacă tot am atins subiectul unei prietenii trainice şi dezinteresate, nu pot decât să deplâng modul trist în care a sfârşit fosta lungă amiciţie dintre introvertitul, dar genialul, pictor Paul Cézanne şi mai mondenul scriitor de succes Émile Zola. Deşi l-a ajutat adesea financiar pe amicul său din copilărie, Cézanne, se pare că Zola nu i-a recunoscut uriaşul talent artistic şi nu i-a intuit potenţialul creator, lucru care l-a mâhnit profund pe pictorul nesociabil şi l-a îndepărtat definitiv de prozatorul ce a cunoscut succesul profesional înaintea lui.

Ruptura care s-a produs între cei doi mari artişti francezi ai secolului meu a persistat, din păcate, până la sfârşitul vieţilor lor. Cele două genii ale culturii franceze şi mondiale au încheiat deloc amiabil o frumoasă prietenie, ce i-a apropiat o bună bucată de timp, şi şi-au încheiat despărţiţi şi socotelile cu viaţa, fiind tot supăraţi mutual şi depărtaţi sufleteşte unul de altul. Întâi Zola, în 1902, apoi Cézanne, în 1906, dar la destulă vreme după mine, au părăsit pe rând o lume, pe care iniţial au împărţit-o bucuroşi, şi în care era în continuare suficient loc pentru talentul şi orgoliul amândurora. Dar nu vreau să insist cu alte amănunte picante asupra unei chestiuni dezagreabile din viaţa altora. îl las pe prietenul Cézanne, dacă binevoieşte, deşi mă îndoiesc de acest lucru după câte l-am cunoscut, să relateze singur sau să dezvolte vreodată această poveste delicată din viaţa lui de artist. Deşi, în cazul lor, povestitorul a fost, prin excelenţă, Zola, şi nu Cézanne, nu-i aşa?

Dar permiteţi-mi acum, cititorii mei din alte veacuri, care pătrundeţi prin aceste rânduri în intimitatea vieţii şi gândirii mele, să revin la povestea propriei persoane şi-a propriului destin tragic.

Bunii şi bogaţii mei părinţi, de familie burgheză protestantă din oraşul Montpellier, şi-au dorit să mă vadă medic, drept pentru care am şi studiat câţiva ani medicina la Paris. Dar vocaţia mea era pictura, o îndeletnicire probabil mai puţin nobilă decât medicina şi cu siguranţă mai puţin profitabilă (financiar), în special în acele vremuri mai romantice ale culturii. Este adevărat că operele maestrului Eugène Delacroix, pe care am avut plăcerea să le admir, m-au impresionat prin calitatea lor artistică şi prin realismul lor pregnant, şi m-au ajutat să-mi descopăr vocaţia artistică latentă. În consecinţă, am sfârşit prin a abandona medicina, atât ca practică curentă, cât şi ca perspectivă profesională, şi am început prin a mă dedica în întregime pasiunii pentru pictură, care mă acapara din ce în ce mai evident.

M-am înscris imediat la Şcoala de Arte Frumoase din Paris, unde am avut privilegiul de-a mă întâlni şi-a mă împrieteni cu, la fel de anonimii pe atunci, Sisley, Renoir şi Monet. Datorită posibilităţilor financiare ale familiei mele, mi-am deschis în Paris un atelier de lucru destul de spaţios şi bine utilat din punct de vedere tehnic, pe care l-am împărţit bucuros cu Renoir şi Monet, şi unde primeam cu drag vizitele ocazionale ale lui Manet, Degas, Cézanne sau Pissarro.

Ce timpuri romantice mai erau, stimaţii mei cititori, şi ce viaţă boemă mai duceam! Un grup de artişti talentaţi, uniţi de pasiunea pentru pictură, tineri şi independenţi, aflaţi în căutarea idealului artistic! îndrăgostiţi iremediabil de natură şi frumos, eram zilnic în căutarea luminii potrivite şi-a culorilor adecvate, dorind să surprindem pe pânză diverse instantanee ale vieţii, să oprim clipa timpului la momentul şi-n contextul ales, şi desigur, într-o manieră cât mai realistă cu putinţă. Că era şi greu, că era destul de stresant, uneori de-a dreptul epuizant, nici nu

mai conta, pentru noi era întotdeauna plăcut, deşi nu întotdeauna eram mulţumiţi de rezultatul sau realizările noastre artistice. Şi atunci retuşam pânzele, reluam tematica, îmbunătăţeam tehnica de lucru, refăceam lucrările nesatisfăcătoare, căci talentul singur, nedublat de muncă asiduă, perseverenţă, seriozitate, ori autocritică nu este de ajuns pentru realizarea unor capodopere ale artei.

În operele mele, şi aş putea spune chiar ale grupului nostru, am urmat linia realismului, care se preta suficient de bine la felul nostru de-a fi, de-a înţelege lumea, de-a ne exprima sau de-a interpreta arta. La acest curent artistic i-am adăugat treptat, şi pe atunci aproape inconştient, tehnicile de lucru ale stilului care avea să se cheme ulterior impresionism.

În special Claude Monet, şi pe bună dreptate, vă pot şi eu confirma, avea să fie considerat principalul „vinovat" pentru apariţia şi dezvoltarea acestui nou stil artistic, datorită obsesiei lui de-a imortaliza pe pânză clipa cea distinctă şi efemeră, de-a surprinde natura exact în lumina perfectă şi-n culoarea corespunzătoare. Să redea fidel impresia subiectivă, pe care i-o dă imaginea privită, exact în clipa aceea şi-n lumina naturală respectivă! Să reţină astfel impresia unei clipe din eternitatea inefabilă, care în momentul următor a şi trecut! O obsesie pe care, din câte am înţeles aici, a purtat-o cu obstinaţie şi stoicism întreaga lui lungă viaţă. Bravul Monet! Merită din plin renumele glorios de părinte al impresionismului. Mă simt onorat că l-am cunoscut îndeaproape şi mă bucur că l-am putut sprijini în mod concret în tinereţea lui dificilă şi tumultuoasă. Totodată, mă înduioşează până la lacrimile mele imateriale faptul că, în memoriile sale lăsate posterităţii, oftează adesea cu un sincer dor după relaţia noastră de prietenie, întreruptă tocmai în apogeul ei de izbucnirea războiului şi mai concret de moartea mea neaşteptată pe linia frontului.

Dar, apropo de Monet, să ne întoarcem cu amintirile la timpul fericit când ne petreceam, împreună cu Renoir, zilele creative în studioul meu din Paris. Ţin să vă informez

că de la fereastra acestui studio a zărit-o pentru prima dată pe Camille, frumoasa fată care avea să-i devină soţie până la tragica ei moarte timpurie, în timp ce privea liniştit pe fereastră, într-una din zilele obişnuite ale întâlnirilor noastre, deodată s-a repezit impacientat afară, lăsându-ne să ne întrebăm curioşi ce se întâmplase şi cât era de grav. Tipic pentru Monet, cu impetuozitatea lui, cu spontaneitatea lui, cu entuziasmul lui de moment, cu energia lui molipsitoare, dar şi cu intuiţia lui genială! O intuiţie de artist autentic!

Apropiindu-ne şi noi de fereastra ce părea că-i provocase această reacţie subită, l-am văzut în stradă vorbind înflăcărat cu o cochetă domnişoară, pe care se pare că a convins-o să îi pozeze ca model. Ulterior „a convins-o" şi să se îndrăgostească de el (nici nu era prea greu de altfel) şi să-i dăruiască un copil (pe micuţul Jean), dar şi ea l-a convins finalmente, ce-i drept nu fără oarecare emoţii, să o ia de soţie. Reticenţa iniţială a lui Monet faţă de căsătoria cu Camille provenea din conştientizarea realistă a statutului său social modest. Nu prea avea ce să-i ofere micii lui familii şi se lupta din greu să o poată întreţine. Drept mărturie în sensul acesta stau scrisorile pe care, din disperare, mi le trimitea umilit, şi-n care îmi solicita un cât de mic ajutor material. Un ajutor, pe care nu am ezitat de fel să i-l ofer, ori de câte ori mi-a stat în putinţă, după cum se ştie deja, şi nu mai doresc să accentuez subiectul acesta delicat pentru amândoi. Au împărţit împreună vicisitudinile vieţii de artist şi au suportat greutăţile sărăciei cu destulă demnitate, dar nu fără inerentele scăpări sau erori, pe care stresul unei realităţi potrivnice te împinge să le săvârşeşti.

În timp ce Monet se lupta să devină celebru, să-şi vândă tablourile şi să-şi întreţină familia, Camille se lupta cu boala chinuitoare şi cu moartea iminentă. Se pare că devenise o tovarăşă de viaţă nu tocmai compatibilă cu temperamentul năvalnic al lui Claude şi cu exigenţele muncii lui de pictor voyageur, aflat mereu în mişcare şi-n călătorie, pentru a surprinde noi peisaje în culoarea şi

lumina adecvate stilului său pretenţios.

În timp, Monet a reuşit ce şi-a propus, dar între timp soţia sa Camille a pierdut lupta cu boala şi avea să moară de tuberculoza cea necruţătoare la doar 32 de ani. Biata Camille, cum avea să o evoce însuşi Monet! Nu-i deloc plăcut să vezi cum ţi se frânge viaţa în plină tinereţe şi cu doi copii mici de crescut (Jean şi Michel), condamnaţi să rămână orfani de mamă la aşa o vârstă fragedă. Biata Camille, repet şi eu cu sinceră compasiune, eu care ştiu ce înseamnă să mori aşa de tânăr, cu atâtea vise spulberate şi atâtea proiecte neterminate!

Monet a pictat-o în repetate rânduri şi în diverse ipostaze pe prima lui soţie, inclusiv imediat după moarte, pe patul în care conştiinţa ei nemuritoare a părăsit pentru totdeauna trupul fragil, bolnăvicios şi muritor. A vrut, din obsesia lui profesională şi perseverenţa lui caracteristică, să imortalizeze artistic şi clipa, atât de dureroasă, în care trupul soţiei sale iubite a rămas golit de viaţă. După ce, în atâtea alte ocazii mai fericite, i-a pictat vesel trupul frumos, animat şi expresiv, sosise şi momentul în care a trebuit să surprindă trist lumina estompată de pe trupul ei palid şi inert, care mai păstra întipărită pe el doar expresia rece şi misterioasă a morţii.

Bietul Monet! Ce-o fi însemnat pentru el realizarea acestui proiect artistic neobişnuit? Cu ce stare de spirit a căutat el atunci nuanţele potrivite, prin care să redea în mod cât mai realist sinistra moarte pe faţa dragă pe care ades o sărutase, şi cu ce sentimente a aşteptat el răbdător lumina naturală nimerită, prin care să exprime artistic, dar şi veridic, fenomenul morţii iubitei sale? Şi cum a reuşit el să transforme o durere personală tranzitorie într-o operă de artă universală şi nepieritoare? A imprimat pe pânză expresia chipului mort al Camillei şi a transmis astfel tuturor privitorilor acestui tablou sensibilitatea impresiei lui subiective, pe care a reprodus-o întocmai pe bucata insensibilă de pânză.

Bravul Monet! Cu spontaneitatea şi inspiraţia lui genială a rămas dedicat artei iubite şi-n cele mai grele

momente ale existenţei sale, şi chiar şi-n faţa pierderii iremediabile a persoanei iubite. Tabloul Camillei pe patul de moarte reprezintă felul său artistic de a-şi manifesta durerea sufletească şi modul său original de a-i aduce un ultim omagiu celei care i-a servit în viaţă ca model predilect şi soţie devotată. Este o lucrare de artă pură, care transcende moartea pe care o înfăţişează impresionist, şi care elogiază iubirea şi respectul chiar şi în momentul despărţirii definitive. Probabil că eu n-aş fi avut tăria sufletească, starea de spirit corespunzătoare şi concentrarea necesară, pentru a transforma un moment de suferinţă proprie într-un moment de creaţie generator de operă artistică concretă. Dar probabil şi de aceea, eu am rămas un semianonim, un pictor prea puţin cunoscut posterităţii, iar el a devenit marele Claude Monet! Bravo ţie, prieten drag, până la urmă încrederea cu care ţi-am intuit capacităţile artistice şi intelectuale nu mi-a fost înşelată!

Îmi amintesc acum de portretele pe care ni le făceam unii altora, pe vremea, parcă de mult apusă, când puteam şi eu picta cu seninătate şi optimism, şi când războiul şi moartea nu se întrezăreau la orizontul vieţii mele, şi nici măcar nu le puteam anticipa apariţia fatidică. Eu l-am pictat pe Renoir, Manet m-a pictat pe mine, Renoir l-a pictat pe Monet sau Sisley, Degas l-a pictat pe Manet, Monet pe Manet sau Renoir, şi tot aşa. Ne tot pictam unii pe alţii, încercând să ne îmbunătăţim tehnicile de lucru şi să ne desăvârşim stilul artistic propriu.

Portretele noastre erau nu numai frumoase, dar păreau de-a dreptul animate, pentru că modelele emanau efectiv cheful de viaţă, iar artiştii erau foarte talentaţi, dacă-mi este îngăduită această apreciere subiectivă. Expresiile de pe feţele noastre erau multiple şi puteau primi diverse interpretări. Pensulele noastre reuşeau să redea fidel nu numai trăsăturile distinctive ale chipurilor noastre, dar parcă şi gândurile sau aspiraţiile de dincolo de chip, cu ambiţiile personale pe care le nutream şi proiectele profesionale pe care le concepeam deja. Eram

cu toţii tineri, conştienţi de propriul talent artistic, încrezători în capacităţile noastre creatoare, dornici de-a munci, de-a iubi, de-a călători, de-a crea, de-a picta, de-a trăi. Mai ales de-a trăi! Căci dacă trăiam mai puteam încă să şi muncim, să şi călătorim, să şi creăm, să şi iubim… Moartea pune însă capăt tuturor acestor manifestări normale ale fiinţei umane complexe, pe care, atunci când le putem experimenta fără constrângeri, le percepem ca acte banale, iar atunci când nu le mai putem trăi efectiv, le preţuim la adevărata lor valoare şi le ducem dorul în cel mai natural mod cu putinţă. Moartea ne stopează activitatea telurică şi creativitatea intelectuală, dar nu reuşeşte să ne anihileze sentimentele şi nici să ne radieze memoriile acumulate.

Şi cu cât moartea intervine mai rapid şi survine mai subit în vieţile noastre, cu atât sentimentul de frustrare se acutizează, făcându-ne să simţim că toată nedreptatea existenţială s-a abătut asupra destinului nostru insignifiant, dar unic. Şi atenţie, că o spune unul trecut deja prin angoasa şi frustrarea morţii! Nu m-am temut de fiorii morţii, dar m-a apăsat ideea că viaţa aceasta prozaică, cu aspectele ei pozitive şi negative, nu se mai poate totuşi repeta niciodată, nici reînnoda sau relua vreodată. Viaţa pe pământul acesta ideal, cu mersul ei implacabil şi rostul ei tainic, este unică şi irepetabilă. Sentimentul pierderii unui lucru unic şi valoros m-a copleşit în momentul morţii, atât cât am mai avut timp să conştientizez acest aspect şi să resimt respectiva pierdere. Căci acest lucru unic emana atâta diversitate din sine, iar diversitatea vieţii terestre este atât de frumoasă când ştii s-o contempli şi s-o preţuieşti. Sigur, este cunoscut faptul, ba chiar proverbial, că noi, oamenii în general, nu ştim să preţuim un lucru decât atunci când îl pierdem definitiv. Mă tot întreb dacă sentimentul acesta al unei pierderi irecuperabile, care m-a năpădit în ceasul morţii, a rămas cumva întipărit postum pe chipul meu inert.

Precum probabil ştiţi, cititorii mei iubitori de artă, pe parcursul fericitei mele vieţi de artist, mi-am făcut timp să-

mi pictez autoportretul. Şi nu doar o dată, ci de mai multe ori, şi din diverse unghiuri. Autoportrete destul de realiste şi reuşite, dacă-mi daţi voie să nu fiu tocmai modest, ci mai curând obiectiv în evaluarea mea autocritică. Din păcate, la momentul morţii n-am mai reuşit să-mi pictez un autoportret. Ar fi fost interesant de zugrăvit în acele condiţii dramatice, nu? Dar n-am mai avut nici timp la dispoziţie, nu aveam nici ustensilele la îndemână! Atunci mă confruntam teribil cu multe alte gânduri, ce mă bântuiau instantaneu şi concomitent, precum moartea pe bietul muribund, şi drept să vă spun începusem să mă simt puţin cam mort, adică lipsit de putere, de inspiraţie, de creativitate şi orice fel de activitate posibilă. Ce mai, n-am mai fost capabil să-mi fac autoportretul postmortem. Păcat, că aş fi dorit ca prin ultimele tuşe de nuanţe şi culori să vă transmit cumva mesajul pe care simţeam atunci că vreau să vi-l comunic: să ştiţi să trăiţi câtă vreme trăiţi, să preţuiţi viaţa câtă vreme o mai puteţi percepe şi să valorificaţi timpul câtă vreme mai beneficiaţi de el. Pentru mine, atunci s-a oprit viaţa şi a încremenit timpul. Iar diversitatea vieţii odată cu timpul. Şi lungimea timpului odată cu viaţa. Şi-mpreună cu timpul vieţii, s-a terminat şi timpul picturii. De aceea n-am mai putut să mai pictez postmortem un ultim tablou, un banal autoportret.

Şi, din nefericire, n-am avut atunci lângă mine pe niciunul dintre prietenii mei pictori, care să-mi fi redat artistic expresia feţei de dincolo de moarte, şi poate şi gândurile mele ultime odată cu ea. Este adevărat că, peste ani, prietenul Renoir mi-a făcut un portret postum (chiar dacă mai din profil-spate), dar tabloul respectiv nu mă înfăţişă mort pe câmpul de luptă, ci tot viu şi activ, probabil aşa cum şi-a dorit el să mă păstreze în memorie. Oricum, gestul lui reflectă, aşa, artistic, cum ştia el să se exprime mai bine, profunda lui prietenie şi caracterul lui sensibil, şi mă emoţionează chiar şi acum, după atâta vreme. Îţi mulţumesc prieten drag, tot postum şi tot la fel de sincer!

Aşadar, viaţa mi-a jucat o ultimă festă chiar înaintea

morţii, m-a lăsat singur în faţa morţii celei înspăimântătoare, fără compasiunea sinceră a vreunui prieten intim, şi fără competenţa unui artist consacrat, care să mă picteze fie şi în grabă, şi să realizeze un tablou de excepţie. Parcă aş fi curios să ştiu dacă păream într-adevăr mort, schimonosit la faţă şi plin de sângele vărsat pentru patrie, sau dacă păream mai curând un soldat obosit ce doarme liniştit visând la pacea aşteptată şi la viaţa cotidiană. Morbidă curiozitate probabil, dar la ce să vă puteţi aştepta de la un mort! Un tablou care ar fi putut fi intitulat, fie sugestiv: *Moartea lui Bazille*, ca şi *Moartea lui Marat* a lui Louis David, fie mai enigmatic: *Somnul lui Bazille*, şi asupra căruia criticii de artă ar fi putut pertracta îndelung şi polemiza emfatic. Dar oricum s-ar fi intitulat, reprezenta tot un somn etern, din care nu m-aş mai fi trezit nicicând, un somn al morţii, dar unul conştient, pe care, după cum vedeţi, îl dorm şi acum, căci altfel n-aş putea visa că mă adresez dumneavoastră peste timp.

Însă n-am avut norocul să-l am prin preajmă pe vreun camarad de artă. Manet, Renoir şi Degas, ce se înrolaseră şi ei între timp, luptau pe alte fronturi, şi-au fost destul de norocoşi să termine războiul în viaţă. Manet a mai trăit încă vreo 13 ani, după informaţiile pe care le-am primit şi eu în locul acesta de aşteptare, Degas, cu tot cinismul lui caracteristic, pentru care îl tachinam adesea, a mai rezistat încă vreo 47 de ani, iar bunul Renoir, născut în acelaşi an cu mine, avea să mai trăiască încă 49 de ani.

În tot acest interval de timp, ei au mai adus multe şi valoroase contribuţii artistice la patrimoniul cultural al Franţei şi, evident, şi la cel mondial totodată. Mă bucur sincer pentru ei şi îmi imaginez oripilat macabrul scenariu, în care vreunul dintre ei ar fi avut în stupidul război cruda soartă pe care am avut-o eu. Câte capodopere n-ar mai fi fost realizate! Iar patrimoniul acela cultural, la care am făcut referire, ar fi fost desigur ceva mai sărac. Şi toate acestea în detrimentul posterităţii, care ar fi fost realmente văduvită de numeroasele şi splendidele lor tablouri executate după teribila conflagraţie franco-

prusacă.

Ce-i drept, nici destinul postbelic al lui Édouard Manet nu a fost unul tocmai lung şi fericit. Înţeleg că şi-a trăit ultimii săi ani afectat sever de boala reumatică, cu piciorul stâng infectat de gangrenă, cu mari dureri şi probleme locomotorii, iar finalmente piciorul infectat i-a fost amputat. Fără rezultatul scontat însă, deoarece la scurt timp de la intervenţia chirurgicală m-a urmat resemnat în lumea conştiinţelor fără trup, vizibil supărat şi el pe moartea care i-a răpit abuziv vreo 20 – 30 potenţiali ani de viaţă şi de activitate artistică. Oricum, a avut demnitatea artistică şi plăcerea inexprimabilă, în ciuda durerilor cumplite resimţite zilnic, de-a picta până la ultima suflare, fără să-şi piardă vreun pic din eleganţa pe care i-am cunoscut-o cu toţii. Pictorul genial, care a trăit cu maximă eleganţă, a murit cu aceeaşi distincţie de-acum legendară.

Deşi nu s-a considerat vreodată un pictor impresionist, Édouard Manet şi-a găsit cei mai apropiaţi amici în grupul nostru, adică al impresioniştilor Monet, Renoir, Degas, Sisley şi eu, atât cât am apucat să le fiu în preajmă. Probabil că nici nu a fost realmente un veritabil impresionist, a preferat să rămână în toate privinţele un original solitar, prin al cărui stil artistic excepţional şi unic s-a făcut trecerea firească de la realism la impresionism.

Deşi nu a expus niciodată alături de impresionişti, ci a preferat să-şi organizeze propriul salon şi propria expoziţie, a acceptat cu plăcere prietenia lor nefaţarnică, şi-a extins influenţa stilistică asupra lor, şi probabil a resimţit la rându-i influenţa artistică a acestora asupra sa. Impresioniştii l-au preţuit la adevărata lui valoare, l-au ajutat ori de câte ori au putut, l-au îngropat când a murit, l-au regretat sincer şi l-au plâns cu lacrimi adevărate (mai ales Monet). Căci dincolo de curentele artistice în care ne-am situat, sau de care ne-am delimitat, am apreciat cu toţii valoarea acolo unde am remarcat-o. Şi, slavă Domnului, la Manet s-a remarcat din plin!

Dar, ca să revin la vremea războiului ce mi-a fost

fatal, să consemnez spre informarea dumneavoastră că ceilalţi doi prieteni ai mei, Sisley şi Monet, au ales să-l evite, refugiindu-se în Anglia şi continuându-şi acolo opera artistică, îmbogăţindu-şi cu această ocazie neaşteptată şi experienţa creatoare, sub influenţa benefică a englezului William Turner în special. S-a dovedit o decizie inspirată din partea lor, căci nu se ştie dacă loteria fatalistă a războiului nemilos i-ar fi cruţat ca pe ceilalţi trei, sau dacă i-ar fi lovit decisiv ca pe mine.

Monet, cel puţin, nu s-a pretins vreodată un viteaz mitologic, sau vreun erou războinic cu năzuinţe patriotice, ci el a căutat, cu pragmatismul unui om înţelept şi responsabil, să-şi pună familia la adăpost, într-o împrejurare care i-ar fi periclitat securitatea sau chiar existenţa.

Privind acum retrospectiv din înălţimile eterului, nu pot decât să-l felicit pentru alegerea prudenţei şi-a asigurării existenţei, de vreme ce el i-a supravieţuit războiului franco-german, unde ar fi putut ipotetic să-şi afle sfârşitul ca mine, timp de peste 55 de ani. Şi ar fi fost mare păcat să moară la 30 de ani, într-un război stupid, lăsând în urmă o tânără soţie şi un copil minor, dar şi alte atâtea proiecte artistice neterminate ori neabordate. Şi-n plus, ar fi fost la fel de inutil, ca şi în cazul meu!

Aşa ne-a împrăştiat războiul pe toţi, pe unii prin diferite zone ale Franţei, pe alţii prin Anglia, iar pe alţii (cazul meu) până în măruntaiele pământului, la adăpostul sigur al mormântului. N-am avut decât de pierdut de pe urma acestui război inoportun, pe care noi, francezii, l-am declarat Prusiei vecine cu o aroganţă iresponsabilă, şi fără să ne putem baza în mod concret pe certitudini militare, politice, logistice, sau de orice altă natură le impunea declanşarea unei asemenea conflagraţii de anvergură. Franţa învinsă şi-a pierdut două teritorii mari şi importante, Alsacia şi Lorena, Napoleon al III-lea şi-a pierdut tronul, noi ne-am pierdut relaţiile directe, iar pentru un timp şi libertatea de creaţie, şi-n plus, cardinal şi crud amănunt! eu mi-am pierdut chiar viaţa. Nu mi-am

dat-o eu, să fie clar acest aspect, ci am pierdut-o, am risipit-o, mi-a fost răpită samavolnic. Şi nu mai am alta de pus în loc! Desigur, mi-am riscat-o din start, participând activ la acest război periculos, dar aş fi dorit să o pot păstra şi după încheierea ostilităţilor sângeroase. Pe atunci aveam alte planuri, mult mai atractive, şi nicidecum să-mi pierd viaţa inutil la doar 29 de ani!

Dar despre acest aspect lugubru voi mai vorbi când voi descrie aceea fatidică zi de sfârşit de toamnă, când m-am întâlnit întâmplător cu moartea şi n-am mai putut, sau n-am mai ştiut, să scap de ea. Acum pot concluziona doar că războiul, deşi ne-a îndepărtat spaţial unii de alţii, nu ne-a îndepărtat şi sufleteşte, şi nu ne-a dezbinat deloc. După război grupul nostru de prieteni artişti s-a reunit, cu o singură excepţie. Lipseam eu, şi aveam să lipsesc pentru totdeauna! Dar ştiu că, cel puţin, am fost profund regretat. Mi-aş fi dorit să constat acest lucru ceva mai târziu, sincer să vă mărturisesc. Mult mai târziu fireşte, dar destinul nu m-a ajutat aici. Poate nici eu nu l-am ajutat pe el în această privinţă!

Precum probabil că ştiţi, dragii mei confidenţi din alte vremuri, prima expoziţie impresionistă s-a deschis la Paris în aprilie 1874. Cu această ocazie festivă şi-au expus lucrările mai toţi prietenii mei pictori, despre care v-am povestit câte ceva, cu excepţia lui Édouard Manet, care avea o viziune artistică ceva mai diferită, şi care şi-a urmat propriul drum în viaţă şi în artă. Dar au fost destui alţi pictori talentaţi, care au decis atunci să-şi prezinte lucrările alături de bunii mei amici. Cu toţii erau entuziaşti şi valoroşi, iar ulterior posteritatea le-a confirmat valoarea, reţinându-le numele cvasidebutante şi transformându-le în renume de ecou mondial.

Se pare că prima lor expoziţie n-a fost tocmai un mare succes, dar niciun eşec nu s-a dovedit a fi. De altfel, toate începuturile sunt imperfecte, şi foarte rar succesul indubitabil vine imediat şi fără oprelişti. Dar, oricum, dacă nu s-a dovedit a fi succesul scontat, de vină nu sunt nicidecum genialii pictori, care şi-au expus atunci operele

alese, ci poate mai degrabă ochiul critic al specialiştilor prezenţi, care nu erau chiar atât de specialişti pe cât se credeau, şi mentalitatea artistică a iubitorilor de artă, care nu era încă pregătită pentru a înţelege şi primi curentul impresionist la adevărata lui valoare. Este adevărat că, în timp, lucrurile s-au reglat de la sine, criticii s-au mai luminat, publicul s-a mai emancipat, şi-n consecinţă, impresioniştii s-au bucurat în fine de succesul binemeritat, iar opera lor, devenită clasică şi reprezentativă pentru artă, şi-a câştigat implicit nemurirea artistică.

Din păcate, eu n-am participat la această expoziţie impresionistă inaugurală, unde bravul Monet şi-a prezentat celebrul tablou intitulat inspirat, şi pare-se profetic, *Impresie. Răsărit de soare.* De mai bine de trei ani trupul meu găurit de gloanţe zăcea în descompunere într-un mormânt rece din oraşul natal, iar spiritul meu viu privea neputincios la lumea fizică, în care se mai putea crea, picta şi expune. Se pare că eram într-adevăr suficient de mort, pentru a nu mai (putea) participa la această atractivă acţiune artistică. Prin urmare, n-am putut, nu că n-am vrut!

De altfel, între noi fie vorba, eu sunt acela care am avansat ideea unei expoziţii proprii, în care să ne putem etala nestingheriţi lucrările. Era, desigur, pe vremea când trăiam, pictam, visam şi concepeam planuri îndrăzneţe împreună cu fidelii mei prieteni. Dar îmi închipui că deja se cunoaşte acest amănunt interesant, că doar n-a fost vreun secret anume, iar amicii mei mi-au respectat cu bunătate memoria, şi au respectat cu exactitate şi memoria realităţii obiective.

Nu încerc să mă laud acum cu această iniţiativă temerară, nici nu-mi arog postmortem vreun onorific titlu de glorie, că oricum nu mai am nimic de câştigat şi nimic de pierdut. Tot ce am câştigat, am câştigat numai cât timp am trăit, iar tot ce am pierdut, ca şi respectiva expoziţie, am pierdut definitiv din clipa în care am murit. Vreau doar să evidenţiez dramatismul existenţial al unor destine ghinioniste, ca al meu de pildă.

A fost un proiect inovator pentru grupul nostru, pe care l-am gândit în detaliu, în care am crezut cu tărie, şi despre a cărui utilitate concretă şi materializare iminentă am reuşit să-mi conving colegii artişti. Iar când, în fine, acest proiect s-a concretizat, toţi ceilalţi au beneficiat de utilitatea lui evidentă, cu excepţia mea, care am îndrăznit să-l anticipez. N-am putut să-mi onorez propriul proiect expoziţional! N-am mai avut timp, n-am mai avut noroc, nu ştiu, este ceva ce n-am (mai) avut, deci nu poate fi vorba de talent sau de idei artistice, care, slavă Domnului, cât timp am trăit n-am sesizat că m-ar fi părăsit. Dar soarta crudă mi-a stat împotrivă şi nu înţeleg de ce. Ceream prea mult dacă visam să mai trăiesc câţiva ani, să mai finalizez câteva tablouri şi să ajung să le expun alături de prietenii mei? Se vede că am fost totuşi prea pretenţios, şi am cerut prea multe de la soartă! Care s-a grăbit să mă pedepsească prompt, luându-mi dintr-o lovitură fatală tot ceea ce aveam şi iubeam: timpul, pictura, idealurile, prietenii şi viaţa. Să fie dar învăţătură de minte pentru alţi visători „impertinenţi”, căci pentru mine s-a dovedit prea târziu ca să mai învăţ ceva din urâta experienţă a răpirii şi-a morţii.

Şi vin acum, criticii mei de pretutindeni, să-mi relatez aici povestea tristă şi să-mi şoptesc precaut durerea ce încă o resimt, căci nu îndrăznesc să mi-o strig cu putere, de teamă ca nu cumva moartea despotică să mă persecute şi pe lumea astălaltă. Este o durere sufletească incomensurabilă şi atemporală, provocată de nedreptatea unei vieţi oprite prea devreme şi prea brutal. Este durerea insuportabilă a celui care ştie că pledează inutil pentru o cauză deja pierdută, oricât de nobilă sau legitimă ar fi fost ea. Îmi permit totuşi să sper că nu dispreţuiţi de fel această durere mărturisită sincer, căci mă amăgesc cu gândul că intensitatea ei s-ar mai putea cumva diminua odată cu mărturisirea ei. Ceea ce, evident, constat că nu se întâmplă! Durerea sufletească rămâne intactă, în schimb creşte frustrarea, care alimentează durerea. Dar aşa este când eşti mort, şi nu mai ai dreptul nici la recurs!

Dar, haideţi, că am divagat destul de la ideea

anterioară, şi nici nu vreau să devin prea sentimental acum, că este oricum zadarnic şi anacronic, aproape ca întotdeauna. Vă vorbeam despre ideea expoziţiei proprii, şi-aş dori să vă dezvălui acum motivele pragmatice şi obiective, care au condus finalmente la conceperea respectivei idei. Cu toate că, în primul rând, acele motive obiective erau în fond mai curând subiective, iar, în al doilea rând, anunţata lor divulgare este oarecum emfatică, de vreme ce ele au fost mai tot timpul evidente, cunoscute, sau, cel puţin, intuite.

În concluzie, ideea expoziţiei proprii s-a născut din necesitate, din conştientizarea valorii personale şi din impotenţa profesională a oficialităţilor autorizate de-a recunoaşte firesc această valoare artistică autentică. Iniţial, am încercat cu toţii să urmăm calea clasică a afirmării artistice, şi-am parcurs cu rigoare drumul bătătorit al obiceiurilor consacrate. Ne-am îndreptat încrezători, după cum cerea eticheta vremii, către prestigiosul Salon de la Paris, pentru a ne expune acolo operele finalizate. Numai că, spre marea noastră dezamăgire, şi chiar uimire aş zice, Salonul oficial de artă al ţării şi-a făcut urâtul obicei de-a ne respinge constant lucrările pe care le propuneam cu legitimă speranţă.

Rare au fost situaţiile în care unele din tablourile noastre au primit acceptul mărinimos al Salonului de-a fi expuse în cadrul lui protocolar. Au existat însă şi astfel de excepţii fericite, când incompetenţa crasă a putut identifica totuşi valoarea indubitabilă a unei capodopere artistice. De regulă, criticii de artă, specialiştii şi comentatorii Salonului sfârşeau prin a nu înţelege prea bine tehnicile noastre de lucru, tematicile alese sau semnificaţia lor reală. Cel mai adesea, criticile exprimate ne erau total nefavorabile, şi influenţau implicit şi largul public iubitor de pictură.

Ne deranja desigur nedreptatea situaţiei, iar cu fiecare nouă respingere tensiunea creştea în interiorul grupului nostru, frustrările se acumulau treptat, moralul ne era fireşte zdruncinat. Lucrurile se mai ameliorau puţin

doar atunci când, aproape printr-o minune, vreunul din tablourile noastre reuşea să treacă de cenzura discutabilă a oficialităţilor obtuze şi ajungea să fie etalat în expoziţiile Salonului. Dar şi atunci bucuria noastră era reţinută, căci înţelegeam că nu se întâmpla ceva cu adevărat excepţional, care să ne provoace o bucurie nemăsurată, ci mai degrabă ceea ce era logic şi normal să se întâmple, judecând după talentul nostru şi valoarea artistică a lucrărilor noastre. Ne raportam mai mult la anormalul situaţiei, care consta în respingerea tablourilor noastre pe considerente subiective, demagogice şi chiar stupide. Căci anormalul era mai prezent, era mai concret, era mai frecvent, şi totodată era nedrept şi intolerabil.

Dacă ei ne acuzau indirect de lipsă de valoare, prin verdictul lor nefavorabil, noi îi acuzam însă direct de incompetenţă profesională, de ignoranţă artistică, de demagogie politică, de partizanat abject şi evaluare superficială. Nu ne puteam permite la nesfârşit să fim cobaii lor artistici, să fim victimele neprofesionalismului lor, orgoliilor lor mărunte şi intereselor lor meschine.

Capodoperele unui Manet, Monet, Renoir, Cézanne, Degas, Pissarro, sau chiar Bazille, cu voia dumneavoastră, nu puteau şi nu trebuiau să rămână inaccesibile atenţiei publicului larg şi judecăţii lui obiective, doar pentru că aşa decideau arbitrar, într-o manieră mai mult decât controversată, câţiva diletanţi ai artei, care se erijau ipocrit în judecătorii infailibili ai artei şi în expresia conştiinţei artistice populare. Trebuia neapărat să răzbatem dincolo de prejudecăţile vremii, sub toate formele pedante în care ele se manifestau emfatic, şi să ne prezentăm singuri opiniei publice şi iubitorilor de pictură. Eram realmente talentaţi, valoroşi, inspiraţi, încrezători în capacităţile noastre artistice şi dornici de muncă! Sosise vremea să afirmăm apăsat aceste lucruri pozitive şi totodată să ne afirmăm pregnant prin ele. Pentru aceasta aveam nevoie de un cadru adecvat, de un spaţiu suficient, de o ocazie favorabilă şi de o şansă obiectivă. Şi dacă ele nu se iveau de la sine, ceea ce era destul de puţin probabil,

atunci trebuia să le creăm noi!

Iată cum, de ce şi când am avut inspiraţia să iau serios în calcul proiectul unei expoziţii proprii, independente de cea a Salonului oficial, şi unde să beneficiem toţi de şansa şi spaţiul necesar de a expune. Şi cum familia mea era suficient de înstărită, cel mai mare impediment de luat în calcul în această ecuaţie teoretică, în speţă, aspectul financiar, nu părea nicidecum un obstacol insurmontabil.

Planul prindea treptat contur, cel puţin în imaginaţia noastră, iar prietenii mei deveneau tot mai conştienţi de necesitatea acestui demers temerar. Începusem deja să ne concentrăm pe detalii, numai că, până să se concretizeze planul nostru de autoafirmare, a izbucnit, parcă de nicăieri, războiul neprevăzut, care avea să ne spulbere, cel puţin temporar, planurile măreţe, şi să ne despartă, vai, pentru totdeauna!

La ceva vreme de la terminarea conflagraţiei nefaste, prietenii mei, care i-au supravieţuit cu toţii, au reuşit să pună în practică ceea ce gândisem odinioară împreună. Ţin să precizez că expoziţia din 1874, devenită între timp un emblematic punct de reper în istoria impresioniştilor, a fost în întregime meritul confraţilor mei, chiar dacă o astfel de idee am formulat-o eu pentru întâia dată. Tot ce ţine de organizarea acestei celebre expoziţii de artă, cu amănuntele necesare şi cheltuielile aferente, a fost în exclusivitate aportul lor, munca lor, competenţa lor, până la urmă concepţia lor. Merită cele mai sincere felicitări, şi cea mai înaltă consideraţie, pentru că nu-i tocmai facil să transpui în practică o teorie anume, ori vreo idee cât de simplistă. Iar ideea în discuţie nu era deloc simplă, ci mai curând una inovatoare şi complexă, mai ales raportată la vremea aceea conservatoare.

Mă declar public mândru de ei, de reuşita lor totală, şi nu încerc nicidecum să-mi arog cumva ceva ce nu-mi aparţine, sau la care nu am nicio contribuţie concretă. Vă repet franc, aceea a fost expoziţia lor, chiar dacă eu am gândit primul o atare idee. Foarte probabil că, până la

urmă, ar fi ajuns la acelaşi deznodământ fericit, chiar şi dacă eu nu aş fi vorbit vreodată de un asemenea proiect. La cât i-am cunoscut eu, nu duceau deloc lipsă de idei inspirate!

Pentru mine însă, mica mea idee a devenit marele meu regret, şi anume, că n-am putut să particip şi eu, în niciun fel, la evenimentul care a inaugurat formal mişcarea impresionistă şi a demarat concret şi ireversibil consacrarea artistică a grupului nostru unit. Dacă mai îmi este încă permis să mă situez şi eu în grupul acesta ilustru! Pare-se că moartea mi-a răpit, printre celelalte drepturi fireşti, şi privilegiul acesta drag! Bineînţeles moartea înseamnă în fond ieşirea efectivă din scenă, şi-n consecinţă se aşterne automat uitarea. Inevitabila uitare! Şi atunci nu poţi pretinde posterităţii să-şi amintească prea des de cel pe care l-a uitat prea repede. Dacă trecerea inexorabilă a timpului aşterne implicit uitarea, atunci, oricât de bun ar fi fost artistul, totuşi el nu-i mai mare decât timpul!

Dar, apropo de ieşirea din scena vieţii, poate că a venit momentul să vă povestesc cum s-a produs ea în cazul meu. Nu că acest episod final al vieţii mele mi-ar face cumva plăcere, dar simt că vă sunt dator, fie şi postum, cu câteva explicaţii, cu unele amănunte inedite, informaţii concrete, şi, cu permisiunea dumneavoastră, reflecţii interesante. Deşi îmi imaginez că multe dintre ele au devenit deja cunoscute celor care au avut bunătatea, sau măcar curiozitatea, să se intereseze de soarta mea tristă. Pe de altă parte, este evident că cea mai credibilă sursă de informare şi cunoaştere este cea care provine direct de la însuşi protagonistul acţiunii.

Am jucat rolul soldatului într-o piesă de amploare, aşa cum a fost de fapt războiul franco-prusac, care a implicat mulţi actori şi diverse scenarii. Dar se pare că mi-am jucat destul de prost rolul primit, de vreme ce n-am reuşit să fiu protagonistul vreunei acţiuni de luptă, decât în secvenţa în care mor. Adică, într-un scenariu de proporţii reduse, în propria dramă! Or, într-un asemenea

scenariu nu poţi fi personajul principal al piesei, nici măcar vreunul dintre eroii secundari, ci doar un biet pion, insignifiant în raport cu protagoniştii, sacrificat inutil pe scena piesei, unul dintre mulţii pioni anonimi, care n-au altă menire în război decât să moară inevitabil. Căci după regula nescrisă a războiului, luptele frontale şi mortale se dau numai între pioni, actorii de mâna a doua, iar protagoniştii războiului se ocupă predilect cu elaborarea strategiilor şi pregătirea scenariilor, în care sunt implicaţi pionii cei fără însemnătate. La finalul conflagraţiei, de regulă, pionii, din ambele tabere beligerante, sunt morţi de-a binelea şi cam uitaţi, iar strategii taberei victorioase sunt încununaţi cu lauri şi răsplătiţi cu premii. Chiar dacă n-au fost niciodată pe linia frontului! Că aşa se fabrică în era modernă eroii artificiali! Iar strategii taberei învinse au cel puţin satisfacţia de-a fi rămas în viaţă. Ce-i drept, era şi greu să fie ucişi în piesa războiului, de vreme ce dirijau ostilităţile din afara câmpului de luptă!

Trecând însă peste aceste consideraţii de ordin general, să vă explic acum, bunii mei confidenţi, cum am ajuns în postura dezavantajoasă de soldat-pion într-un război evitabil, pe care nu l-am cauzat eu, dar în care aveam să-mi găsesc obştescul dar prematurul sfârşit.

De când mă ştiu, niciodată nu am nutrit veleităţi de erou belicos, iar până la declanşarea acestui conflict armat nici nu m-am considerat în mod expres un patriot sadea. Cel puţin nu mai avusesem prilejul de-a analiza chestiunea din această perspectivă concretă şi personală. Dar când a izbucnit războiul contra germanilor am simţit instinctiv nevoia să mă înrolez ca voluntar combatant, cu toate că nu aveam nici experienţă în domeniu, nici aptitudini militare deosebite. N-am făcut-o de dragul luptei ca atare, nici pentru că aş fi nutrit în prealabil vreo antipatie patologică faţă de vecinii prusaci, ci mai curând de dragul ţării mele, oricât de afectat ar suna declaraţia mea sinceră în urechile sensibile ale unora. Am simţit pur şi simplu că este de datoria mea să particip activ la această conflagraţie intempestivă, deşi, repet, nu aveam o vocaţie militară, nici

apucături de războinic fanatic. Nu ştiu dacă asta se cheamă patriotism, definiţia ca atare nu mă preocupă prea tare şi o las în seama politicienilor şi-a patrioţilor de carieră, deşi este în esenţă o chestiune strict personală. Oricum, patriot sau nu, m-am înscris la oaste, pentru a lupta pe front pentru Franţa mea natală.

Au fost desigur mulţi care mi-au imputat gestul belicos, printre care şi amicii mei artişti, argumentându-mi înţelept că nu am nicio pregătire militară, că războiul nu-i o joacă de copii, şi-n consecinţă, că n-ar prea fi locul meu acolo. În fond, eu eram doar un simplu artist boem, şi nicidecum vreun soldat instruit şi disciplinat.

Judecând raţional, înclinam evident să le dau dreptate, înţelegeam că mă arunc într-un joc periculos cu multe necunoscute şi cu puţine soluţii fezabile. Raţiunea însă nu s-a dovedit suficient de persuasivă, pentru a-mi neutraliza instinctul patriotic primar şi a-mi stinge focul lăuntric, ce mă cuprinsese natural şi subit. Simţeam ceva puternic, ce mă atrăgea ineluctabil către acest conflict militar, era probabil doar chemarea morţii, dar eu nu ştiam pe-atunci. În sfârşit, hotărârea mea era luată şi nimic nu mi-o mai putea schimba, nici apelurile sentimentale ale familiei, nici rugăminţile raţionale ale prietenilor. M-am decis, aşadar, să mă metamorfozez instantaneu dintr-un artist distrat într-un actor în rolul soldatului adevărat. Că nu ştiam eu atunci, cât de greu este de interpretat cu brio acest rol delicat, asta-i altă treabă, dar aveam s-o aflu curând!

Nu m-am supărat deloc pe cei ce mi-au contestat decizia, nu m-au ofensat argumentele lor, de altfel de bun-simţ. Ştiam că toţi îmi doreau doar binele, şi că încercau de fapt să mă protejeze de o eventuală primejdie, pe care ei poate că o presimţeau mai acut. Eram cuprins de un neaşteptat entuziasm, care ignora iresponsabil ororile consacrate ale războiului clasic şi chiar iminenţa morţii preconizată matematic de frecvenţa luptelor sângeroase.

Ulterior, unii dintre cei care îmi reproşaseră iniţial decizia luată, au sfârşit prin a se înrola şi ei, printre care

bunul meu Renoir, ca şi nonconformistul Degas ori elegantul Manet, dar din fericire, şi spre deosebire de mine, au terminat războiul cu bine. Adică în viaţă!

Alţii au adoptat o poziţie diferită şi au evitat războiul pe cât posibil, precum Sisley sau Monet. A fost cu certitudine tot o strategie particulară faţă de război, dar una mai prudentă, care le-a conferit în consecinţă siguranţa rămânerii în viaţă. Nu înseamnă că, dacă au eludat luptele conflagraţiei, au fost neapărat mai puţin patrioţi decât cei ce au ales frontul. Eu unul nu culpabilizez pe nimeni în special, condamn doar războiul ca atare! Fiecare a hotărât ce atitudine să adopte vis-à-vis de conflictul iscat, după cum a găsit de cuviinţă atunci.

Prin urmare, am ajuns combatant în armata franceză, şi relativ curând m-am şi pomenit în toiul luptelor reale! N-am beneficiat de prea mult timp, pentru a-mi pune la punct instruirea militară, dar am deprins rapid strictul necesar unei minime pregătiri de război. A trebuit să mă adaptez din mers la exigenţele războiului, nici nu prea aveam altă soluţie de altfel. După ce m-am înrolat ca voluntar în regimentul Zouave de infanterie, în august 1870, am fost trimis pentru câteva săptămâni în Algeria, la necesara instruire de specialitate. Însă, în noiembrie, acelaşi an, mă aflam deja înapoi în Franţa, undeva lângă Orléans, aşteptând cu emoţie şi concentrare să-mi intru efectiv în rolul dramatic, pentru care mă şi înscrisesem în această piesă cu iz de tragedie, adică să particip în fine în vâltoarea bătăliilor.

Ocazia aşteptată cu încordare nu a întârziat prea mult să apară. Spre sfârşitul lunii, regimentul meu a intrat în acţiune, luptând în „marea1 bătălie de la Beaune-la-Rolande. Respectiva bătălie, mai mult o joacă de-a ambuscada, avea să dobândească o oarecare notorietate mai degrabă din cauza morţii mele, şi-a altor camarazi la fel de importanţi ca şi mine, decât datorită importanţei ei deosebite în contextul războiului. Se înţelege că nici măcar nu a fost o bătălie de anvergură, de fapt trebuia să cucerim numaidecât poziţiile germane din zonă.

Era chiar prima luptă reală la care participam. Scena s-a pus în mişcare, asaltul s-a declanşat, zarurile erau aruncate! Din păcate, niciodată n-am avut noroc la zaruri. Nici de data aceasta n-avea să fie altfel! Este adevărat că pe parcursul asaltului, în iureşul iscat şi-n strigătele războinice specifice, nu ai deloc timp să calculezi vreo combinaţie norocoasă. Atunci totul se derulează instinctiv, pe baza adrenaline! (aşa se zice mai nou, nu?), dar poate că cel mai puţin funcţionează chiar instinctul de autoconservare. Ce fatalitate! Tocmai atunci când ai cel mai mult nevoie de el! Dar aşa este la lupta frontală, nu poţi să te ascunzi, nu prea ai posibilitatea să te protejezi, ci este musai să lupţi efectiv, să avansezi în teritoriul respectiv, să cucereşti obiectivul fixat, nu te mai poţi codi sau lamenta, ca un puştan fricos. Dacă la sfârşitul atacului, al bătăliei ori al războiului mai eşti, sau nu, în picioare, ori în viaţă, nu este propriu-zis meritul tău, este doar pură loterie. Este un imprevizibil joc de zaruri! Depinzi de combinaţia zarului şi de doza de noroc.

În timpul asaltului cu pricina, ofiţerul care ne comanda, cade rănit, alături de alţi viteji camarazi. Deodată, instinctiv, mă pomenesc că preiau comanda vacantă şi încep să conduc atacul asupra poziţiilor prusace. Din nou nu mi-a funcţionat instinctul de autoconservare, ci instinctul onoarei militare, al camaraderiei şi-al datoriei de soldat a prevalat asupra instinctului de protejare şi de camuflare. Sau poate că a funcţionat totuşi, căci cred că luptam, nu atât ca să obţin o mare victorie strategică, nici ca să-mi ucid neapărat inamicii, ci mai curând ca să nu fiu eu ucis de ei. Din nefericire, nu ne putem îndeplini sarcina trasată de comandamentul francez, cu toată determinarea noastră eroică şi curajul inconştient. Şi tot din nefericire, se pare că instinctul de autoconservare nu este suficient pentru a te păstra neatins în luptă!

Asaltul nostru eşuează aşadar, dar nu înainte de-a fi fost lovit de două ori de gloanţele unor semeni de-ai mei, fie ei şi inamici germani, iviţi parcă de nicăieri. Simt

instantaneu şi puternic arsura plumbilor ce-mi sfârtecă cu indiferenţă trupul meu valoros. Deşi intuiam, evident, ce riscuri presupune lupta pe frontul războiului, deşi în timpul asaltului te aştepţi oricând să fi rănit sau ucis, totuşi momentul în care inevitabilul (în cazul meu!) s-a produs, parcă m-a surprins, m-a şocat chiar, trebuie să vă mărturisesc deschis după atâta vreme. Impactul loviturilor primite a fost atât de mare, iar pagubele produse ireversibil în trupul meu fragil au fost atât de devastatoare, încât mi-a fost limpede că nu mai am chip de scăpare. Nu eram doar rănit, eram rănit de moarte! Ah, bietul Bazille, dacă-mi este permis să mă autocompătimesc, măcar postmortem! Venise la război, ca să ajute Franţa să învingă, şi nicidecum să moară la chiar primul său atac! Cum va mai ajuta el Franţa lui, dacă moare atât de devreme?

Din clipa în care am simţit usturimea cartuşelor inamice, timpul parcă s-a derulat cu încetinitorul, ca şi cum căpătase o nouă dimensiune. Doar pentru mine, desigur! Secundele erau parcă mai lungi decât de obicei, dar, vai mie, şi mult mai puţine! M-am prăbuşit imediat pe pământul rece al patriei, pe care o apărasem inabil; ce altceva puteam să fac în acele condiţii deconcertante? Practic, nu mai eram capabil să ripostez în vreun mod eficace. Este interesant cum neputinţa trupului îţi neutralizează până şi voinţa spiritului! Oricâte ai vrea să mai faci, este practic imposibil, atunci când trupul debil nu te mai ajută efectiv şi nu mai reacţionează corespunzător. Aş fi vrut eu să mă ridic eroic din pulberea pământului noroios şi să-mi continui glorios acţiunea belicoasă, sau, cel puţin, să mă retrag resemnat spre un loc mai ferit de traiectoria gloanţelor, dar n-am mai avut puterea necesară. Viaţa mi se scurgea implacabil din trupul rănit, cu fiecare secundă care trecea inevitabil. Oricât de lungă îmi părea mie secunda atunci.

În momentele prăbuşirii mele umilitoare, am încercat, probabil din curiozitatea mea de artist, să disting cumva chipurile întrezărite ale ucigaşilor mei, căci nu

păreau foarte departe, dar nici atâta lucru n-am reuşit; mi-a rămas, pe retina ochilor ce mi se închideau involuntar, doar conturul înceţoşat al unor uniforme prusace.

Aş aprecia că, în fond, nu m-au omorât nişte oameni, nişte semeni, pe care, în alte împrejurări mai amicale, i-aş fi putut picta cu drag, la un picnic cordial în mijlocul naturii, de exemplu, ci mai curând nişte uniforme impersonale. Nişte banale uniforme maculate, care îi reprezentau pe bieţii pioni din tabăra adversă, ce nu făceau altceva decât să îndeplinească ordinele date de protagoniştii lor, să execute mecanic rolul lor mic şi riscant din amplul scenariu militar elaborat de strategii lor consacraţi, care stăteau liniştiţi la adăpost sigur, departe de focul luptei. Prin urmare, nu i-am considerat nişte veritabili criminali, chiar dacă mi-au luat viaţa, nici nişte duşmani înverşunaţi ori inumani, chiar dacă se situau în cealaltă tabără a piesei dramatice, în care jucam împreună.

Practic, se luptau acolo două tipuri distincte de uniforme militare. Şi nişte uniforme de un anumit tip au ucis o uniformă de alt gen. Ambele tipuri erau de fapt uniforme ale războiului, fabricate în scopul acesta şi trimise să ucidă. Aceasta era, pur şi simplu, menirea lor sinistră. Nu uniformele de acest tip sunt neapărat de vină, căci ele nu-şi pot eluda misiunea destinată, nici păcăli cumva soarta inexorabilă. Adevăraţii vinovaţi sunt cei ce le confecţionează în scopul acesta barbar, şi care apoi creează diverse pretexte, pentru a le trimite concret în acţiunea premeditată. Iar respectiva acţiune este aceea de-a se sfâşia reciproc, ca să se simtă importanţi strategii din umbră, ce îmbracă cu mândrie nişte uniforme mult mai strălucitoare, unele de-a dreptul intangibile, ce nu-s de fel destinate riscantelor lupte dintre pionii îmbrăcaţi în uniformele comune şi ponosite.

În concluzie, am fost împuşcat mortal de unele uniforme germane, din pricina uniformei franceze rivale, pe care o purtam în războiul acela. Uniforma mea reprezenta o ameninţare pentru ucigaşii mei, aşa că n-au

avut încotro. Dacă nu mă omorau ei, probabil că i-aş fi omorât eu, tot din cauza uniformei diferite pe care o purtau. Nici nu mai contau fiinţele umane ce trăiau, luptau, gândeau, iubeau, visau pe sub aceste uniforme războinice, trebuia numaidecât ca uniformele să-şi îndeplinească datoria dezagreabilă şi menirea macabră. În fapt, ele au constituit motivul concret, pentru care au murit atâţia oameni, ce n-au avut altă vină, decât că au acceptat să le îmbrace. Iar cei ce au refuzat să îmbrace uniformele belicoase, au supravieţuit războiului brutal, fie ei francezi, ori germani. Bunul meu prieten, prudentul Monet, ar înţelege mai bine pledoaria mea cam târzie şi inutilă. Decizia lui de-a refuza uniforma morţii, s-a dovedit mai inspirată decât a mea. Diferenţa dintre deciziile noastre antagoniste a fost realmente cea dintre viaţă şi moarte. Deşi el era din fire mai spontan, mai agitat şi mai impulsiv, s-a dovedit atunci mai precaut, mai calculat şi mai inspirat, şi a câştigat astfel dreptul de-a mai trăi, iar eu, care eram din fire mai reţinut şi mai chibzuit, m-am dovedit tocmai atunci mai impetuos şi neinspirat, şi mi-am pierdut, în consecinţă, dreptul de-a mai trăi şi după terminarea conflagraţiei. M-am crezut un luptător mai bun, decât era cazul pentru un artist profesionist, dar absolut diletant în arta războiului.

Desigur, au fost şi uniforme, care au luptat aprig, dar n-au fost totuşi sfâşiate fatal, deşi unele au fost măcar rupte parţial, ca cea a ofiţerului meu din timpul atacului ratat. Acestea au reuşit să supravieţuiască, doar pentru că n-a fost timp suficient pentru a se distruge toate, şi pentru că războiul s-a terminat la un moment dat, iar uniformele buclucaşe au fost dezbrăcate rapid.

Aşadar, am fost ucis de nişte uniforme germane, care se temeau îndreptăţit de uniforma mea franceză, şi nu de nişte cetăţeni germani, care ar fi avut neapărat ceva personal cu mine, sau cu originea mea etnică. Aceasta este amintirea mea din timpul luptei şi-a morţii proprii, şi aceasta vreau să rămână percepţia mea asupra tragicului eveniment, pe care ţin s-o transmit întocmai posterităţii,

fie şi postmortem.

Îmi place să-mi imaginez ipotetica situaţie, dar perfect plauzibilă, în care m-aş fi întâlnit pe meleagurile Franţei cu prusacii care m-au împuşcat. Dar în alte timpuri şi-n alte circumstanţe, bineînţeles. Fără să purtăm uniformele războinice şi fără să avem arme în mâini. Adică, fără să fim pionii belicoşi rivali din jocul de şah al altora, sau fără să fim actorii figuranţi şi neînsemnaţi din piesa dramatică a războiului, regizată prost tot de alţii.

Ei bine, în atare condiţii de normalitate, îmi permit să presupun că nu ne-am fi luat la bătaie cu pumnii ori cu bâtele, nici nu ne-am fi ucis cu pietre. De ce? Pentru că am fi fost doar oameni, chiar dacă de etnii diferite, nu am (mai) fi fost uniforme adverse. Cred că ar fi lipsit pretextul, pentru a ne vătăma reciproc. Mereu necesarul şi ades căutatul pretext! Atunci însă, n-am mai fi purtat blestematele uniforme rivale şi nici armele ameninţătoare. Am fi arătat doar ca oameni normali, şi nicidecum ca soldaţi inamici. Şi-n consecinţă, ne-am fi comportat ca oamenii civilizaţi, amiabili şi afabili, nu ca sălbaticii ostili din fire. Ne-am fi salutat desigur, am fi conversat probabil, am fi schimbat idei şi experienţe de viaţă, nu ne-am fi aruncat invective, şi nici n-am fi schimbat între noi plumbi mortali în loc de idei constructive. Ei ar fi venit în Franţa ca iubitori de locuri noi şi drumeţii interesante, în vizită la prieteni francezi, ce i-ar fi tratat cu ospitalitatea cuvenită, şi ne-am fi intersectat întâmplător, în călătoria mea obişnuită după peisaje cu tematică picturală. Eu i-aş fi găsit foarte potriviţi, pentru a-mi servi ca modele, şi i-aş fi pictat cu răbdare în diverse situaţii de viaţă, sau îndeletnicindu-se cu activităţi banale. Chipurile lor n-ar fi avut nimic urât, nimic respingător sau războinic, ar fi fost doar feţele banale, ori frumoase, ale unor oameni normali. De exemplu, aş fi putut folosi chipurile lor cu tenul deschis, pentru a reprezenta personajele din tabloul meu *Scenă de vară.* Realismul meu din artă ar fi fost la fel de impresionant, nu? Sau poate se transforma astfel chiar în… impresionism!

Vedeţi, stimaţii mei confidenţi din timp, cât de mult ne schimbă împrejurările, în care ne găsim la un moment dat, şi cât de mult contează scopul, pentru care trăim, sau pentru care acţionăm într-un anume mod. Într-un fel ne comportăm, când purtăm haine civile, hainele normale de simplu cetăţean, indiferent al cărei ţări, şi-n cu totul alt mod acţionăm, când purtăm uniforma distinctă de soldat războinic disciplinat. Deşi s-ar presupune că în fond am fi întotdeauna aceiaşi oameni, cu acelaşi caracter sau temperament particular. Numai că, supoziţia aceasta ontologică pare a fi valabilă mai degrabă în aparenţă decât în realitate. Căci este evident, că uneori viaţa ne schimbă radical, şi ne obligă, sub presiunea unor riscuri majore sau ameninţări excepţionale, pe care le percepem subiectiv, să devenim altfel de oameni, decât cei ce suntem de regulă în condiţii normale.

Tragedia mea tulburătoare a constat în faptul că i-am întâlnit pe semenii mei prusaci îmbrăcaţi în uniformele de luptă, şi nu în hainele de drumeţie. Ce-i drept, şi eu eram îmbrăcat tot într-o uniformă de război. Din acest motiv, aparent banal, totul a fost fundamental schimbat, faţă de amănuntele idilice din ipotetica mea povestioară anterioară. Şi-n plus, întâlnirea mea cu ei a fost una reală, şi nu fantezistă. De aceea, ea s-a dovedit una brutală, sângeroasă şi dramatică, cum este realitatea adesea; nu a fost deloc una paşnică şi bucolică. Întâlnirea mea cu prusacii respectivi n-a (mai) fost un rendez-vous amical, ci o confruntare armată. O confruntare între uniformele belicoase. Din cauza distincţiei dintre uniforme!

Întâlnirea noastră reală şi ostilă s-a consemnat pe 28 noiembrie a anului de graţie 1870, doar cu câteva zile înainte de-a împlini 29 de ani. Şi drept cadou anticipat de aniversare, am primit două gloanţe în trup, care mi-au curmat rapid scurta viaţă de artist, mi-au frânt ipoteticul mare destin şi mi-au anulat practic aniversarea de 29 de ani. Bănuiesc, desigur, că confraţii mei din tabăra adversă nu au ştiut totuşi de apropiata mea aniversare, că poate, dacă ar fi ştiut cumva, s-ar fi îndurat de mine, şi m-ar fi

cruţat amabili şi nu curăţat impasibili. Cel puţin, până împlineam vârsta la care puteam fi ucis fără remuşcare. Socotesc că 29 de ani este exact vârsta ideală, pentru a muri eroic în război, şi absolut nimeni nu mai resimte mustrări de conştiinţă, dacă te ucide în luptă, odată ce-ai împlinit etatea potrivită!

Poate din acest motiv, unul egoist, recunosc, frustrarea mea este şi mai mare; că mi-au fost luate abuziv şi cele câteva zile de viaţă, la care, regulamentar, mai aveam încă dreptul. Câteva zile suplimentare de viaţă contează totuşi, şi se mai pot înfăptui încă multe lucruri pe parcursul lor! Ba, după un anumit raţionament filosofic (mai) pozitivist, dar nu şi aritmetic, valorează cam cât un an! Că, una este să mori la 28 de ani, şi parcă altceva este să mori tocmai la… 29 de ani! Nu? Şi uite-aşa, cele câteva zile ale mele devin un an… Acum, ştiţi cum este în situaţiile dramatice de criză acută, se mai admite denaturarea semantică a unor termeni sau concepte şi chiar deraparea de la realitatea obiectivă dezagreabilă. Aşa că, cu îngăduinţa dumneavoastră, socotesc şi eu mai strâmb, şi la propriu şi la figurat, ca să-mi mai înec amarul, sau să fac măcar haz de necaz, cum se spune în atare condiţii.

În concluzie, dacă aş fi putut să mai realizez ceva valoros în câteva zile adiţionale de viaţă, vă daţi seama câte aş mai fi putut să fac în (alte) decenii de viaţă. Sau poate că, de fapt, nici nu vă puteţi da seama!

Bine, asta dacă nu aş fi murit pe câmpul de luptă, la 28 noiembrie 1870, la nici 29 de ani. Dar, din păcate, am murit! Când spun că am murit, nu înseamnă că nu mai exist de fel, ci doar că nu mai exist pe pământ, în trupul în care am fost cândva, şi cu toate aspectele inerente şi aferente vieţii terestre. Dar eu continui să exist în altă formă de viaţă, precum se constată prin replica mea postmortem, într-un alt tip de lume şi-n altă dimensiune existenţială. Una inedită, clar superioară celei terestre, dar totuşi nelipsită de limite şi constrângeri.

Trupul pe care l-am purtat în lumea terestră, cel mai

ades în haine civile, l-am lăsat pe câmpul de luptă, îmbrăcat în uniforma de soldat, aşa cum este destul de onorabil, după spusele unor comentatori superficiali sau politicieni ipocriţi, care n-au fost niciodată într-un câmp de bătălie mortală. Avea să fie ridicat de acolo după câteva zile de către îndureratul meu tată, care a parcurs abătut distanţa de la Montpellier, pentru a-mi lua în fine rămăşiţele pământeşti inerte, şi-a le îngropa creştineşte acasă, în oraşul meu natal, unde m-am bucurat de o copilărie fericită. Toată treaba aceasta funebră a durat cam o săptămână, probabil şi din cauza faptului că eu, oricum, nu mă mai grăbeam să ajung în altă parte.

Din momentul în care am închis definitiv ochii, pentru a-mi deschide implicit sufletul şi a-mi elibera conştiinţa din trup, am fost sigur că trupul îmi va odihni, spre inevitabila urâtă descompunere, în oraşul meu drag. Acasă, mai aproape de familie şi de prietenii copilăriei. Ba încă, m-ar fi deranjat teribil, dacă ar fi fost lăsat să zacă prin părţi necunoscute. Chiar dacă această ofuscare personală ar fi fost cam invizibilă şi mai greu sesizabilă pentru cei din jurul meu!

Aşa că-i sunt recunoscător bunului tată, că m-a adus finalmente aproape de casă. Mă rog, cel puţin partea mea fizică, urâţită deja, tumefiată şi găurită de gloanţe. Bietul tata! El m-a vrut medic mare, eu m-am visat pictor genial, dar până la urmă am sfârşit, pentru nimic concret, ca soldat insignifiant. Ciudate mai sunt căile omului, ca să nu spun ale destinului, mai ales când acestea nu atârnă numai de el!

Dar subiectul morţii şi înmormântării mele nu-mi provoacă deloc plăcere, este prea sensibil, prea personal, prea frustrant. În special pentru un artist tânăr şi promiţător! Prefer să discut despre vremurile din viaţa terestră, să-mi amintesc despre prietenii mei, despre picturile mele, şi mai puţin despre războiul fatidic. În fond, soldat am fost doar câteva luni, dar pictor am fost câţiva ani, şi nu mă defineşte nicicum scurta şi riguroasa carieră militară, ci mă reprezintă corect viaţa boemă de artist

independent. Şi-apoi, consider că am ştiut să mânuiesc mai uşor şi mai eficient pensula şi şevaletul, decât puşca şi sabia. Căci mi-au fost mereu mai dragi ustensilele pictorului decât armamentul soldatului!

Vă asigur că aş fi susţinut aceleaşi convingeri şi afinităţi personale şi dacă n-aş fi murit în război. Adică, şi dacă aş fi supravieţuit războiului, aş fi rămas tot pictor, n-aş fi devenit nicicând soldat de carieră. V-am explicat cum am ajuns să lupt în acest conflict armat, dar totul era temporar (pe durata războiului), şi de conjunctură. Numai că planul meu de dinainte de război, n-a mai coincis cu realitatea dură şi tragică a războiului. A intervenit dramatic moartea cea intempestivă, care a schimbat esenţial datele problemei obiective şi ale planului meu subiectiv. Cu toate că războiul a fost ceva temporar în viaţa mea, el a devenit totodată şi capăt de drum al vieţii, şi nu a rămas doar o paranteză secundară în viaţa mea, aşa cum trebuia să fie de fapt.

Războiul m-a ucis, şi-am murit definitiv, cu tot ce eram, cu tot ce aveam, cu tot ce plănuiam. Şi eram, şi aveam, şi plănuiam multe! Eram tânăr, sănătos şi un pictor talentat, ce bătea puternic şi insistent la porţile afirmării profesionale. Aveam o familie dragă, o situaţie socială rezonabilă, aveam destui prieteni fideli, şi-aveam un chef teribil de viaţă, de călătorie, de muncă şi artă. Prin urmare, plănuiam să călătoresc cât mai des, să muncesc cât mai mult, să cunosc cât mai multe, să iubesc ce merita iubit, şi să pictez cât mai reuşit şi variat. În maniera realistă clasică, sau în cea impresionistă inovatoare! în concluzie, eram om, aveam o viaţă, şi plănuiam s-o trăiesc din plin.

Destinul însă mi-a stat ferm împotrivă, avea el alt plan cu mine, unul mult mai simplist, scurt şi crud, dar nici măcar nu a catadicsit să mă întrebe şi pe mine. Barem, aşa, dintr-o politeţe convenţională! A hotărât în mod unilateral să-mi ia preţioasa viaţă, fără să mă avertizeze cumva în prealabil. Şi, deşi se afirmă cu cinism că acesta a fost pesemne destinul meu, eu nu îl recunosc ca atare!

Chiar dacă nu-l mai pot schimba, refuz să-l recunosc, sau să-l accept tacit! Este felul meu, pueril poate, de-a contesta cumva un destin nedrept şi tiranic. Este dreptul meu inalienabil de-a mă indigna formal de abuzul comis, şi-a mă revolta, fie şi artistic, împotriva lui, şi chiar dacă destul de tardiv şi practic inutil.

Şi dacă nu mai pot nicicum să-mi recapăt în mod real viaţa terestră, pot cel puţin să-mi imaginez cum s-ar fi derulat ea, dincolo de fatidica zi de 28 noiembrie 1870. Presupunând deci că aş fi fost ferit providenţial de cele două gloanţe fatale, din timpul singurului atac la care am apucat să particip în acel război, presupunând apoi că aş fi reuşit să rămân în viaţă şi după terminarea conflictului, la fel ca Manet, Degas sau Renoir, îmi imaginez că aş fi fost foarte bucuros de a-mi relua traiul boem de artist independent.

Aş fi căutat imediat să mă reîntâlnesc cu vechii şi stimaţii mei confraţi, aş fi încercat să organizez o cât mai completă reunire a grupului nostru de prieteni artişti, şi m-aş fi bucurat în continuare de agreabila noastră relaţie de amiciţie sinceră. Desigur că aş fi continuat să-mi pun fără rezerve atelierul personal la dispoziţia tuturor amicilor şi colegilor mei de artă, şi probabil că aş fi pictat şi alte ipostaze de viaţă sau de lucru din interiorul studioului respectiv, aşa cum o mai făcusem anterior cu alte ocazii fericite. Amintind despre varianta artistică a studioului propriu, pe care am pictat-o de altfel chiar în anul morţii mele (*Studioul artistului*, *nr. 9 de pe strada Condamine*), şi-n care apar înconjurat de mai mulţi prieteni artişti, ţin să menţionez că, deşi eu sunt evident autorul tabloului, persoana mea a fost pictată însă de Édouard Manet şi nu de mine. Ce onoare mi-a făcut marele Manet, şi ce colaborare frumoasă şi fructuoasă mai dezvoltam cu genialii mei confraţi!

Speculând mai departe, pe linia acestor ipotetice proiecte artistice, îmi închipui că aş fi continuat să pictez portretele prietenilor şi colaboratorilor mei. Era totodată şi o onoare, dar şi o provocare artistică pentru mine, iar ei

meritau din plin să rămână imortalizaţi de pensula îndemânatică a unui artist destoinic.

În realitatea cea mai puţin ideală, n-am apucat decât să-mi fac de câteva ori autoportretul şi să finalizez portretul amicului Renoir, ca şi pe cel al dramaturgului şi libretistului de operă Édouard Blau. Bineînţeles că-mi doream să-i am ca modele de lucru şi pe iluştrii Manet, Monet, Degas, Cézanne, Sisley ori Pissarro. Sunt sigur că, în amabilitatea lor colegială, nu ar fi ridicat obiecţii faţă de acest proiect personal. Până şi imprevizibilul şi cinicul

Degas avea momente când putea fi serviabil, şi un pic mai altruist. Şi chiar şi timidul, grăbitul şi foarte ocupatul Cézanne şi-ar fi făcut puţin timp, pentru a-mi poza ca model. Reprezentativ pentru felul de-a fi şi de-a munci al lui Cézanne, este şi replica originală dar sinceră, pe care i-a dat-o spontan negustorului de tablouri Ambroise Vollard, venit să-i cunoască şi să-i promoveze generos opera: *Sunt ocupat şi aşa voi fi toată viaţa.* Povestea aceasta autentică a ajuns şi până la mine, şi-am mai aflat că acest binevoitor negustor de artă, căruia Cézanne i-a făcut, la rându-i, un celebru portret, a devenit realmente promotorul artei lui Cézanne, fiind şi cel ce i-a organizat prima expoziţie personală. Paul Cézanne, un alt pictor de geniu, pe care am avut onoarea să-l cunosc personal, merita cu prisosinţă această recunoaştere artistică mondială. Şi a fost atât de preocupat de pictura sa dragă şi de ocupat de lucrările lui, încât se spunea despre el că va muri pictând, ceea ce într-un fel s-a şi întâmplat, din câte am înţeles şi eu. Respect, Cézanne!

În altă ordine de idei ipotetice, desigur că nu aş fi neglijat relaţia cu familia mea scumpă, de care am fost mereu mândru şi pe sprijinul căreia am putut conta întotdeauna, indiferent despre ce a fost vorba. Îmi doresc, postum ce-i drept, ca şi ai mei să fi fost mândri de mine, cu toate că, uneori, poate că n-au prea avut motive întemeiate s-o facă. Îmi place să cred că aş fi realizat cândva un sublim tablou al familiei mele, care să fi concurat artistic cu cel mai cunoscut tablou al meu, unul tot cu tematică

familială, intitulat generic, precum sper că se ştie: *Reuniune de familie.*

Aş fi reluat şi aş fi abordat cu un suflu nou şi vechile teme artistice consacrate, din care am realizat deja câteva tablouri drăguţe: peisaje din natură (Peisaj la Chantilly, Peisaj la marginea Lezului, Pădurea de la Fontainebleau), grădini (Terasa din Méric, Micul grădinar), flori (Studiul florilor, Flori), sate (Panoramă a satului Castelnau-le-Lez, Strada din sat), plaje (Plaja la Sainte-Adresse), oameni frumoşi (Toaleta, După baie, Rochia roză, Om cu pipă) şi multe alte subiecte atractive (Natură moartă cu peşti, Privelişte asupra Aigues-Mortes, Culegător de struguri cu pălărie galbenă etc.).

Nu-mi pun problema că n-aş fi avut timp, teme sau energie de a picta, că doar pictura era viaţa mea, era plăcerea mea supremă. Mai ales că este puţin probabil să-mi fi întemeiat o familie proprie şi să fi fost nevoit să-mi împart timpul cu ea, întrucât ideea căsătoriei nu m-a atras niciodată în mod special. Dar nici nu exclud total această posibilitate, precum Degas, căci nu eram de fel un tip nesociabil, egoist sau ursuz, şi aş fi fost capabil, dacă era cazul, să împărtăşesc iubirea cu o soţie şi eventualii copii. Şi-n plus, niciodată nu ştii ce îţi poate oferi ziua de mâine, sau viitorul apropiat ori îndepărtat. La urma urmei, aş fi preferat de la „darnicul” destin mai degrabă o căsătorie neaşteptată, decât o moarte inoportună şi prematură!

Dar pentru nimic în lume nu aş fi ratat expoziţia impresionistă din 1874, ci aş fi fost alături de colegii şi prietenii mei. Cu siguranţă m-aş fi pregătit cu câteva tablouri frumoase, pentru acel important eveniment artistic. Până la aceea dată, probabil că aş fi devenit şi eu un pictor impresionist, în adevăratul sens al stilului artistic, de vreme ce eram nedespărţit de amicii mei impresionişti şi ne influenţam mutual stilul, tehnica sau tematica artistică. Foarte posibil, m-aş fi implicat direct în munca de organizare a evenimentului, şi aş fi contribuit cu toate mijloacele disponibile la buna lui desfăşurare. Mai ales că o astfel de expoziţie proprie, care să ne reprezinte

şi în care să ne putem expune fără cenzură lucrările personale, a fost ideea pe care am avut-o primul, şi de mai multă vreme, precum v-am mai povestit deja.

Vorbind din nou despre respectiva expoziţie, care în realitate a avut loc, dar la care eu n-am mai putut participa cu lucrări mai vechi sau mai noi, nu fac decât să-mi pun sare pe rana deschisă, cum se spune. Şi pe rănile, care m-au răpus în război, şi pe rana sufletească, pe care au provocat-o implicit şi peren rănile din război.

Ce să vă mai spun, că nu vreau să mă tot lamentez înaintea dumneavoastră, răbdătorii mei confidenţi, dar nici nu pot să simulez impasibilitatea faţă de o chestiune, care mă arde sufleteşte la fel de rău precum arsurile celor două gloanţe fatale.

Ei bine, este evident că nu pot cuprinde acum, în câteva cuvinte ori propoziţii, tot ceea ce aş fi putut realiza în cele câteva decenii de viaţă, pe care puteam spera să le mai trăiesc, odată scăpat din primejdia războiului. Ar fi fost destul timp şi pentru alte aspecte ale vieţii şi ale profesiei mele, pe care nu le-am luat aici în calculul acesta ipotetic. Să lăsăm loc, aşadar, şi pentru alte lucruri nespuse, poate surprinzătoare, fortuite, sau pur şi simplu de neimaginat la un moment dat.

Cert este faptul că, dacă aş mai fi avut timp, ceea ce nu a depins de mine, aş fi avut suficiente alte calităţi şi atuuri, ce ţin de mine, pentru a-mi spori cantitatea operelor de artă şi a-mi îmbunătăţi calitatea tehnicilor şi stilului de lucru. În consecinţă şi-n concluzie, opera mea începută promiţător, îndrăznesc a opina, ar fi fost mult mai amplă, mai valoroasă şi mai renumită, dacă şi viaţa mea ar fi fost ceva mai lungă. Poate n-aş fi pretins să ajung neapărat octogenar, ca Monet or Degas, ori nici măcar septiiagenar, ca Renoir, dar barem să fi atins şi eu jumătatea de veac, precum Manet. Sigur, poate părea ruşinos să cerşeşti timp şi viaţă, dar când mori sub 30 de ani, cu toate planurile şi idealurile frânte brusc, este oarecum scuzabil să nu-ţi mai pese prea tare de jena convenţională. Or, în aceste condiţii injuste, resimţi mult

mai mult durerea pierderii suferite, decât ruşinea de-aţi fi dorit ca pierderea respectivă să nu se fi produs. Iar între durerea pierderii suportate şi ruşinea exprimării dorinţei, aleg oricând ruşinea. Ce ruşinos! Poate, dar totuşi mai puţin dureros!

Vă amintiţi cumva vorbele sensibile, pe care le-a rostit Monet, ca o concluzie sugestivă asupra vieţii şi operei lui Cézanne? Da, vă înţeleg nedumerirea, căci Monet acesta, care a fost nu doar părintele impresionismului, ci şi povestitorul avizat al acestui curent artistic, a spus mai multe vorbe remarcabile, şi aşa că nu aveţi de unde să ştiţi la care anume mă refer acum.

Permiteţi-mi, dragii mei, să v-o amintesc, celor ce aţi mai auzit-o deja, ori să v-o divulg în premieră, celor ce n-aţi mai auzit-o până acum. O s-o citez din memorie, căci memoria o mai păstrez încă intactă, atât a lucrurilor din timpul vieţii mele terestre, cât şi a lucrurilor care s-au întâmplat ulterior morţii mele, dar care au ajuns şi până aici la mine. Ei bine, Monet a afirmat că Cézanne a murit *„dorindu-şi, ca noi toţi, să fi avut mai mult timp”.* Destul de relevant pentru condiţia existenţială a artistului, nu?

Cézanne şi-ar fi dorit să fi beneficiat de mai mult timp, pentru a fi putut lucra mai mult şi picta mai multe lucrări. Să fi putut lăsa mai multe capodopere în patrimoniul cultural al lumii, să se fi putut bucura mai mult timp de activitatea lui dragă. Şi Monet, şi Degas, Renoir sau Manet şi-ar fi dorit acelaşi lucru. Mai mult timp de viaţă, pentru a putea realiza cât mai multe! Asta ar fi însemnat alte noi momente şi situaţii, în care să simtă din nou satisfacţia deosebită a finalizării unui tablou reuşit, dar şi fiorul incitant, pe care ţi-l conferă proiectul unei noi provocări artistice, care să redea la finalul lui aceeaşi satisfacţie a lucrului bine împlinit. Şi-apoi, iarăşi un proiect nou, ce presupune griji, atenţie şi muncă, urmat de-o nouă mulţumire sufletească.

Oare nu despre asta este vorba în viaţă? Planuri gândite, visate, elaborate, apoi muncă intensă pentru concretizarea lor, preocupare stresantă pentru detalii,

anumite dificultăţi ori aspecte imprevizibile. Dar finalmente urmează, ca o binemeritată răsplată spirituală, copleşitorul sentiment de satisfacţie pentru munca depusă, starea plăcută de beatitudine lăuntrică, care, pe cât este de intensă, pe atât este de scurtă de obicei. Un ciclu normal al vieţii, care se tot repetă cât trăim, şi nu putem acuza artistul că îşi doreşte egoist să-l prelungească cât mai mult posibil, la infinit, dacă s-ar putea.

Or, dacă artiştii, care au trăit mult mai mult decât mine, şi-ar fi dorit totuşi şi mai mult timp pentru arta lor, eu ce să mai zic, prieteni necunoscuţi? Eu am dreptul să mă plâng de scurtul timp al vieţii mele? Poate că este normal să murim de tineri sau de copii, căci realitatea crudă ne-o demonstrează fără echivoc, dar este totodată şi moral să se întâmple asemenea tragedii personale? Ori destinului impersonal puţin îi pasă de ideea de moralitate, de dreptate, de emoţii şi sentimente!

Şi nu mă refer acum numai la soarta artistului, căci i-aş nedreptăţi pe ceilalţi oameni, ci extind această dezbatere filosofică la destinul oricărui om, indiferent de sexul, profesia, culoarea, naţionalitatea, cultura sau religia lui. Căci dacă eu, ca artist, mă lamentez de faptul că destinul mi-a hărăzit prea puţin timp, în raport cu talentul şi idealurile mele, tot astfel se revoltă şi ceilalţi tineri morţi în război, sau în alte circumstanţe fatidice, dar care nu erau artişti. Fiecare însă, are viaţa lui, planurile şi idealurile lui, nu doar artistul. Nedreptatea este aceeaşi pentru toţi, şi toţi o resimt la fel! Şi dacă nu toţi oamenii sunt artişti, în schimb, toţi artiştii sunt oameni, şi se supun ineluctabil aceloraşi condiţii existenţiale umane. Şi oricât de mare şi bun ar fi artistul, el este un om ca toţi ceilalţi. Omul devine un artist, atunci când este fericitul caz, şi nu artistul devine un om!

Iată, de exemplu, tristul meu caz. Eu am participat la război ca soldat francez, nu ca artist francez! în acele circumstanţe războinice, calitatea mea de artist nu avea nicio însemnătate. Şi am fost împuşcat din cauză că am fost perceput ca un ostaş inamic (periculos), şi nu pentru

că aş fi fost un artist rival. Dar de murit, am murit ca om, nu (neapărat) ca soldat, nici ca artist. Soldatul era doar rolul pasager, pe care îl interpretam atunci, ce-i drept, unul riscant prin însăşi natura lui, tot aşa cum anterior fusesem în rolul mai durabil al artistului, unul mult mai puţin riscant în sine. Însă, în realitate, a murit omul Bazille, şi odată cu el s-au sfârşit şi toate rolurile, pe care le interpreta în viaţă.

Prin urmare, vorbim despre fatumul omului Bazille, despre drama individului cu acest nume. Soldatul Bazille a contat prea puţin, şi ca perioadă de manifestare şi ca importanţă anume, în schimb, artistul (pictorul) Bazille a fost mult mai influent şi mai valoros în individualitatea şi viaţa omului Bazille, ca şi în conştiinţa posterităţii. În concluzie, omul Bazille, mort prematur la numai 29 de ani, are şansa de-a rămâne nemuritor datorită artistului din el, ale cărui lucrări artistice nu au pierit odată cu omul Bazille. Opera lui, dacă este realmente valoroasă, îl poate face efectiv nemuritor pe bietul Bazille. Este şansa concretă şi imensă pe care o are un individ, care se dovedeşte şi un bun artist. Spre deosebire de alt individ, care nu se remarcă prin nimic special în timpul vieţii sale.

Evaluarea obiectivă a talentului şi operei mele artistice o las în seama posterităţii. Dacă istoria artei îmi va reţine numele, înseamnă că am făcut şi eu ceva remarcabil, care îmi dă dreptul să aspir la titlul de artist veritabil. Despre locul şi importanţa mea în cultura franceză şi universală, iarăşi nu mă pot pronunţa eu, ca să nu fiu acuzat de subiectivism. Dar probabil că într-o atare evaluare, ar trebui să se ţină cont de faptul, că n-am mai avut timp să îmi completez opera, prin alte realizări impresionante, şi poate şi… impresioniste.

Nu ştiu cu exactitate cât de mare artist am fost, dar pot intui postmortem cât de mare aş fi putut deveni în viaţă! Beneficiam de toate condiţiile şi înzestrările necesare în sensul acesta. Iertaţi-mi, vă rog, lipsa de modestie, dar apreciaţi-mi, în schimb, mostra de sinceritate! Că dacă mi-aş nega talentul şi posibilităţile

artistice, aş fi pesemne mai modest, dar aş fi cu certitudine (cam)

nesincer, ba chiar oarecum ipocrit. Dumneavoastră alegeţi ce preferaţi între falsa modestie şi sinceritatea brută.

Probabil că posteritatea cea imparţială ar trebui să pună problema şi altfel. Adică, cât ar mai rămâne din anvergura unui artist, care a trăit 80 de ani, dacă i s-ar evalua opera doar până la vârsta de 30, 40 de ani? S-ar putea ca, astfel, dimensiunea lui artistică să se diminueze considerabil. Pentru că încă 40, 50 de ani de carieră artistică contează enorm, atunci când se trag concluziile. Cu cât un artist trăieşte mai mult, cu atât creează mai multe, şi cu atât cresc şansele lui de-a deveni un artist de mare calibru şi de renume mondial. Timpul avut la dispoziţie nu poate fi ignorat în ecuaţia celebrităţii şi-a nemuririi artistice.

Este însă o adevărată performanţă, când un artist reuşeşte să se impună în istoria culturii, în pofida faptului că moare de foarte tânăr. Pictorul renascentist Rafael Sanzio, mort la numai 37 de ani, este un exemplu elocvent, ce susţine concret această teorie veridică. Şi dacă Michelangelo este mai cunoscut şi mai apreciat decât Rafael, aceasta nu se datorează numaidecât vreunui talent superior, ci mai degrabă faptului că a trăit mult mai mult şi a creat implicit o operă mai amplă. Oferta artistică a lui Michelangelo este, precum se ştie, mai vastă şi mai diversă decât cea a lui Rafael, dar nu neapărat sau indubitabil superioară calitativ.

Amândoi au fost artişti geniali, ce-şi merită cu prisosinţă un loc fruntaş în istoria artei, dar timpul avut la dispoziţie pentru creaţia artistică a jucat un rol determinant, poate decisiv, în departajarea lor în ierarhia artistică şi în fixarea lor în conştiinţa populară. Renumele unui artist ţine şi de cât de prolific a fost în arta lui, iar aceasta depinde fatalmente de timpul avut la dispoziţie. Iar timpul depinde de bunăvoinţa destinului, care nu ştiu de cine mai depinde!

Talentul unui artist se observă relativ repede, geniul lui se poate remarca rapid, dar este totuşi nevoie de ceva (mai mult) timp, pentru ca artistul talentat, potenţial genial, să-şi clădească efectiv o reputaţie nepieritoare. Şi dacă un artist octogenar se poate plânge că moare prematur şi nedesăvârşit din punct de vedere artistic, ce-ar mai fi de zis în cazul unuia, care repauzează de mult mai tânăr? Este adevărat că decesul pretimpuriu nu constituie vreun merit sau vreun titlu de glorie personală, după cum nici longevitatea nu reprezintă vreo vină, ce i se poate imputa cuiva.

Dacă eu aş avea pretenţia, oarecum legitimă consider eu, de-a fi evocat alături de prietenii mei viitori impresionişti, nu m-aş baza nicicum pe faptul că am murit tânăr, nici pe împrejurarea patriotică a morţii mele, ci aş avea în vedere numai opera artistică, pe care am realizat-o în puţinii ani avuţi la dispoziţie. Că dacă în timpul cât am trăit, n-aş fi creat nimic de valoare artistică, ci aş fi fost doar un simplu amic al artiştilor, atunci pretenţia mea ar fi total absurdă şi-ar constitui doar o veleitate futilă. Eu n-am ajuns artist, pentru că am trăit printre artişti, nici pentru că am decedat prematur, ci pentru că am dovedit talent de artist şi am realizat opere artistice valoroase. Aceasta este opinia mea subiectivă, dar susţinută în cel mai obiectiv mod cu putinţă. Dacă domniile voastre nu-mi împărtăşiţi convingerea, atunci fie nu mă cunoaşteţi din perspectiva artistică, fie aveţi ceva personal cu mine, ceea ce este greu de închipuit. Ori, pur şi simplu, nu vă pricepeţi la artă, fie-mi permisă şi această explicaţie cam incriminatoare!

În antiteză cu cazul meu, să luăm exemplul oricăruia dintre prietenii mei pictori: Renoir, Monet sau Degas. Ei au devenit celebrii artişti, nu doar pentru că au trăit multe decenii, nici pentru că au fost iniţial asociaţi cu numele meu, sau pentru că au beneficiat uneori de un ajutor financiar din partea mea. Ci doar pentru că au dovedit un uriaş talent artistic, şi au creat adevărate capodopere ale picturii.

Valoarea unui artist poate fi ajutată să se remarce,

poate fi recunoscută, elogiată sau evidenţiată numai acolo unde există ca atare. Eu nu am contribuit cu nimic la talentul şi valoarea lui

Monet, l-am ajutat doar să şi le exprime fără impedimente de ordin material, atât cât am putut s-o fac. Aşa cum părinţii mei m-au ajutat pe mine, oferindu-mi generos suportul material necesar, aşa i-am ajutat şi eu uneori pe unii din ei. Dar talentul era numai al lor, iar valoarea operelor lor a venit din talentul lor incontestabil. Cu siguranţă ar fi reuşit la fel de bine şi fără modestul meu ajutor ocazional.

Între timp, toţi au devenit pictori consacraţi, artişti celebrii şi admiraţi, iar la acest capitol nu prea pot fi cumva departajaţi între ei. Nu cred că este Renoir mai celebru decât Monet, nici mai bun decât Degas, şi invers, oricum i-am compara între ei. Dar, în timp, fiecare dintre ei a ajuns mai renumit decât mine, prietenul lor Bazille, şi egalul lor de la început. Nu mă deranjează situaţia actuală, căci este de bună seamă o realitate obiectivă, iar ei rămân pe veci prietenii mei dragi. Dar încerc să o explic cumva în faţa dumneavoastră, nu pentru a mă scuza pe mine, nici pentru a-i acuza pe ei, ci doar pentru a constata o stare de fapt, dar şi a filosofa speculativ asupra unei situaţii eventuale.

Astăzi, numele lor, devenite renume mondiale, rezonează puternic în memoria iubitorilor de artă şi au locul lor de cinste în istoria picturii, pe când numele meu răzbate mai greu în memoria posterităţii, până să fie, în fine, cât de cât recunoscut. De ce? Pentru că, probabil, numele meu de artist (mort prematur) nu şi-a găsit încă consacrarea în conştiinţa posterităţii, nu a devenit propriu-zis un renume veritabil. Monet este numele unui pictor foarte talentat, ce a ajuns renumit. Bazille este numele unui pictor la fel de talentat, care însă n-a mai ajuns la fel de renumit. Motivul? Longevitatea artistică, care este legată intrinsec de longevitatea existenţială.

Să ne înţelegem bine, stimaţii mei cititori, amicii mei impresionist! nu au devenit atât de populari doar pentru că

au avut talent artistic şi pentru că au trăit mult timp, ci pentru că, atât timp cât au trăit, au muncit continuu, au creat neîncetat, au pictat mereu, au realizat noi opere artistice şi numeroase capodopere de artă. Adică, au îmbinat fericit şi inteligent longevitatea existenţială cu longevitatea artistică. Acesta este marele lor merit, pentru care trebuie sincer felicitaţi. Că, dacă şi-ar fi pus talentul la lucru, doar până la 30 de ani, iar restul vieţii l-ar fi petrecut inactivi din punct de vedere artistic, nu cred că ar mai fi ajuns la fel de celebrii cum sunt astăzi. Aşadar, celebritatea este reţeta alcătuită din talent, valoare şi longevitate artistică. Dacă scoatem din această reţetă a succesului vreunul din aceşti factori indispensabili, rezultatul nu mai este chiar acelaşi, reputaţia celui în cauză are de suferit în mod evident.

Or, precum se ştie şi am tot repetat, mie mi-a lipsit longevitatea, pentru a putea deveni mai cunoscut în lume, poate la fel de celebru ca şi ei. Ei nu au meritul că au trăit mult, deoarece aspectul acesta esenţial ţine, zice-se, de destin, dar au în mod clar meritul că, atât de mult cât au trăit, au tot muncit, au tot pictat, nu s-au resemnat, nu s-au plictisit, nu au obosit, nu s-au plafonat, nici nu s-au mulţumit cu status-quo-ul din oricare (anumit) moment al vieţii lor. Şi-n consecinţă, îşi merită pe deplin renumele de mari artişti ai picturii, întrucât şi l-au câştigat singuri, împletind talentul cu munca permanentă şi asiduă.

Nici eu nu-mi pot reproşa că n-am lucrat suficient de mult, atât cât am avut timp, nici măcar decesul prematur nu mi-l pot imputa. Consider că este doar vina destinului părtinitor, care nu mi-a oferit timpul necesar, pentru a-mi consolida valoarea artistică, şi a-mi fauri un real renume din numele talentatului Frédéric Bazille.

Eu n-am avut longevitatea artistică necesară dobândirii unei certe reputaţii mondiale, nu pentru că am fost cumva mai inactiv sau cam indolent, ci pentru că n-am avut longevitate existenţială, pur şi simplu n-am mai avut zile de trăit. Şi nu înţeleg nici acum, când beneficiez de un nivel superior de cunoştinţă, graba destinului de a-mi lua

viaţa, şi a-mi frâna astfel ascensiunea artistică. Dacă n-aş fi avut ceva valoros, util şi plăcut de înfăptuit în viaţă, poate că n-aş mai face acum această investigaţie filosofico-morală, şi parcă nici n-ar mai conta prea mult (în) pertractarea noastră. Ar fi contat desigur doar în plan personal, dar nicidecum în plan colectiv ori cultural.

Importanţa unui om egoist, indolent, inactiv şi total inutil societăţii nu poate depăşi dimensiunile propriei persoane, sau, cel mult, a propriei familii. Importanţa noastră istorică şi valoarea ontologică personală rezidă în aportul pozitiv, cât de mic şi de variat poate fi, pe care îl aducem altruist în comunitatea în care trăim şi ne desfăşurăm activitatea. Nu ştiu exact ce importanţă umană şi culturală am avut sau aş fi avut eu, şi nici nu ţin să speculez subiectiv în direcţia aceasta, dar sunt conştient că aveam ceva valoros de făcut şi de oferit în lumea tangibilă în care trăiam mulţumit.

Şi regret peste timp că din cauza unui destin potrivnic, numele meu a rămas doar o notă de subsol în istoria curentului impresionist, când ar fi putut deveni fără probleme un veritabil renume în cadrul respectivului curent artistic, alături de numele celorlalţi prieteni ai mei, devenite, pe bună dreptate, renume de mare rezonanţă culturală. Dar cum nu mai pot să dau timpul înapoi, nici să-mi schimb cu ceva destinul, sau să mai modific cumva istoria, trebuie să mă mulţumesc cu ceea ce am fost, cu ce am avut şi cu ce am putut să fac. Nu-i chiar puţin lucru nici ceea ce am realizat până la 29 de ani. Sunt aţâţi alţii, nu-i judec şi nu-i condamn, constat doar, care au realizat mai nimic sau mai puţine într-o viaţă de două sau de trei ori mai lungă decât a mea. Cu ei destinul m-a mai fost la fel de grăbit sau de ostil, chiar dacă n-au făcut mai nimic valoros în viaţă.

Cum nu pot fi răzbunător, nu vreau să fiu nici măcar răutăcios, dar mă întreb dacă destinul, acest dictator absolut care trebuie mereu evocat, invocat şi implorat, acţionează cumva după o minimă logică sau vreo inteligenţă incognoscibilă, căci marea lui nedreptate

haotică nu mai poate fi pusă sub semnul îndoielii. Am în juru-mi atâtea alte conştiinţe umane, care ridică tardiv aceleaşi obiecţii legitime şi formulează frustraţi aceleaşi plângeri la adresa tiranicului destin atotputernic. Multe dintre ele, unele chiar mai tinere decât mine, se întreabă, pesemne retoric, ce rost a mai avut scurta lor apariţie pe lume, de vreme ce n-au mai apucat să-şi realizeze vocaţia, să-şi împlinească idealurile şi să-şi trăiască visele umane. Sunt aici tot atâtea poveşti de viaţă, pe câte suflete există. Dar toate sunt aproape la fel de scurte, de triste, de emoţionante şi de tragice, multe dintre ele chiar mai dramatice decât a mea, aşa încât mi se întâmplă să mă ruşinez de situaţia mea, când o compar cu a lor.

Când trăiam, auzeam adesea că pe lumea cealaltă vom afla răspunsurile obiective la toate întrebările existenţei noastre. Ei bine, daţi-mi voie să vă informez că nu este deloc aşa. Multe dintre întrebările noastre, şi din enigmele vieţii şi ale morţii umane, au rămas tot fără răspunsul aşteptat. Cel puţin deocamdată. Cu cât ne întrebăm mai multe, cu cât ne agităm mai tare, cu cât ne lamentăm mai mult, cu atât suntem parcă mai dezinformaţi, devenim mai stresaţi şi mai chinuiţi sufleteşte. Nimeni nu prea binevoieşte să ne răspundă concret, să ne informeze corect, să ne mângâie cumva, să ne liniştească măcar, să ne dea vreo cât de mică speranţă pentru existenţa aceasta nouă şi lungă. Se pare că destinul nostru este dur şi nedrept cu noi şi-n lumea de aici. Ca şi cum n-a fost suficient de rău şi injust în lumea fizică, şi ca şi cum unele fiinţe umane se nasc doar pentru a suferi invariabil, şi-n lumea celor vii, şi-n lumea morţilor.

Nu cunosc care este soarta actuală a prietenilor mei, că între timp au murit şi ei, dar nu mă pot întâlni cu ei aici, fiindcă suntem grupaţi pe diverse categorii. Şi din câte îmi dau eu seama, nu suntem împărţiţi după criterii morale, aşa cum era credinţa populară pământească, şi nici după criterii profesionale, cum mi-ar fi plăcut mie, ci părem a fi grupaţi mai degrabă tot în funcţie de vârsta pe care am trăit-o pe pământ. Cel puţin, aceasta este senzaţia mea,

formată în cei aproape 150 de ani de când mă aflu în locul acesta. Căci în jurul meu, atât cât pot eu deduce din haosul acesta permanent, există numai suflete decedate prematur, printre care se zvoneşte că s-ar afla totuşi şi nişte spirite de artişti.

Ar fi interesant să-i pot contacta cumva, deşi nu ştiu cum, şi să le aflu povestea vieţii, dar parcă prevăd destule similitudini cu istoria mea tristă. Ori s-ar putea să v-o relateze chiar ei, dacă vor dori şi vor primi şi ei derogarea necesară, şi dacă veţi fi şi pentru ei amabilii confidenţi care v-aţi dovedit în cazul meu. Este posibil să existe şi poveşti mai triste şi mai impresionante decât a mea, căci destinul ştie să facă rău în moduri diverse şi-n cazuri multiple!

Sincer să vă mărturisesc, regret enorm că nu mă pot întâlni aici cu prietenii mei artişti, am fi avut atâtea să ne spunem, sunt sigur! Mi se pare totuşi prea mult să fiu separat de ei şi după moarte, după ce am fost despărţiţi atât de brutal în viaţa terestră. Prea multă nedreptate pentru un biet artist! Şi încă unul mort! Nu vi se pare?

Mi se comunică acum că timpul alocat monologului meu postmortem, exprimat în manieră literară, a cam expirat. Păcat, poate că mai erau lucruri interesante de spus şi aspecte importante de analizat, sau poate că, oricum, totul era de fapt inutil, ineficace şi irelevant. Nici eu nu mai ştiu, poate că ştiţi dumneavoastră mai bine!

Vă mulţumesc pentru atenţia acordată, pentru gândul pios, cu care sunt sigur că m-aţi însoţit pe parcursul acestor rânduri, şi vă las în lumea dumneavoastră. În lumea trupurilor vii. Rămâneţi acolo cât mai mult şi să ne vedem în lumea spiritelor fără trup cât mai târziu posibil, sau poate niciodată! Asta, dacă şi destinul este de acord! Că, precum se vede, doar el ne guvernează autoritar şi arbitrar neînsemnatele noastre existenţe terestre!

II – Mihail Iurievici Lermontov

% pod komaduj ch/éi-m dud dhamaČL

Fiind şi eu invitat să-mi povestesc tragica soartă, am

decis, în pofida unei reticenţe iniţiale, să nu resping totuşi generoasa şi surprinzătoarea ofertă literară, mai cu seamă că, din câte îmi mai amintesc, sper că şi domniile voastre la fel, am avut unele legături cu literatura în viaţa mea terestră. Ideea o găsesc interesantă, iar gestul autorului necunoscut din viitor mă măguleşte efectiv. Aceasta înseamnă că am avut şi eu un cuvânt de spus în literatura rusă, şi, pare-se, chiar şi în cea universală. Cuvântul a fost de altfel arma mea preferată, deşi prin prisma carierei mele militare m-am deprins să folosesc şi alte arme de luptă. Aşa că am acceptat recunoscător această posibilitate originală de-a mă adresa postmortem posterităţii, metodă literară care-mi oferă din nou şansa de-a mă exprima personal, direct şi artistic. Am tăcut destul, de când nu mai sunt în lumea fizică, iar tăcerea nu m-a caracterizat niciodată.

Am onoarea să mă prezint ca cel ce am fost cândva Mihail Iurievici Lermontov, artist liric din pură plăcere şi destoinic ofiţer de carieră.

Vă salut milităreşte, distinşii mei cititori de peste veacuri, şi vă supun atenţiei un monolog artistic, ce sper să nu vă plictisească. Un monolog despre viaţa mea, care, chiar dacă a fost foarte scurtă, n-a fost de fel una anostă. Că doar am fost un veritabil aventurier, un nonconformist sadea, un războinic iubitor de pace, un răzvrătit dornic de linişte, un neînfricat justiţiar aflat în slujba dreptăţii.

Am trăit intens, adesea foarte periculos, şi m-am stins repede. N-aveam nici 27 de ani, când atotputernicul destin a hotărât că am trăit deja prea mult şi că am realizat destule lucruri în viaţă. Şi avea dreptate… în ceea ce priveşte realizările personale. În cealaltă privinţă, destinul este suveran, fie că este drept sau nu! Deşi sunt destui ce îi contestă vehement suveranitatea efectivă şi absolută, sau cel puţin imparţialitatea suveranităţii lui.

Dar oricum ar fi el interpretat, acest destin controversat m-a lovit necruţător încă din fragedă copilărie. La doar trei ani m-a lăsat fără scumpa şi necesara mea mamă. Şi dincolo de faptul că m-a privat de

dragostea maternă necondiţionată, dincolo de faptul că mi-a răpit nepreţuitul ei suport multilateral, cel mai tare m-a durut faptul că m-a lipsit până şi de amintirea ei clară. N-am reuşit să-i păstrez decât o amintire vagă, deşi m-am luptat adesea cu memoria mea performantă, pentru a distinge cumva prin ceaţa trecutului şi-a limitelor vârstei de copilaş draga ei amintire completă. Nu-i deloc uşor să creşti fără mamă, este foarte dureros să înveţi treptat a te obişnui cu lipsa ei permanentă, dar este de-a dreptul chinuitor, până la limita insuportabilului chiar, să fi privat până şi de simpla ei amintire.

Este adevărat că am fost preluat imediat de bunica, mama ei, care m-a iubit, m-a protejat, m-a crescut, s-a străduit să-mi ofere toate condiţiile unei dezvoltări şi educaţii normale. A fost în general bună cu mine, dar şi severă, atunci când situaţia a impus-o, probabil tot aşa cum ar fi fost şi mama. Am respectat-o şi am iubit-o la rându-mi, dar bunica, oricât de idealist aş evoca-o, era… doar bunica. Tot bunica. Numai bunica. Ea nu era totuşi mama, chiar dacă şi-a îndeplinit cu o abnegaţie ireproşabilă atribuţiile materne, ce purced implicit din rolul de mamă, pe care şi l-a asumat fără ezitare.

Cu toate că s-a purtat, din punct de vedere moral, exact ca mama mea, ea era totuşi, din punct de vedere biologic, doar mama… mamei mele. Iar mie mi-a fost mereu dor de mama mea naturală, pe care am pierdut-o definitiv atât de devreme.

Oare pot fi blamat pentru aceste sentimente fireşti, şi pentru faptul că am păstrat în subconştient nostalgia mamei mele? Dacă am tânjit întotdeauna după amintirea mamei, nu înseamnă că am subestimat vreodată rolul matern al bunicii mele, sau că am desconsiderat vreo clipă amintirea ei plăcută. Nu pot să fiu atât de ingrat faţă de sacrificiul ei impresionant, şi nu vreau să impietez cu ceva sentimentele indisolubile, care ne-au legat în mod natural.

De altfel, sunt conştient că şi ei i-a fost tot atât de dor de fiica ei dispărută prematur, pe cât mi-a fost şi mie de mama mea. Iar dragostea pe care mi-a purtat-o, bunătatea

pe care mi-a arătat-o, efortul pe care l-a depus pentru creşterea mea, izvorau firesc din dragostea maternă pentru fiica cea pierdută şi din nostalgia amintirii ei scumpe. Ea îşi manifesta în continuare iubirea pentru fiica ei moartă, prin atenta preocupare faţă de nepotul ei (cel) viu. După cum se poate fireşte înţelege dorul copilului faţă de părintele dispărut (cazul meu), la fel de logic se poate înţelege şi dorul părintelui după copilul pierdut (cazul ei). Ea şi-a plâns fiica, eu mi-am plâns mama. Şi cum fiica ei era de fapt mama mea, rezultă că am fost complici la aceeaşi sacră iubire pierdută şi la acelaşi tainic şi nobil dor sfâşietor.

Din nefericire, rolul de mamă al bunicii mele a intrat în conflict cu rolul de tată al… tatălui meu natural. Dacă pentru mine, bunica a devenit şi mamă, pentru tata, ea a rămas doar soacră. Şi cum tata, care era militar de carieră (căpitan în armata imperială), avea o fire mai introvertită, mai ursuză şi cam aprigă, iminentul conflict dintre părintele meu natural şi cel adoptiv, care mocnea între ei în formă latentă, nu a întârziat prea mult până să izbucnească. Sau poate că antipatia reciprocă şi disensiunile dintre ei erau mai vechi decât ştiam eu, iar eu n-am constituit decât un nou prilej pentru manifestarea lor. Este posibil ca, în fond, tata şi bunica dinspre mamă să nu se fi agreat de fapt niciodată.

Dar nu cred că de vină pentru acest inconvenient familial ar fi fost neapărat sângele scoţian din arborele genealogic al tatălui meu (suspectat a proveni din familia unui ofiţer scoţian stabilit în Rusia), care s-a intersectat cu sângele pur rusesc al familiei mamei mele. Este adevărat că tata era încăpăţânat şi orgolios ca un scoţian sadea, sau poate că… un rus veritabil, căci nici ruşii nu se dovedesc mai prejos decât scoţienii la capitolul acesta. Ca şi la cel al băuturii de altfel! Aşa că, până la urmă, ruşii şi scoţienii au destule în comun, pentru a putea da naştere la o familie monolitică şi reuşită. Asta dacă s-ar putea cumva dovedi presupusul sânge scoţian din ramura mea paternă.

Cert este faptul că proveneam dintr-o familie

suficient de onorabilă, pentru a trece drept una nobilă, dar originea familiei mele contează mai puţin în contrast cu dramatismul ei existenţial. Nu este atât de sesizantă originea nobilă a familiei Lermontov, pe cât este de frapant destinul tragic al majorităţii membrilor ei. În blestemata dinastie a Lermontovilor s-au înregistrat de-a lungul timpului multe decese premature, nesfârşite disensiuni familiale, numeroase despărţiri dureroase; şi toate acestea cu consecinţe nefaste bineînţeles!

Prin însăşi natura meseriei sale, tata a petrecut mult timp departe de intimitatea familiei, şi acest aspect obiectiv a amplificat răcirea subiectivă a relaţiilor lui cu restul familiei. Finalmente, pe când aveam doar zece ani, aceeaşi soartă crudă, sau poate mai degrabă bunica, m-a îndepărtat şi mai mult de tata, şi la propriu şi la figurat. Bunica a decis să ne mutăm din Moscova natală tocmai în ţinutul necunoscut al Caucazului.

În concluzie, sunt destule motive care mă împiedică să pot pretinde că am avut o copilărie fericită, sau măcar una normală. La doar zece ani ajunsesem aproape un orfan: despărţit definitiv de mama decedată, separat temporar de tatăl oarecum alungat. Izolat de toţi cei apropiaţi, cu excepţia bunicii, şi înstrăinat de tot ce-mi era familiar. Soarta mi-a fost ostilă încă de mic, nepăsându-i nici măcar de vârsta mea fragedă ori de sensibilitatea specifică copilăriei, şi nu m-a menajat deloc pe tot parcursul scurtei mele existenţe. N-am avut însă timp de regrete sau autocompătimire, căci a trebuit să mă adaptez imediat la noua situaţie creată şi la noul mediu de viaţă. De mic am învăţat să lupt cu vicisitudinile vieţii şi să înfrunt cu demnitate orice pericol sau impediment ivit în calea normalităţii, căci a fericirii este cam mult spus.

Involuntar sau premeditat, depinde de interpretările, probabil superstiţioase, ale fiecăruia, destinul m-a pregătit cumva pentru ceea ce urma să devin şi mi-a modelat implicit trăsăturile de caracter. Dramatismul situaţiei mele existenţiale mi-a dezvoltat temperamentul impulsiv, dar, pe de altă parte, frumuseţea frustră şi încă virgină a ţinutului

Caucazului mi-a declanşat latura romantică latentă, ce avea să-mi influenţeze decisiv stilul literar de mai târziu.

Prin natura firii mele, se pare că am fost totuşi un romantic veritabil, iubind cu o pasiune incandescentă atât viaţa în sine, cât şi natura înconjurătoare, femeile sau dreptatea, dar prin natura împrejurărilor vitrege ale vieţii, am devenit un aventurier solitar, cu un temperament flegmatic, sau chiar coleric, ce manifesta uneori egoism dezonorant, impertinenţă nelimitată ori indecenţă exacerbată. Nu pot susţine că eram totdeauna pe placul celor din jur, nu vreau să-mi ascund defectele morale, nu încerc acum să-mi idealizez personalitatea controversată, dar nici nu mă pot dezice de romantismul dinlăuntrul meu, care contrasta pregnant cu comportamentul pe care îl manifestam în exterior.

Întotdeauna am avut despre mine o părere cât mai conformă cu realitatea obiectivă, ceea ce nu pot afirma şi despre alţii, care şi-au permis să mă eticheteze gratuit, fără să mă fi cunoscut cu adevărat. Am intuit corect că după moartea mea voi fi descris în termeni exageraţi şi antagonici, fiindcă n-o să mai rămână nimeni care să mă fi înţeles întru totul. Şi într-adevăr, unii m-au considerat chiar mai rău decât era cazul, iar alţii chiar mai bun decât am fost. Câţiva au spus că fusesem totuşi un om bun, în schimb, alţii, probabil mai mulţi, au susţinut că am fost de fapt o canalie. În realitate însă, amândouă aceste opinii subiective au fost la fel de greşite, deoarece au accentuat până la exacerbare numai unele dintre laturile personalităţii mele complexe.

Dacă ar trebui să mă caracterizez singur, fie şi după atâta timp, personalitatea mea pare să fi fost mai degrabă una contradictorie, şi cu bune şi cu rele. Nu ştiu dacă această condiţie ontologică m-a distins efectiv printre ceilalţi oameni, situându-mă în categoria excepţiilor, sau dacă nu cumva am fost un om ca orişicare, cu o fire comună ce conţine inerent, şi exprimă implicit, şi lucruri bune şi lucruri rele. Eu înclin mai curând spre a doua variantă prezentată, şi socotesc că în scurta mea viaţă am

ajuns totuşi să mă cunosc bine şi pe mine, cât şi firea umană în general.

Analizându-mă din perspectivă ontologică şi empirică, consider că am fost un om ca toţi ceilalţi, cu unele calităţi umane şi ceva mai multe defecte morale. N-am fost nici întruchiparea sfântului clasic, dar niciun demon absolut, deşi uneori anumite aspecte negative ale firii mele s-au manifestat în exces. Nu vreau să-mi ameliorez postmortem imaginea individualităţii mele, căci nici în timpul vieţii n-am preţuit prea mult reprezentarea mea morală. Şi dacă am îndrăznit aici şi acum să mă confesez posterităţii, o fac pentru a-mi evalua mai degrabă potenţialul artistic şi nu caracterul uman. Deşi înţeleg că cele două aspecte ale naturii umane nu pot fi realmente disociate la modul absolut.

Într-adevăr, partea artistică a individului este legată indisolubil de fondul lui uman, dar nu neapărat şi invers. Adică, un artist de geniu poate fi un om cu anumite atitudini scandaloase şi cu multe carenţe morale, ba chiar cu vicii degradante, după cum poate fi şi un om de o înaltă ţinută morală. Nu vreau să exagerez şi să zic de o ţinută morală impecabilă, pentru că o atare comportare ideală cu greu mai poate fi remarcată (doar) pe la unii dintre sfinţii autentici. Iar artistul nu este de regulă un sfânt, şi nici nu-i musai să fie, după cum nici sfinţii cei habotnici nu prea manifestă de obicei aptitudini artistice.

Şi dacă-mi este permisă o opinie competentă şi obiectivă, ca unul care provin din tagma artiştilor, atunci mă încumet a estima că la omul înzestrat cu prea mult talent artistic (în orice domeniu al artei ar fi vorba) a mai rămas prea puţin loc şi pentru valorile morale clasice. Artistul de certă valoare trăieşte intens, se manifestă într-un mod particular (poate şi mai libertin), se agită mereu, se consumă mult şi se stinge repede, cel puţin aceasta este percepţia lui subiectivă. El are o viziune proprie asupra vieţii, asupra morţii, asupra timpului, moralei, societăţii etc. El este preocupat cu predilecţie de propria creaţie artistică şi de scurtul timp de care dispune, şi mai puţin de

cutumele sentenţioase ale vieţii cotidiene, de exigenţele de orice tip ale societăţii în care trăieşte, sau de moravurile variabile ale vremii.

Artistului talentat i se poate eventual pretinde să devină mai performant în specialitatea sa, poate chiar un geniu artistic, dincolo însă de acest aspect profesional, contează mai puţin dacă este şi un sfânt, ori un individ cam imoral. Sigur că este mai avantajos pentru imaginea lui completă, dacă poate îmbina în mod idealist în fiinţa sa umană calitatea artistică cu virtutea morală, dar, în mod realist, nu-i poţi pretinde bietului om să posede chiar toate calităţile posibile. Şi nu susţin această teorie filosofică, pentru a încerca cumva voalat să îmi justific comportamentul imperfect din timpul vieţii mele terestre. După cum îmi cunosc calităţile din respectiva existenţă, îmi cunosc la fel de bine şi cusururile, nu intenţionez să mă prezint altfel decât am fost, şi nu simt nevoia nici să mă scuz neapărat, dar nici să mă culpabilizez în exces. Mă voi referi la mine exact aşa după cum am fost, nu la modul idealist, nici în manieră romantică, ci numai la modul realist. Voi medita profund, voi analiza obiectiv şi voi evoca succint despre Mihail Iurievici Lermontov, raportându-mă la toate ipostazele în care el a existat şi s-a manifestat pe lume, respectiv, ca om, poet, scriitor, militar şi chiar pictor amator.

Până acum v-am destăinuit câteva informaţii generale despre onorabila mea familie şi despre nefericita mea copilărie. În continuare, profitând de bunăvoinţa şi interesul dumneavoastră, stimaţii mei cititori din viitor, vă voi prezenta şi alte aspecte sau amănunte, unele poate cunoscute, altele poate inedite, dar sper că toate la fel de interesante, din tinereţea omului, militarului şi-a artistului care am fost odinioară.

Aş fi vrut să vă pot povesti momente, episoade sau evenimente ale vieţii mele şi din etapa maturităţii şi cea a bătrâneţii mele, dar, după cum ştiţi prea bine, eu n-am avut parte de maturitatea vieţii, nici de bătrâneţea ei. Aşa că, sunt nevoit să mă rezum în relatarea aceasta la

tinereţea mea, căci doar până acolo s-a întins toată viaţa mea.

Şi dacă adesea am fost acuzat de cinism, de egoism, de irascibilitate, de impertinenţă, de mândrie ş.a.m.d. (fie în timpul vieţii, de cei ce m-au cunoscut superficial şi au interferat tangenţial cu mine; fie postum, de diverşi comentatori şi critici mai mult sau mai puţin avizaţi), poate că ar fi indicat să se ţină cont în toată această caracterizare tendenţioasă şi de vârsta pe care am avut-o până în momentul morţii. Căci impetuozitatea, vanitatea, orgoliul, nervozitatea, violenţa sau egocentrismul sunt probabil oarecum specifice tinereţii, iar eu am fost toată viaţa mea doar copil şi tânăr. Poate maturitatea vieţii mi-ar mai fi atenuat din aceste apucături ale firii mele tinereşti, poate ar fi adus un echilibru emoţional în viaţa mea tumultuoasă. Mai târziu, poate că bătrâneţea mi-ar fi oferit un dram de înţelepciune, ca urmare a unei mai lungi experienţe existenţiale, care s-ar fi unit armonios cu inteligenţa nativă, pe care cred că am dovedit-o din plin, şi care nu trebuie să aştepte neapărat apusul vieţii pentru a se exprima ca atare. Şi astfel, poate că la bătrâneţe aş fi fost şi eu mai liniştit, mai împăcat cu viaţa, mai tolerant cu incompetenţii din jur, şi mai puţin coleric faţă de impostură, ipocrizie şi nedreptate, ori mai puţin irascibil faţă de prostie, fatuitate şi snobism.

Acum, nu-i aşa, speculez şi eu în sensul acesta, că măcar la atâta lucru s-ar cuveni să am şi eu dreptul moral. Dacă tot vorbim de morală şi corectitudine! Prin urmare, nu ştiu cât este de corect să fiu etichetat pripit într-un fel sau altul, şi să se concluzioneze laconic că viaţa mea a fost una litigioasă. Nu, cinstiţii mei lectori, nu toată viaţa a fost una litigioasă, ci doar tinereţea mea, şi aceea neterminată! Consider şi susţin aici că maturitatea şi bătrâneţea mea nu pot fi nicidecum descrise astfel. Mă poate contrazice cineva în această chestiune?

Pe de altă parte, este evident, şi logic pesemne, că firea mea năvalnică s-a reflectat implicit în opera mea literară, ca şi în cariera mea militară. Căci viaţa mea

socială a inclus concomitent şi sfera artistică, cât şi domeniul militar.

După ce am renunţat definitiv la studiile civile de la Universitatea din Moscova, m-am îndreptat hotărât către viaţa ostăşească, înscriindu-mă la şcoala de cadeţi din Sankt-Petersburg. Nu pot estima cu exactitate în ce măsură a contat în această alegere profesională factorul tradiţiei familiale, sau pur şi simplu vocaţia personală către acest sector de activitate. Pot confirma însă că viaţa militară şi câmpul de luptă se potriveau de minune cu firea mea agitată şi dornică de aventură.

Mi-a plăcut mereu să-mi asum riscuri de tot felul, să înfrunt senin pericolele şi vitregiile sorţii, şi nu m-am temut vreo clipă de moartea cea arogantă, care ne ameninţa pe toţi cu un aer de superioritate, fapt pe care aveam să-l şi dovedesc concret în clipele decisive în care puteam efectiv să sfidez moartea. Şi am sfidat-o, nu doar atunci când meditam şi scriam detaşat despre natura ei, ci şi atunci când am înfruntat-o în mod direct şi iminent pe câmpurile de luptă. Ba mi-am permis să o sfidez chiar şi atunci când a reuşit totuşi să mă înhaţe bucuroasă şi mândră nevoie mare!

Ce-i drept, a izbutit ea să îmi despartă spiritul de trup, şi încă mult mai devreme decât prevăzusem eu, dar tot nu a reuşit să mi-l răpună, şi nici măcar să mi-l supună. Am iubit prea mult libertatea spiritului şi a exprimării necenzurate, încât să renunţ vreodată la ele, indiferent de circumstanţe sau condiţii. Chiar dacă finalmente n-am putut evita moartea, care, între noi fie vorba, mă ameninţa destul de frecvent de altfel, am putut totuşi evita ruşinea unei morţi nedemne.

Aşa că, şi dacă aş putea fi acuzat de o oarecare nesăbuinţă, de o doză anume de inconştienţă, sau chiar de superficialitate în tratarea unor evenimente şi aspecte ale vieţii, sunt mândru să pledez cu conştiinţa împăcată că n-aş putea fi acuzat de laşitate, nici chiar de cei mai aprigi duşmani ai mei. Şi, slavă Domnului că am avut destui în scurta mea viaţă! Şi încă dintre cei de primul rang al

societăţii! De la atotputernicul ţar Nicolae I, la tot felul de demnitari iluştri, aristocraţi vanitoşi, ambasadori pompoşi, ofiţeri belicoşi, şi până la nefericitul camarad de arme care m-a ucis. Este adevărat că am avut şi eu un aport considerabil la formarea acestei lungi liste de rivali de mare calibru social. Căci după cum m-am distins prin fapte de vitejie şi mare iscusinţă în mânuirea armelor pe câmpurile de bătălie, tot astfel m-am remarcat şi prin cutezanţa şi măiestria în manevrarea cuvântului la adresa celor care se socoteau mai presus de lege, indiferent cine ar fi fost ei.

De aceea, opera mea literară se constituie într-un adevărat rechizitoriu la adresa celor ce-şi permiteau cu nonşalanţă să asuprească pe alţii, să comită abuzuri, crime sau nedreptăţi strigătoare la cer. Desigur, pe lângă partea ei melancolică, contemplativă şi sensibilă ce ţine de curentul romantismului literar. Căci am ştiut să îmbin, în mod pertinent şi după caz, lirismul protestatar agresiv cu lirismul melancolic cumpătat. Şi după cum am elogiat iubirea, natura, frumosul ori virtutea, în aceeaşi măsură, sau poate chiar mai abitir, am satirizat prostia, snobismul, ipocrizia, am criticat injustiţia, abuzul, crima ori teroarea, şi-am biciuit cu stil (artistic) defectele crase şi moravurile stupide ale contemporanilor mei, care erau incapabili să primească în mod obiectiv adevărul sau dreptatea.

Bineînţeles, precum am recunoscut cu francheţe, nici eu n-am fost tocmai un sfânt, am comis şi eu destule greşeli la viaţa mea, am avut şi eu unele lacune morale, iar deseori poate că am exagerat în purtarea sau aprecierile mele. Existau deci suficiente motive pentru care puteam fi criticat, şi nu m-am temut deloc, nici nu m-am supărat sau ruşinat prea tare de criticile primite în timpul călătoriei mele terestre, mai ales dacă ele erau şi pertinente, sau, cel puţin, inteligent formulate.

Ba încă, vă vine să credeţi sau nu, uneori (destul de rar, este adevărat) am fost capabil să-mi fac chiar şi autocritica, căci numai un prost fudul (aşa cum îi stă bine prostului sadea!) se vede perfect în lumina difuză a

intelectului său limitat, şi se poate simţi pe deplin satisfăcut de propria persoană. Că n-am reuşit să-mi corijez în mod semnificativ aspectele negative ale temperamentului meu coleric, asta-i deja altă discuţie, şi oricum nu m-aş putea imagina altfel decât am fost, cu bune şi cu rele.

Dar o spun şi-acum, la fel de direct ca întotdeauna, metehnele firii mele nu pot fi puse alături de apucăturile efectiv malefice ale altora, şi nici nu pot fi considerate tot atât de pernicioase ca faptele absolut abominabile şi profund inumane ale unor paraziţi favorizaţi inexplicabil de soarta cea despotică.

Toţi oamenii facem răul (sau am făcut, în cazul meu), dar nu toţi îl comitem la acelaşi nivel de nocivitate, din aceleaşi motive şi cu aceeaşi frecvenţă. Dar dacă toţi săvârşim răul, în diverse feluri şi-n diferite grade, aş opina că, totuşi, nu toţi înfăptuim binele. Căci am întâlnit atâţia privilegiaţi ai destinului, care nu au catadicsit vreodată să facă vreun bine autentic, deşi beneficiau de toate condiţiile necesare pentru a-şi putea manifesta astfel umanitatea sugerată de aspectul lor fizic. Nicio faptă caritabilă, nicio vorbă bună, nicio expresie de compasiune, nicio pledoarie pentru adevăr, niciun efort pentru dreptate, nici vreun moment de sensibilitate, niciun entuziasm în faţa frumosului, absolut nimic din ce ar fi bun, normal şi uman! De aceea, nici nu ştiu în ce categorie ontologică i-aş putea situa, căci numai înfăţişarea specifică, şi ea cosmetizată deseori excesiv şi ridicol, le-ar mai putea trăda condiţia de oameni. Or, dacă a greşi uneori, pe lângă binele săvârşit deseori, se zice că este omeneşte, atunci cum am putea defini natura celor ce comit nonşalant numai rele şi greşeli, cu o cruzime ce o depăşeşte chiar şi pe cea animalică?

Şi ce poate fi mai revoltător, mai deplorabil şi mai pesimist decât faptul că exact aceştia se află cocoţaţi în vârful ierarhiei sociale? Ca şi cum tocmai cinismul, răutatea, corupţia, abuzul, laşitatea, lăcomia, ipocrizia, incompetenţa, sau pur şi simplu prostia, ar constitui de

fapt criteriile indispensabile pentru avansarea pe scara socială şi propulsarea rapidă spre vârful ei ameţitor.

Iar dacă nimeni nu pare a putea stopa sau îndrepta această stare anormală din societatea umană, se mai poate măcar ridica câte unul, ca mine sau ca Puşkin, care să o poată cel puţin satiriza artistic şi condamna virulent. Şi chiar dacă n-am reuşit să schimbăm mare lucru din acest statu-quo negativ, contează totuşi că am avut flerul să observăm anomalia socială şi am îndrăznit să o înfruntăm fără menajamente.

Nu-i obligatoriu să câştigi toate bătăliile purtate, pentru a fi considerat un personaj pozitiv, şi nimeni n-o poate realiza de altfel, important este însă să te avânţi în luptă pentru cauza cea bună. Există luptă sau efort şi pentru facerea binelui, şi pentru comiterea răului. Luptă şi cel ce vrea să prădeze sau să ia viaţa, dar şi cel ce se apără, iar într-un duel luptă şi cel care îl provoacă, şi cel care a fost provocat. Dar nu întotdeauna câştigă cel bun, cel ce are dreptate, cel ce este nevoit să se apere, ori cel ce luptă în numele adevărului şi a virtuţii. Deci nu este relevant numaidecât, pentru stabilirea cauzei bune, deznodământul luptei, deoarece acesta depinde în fond de mai mulţi factori, dintre cei mai imprevizibili uneori.

Şi eu m-am angajat, subtil dar decis, în lupta contra tiraniei ţarismului imperial şi-a asupririi poporului nevoiaş, cunoscând din start că n-aveam prea mulţi sorţi de izbândă. Iar lupta mea a fost evident una verbală, susţinută în plan literar şi purtată cu talent artistic. Căci altfel, ca ofiţer de carieră şi iubitor de ţară, luptam la propriu în armata imperială acolo unde mă împingea datoria ostăşească.

În consecinţă, prin opera mea literară şi prin stilul direct care mă caracteriza, am izbutit să supăr şi capete încoronate, figuri aristocrate consacrate, ba chiar şi pe unii dintre cei lângă care luptam pentru aceeaşi cauză politico-militară. Vă închipuiţi că, dacă prieteni am avut puţini, de duşmani n-am cam dus lipsă! Iar aceştia de-abia aşteptau unele motive ori pretexte, pentru a avea ocazia

de-a se revanşa faţă de mine, de a-mi cauza cumva rele sau neplăceri. Era desigur un risc pe care mi-l asumasem conştient, şi de care nu am căutat să mă feresc cu orice chip. În fond, aşa este la război, fie el militar sau ideologic.

Prin urmare, din cauza firii mele litigioase şi neîmblânzite, dar şi a operei mele literare, prin care am formulat artistic critici obiective la adresa moravurilor societăţii ruse din timpul meu, am reuşit adevărata performanţă de-a fi exilat de două ori tocmai în ţinutul Caucazului, pe unde mai fusesem în copilărie. Aşadar, am fost constrâns să iau calea surghiunului, şi încă în două rânduri, ca şi alţi poeţi de seamă înaintea ea.

Dar nici măcar abuzivele deportări repetate n-au izbutit să-mi astupe gura „vinovată”, nici să-mi împiedice pana de lucru de-a mai consemna versuri şi gânduri inspirate, pe care detractorii mei cei laşi le găseau periculoase şi dezagreabile. Distanţa faţă de focarele de corupţie din marile oraşe n-a constituit un impediment eficient în calea exprimării mele artistice, şi nu mi-a putut neutraliza de fel vocaţia artistică, nici sentimentul patriotic, spiritul de dreptate şi libertate, ori stilul protestatar consacrat al lirismului meu literar.

Nu mă deranja neapărat clima cam rece din zona Caucazului, sau nedreptatea în sine a exilului, numai că vizitarea respectivului ţinut în acele perioade nu prea coincidea cu planurile mele de atunci. Dar m-am resemnat rapid, şi m-am mângâiat, ba chiar inspirat artistic, cu frumuseţea lui sălbatică, cu liniştea parcă nepământeană a zonei, sau cu bogăţia diversificată a faunei şi florei lui. Aşa că a meritat să-i dedic câteva versuri expresive, chiar dacă nu mă aflam în cea mai potrivită stare de spirit:

„O, Caucaz, tu ţar peste pământ.
Ţi-nchin azi versul meu cu ne-nfricare!
Cinsteşte-l, cape-unfiu, cu-al tău cuvânt.
Şi-umbreşte-l cu-a ta culme-n nea sub zare” în plus, mă gândeam la confraţii mei mult mai celebrii, ce experimentaseră înaintea mea situaţii similare. Şi marele poet latin al antichităţii, Ovidiu, fusese surghiunit de

împăratul Augustus pe ţărmul Mării Negre, deci nu chiar departe de zona unde am fost exilat şi eu. Cu toate că nu s-a cunoscut exact motivul surghiunului lui Ovidiu, oricum se pare că aceasta-i soarta celor ce cutează a protesta, indiferent de formă, împotriva abuzurilor şi prostiilor clasei conducătoare. Se caută îndepărtarea lor imediată, şi, dacă cumva se poate, chiar definitivă! Ori sunt pur şi simplu omorâţi fără niciun scrupule, ori, în cel mai blând caz, sunt exilaţi cât mai departe, ca un gest de maximă „mărinimie* din partea puterii dictatoriale. Asta-i pedeapsa pentru omul ce probează cu consecvenţă demnitatea de-a fi el însuşi, şi de-a fi doar al lui însuşi, şi nu un biet sclav vândut altuia, încovoiat inestetic sub povara apăsătoare a servilismului înjositor.

Nici eu, ca şi confratele Puşkin de altfel, n-am putut accepta să linguşesc pe nimeni, să-i aduc elogii gratuite cuiva, sau să cerşesc favoruri de la vreun privilegiat al destinului, care nu avea alt merit decât că se născuse într-o familie regală, princiară ori aristocrată. O atare atitudine dezonorantă îmi repugnă şi-acum, dincolo de moarte, şi-am preferat mereu să fiu stăpânul absolut al vieţii mele, chiar dacă aceasta implica vicisitudini felurite, stârnea adversitate şi atrăgea necazuri, decât să profit de unele avantaje materiale din postura degradantă de sclav favorit al altuia.

Iar această mentalitate demnă nu are legătură în mod necesar cu statutul meu de artist (poet), ci provine chiar din structura mea ontologică, din conştiinţa mea umană iubitoare de libertate, ce refuză mândră orice tip de robie umilitoare. Aşa că, orice aş fi fost în viaţă, eram înainte de toate tot om, iar ca om trebuia să mă simt liber. Pentru că numai atunci când eşti liber, eşti implicit şi responsabil pentru propriile decizii, alegeri, fapte, vorbe, atitudini, sau orice altceva mai presupune condiţia morală umană.

Un sclav, chiar dacă nu este inconştient, este totuşi socotit iresponsabil pentru multe dintre acţiunile sale, căci el doar execută volens-nolens ordinele stăpânului, el aplică

efectiv mentalitatea acestuia şi nu propria viziune asupra lucrurilor. El depinde aproape exclusiv de responsabilitatea stăpânului său, care îi porunceşte autoritar, şi prin urmare responsabilitatea lui este practic anulată. De aceea este tristă şi reprobabilă situaţia ingrată a sclavilor. Bineînţeles că au fost mulţi care s-au născut în sclavie, în timp ce alţii au devenit sclavi în urma unor circumstanţe nefericite ale vieţii, dar şi unii şi alţii au ajuns fără voia lor în această postură deplorabilă. Dar cea mai penibilă situaţie şi cea mai nedemnă condiţie umană este aceea a celor care singuri s-au vândut ca slugi, pentru diverse favoruri mărunte, măcar că în mentalitatea lor depravată s-au considerat în continuare oameni liberi. Însă cine îşi vinde libertatea, îşi vinde practic conştiinţa, şi atunci cu ce mai rămâne din structura lui ontologică?

Căci trupul îmbătrâneşte inevitabil, frumuseţea fizică este şi ea efemeră, averea se poate pierde, sănătatea se deteriorarează. Omul, fie el tânăr sau bătrân, frumos sau urât, bogat ori sărac, sănătos sau bolnav îşi poate păstra totuşi libertatea conştiinţei, demnitatea umană, onoarea individuală şi sentimentele cele nobile. Unul dintre aceste sentimente este desigur şi dragostea. Numai că dragostea este ca focul: dacă n-o întreţii, se stinge! Acest principiu este valabil şi-n cazul celorlalte valori morale ale condiţiei umane. Ele trebuie păstrate, trebuie întreţinute, merită apărate, căci fără ele omul devine o fiinţă fără identitate, fără credibilitate, fără nobleţe, fără perspectivă. Dacă un animal, care ar poseda conştiinţa de sine, ar fi de fapt un… om, în schimb, orice om, care nu-şi exercită libertatea conştiinţei şi demnitatea fiinţială, regresează implicit şi progresiv spre condiţia animalică.

Atât cât am trăit, eu m-am simţit om veritabil, nu datorită fizionomiei specifice (omului), ci pentru că mi-am menţinut demnitatea umană, atunci când ea mi-a fost pusă la încercare, şi mi-am păstrat independenţa spiritului şi libertatea de exprimare, chiar şi atunci când am întâmpinat opoziţie sau cenzură. Nu mă laud acum, ca şi cum aş fi realizat ceva extraordinar, sau aş fi inventat eu

natura omenească, că-n fond eu doar mi-am respectat statutul uman, pe care l-am dobândit prin naştere şi nu prin anumite merite personale excepţionale.

Nu a fost meritul meu că am fost om pe pământul acesta, dar poate că a fost meritul meu că am trăit ca om, m-am simţit ca om, am gândit ca om, am acţionat ca om, cel puţin în marea parte a scurtei mele existenţe terestre. Această normalitate a vieţii mele poate părea un lucru extraordinar doar prin comparaţie cu anormalitatea existenţială a altora, care au arătat fizic ca oamenii, dar au trăit de fapt ca animalele de pradă, năpustindu-se sălbatic asupra unor semeni de-ai lor, precum vulturii lacomi asupra stârvurilor lipsite de orice protecţie.

Dar tiparul falimentar al unei existenţe umane nedemne nu conţine doar forma aceasta (animalică) a violenţei, asupririi, nedreptăţii, jafului, terorii sau imposturii, ci prezintă şi alte expresii de manifestare negativă. De exemplu, tipul omului indolent şi ignorant, care a trăit doar din inerţia vieţii, şi s-a mulţumit numai să-şi satisfacă necesităţile biologice, fără a se preocupa câtuşi de puţin de aspectele morale, culturale sau spirituale ale existenţei sale unice. S-a resemnat doar să trăiască pur şi simplu, neştiind măcar pentru ce anume şi neîntrebându-se la modul serios despre scopul sau sensul vieţii sale limitate. Un om care a trăit mai curând din instincte şi impulsuri decât din intuiţie şi inspiraţie, şi care şi-a transformat prosteşte unica şi miraculoasa existenţă într-una absolut banală, insipidă şi inutilă. Adică, un om care mai degrabă şi-a irosit viaţa, decât a valorificat-o! Aşa că, nici ignorantul indolent nu este mai pilduitor decât eruditul (eventual şi nobil) violent, deci nici ignoranţa sau indiferenţa celui slab nu este mai scuzabilă decât asuprirea răutăcioasă a celui puternic (eventual şi cultivat). Dar depinde de fiecare, în ce măsură şi-a preţuit şi fructificat însuşirile ontologice cu care a fost înzestrat prin naştere.

Cât despre mine, vă pot mărturisi sincer că am căutat mereu să întrebuinţez inteligent timpul vieţii, nu doar să-l

petrec anapoda (de parcă presimţeam cumva că n-o să am prea mult la dispoziţie), şi să-mi exercit la maximum capacităţile intelectuale şi artistice. Altminteri, nu m-aş fi simţit un om în adevăratul sens al cuvântului, recte un om împlinit spiritual.

Cu arta m-am intersectat firesc, ca urmare a vocaţiei artistice certe, care s-a repercutat ineluctabil în lăuntrul fiinţei mele, şi a talentului literar manifest, pe care l-am intuit încă din copilărie.

Fie că am compus versuri, am scris proză (dramatică), sau am încercat să pictez chiar, totul a decurs natural în viaţa mea, şi ar fi fost de-a dreptul anormal dacă nu m-aş fi îndeletnicit cu asemenea activităţi artistice. Lirismul variat al operei mele avea să se plaseze invariabil în curentul literar al romantismului. Precum v-am mai precizat, firea mea complexă a îmbinat natural aspectele colerice, irascibile ori cinice cu cele romantice, melancolice sau meditative. Şi din acest creuzet temperamental a emanat stilul meu artistic, care poate fi controversat, poate (a) nu fi original, dar care s-a dovedit cu siguranţă interesant şi de succes în universul literar.

Din moment ce posteritatea m-a desemnat cu obiectivitate drept al doilea mare romantic rus, după inegalabilul Puşkin, înseamnă că am demonstrat totuşi o certă valoare artistică şi am adus o contribuţie notabilă la patrimoniul literaturii ruse, şi chiar universale. Mă pot mândri şi acum, postmortem, că am fost un reprezentant emblematic al acestui curent literar, alături de alţi mari poeţi şi scriitori ai lumii, ca Puşkin şi Byron. Aceşti doi giganţi ai literaturii universale, poeţi de geniu şi modele artistice demne de urmat, au fost şi ei pedepsiţi de destinul parcă gelos pe succesul lor răsunător, şi au fost forţaţi să-şi încheie socotelile cu viaţa în mod brutal şi prematur.

Byron, un adevărat lord al poeziei şi geniul englez al romantismului, admirat profund şi de Puşkin, a decedat la vârsta de doar 36 de ani, iar celebrul meu conaţional avea să piară în mod tragic, la numai 38 de ani, în urma unui duel clasic, devenit notoriu deja, în care a căutat să-şi

apere cu demnitate onoarea masculină, care-i era ameninţată de bârfele meschine ale laşilor ce şuşoteau timid pe la spatele lui impunător. Amândoi se aflau în pragul maturităţii existenţiale şi artistice, deci în plină putere şi inspiraţie creatoare. De câte alte creaţii literare valoroase ne-a privat neverosimila lor moarte timpurie!

„Lordul” Byron a fost (mai) apropiat inimii mele romantice şi gustului meu artistic, prin splendoarea operei sale şi prin influenţa artistică pe care a răsfrânt-o asupra mea, în timp ce Puşkin mi-a fost la fel de aproape, prin originea etnică şi tradiţiile culturale comune, pe lângă vastitatea şi valoarea operei sale literare, desigur.

Am profitat pesemne de beneficiile pe care mi le-a facilitat indirect contemporaneitatea lor, şi mă bucur nespus de postura onorantă de-a mă regăsi şi peste veacuri alături de ei în panoplia de valori a literaturii universale. Le aduc aici un original omagiu postum, poate ultimul posibil, dar la fel de binemeritat, după ce şi-n timpul vieţii terestre n-am ezitat să-i elogiez, când am avut ocazia, şi după cum m-a călăuzit talentul şi inima.

Amândurora le-am dedicat versuri nemuritoare, căci şi ei au devenit nemuritori prin opera lor literară. Şi chiar dacă eu nu am fost marele Byron, nici genialul Puşkin, m-am identificat totuşi cu destinul lor măreţ şi tragic totodată, atât în viaţă şi-n moarte, cât şi în creaţia literară. Asemenea lor, m-am simţit adesea ca un intrus într-o lume ostilă, ce m-a înţeles prea puţin şi care nu a pregetat să mă izgonească cât mai departe, pentru a scăpa astfel de prezenţa mea incomodă şi de lira mea protestatară. De Byron m-a deosebit doar originea etnică, dar acest aspect nu a constituit un motiv care să ne şi despartă spiritual, căci am împărtăşit, fie şi de la distanţă, prea multe alte aspecte comune. În sensul acesta m-am şi exprimat artistic, dacă vă mai aduceţi cumva aminte, stimaţii mei judecători din timp:

„Nu-s Byron, nu, mi-s alt ales.
Al stelei încă fără nume.
La fel ca el, gonit de-o lume.

Doar sufletul îmi e, de rus”.

Cu Puşkin m-am asemănat deja prea mult, inclusiv în modalitatea dramatică a morţii, pentru a mai conta câtuşi de puţin şi eventualele deosebiri dintre noi. Obârşia slavă, curentul literar, stilul artistic, spiritul justiţiar, temperamentul impulsiv, experienţa surghiunurilor, tragismul morţii premature! Nu-s suficiente, ce credeţi?

Dar deşi asemănarea dintre noi trei a fost frapantă, ne-am păstrat fiecare identitatea artistică şi locul în istoria literaturii universale. Fiindu-mi predecesori în mişcarea literară comună şi adevăraţi fondatori ai ei, cât şi modele de inspiraţie artistică, i-am admirat fără invidie şi i-am considerat fără ipocrizie cu o treaptă mai sus decât mine pe scara de valori a literaturii romantice. Şi nu m-am înşelat în subiectiva mea clasificare obiectivă, de vreme ce şi posteritatea a confirmat între timp această ierarhie valorică ce s-a consacrat în timp.

Aşa se explică de ce astăzi numele de Byron sau de Puşkin reverberează cu un mai pronunţat ecou în conştiinţa oamenilor de pretutindeni, decât numele de Lermontov, nu-i aşa iubitorilor de poezie? Dar nu mă deranjează deloc corectitudinea acestei realităţi, întrucât nu pot fi invidios pe oamenii pe care i-am preţuit atât, şi nici nu pot contesta de fel gusturile şi preferinţele artistice ale posterităţii. Şi-apoi, comparativ cu mine, ei au beneficiat de vreo zece ani în plus de viaţă şi implicit de creaţie literară, ceea ce nu este puţin în general, ba este încă foarte mult, în special pentru nişte scriitori de geniu ca ei. Iată că am punctat totuşi una dintre diferenţele majore, ce ne-au definit în particular destinele dramatice similare în general.

Din punct de vedere cronologic, steaua lor artistică a răsărit pe bolta artei înaintea stelei mele. Dar şi din perspectiva intensităţii cu care au strălucit, steaua lor a strălucit mai mult şi mai puternic decât steaua mea mai mică. Totuşi rămân şi eu o stea ce încă mai străluceşte, printre alte astre mai luminoase, pe firmamentul vizibil şi nepieritor al geniilor artei. Acolo sunt şi acolo voi rămâne

veşnic, aşa că trebuie să mă mulţumesc cu locul meu printre (celelalte) stele.

Dar să coborâm rapid de la cele siderale la cele telurice, şi să revenim acum la perioada şi starea în care ne aflam pe pământ, întrupaţi în mari poeţi, ce se confruntau însă cu lucrurile prozaice ale omului de rând, dar totodată şi cu fatumul dramatic al omului de geniu. Şi mă refer aici în primul rând la Puşkin, al cărui destin tragic m-a tulburat la fel de profund precum m-a impresionat minunata lui operă literară.

Aleksandr Sergheevici, care se născuse cu 15 ani înaintea mea, dar nu doar din această cauză a rămas mai mare decât mine, a fost un autentic deschizător de drumuri literare, pe care am păşit şi eu mai apoi cu multă pasiune pentru artă şi sinceră gratitudine pentru acest artist inovator. Provenit dintr-o familie nobilă cu mare vechime pe meleagurile ruseşti, Puşkin s-a remarcat imediat prin valoarea şi complexitatea operei sale literare. A excelat la toate genurile literare în care a activat: atât ca poet, cât şi ca prozator sau dramaturg. A realizat opere literare de autentică originalitate, pe care sunt sigur că le cunoaşteţi deja. A fost practic creatorul liricii moderne ruse, şi-al poeziei de meditaţie filosofică, a fost iniţiatorul romanului istoric *(Fata căpitanului)* şi al nuvelei sociale *(Dama de pică)*, dar şi autorul dramei istorice de mare succes *Boris Godunov*. În concluzie, se poate afirma fără prea multe ezitări că a fost realmente fondatorul literaturii ruse moderne.

Pe de altă parte, s-a dovedit receptiv şi faţă de tendinţele din literatura universală, pe care a ştiut să le adapteze într-un mod inspirat la istoria, folclorul şi tradiţiile naţionale. Eu unul am simţit, încă de când l-am descoperit ca autor, că concepţia lui artistică de poet-cetăţean sau autor-patriot, implicat prin intermediul creaţiei sale în problemele societăţii din secolul în care am trăit, era una efectiv avangardistă şi îndrăzneaţă. Or, tocmai această inedită imixtiune literară în societatea vremii m-a atras irezistibil către el, făcându-mă să-i

îndrăgesc pentru totdeauna stilul artistic deosebit, prin care a abordat frontal şi inteligent diferitele aspecte socio-istorice, tematici literare ori chestiuni existenţiale.

Ţinând cont de toate aceste argumente artistice şi morale, l-am considerat pe Aleksandr Sergheevici un veritabil erou de anvergură mondială, dar nu doar un erou al timpului nostru, ca personajul Peciorin din romanul meu omonim, ci mai degrabă un erou al tuturor timpurilor. Şi interesant fapt, dar poate că nu tocmai întâmplător, şi-n romanul meu, pe care l-am amintit *(Un erou al timpului nostru)*, prezint derularea unui duel cavaleresc cu un deznodământ fatal, exact cum se întâmplase cu câţiva ani înainte cu Puşkin, şi cum urma să se petreacă în scurt timp şi cu mine! S-ar părea că personajele din operele noastre s-au identificat fatalmente cu noi, creatorii lor, iar noi ne-am recunoscut resemnaţi în fatumul lor tragic.

Moartea prematură într-un duel dramatic este liantul fatidic, care ne-a unit implacabil destinele tragice. Este adevărat că ne cam plăceau provocările de orice natură, ne atrăgeau riscurile cât mai mari, şi nu evitam de fel pericolele previzibile. Am ales să trăim periculos, undeva la limita imposibilului şi la graniţa morţii. Poate că astfel am provocat destinul cel suveran, care s-a dovedit nemilos, ca mai întotdeauna, şi ne-a pedepsit prompt şi definitiv pentru curajul nostru sfidător.

Datorită popularităţii dobândite prin talentul artistic aparte, ne ştiam noi incomozi pentru regimul ţarist cu camarila lui servilă, mai ales din cauza scrierilor noastre antidespotice, dar nu ne credeam incomozi şi pentru atotputernicul destin, ce ne guvernează suveran existenţa muritoare. Se vede treaba însă că i-am devenit antipatici şi incomozi şi acestuia, de vreme ce a decis să intervină repede, pentru a ne limita exprimarea la etapa tinereţii. Norocul nostru că n-a mai putut face nimic, şi pentru a ne şterge viaţa şi activitatea artistică din memoria posterităţii! Dar asta nu ţine oare tot de… destin?

Dar ca să mă întorc la trista poveste a lui Puşkin, este necesar să vă prezint mai întâi contextul nefericit,

care i-a călăuzit fatalmente drumul către moartea timpurie.

Din câte ştiu şi eu, în relaţia cu femeile, el era de-a dreptul irezistibil, deşi nu frumuseţea fizică constituia principalul său avantaj. S-a putut dar lăuda cu numeroase cuceriri amoroase, aşa încât a căpătat reputaţia unui mare seducător, unui veritabil aventurier sentimental. Dar cum dragostea îi pedepseşte pe cei ce o trădează, făcându-i să se îndrăgostească fără leac la rândul lor, a căzut şi el finalmente în cursa iubirii pătimaşe.

Ce mai, eroul nostru s-a îndrăgostit cu adevărat de o tânără domnişoară cu profil de statuie antică, Natalia Goncharova. Ce-i drept, nici nu era prea greu, căci era o frumuseţe rară cu o inteligenţă remarcabilă, ce o făcea să se distingă inevitabil printre celelalte tinere. Iar Aleksandr Sergheevici, folosindu-şi cu eleganţă farmecul personal şi mijloacele specifice pentru un asediu sentimental, a reuşit să o cucerească şi pe ea. Şi astfel a avut norocul să o ia de soţie pe frumoasa fată, pe care o iubea cu patimă, şi pe care o râvniseră mulţi alţii. Câţi domni nu l-au invidiat pentru norocul lui! Numai că norocul acesta avea să se dovedească unul cam… ghinionist!

Când ai norocul de-a avea o soţie prea frumoasă, mult râvnită şi admirată, ai totodată şi ghinionul de-a trăi cu teama de-a nu-ţi pierde cumva norocul. Orice frumuseţe, în special dacă este vorba de o femeie, este mai greu de păstrat decât de cucerit. Mai ales când ea este expusă permanent privirilor lacome ale altora şi gândurilor lor cele ascunse şi posibil imorale.

Puşkin şi soţia lui obişnuiau desigur să frecventeze evenimentele mondene ale aristocraţiei ruseşti, iar Natalia devenise o adevărată senzaţie la curtea imperială, unde era adesea invitată. Şi, precum se ştie, prin aceste cercuri burgheze se învârt tot felul de oameni, cu tot felul de intenţii dubioase, dincolo de convenienţele snoabe şi ipocrite pe care le impune formal eticheta vremii. Printre aceştia s-a ivit la un moment dat şi un tânăr ofiţer francez, Georges d’nthès, destul de chipeş ce-i drept, dar cam

aventurier de felul lui, aşa cum sunt de regulă francezii. Cu timpul, au început să circule anumite zvonuri compromiţătoare despre relaţia de prietenie platonică dintre d'Anthès şi Natalia, soţia lui Puşkin. Cum că această relaţie s-ar fi transformat într-una ceva mai intimă şi mai imorală, şi cum că francezul s-ar fi căsătorit cu sora Nataliei doar de formă, pentru a fi de fapt mai aproape de Natalia, fără a mai fi cumva suspectat de realele lui intenţii.

Nu m-ar mira deloc ca acest venetic să fi fost atras de frumuseţea Nataliei şi să fi nutrit în ascuns intenţii imorale, chiar dacă Natalia devenise mamă a patru copii, iar pe lângă postura de soţie credincioasă a marelui bard mai avea şi responsabilitate maternă. Dar dacă a existat efectiv ceva imoral şi compromiţător între cei doi, nimeni n-a ştiut exact, dincolo de bârfele meschine ale lumii invidioase şi iresponsabile. Nici Puşkin n-a deţinut vreo probă clară, dar pe fondul de suspiciune generală a început să fie ros de gelozie şi să-şi simtă evident ameninţată onoarea de om, demnitatea de soţ şi reputaţia de nobil artist. Dragostea lui pură s-a transformat treptat în gelozie patologică, gelozia într-o formă de nebunie, iar nebunia l-a împins până la urmă la moarte. Antipatia faţă de proaspătul său cumnat, pe care l-a perceput mereu ca un intrus şi un rival deghizat, s-a preschimbat aşadar în ură. O ură de moarte!

Ura incontrolabilă faţă de cumnatul rival, gelozia faţă de soţia suspectată, dar şi nevoia de a-şi spăla onoarea pătată fie şi virtual de calomniile înjositoare din jur, care erau întreţinute şi exacerbate cu o inexprimabilă voluptate, l-au împins finalmente pe Aleksandr Sergheevici la acţiuni concrete, dar poate nu tocmai raţionale. După o perioadă de tatonări discrete şi de provocări nereuşite, i-a trimis cumnatului său o scrisoare acuzatoare şi foarte dură, în care îl discredita total, fapt care nu putea rămâne fără o reacţie pe măsură. În consecinţă, a fost provocat de acesta la duel, după cutumele cavalereşti ale vremii şi potrivit cu exigenţele morale ale societăţii în care am trăit

noi.

Aşa s-a concretizat legendarul duel, care i-a cauzat moartea genialului scriitor al literaturii mondiale şi marelui patriot al ţării noastre. Un duel clasic, după tiparele timpului, dar totuşi oarecum atipic, judecând că s-a derulat între doi cumnaţi, ale căror soţii erau surori, ce au fost puse astfel într-o situaţie pe cât de inedită, pe atât de imposibilă şi dureroasă.

Dramaticul eveniment s-a petrecut în plină iarnă, şi ştiţi ce cumplite sunt iernile ruseşti, devenite celebre şi ele pentru manifestarea lor aproape insuportabilă. Or, iarna aceea obişnuit de geroasă a devenit dintr-odată şi neobişnuit de tristă.

În mohorâta dimineaţă a zilei de 8 februarie 1837, pe o ceaţă groasă, în pădurea de pe malul Pârâului Negru s-a desfăşurat controversatul duel, care putea, sau nu, ori trebuia, sau nu, să fi fost totuşi evitat. Că a fost jocul hazardului, că a fost vrerea destinului, sau că a fost doar responsabilitatea celor doi protagonişti, ce mai contează acum? Discuţiile şi speculaţiile pe tema aceasta pot fi foarte interesante sau incitante, dar ele nu mai pot nicicum schimba realitatea ca atare. Că a avut curat ghinion, că a fost mai degrabă decizia expresă a sorţii, că a fost mâna sigură a cumnatului său, ori chiar propria nesăbuinţă, un lucru este cert printre toate aceste supoziţii filosofice: eroul literar al epocii noastre avea să fie răpus inutil şi prematur, şi odată cu el avea să se piardă şi o inestimabilă cantitate de literatură de cea mai bună calitate, care nu a mai apucat să fie scrisă, spre a fi lecturată şi savurată.

Glonţul francezului l-a nimerit în stomac pe neprotejatul artist al scrisului, iar el s-a prăbuşit nu prea artistic pe covorul rece de omăt, nu înainte însă de a-şi fi nimerit şi el rivalul în braţ. Dar rana veneticului a fost superficială, în schimb, rana poetului s-a dovedit fatală. Precum se vede, focul inimii lui n-a putut fi stins decât cu un foc de armă!

N-a murit însă pe loc, n-a vrut să-i ofere rivalului

această satisfacţie, s-a luptat un timp pentru viaţa sa, s-a încăpăţânat să mai trăiască. Dar crudul destin i-a refuzat cererea curajoasă la viaţă, şi s-a încăpăţânat, la rându-i, să îl răpună trupeşte. Că doar atât a reuşit de fapt! Aşa că, după două zile de chinuri la pat şi diverse proceduri medicale inutile, viaţa din trupul poetului s-a stins totuşi, spre a continua să se manifeste într-o altă formă existenţială, în spirit, şi-ntr-o altă dimensiune a ei, dincolo de limitele frustrante ale dimensiunii terestre.

Era fatidica zi de 10 februarie 1837, iar tragicul eveniment se petrecea în frumosul decor renascentist al Sankt-Petersburgului rusesc. Prietenii aflaţi la căpătâiul ilustrului muribund au avut inspiraţia să-i oprească ceasul din cameră la ora exactă a morţii sale: 14: 45. O oră banală, ca oricare alta de altfel, o oră în care, în alte zile ale vieţii lui, medita poate, sau compunea ori scria, dar sigur simţea şi trăia. Dar în acea zi de iarnă rusească, la aceea banală oră din zi, timpul s-a oprit definitiv pentru cel ce şi-aşa avea timp insuficient în raport cu capacităţile lui intelectuale şi proiectele literare. Atunci, senzaţiile şi sentimentele sale au încetat brusc, planurile şi aspiraţiile i s-au năruit, căci fiorii reci şi înspăimântători ai morţii şi-au făcut apariţia indezirabilă, şi-au alungat fără milă până şi ultima scânteie a vieţii lui plăpânde.

Acolo şi atunci, totul a încremenit pentru Puşkin pentru totdeauna, precum ceasul din camera sa, care indică permanent numai ora morţii sale. I-a fost interzisă de-atunci orice manifestare de viaţă terestră, şi orice posibilitate sau expresie de creaţie literară, pe care atâta o îndrăgea şi pentru care inima-i vibra într-un ritm caracteristic marilor creatori de artă. Din 10 februarie 1837, de la ora 14: 45, inegalabilul scriitor al lumii şi dragul meu compatriot n-a mai putut să creeze nimic, deşi idei şi proiecte avea destule, iar timp, la vârsta lui mai curând tânără, era de presupus că mai avea totuşi. Şi pentru că lui i-a fost furată viaţa atât de brutal şi subit, în consecinţă, noi am fost privaţi de multe alte frumoase opere literare, pot eu intui cu maximă obiectivitate, şi am

rămas astfel mai săraci spiritual.

Care a fost de fapt vina lui Aleksandr Sergheevici în turnura dramatică pe care a luat-o destinul său aşa de devreme? Că şi-a iubit cu patimă soţia? Că n-a avut o încredere oarbă în fidelitatea ei conjugală şi a alunecat în gelozia chinuitoare? Că l-a suspectat pe rivalul francez de intenţii imorale şi l-a perceput ca pe un potenţial pericol pentru familia sa? Că s-a lăsat robit de intensitatea sentimentelor şi a acţionat din impulsul resentimentelor? Că a căutat să-şi păstreze neştirbită demnitatea de bărbat şi reputaţia de artist, ori că a încercat să-şi spele onoarea de om, pătată fără voia sau vina lui de zvonurile denigratoare? Că s-a lăsat afectat de situaţia creată? Că a ripostat vehement şi a provocat implicit duelul fatal? Că n-a vrut sau n-a reuşit să îl evite?

Sunt cam multe întrebări ce par acum retorice, dar care pot primi răspunsuri dintre cele mai tranşante, fără a se şti însă cu exactitate care dintre ele corespund efectiv cu realitatea obiectivă.

Poate pentru dumneavoastră, cei din alte vremuri, stimaţii mei cititori din viitor, tot acest context al duelului şi al morţii poetului pare oarecum artificial, şi amănuntele lui par ciudate şi exagerate, ca din cu totul altă lume, iar tragicul deznodământ vă pare c-ar fi putut fi evitat cu uşurinţă. Dar, vedeţi dumneavoastră, aşa erau vremurile atunci, aşa trăiau, simţeau şi acţionau oamenii, şi-n special ruşii, din secolul XIX. Ceea ce era atunci în vogă, ceea ce era normal sau moral, vi s-a părut mai târziu anacronic, nefiresc, ba chiar stupid ori imoral. De-aceea există unele diferenţe sociale şi etice între oamenii ce sunt despărţiţi involuntar de secole de istorie, cultură şi tradiţii.

Să nu ne judecăm însă prea aspru, şi mai ales să nu evaluăm situaţia făcând abstracţie de timpul respectiv cu contextul lui specific! Noi ne-am raportat inevitabil la moravurile şi tradiţiile societăţii din vremea noastră, şi despre ele vă relatez eu aici. Nu noi ne-am ales epoca în care să existăm, şi nu noi ne-am inventat lumea în care am trăit. Ci ne-am supus cu toţii destinului suveran, care ne-a

împrăştiat după propria plăcere în spaţiu şi timp. Important este în ce măsură ne-am adaptat la condiţiile existenţiale, pe care ni le-a oferit soarta cea arbitrară, căci n-aveam altă şansă de supravieţuire.

Pe timpul nostru, o ofensă adusă, o acuzaţie nefondată, o bănuială compromiţătoare, o glumă nepotrivită, o faptă exagerată, un orgoliu rănit, sau o onoare pătată erau rezolvate cu nonşalanţă printr-un duel, care putea fi oricând mortal. Din câte ştiu eu, aşa au stat lucrurile şi-n vremurile de dinaintea noastră, dar dacă mai târziu acest mod de rezolvare a chestiunilor mai delicate a ajuns să pară imoral, exagerat ori inadecvat, aceasta ţine de bună seamă de oamenii respectivi şi de valorile morale pe care le-au asimilat. Poate mai târziu, oamenii au devenit ceva mai morali, mai cumpătaţi, mai înţelepţi ori precauţi. Sau poate că, mai puţin pretenţioşi fiind decât predecesorii lor, au acordat mai puţină importanţă demnităţii umane şi onoarei personale. Ştiu eu, speculez şi eu aşa…! în fond, oamenii, prin propriul mod de manifestare, îşi creează istoria din timpul lor întocmai după chipul lor, şi nu timpul îşi fabrică oamenii după natura sau mofturile lui.

Ca oricare alte fiinţe umane, şi eu, şi Aleksandr Sergheevici, am fost ineluctabil circumscrişi în spaţiul şi timpul în care am trăit, şi a trebuit să ne raportăm implicit la tot ceea ce ne-a oferit societatea umană din locul şi timpul respectiv. La rândul nostru, ne-am străduit să oferim societăţii tot ce-am avut mai bun în noi, pe lângă inerentele defecte şi slăbiciuni ale firii noastre umane imperfecte. Iar dacă ne-am dovedit prea orgolioşi, prea îndrăzneţi sau prea caustici uneori, ţin să precizez că aceste atitudini emanau firesc din firea noastră de artişti. Că, până la urmă, tot această fire boemă şi impetuoasă avea să ne arunce atât de devreme în ghearele morţii nemiloase! Primul care i-a căzut victimă propriei firii năvalnice a fost confratele Puşkin, precum tocmai v-am povestit.

Şi astfel a pierit poetul neamului rus! Ucis de un străin în chiar ţara sa, iar aceasta într-un mod cât se poate

de legal şi cavaleresc. A fost redus la tăcerea absolută şi absurdă cel care, prin splendida sa operă literară, a elogiat iubirea, libertatea, dreptatea, binele, normalul, şi a cântat cu măiestrie lirică viaţa însăşi, natura şi frumosul. I s-a luat dreptul la exprimare celui căruia îi plăcea atât de mult să se exprime artistic şi variat prin minunatele lui balade, romanţe, elegii, satire, poeme sau naraţiuni.

Finalmente, a fost exilat definitiv din peisajul vieţii cel care mai fusese exilat de guvernul ţarist timp de doi ani în nordul Rusiei, iar altă dată fusese nevoit să se mute temporar la Chişinău, doar pentru a evita o altă deportare în îndepărtata şi inospitaliera Siberie geroasă. Ţinând cont de aceste antecedente, s-ar putea spune că era deja obişnuit cu exilul, cu persecuţia, cu pericolul, ca şi mine de altfel. Numai că îndepărtarea din viaţă este totuşi ceva mai diferită decât exilul clasic; ea nu-ţi mai oferă nicio şansă la o eventuală reîntoarcere, şi niciun fel de speranţă de viitor.

Ce n-a reuşit să facă puterea imperială şi n-au îndrăznit să întreprindă puternicii lui duşmani de la curtea ţarului, a izbutit incredibil de simplu un venetic, care se aciuise ca un parazit pe pământul mamei Rusii. Şi, culmea ironiei, îi devenise între timp şi cumnat!

Este adevărat că Puşkin a tot căutat duelul mortal cu ipoteticul său rival şi în cele din urmă a şi reuşit să-l provoace, căci era previzibilă reacţia francezului la grava sa ofensă adusă şi la pretenţiile lui de satisfacţie morală. Georges d'Anthès nu poate fi acuzat nici de laşitate, nici de incorectitudine în lupta fatală; în situaţia respectivă, el a urmat întocmai moravurile vremii şi procedurile standard ale duelului cavaleresc. Poate fi însă acuzat, în măsura în care era totuşi adevărat, că i-a făcut curte unei femei măritate şi mamă a patru copii. Taman soţiei lui Puşkin! Şi rămâne cu stigmatul moral că l-a ucis pe bardul nepereche al ruşilor şi poetul de geniu al literaturii universale. Dar, ca să respectăm aidoma adevărul cunoscut, se impune să menţionez că el nu a agreat prea tare ideea duelului, ba chiar a fost suspectat că ar fi încercat să-l evite pe cât posibil, însă insistenţele lui Puşkin s-au dovedit decisive.

Eu cred că o mare parte din vina pentru acest tragic deznodământ o poartă, pe lângă insistenţele lui Puşkin, şi gura slobodă a lumii răutăcioase. Măruntele calomnii ale oamenilor mici l-au împins (şi ele) la moarte pe marele om şi scriitor. Acesta n-a mai suportat mârşăvia care îi viza familia, nici ocara lumii, minciuna, laşitatea şi ipocrizia ei, şi s-a răzvrătit hotărât, cu curajul celui ce-şi caută neobosit dreptatea şi reabilitarea reputaţiei mânjite în mod iresponsabil.

Prin duelul pe care l-a acceptat senin, a provocat simbolic la luptă dreaptă pe toţi detractorii săi, care-l bârfeau laşi pe la spate. Georges d'Anthès cel puţin a avut curajul şi demnitatea de a-l înfrunta pe faţă! Şi a căzut răpus poetul cel sensibil, ce nu s-a supus clevetirilor lumii, deşi a fost evident afectat de ele.

„Sclav al onoarei, suflet drepty Jignit de clevetiri mărunte.

Poetul cu un glonte-n piept.

Muri, plecându-şi mândra frunte!

Ocara lumii şi minciuna.

L-au supărat, nu l-au supus.

Şz, singur, ca întotdeauna.

S-a răzvrătit şi-a fost răpus!"

A fost deplâns şi regretat ulterior de mai toată lumea, de unii, la modul cel mai sincer, de alţii, la modul ipocrit. Dar oricum ar fi fost, regretarea şi elogierea poetului ucis erau deja tardive; el a murit simţindu-se pizmuit pentru talentul şi succesul său literar, neînţeles în viziunea sa artistică şi persecutat pentru stilul său artistic şi pentru caracterul lui uman.

„Răpus! Ce rost mai are plânsul.

Şi corul laudei deşarte.

Şi scuza foanfă pentru dânsul, în faţa împlinitei soarte?

Oare nu voi aţi prigonit Talentul lui cu-nverşunare.

Şi ca să râdeţi aţi stârnit Din foc ascuns văpaie mare?

Fiţi veseli! A căzut învins în cea din urmă crudă luptă.

Şi-acuma geniul lui e stins.
Cununa lui de lauri, ruptă”.

Este adevărat, geniul lui s-a stins din lumea timpului său, însă doar ca să se exprime mai bine în conştiinţa posterităţii, iar cununa lui de lauri i-a fost ruptă atunci, doar pentru a-i fi înlocuită mai târziu cu una de aur! Păcat însă că i-au otrăvit cel din urmă ceas al vieţii cu vorbele lor veninoase, strecurate mişeleşte şi rostite în şoaptă, care l-au scârbit într-atâta, încât a ripostat şi printr-o altă metodă decât cea artistică. Iar aceasta i s-a dovedit fatală!

„S-a stins dumnezeiască lui cântare.
Şi n-o să mai răsune nicicând şi nimănui.
Şi unde-i el acuma e întuneric mare.
Pecetluită este gura lui”.

Nouă însă, celor ce l-am iubit şi preţuit sincer, nu ne-a mai rămas atunci, dincolo de amintirea şi opera lui, decât speranţa unei reabilitări morale postume a marelui decedat şi dorinţa de a-i apostrofa public şi virulent pe laşii, care s-au bucurat în ascuns de dispariţia lui timpurie şi de faptul că au scăpat de pana lui înţepătoare.

„Voi care lacomi, lângă tron pitiţi.
Ucideţi Libertate, Genii, Glorii.
Când apăreţi de lege ocrotiţi.
Muţeşte adevărul şi tac judecătorii.
Dar este-n cer un straşnic judecător cinstit.
Care pe voi aleşii desfrâului v-aşteapţi.
Cu aur el nu poate fi plătit.
Şi ştie orice gând şi orice faptă.

Zadarnic veţi veni cu vorbe rele la judecata cea de sus.

Tot negrul vostru sânge nu va putea să spele Sângele poetului răpusă în faţa nedreptăţii acestui destin tragic, mă întrebam şi eu oarecum bulversat: mai face să trăieşti după toate acestea? Şi totuşi trăieşti, a trebuit să constat resemnat, fie şi din pură curiozitate. Mereu parcă aştepţi ceva nou. Şi trăieşti aşteptând curios noutatea cea dezirabilă. Pe cât este de ridicol şi supărător acest mecanism al naturii umane, pe atât este de sigur şi pare-se

normal în existenţa noastră efemeră şi zbuciumată. Şi ca să nu trăiesc doar din curiozitatea de-a trăi, şi pentru ca ridicolul unei asemenea situaţii să fie ceva mai puţin enervant, am continuat să trăiesc mai degrabă din intuiţie şi inspiraţie artistică.

Iar pentru a-mi mai alina durerea pricinuită de moartea lui Aleksandr Sergheevici, şi pentru a-i aduce un omagiu literar binemeritat, dar totodată şi pentru a-i demasca pe vinovaţii din umbră, am decis să-i închin o poezie elogioasă, *Moartea poetului,* din care tocmai v-am reprodus mai sus câteva versuri sugestive, stimaţi pasionaţi ai romantismului poetic.

Totodată, am căutat să înţeleg mai bine circumstanţele nefavorabile, care au dus la dispariţia sa prematură, ca să pot eventual ierta şi eu pe cei ce-i consideram cumva răspunzători de soarta lui nefastă. Căci se pare că iertăm aproape întotdeauna ceea ce reuşim să înţelegem. Şi ca să pot şi eu, la rându-mi, să fiu iertat vreodată de cei ce vor avea, eventual, ceva anume să-mi reproşeze, căci, dacă eu însumi nu pot ierta pe cineva, mai pot pretinde de-a fi iertat de altul?

Nu ştiu exact cât am iertat în viaţă şi cât am fost iertat de cei cărora le-am greşit cumva, cândva. Probabil că nu prea mult, în ambele cazuri, dat fiind faptul că nu am apucat să acumulez prea multă experienţă de viaţă.

Cert este că într-o situaţie anume n-am mai fost iertat, şi acest lucru s-a dovedit a fi începutul sfârşitului meu. Poate că nici nu meritam să fiu iertat atunci, şi nici măcar nu am pretins această favoare creştinească. De aceea, imediat i-am şi acordat satisfacţie camaradului meu, care m-a provocat la un duel deloc amical, ca urmare a faptului că s-a simţit jignit de una din glumele mele. Este adevărat că şi gluma mea a fost poate prea îndrăzneaţă sau cam deplasată, dar totuşi, să ajungi să mori din cauza unei, în fond, banale glume, parcă mi se pare un pic prea mult, ori sunt eu cam subiectiv în modul de percepere a lucrurilor! Oricum, camaradul meu de arme, Nikolai Martynov, n-a gustat deloc gluma mea vexatorie, şi-n

consecinţă, a găsit cu cale să mă invite la duelul obişnuit în atare situaţii compromiţătoare.

Onorabila invitaţie mi-a fost lansată, ţin minte ca şi cum s-ar fi petrecut ieri, pe 25 iulie 1841, într-o zi călduroasă de vară. Deşi aveam doar 26 de ani, aveam deja o bună instruire militară şi destulă experienţă de luptă, încât să nu mă sperie câtuşi de puţin provocarea camaradului meu cel vexat. Ba mai mult, trecusem cu bine şi prin experienţa unui duel anterior cu fiul ambasadorului francez din Sankt Petersburg, eveniment în urma căruia am fost sancţionat disciplinar şi retrimis pe front, unde, între noi fie vorba, am luptat cu destul succes în bătălia de la Râul Valenik.

Prin urmare, după două zile m-am prezentat alături de martorii mei la locul stabilit pentru desfăşurarea duelului cavaleresc. Eram suficient de încrezător în forţele proprii şi în deznodământul confruntării care mă aştepta. Luasem în calcul desigur şi competenţa militară incontestabilă a rivalului meu de conjunctură, că doar nu acceptam cumva să mă duelez cu nişte ageamii în mânuirea armelor. Aveam şi eu mândria mea şi reputaţia mea militară! Dar se pare că am omis din calculele mele strategice tocmai arbitrajul nefavorabil al sorţii din disputa respectivă. Căci numai astfel îmi pot explica cum de am fost ucis de prima împuşcătură a lui Nikolai! Totul s-a derulat surprinzător de repede şi s-a petrecut într-o manieră atât de neaşteptată, încât parcă nici n-am avut timp să-mi dau seama că mor. Mort pentru o glumă proastă, omorât de un camarad de arme, alături de care luptasem spate la spate împotriva adevăraţilor noştri duşmani!

Vedeţi, domniile voastre, unde puteau duce glumele negustate şi banalităţile neiertate în acele vremuri romantice, pe care le-am trăit atât de puţin! Erau vremurile în care poeţii romantici mureau prematur în dueluri mai puţin romantice, chiar dacă ştiau să mânuiască arma de foc cu care se apărau, la fel de bine ca şi pana de scris cu care atacau. Cel puţin în Rusia natală, această

situaţie bizară tindea să devină un obicei alarmant.

La scurtă vreme după ce Puşkin a pierit într-un duel onorabil, aveam să sfârşesc şi eu într-unul asemănător, chiar dacă circumstanţele şi motivele, care au stat la baza producerii lor, au fost în fond destul de diferite. În cazul lui Puşkin a fost vorba de gelozie, şi-au fost implicate deci sentimente profunde; în cazul meu a fost vorba de orgoliu, şi-au fost implicate simple vorbe ce au fost inoportun exprimate. Amândoi am fost firi romantice şi nonconformiste, şi, întâmplător, eram şi poeţi ai neamului rus. Destinul care ne-a înzestrat cu talent literar şi cu o fire temperamentală, ne-a hărăzit şi o moarte similară. Este drept că amândoi eram atât de tineri, aveam atâtea alte idealuri de viaţă şi încă numeroase alte proiecte literare.

De altfel, chiar în perioada când s-a concretizat fatidicul duel, eu compuneam de zor nişte poezii, şi ştiu că unele versuri din ele mi-au fost găsite în agenda de lucru după moartea mea, căci am şi eu aici sursele mele de informare, nu sunt chiar atât de mort pe cât îşi imaginează unii, care nu înţeleg corect natura morţii. Chiar dacă trupul meu zace îngropat în Tarkhani (în stare de descompunere deja), spiritul meu este tot viu, precum puteţi constata singuri, el încă vibrează în consonanţă cu amintirile mele, încă simte, gândeşte şi voieşte, deşi, de-acum voinţa mea contează încă şi mai puţin, decât pe vremea când se exprima parcă mai liber circumscrisă într-un trup. O să resimţiţi cu toţii inefabilele diferenţe dintre cele două tipuri de existenţă, când o să ajungeţi ca mine, deşi, sincer vă spun, vă doresc să evitaţi cât mai mult posibil experimentarea acestei inedite experienţe.

Prin intermediul operei mele, am anticipat aprioric că nimic nu poate fi mai rău decât moartea, şi am avertizat empiric că de moarte nu scapă nimeni. Dacă avertizarea mea empirică s-a dovedit valabilă, inclusiv pentru mine, în schimb, anticiparea mea apriorică poate că a fost puţin exagerată. Consider acum că intrarea în uitarea semenilor este totuşi mai rea decât moartea, de vreme ce moartea nu

înseamnă de fapt intrarea în nonexistenţă, ci doar pătrunderea într-o formă existenţială diferită de cea terestră. Să fii efectiv mort, şi totuşi să trăieşti efectiv! Să vezi că de fapt exişti, şi totuşi să ştii că eşti în fond mort! Nu este doar un joc de cuvinte, stimaţii mei lectori, ci este definirea corectă a unei dimensiuni a existenţei umane, la un alt nivel spiritual.

După cum unii dintre dumneavoastră probabil că ştiţi, întotdeauna m-a fascinat (pe când trăiam în trup) ideea morţii, a singurătăţii şi-a izolării absolute. Am meditat adesea la sensul vieţii şi la natura morţii, precum şi la destinul omului de geniu. Mi-am pus atâtea întrebări referitoare la aceste subiecte sensibile ale existenţei umane, şi m-am tot străduit să găsesc răspunsurile corecte, încât am sfârşit prin a transfera aceste tematici delicate, ce ţin mai curând de religie ori filosofie, în opera mea literară.

Mi-a plăcut să-mi provoc astfel cititorii la cugetare profundă, căci mi se părea firesc, şi fără să fim nişte veritabili filosofi, să ne cunoaştem totuşi natura vieţii, şi nu doar să ne-o trăim instinctiv şi inconştient. Eram extrem de interesat nu numai de scopul pragmatic al vieţii terestre (adică, ce aş vrea să fac în viaţă), ci şi de sensul filosofic al existenţei ca atare (adică, de ce existăm aşa şi nu altfel, acum şi nu altă dată, ori doar atât şi nu mai mult). Se pare că devenisem destul de absorbit de aceste gânduri, şi tratam aceste aspecte existenţiale destul de serios, în pofida firii mele boeme, căci destinul a socotit că ar fi timpul să mă ajute să le înţeleg mai concret.

Aşa că, pe când studiam eu mai asiduu despre natura şi sensul vieţii, am experimentat brusc natura morţii, că doar mai bine şi mai repede se învaţă din experienţa practică decât din teoria speculativă! Şi-apoi, cine ştie cu siguranţă dacă este convins de ceva, sau nu, atâta vreme cât nu poate verifica empiric? Şi cât de des luăm drept convingere obiectivă o iluzie a simţurilor noastre, o percepţie subiectivă, ori o eroare a minţii! Aşadar, era musai nevoie de dovezi concrete, şi mi s-au oferit îndată!

Camaradul meu cel ofensat m-a deşteptat subit din reveria filosofică în care mă cufundasem, prin provocarea intempestivă la duel, dar nici n-am apucat să mă trezesc bine, că m-am pomenit repede pe lumea cealaltă, prin deznodământul tragic al duelului respectiv.

Cu umorul lui negru şi cu tactul lui necizelat, destinul m-a învăţat că înţelegi mai bine viaţa abia după ce mori, dacă tot îmi intraseră mie ideile astea filosofice în cap, şi-mi suscitaseră mari dileme existenţiale. Şi-am înţeles în sfârşit natura vieţii, abia după ce am experimentat involuntar natura morţii. A trebuit să mor prematur, brusc, repede şi definitiv, ca să pricep odată că viaţa este în fond atât de scurtă, imprevizibilă, unică, nepreţuită dar şi efemeră!

I-aş mulţumi cum se cuvine generosului destin, pentru lecţia practică predată cu promptitudine, dacă nu m-ar încerca totuşi anumite sentimente de regret, frustrare sau dezamăgire. Oare chiar nu mai putea aştepta un timp cu practica aceasta, mai ales că eu nu mi-am exprimat nicio intenţie clară în sensul acesta? Eu eram pe atunci interesat doar de cunoaşterea teoretică a lecţiei respective, şi mă gândeam că aplicarea ei efectivă se va produce mult mai târziu. Nici măcar nu a binevoit să mă întrebe, fie şi formal, ce părere aş avea despre varianta unei aplicabilităţi imediate a lecţiei despre moarte. Poate că aveam şi eu măcar dreptul la o opinie, fie ea şi subiectivă, poate puteam negocia cumva o derogare de la această sentinţă dezagreabilă. Dar destinul cel despotic a ales în mod dictatorial să mă ignore total, şi să hotărască singur în locul meu, că, cică, de-aia era al meu! De n-ar mai fi fost!

Dar nu vreau să vă indispun acum cu lamentările mele postume, stimabililor, chiar dacă ele pot fi îndreptăţite, şi-n consecinţă, scuzabile totuşi. Însă, îmi simt încă sufletul greu, poate şi pentru că între timp s-a uşurat de trup, oricât de paradoxal ar suna această aserţiune în urechile dumneavoastră sensibile. Deşi l-am mai simţit astfel şi când trăiam în trup, şi mă confruntam

cu nedreptăţile şi vicisitudinile vieţii terestre.

Am avut multe aşteptări de la viaţă, şi acum am rămas cu multe regrete postmortem. Am dorit într-adevăr liniştea şi libertatea de-a putea crea, de-a putea iubi ori visa, dar am căpătat până la urmă prea multă linişte, o linişte de mormânt, o linişte care mi-a anihilat practic libertatea şi orice posibilitate de a crea arta la care mă pricepeam. Şi totuşi nu la asta m-am referit, când m-am exprimat artistic în sensul acesta!

„Solemn e cerul minunat mereu!
Pământul doarme-n ceaţă azurie.
De ce mi-e sufletul atât de greu?
Aştept ceva? Păreri de râu să fie?
Păreri de rău? De ce? în van sunt toate!
Şi de la viaţă ce-aş mai aştepta?
Vreau numai linişte şi libertate!
S-adorm adânc, s-adorm, să pot uita!
Dar nu vreau somnul de mormânt să-mi fie…
Să dorm pe veci, şi totuşi pieptul meu.
Să fie încă plin de vlagă vie.
Şi să se-nalţe râsufiând mereu.
Şi zi şi noapte-auzul să-mi dezmierde.
Un cântec de iubire lin şi clar.
Şi să foşnească-ntruna, veşnic verde.
Deasupra frunţii mele un stejari

Mi-e greu sufletul, confraţilor din alte vremuri, încă îl resimt ca atare, chiar dacă nu prea puteţi înţelege deocamdată această stare postumă, căci dacă bucuriile se uită, se pare că durerile nu se uită niciodată, deoarece ele au capacitatea de-a persista, iată, şi dincolo de mormânt. Ca şi regretele de altfel, de aceea regretele sunt aşa de dureroase.

Şi dacă, atunci când trăiam, obişnuiam să declarăm cu emfază teatrală că totul este deşertăciune în viaţa de muritor, deşi în practică cu toţii am umblat după aceste „deşertăciuni minore”, de-abia când am murit, am realizat efectiv dimensiunea spirituală veridică a acestei concepţii filosofico-religioase. Într-adevăr, în van sunt toate ale vieţii

terestre, dar nu atâta timp cât trăim pe acest pământ, ci de-abia după ce murim, şi tocmai din cauză că murim!

Prin urmare, liniştea macabră a mormântului nu mi-a eradicat decât memoria bucuriilor vieţii, dar nu şi pe cea a durerilor şi regretelor ei, cu toate că îmi doream aşa de tare să adorm atât de adânc, încât să le pot uita şi pe acestea! Speram ca, odată ce voi muri, să devin una cu pământul mormântului, să fiu realmente absorbit de natura înconjurătoare, în a cărei măreţie, linişte şi ordine mi-am regăsit identitatea spiritului şi mi-am calmat adesea trăirile ancestrale şi emoţiile excesive ale sufletului meu, tulburat inevitabil de evenimentele potrivnice ale vieţii.

Natura m-a inspirat decisiv, atât în scurta mea viaţă, cât şi în modesta mea operă literară, aşa că am visat să mă contopesc la final cu ea. Mi-am imaginat mereu că peste mormântul meu cel monoton are să crească un stejar falnic, care, prin foşnetul neîntrerupt al coronamentului său rămas verde, avea să-mi reprezinte fidel imaginea mea cea animată şi predilect dinamică, şi să evoce peste ani firea mea boemă, impetuoasă şi nesupusă. Şi cum în recele mormânt am intrat mult mai repede decât anticipasem eu în imaginaţia mea lirică, şi cum mi-a fost imposibil până acum să-l pot vizita măcar o dată, nu-mi rămâne decât să nădăjduiesc că el arată exact aşa cum mi-l închipuiam eu odinioară. Iar trecătorii, care-şi abat din întâmplare paşii pe-acolo şi se îndreaptă nepăsători către preocupările lor cotidiene, să poată totuşi remarca măreţia stejarului, şi, odată cu el, să observe şi tristul mormânt peste care acesta tronează semeţ.

Mormântul unui om de mult răpus, dar cu istoria lui unică şi interesantă, ca a fiecărui suflet omenesc. Căci istoria unui suflet omenesc, chiar şi a celui mai mic, este aproape mai interesantă şi mai utilă decât istoria unui popor întreg, îmi permit eu să apreciez după experienţa morţii. Aşa că, orice om care a trăit cândva pe acest pământ minunat are dreptul inalienabil la simpla pomenire postumă. Şi dacă nu merită să fie păstrat în amintirea colectivităţii, trebuie cel puţin să rămână în memoria celor

dragi şi apropiaţi, cu care a împărtăşit cândva sentimentele, necazurile şi bucuriile vieţii celei vremelnice. Chiar dacă amintirea aceasta trebuie să corespundă în mod obiectiv cu imaginea reală a personalităţii sale umane. O amintire plăcută şi nostalgică reflectă întocmai o imagine pozitivă a unei firi agreabile, în schimb, imaginea negativă, conturată suficient în timpul vieţii, va genera o amintire controversată sau chiar urâtă. După ce murim, nu ne mai putem schimba deloc imaginea din timpul vieţii, şi nici nu mai putem influenţa în vreun fel amintirea ei în percepţia celorlalţi.

Curios şi nedrept este faptul că de obicei tocmai imaginea şi memoria omului de geniu, care a excelat într-un domeniu artistic, sunt mai afectate în percepţia colectivă decât cele ale unui om comun, ce nu s-a remarcat prin nimic special în viaţa sa monotonă. Fie şi pentru simplul motiv că ele sunt expuse comentariilor şi criticilor mult mai mult şi mai des decât ale celorlalţi. Destinul omului de geniu stârneşte polemici aprinse chiar şi postmortem. Iar amintirea lui este discutabilă, atât la propriu cât şi la figurat, adică, pe de-o parte, pentru că s-a aflat adesea în centrul atenţiei colective şi în zona de interes cultural a societăţii, şi, pe de altă parte, deoarece imaginea lui publică nu poate fi de regulă una absolut imaculată din punct de vedere moral.

Prin urmare, omul de geniu are un destin aparte, care nu este de fapt chiar atât de plăcut, pe cât este de invidiat la modul superficial, după anumite aparenţe şi prejudecăţi. El trebuie să lupte constant şi cu defectele inerente firii sale imperfecte, şi cu răutăţile sau josniciile invidioşilor din juru-i, şi cu greutăţile ori necazurile vieţii ca atare, cât şi cu capriciile arbitrare şi adeseori inexorabile ale unei sorţi suverane.

În plus, concomitent cu această luptă multilaterală, el trebuie să mai şi muncească intelectual şi artistic, să mai şi creeze. Şi nu orice, ci ceva estetic, util şi agreabil, adevărate capodopere de artă, care să satisfacă pe deplin pretenţiile artistice şi gusturile subiective ale tuturor celor

cu care se luptă în acelaşi timp. Adică, şi pe ale lui însuşi, şi pe ale lumii, şi pe ale vieţii şi pe-ale sorţii!

Şi, ca să vă confirm aici un secret deja deconspirat (de alţii), să ştiţi că dintre toate pretenţiile şi gusturile artistice la care se raportează inevitabil artistul, cel mai greu de mulţumit sunt cele ale lui însuşi! Căci exigenţele creatorului de artă sunt foarte mari, adesea exagerate sau chiar imposibile, când vine vorba de a-şi evalua artistic lucrările realizate. Şi dintre toţi criticii şi iubitorii de artă, care-şi dau cu părerea despre valoarea operelor sale, tot evaluarea lui este cea mai obiectivă, oricât de surprinzător sau incredibil ar părea acest lucru în judecata unora. Da, pentru că de fapt el ştie cel mai bine ce a vrut să reprezinte sau să exprime lucrarea respectivă, şi el îşi poate da seama cel mai bine cât de mult sau de puţin seamănă opera finalizată cu proiectul ei iniţial. Şi rar se găsesc artişti satisfăcuţi pe deplin de aspectul final al operelor lor. Pentru ei, mereu este loc de mai mult şi de mai bine în munca pe care o prestează, căci viziunea şi idealurile lor artistice ating cele mai înalte cote ale exigenţelor creative.

Ca unul care am fost şi eu implicat, ce-i drept, pentru o scurtă vreme, în tot acest proces al creaţiei artistice, îmi permit să contrazic în mod legitim percepţia generală formată însă din exteriorul evenimentelor, care consideră gratuit că de regulă părerea artistului despre creaţia lui este implicit cea mai subiectivă dintre toate cele exprimate. Ei bine, domniile voastre, daţi-mi voie să vă dezvălui că de cele mai multe ori obiecţiile şi aprecierile celorlalţi sunt în realitate mai subiective şi mai ipocrite decât cele ale autorului însuşi, din diverse motive, adesea numai de ei ştiute. Câţi n-am cunoscut şi eu dintre cei care una gândeau şi alta spuneau, căci făţărnicia umană nu va dispărea decât odată cu omul! Ca şi în cazul celorlalte vicii ale firii umane, desigur!

Un om comun devine un erou al timpului său, nu pentru că ajunge să săvârşească fapte de-a dreptul excepţionale, ci datorită unui motiv mult mai prozaic şi

artificial. Pentru că, pur şi simplu, ajunge cumva să reprezinte o generaţie, o societate sau o întreagă epocă istorică. Un om oarecare devine astfel portretul celorlalţi semeni de-ai săi, şi-n consecinţă, acest anonim devine un veritabil erou al timpului său. De aceea, eroul timpului nostru, stimaţii mei domni, este într-adevăr un portret, dar nu al unui singur om: el este un portret compus din viciile întregii noastre generaţii.

Destul de gras, cu mutra flască.

Eroul nostru ponderat.

Râzând amar, mai des el cască.

Amabil, ţanţoş şi crispat.

Blajin fiind, pentru frumoase, în toată Moscova-i de râs.

De-aceea-ncăplecând Pegasul.

El se retrage-n lumi de vis.

Iertaţi-mă că am divagat puţin de la gândurile anterioare şi de la subiectul destinului omului de geniu, dar sper că mă înţelegeţi şi pe mine că, după atâta amar de vreme în care mi s-a impus tăcerea totală, am găsit în sfârşit prilejul de-a mă exprima din nou, şi profit şi eu de el atât cât mi se mai permite.

Dar, apropo, să ştiţi că nu orice erou declarat este neapărat şi un om de geniu, căci el poate deveni astfel numai în urma unei conjuncturi favorabile, şi este perceput ca atare într-un mod foarte superficial de multe ori, şi din cauze mai curând artificiale. Aşa se face că adesea mulţi neisprăviţi şi impostori s-au bucurat de statutul de erou popular, şi au beneficiat fără să merite de toate avantajele acestei posturi privilegiate.

Pe de altă parte, nici omul de geniu nu este musai un erou popular, şi poate că nici n-ar trebui să fie neapărat. Ba, dimpotrivă, probabilitatea teoretică ca un om de mare calibru intelectual să devină un personaj al mulţimii, este mult mai mică, decât în cazul unui om mai puţin dotat intelectual şi mai greu susceptibil de genialitate. De altfel, oamenii de geniu, artiştii adevăraţi, creatorii de opere de artă s-au dovedit de-a lungul timpului nişte persoane mai

degrabă introvertite, mai puţin sau deloc sociabile, şi mai mult solitare.

Prin considerente empirice, s-ar putea concluziona că artiştii din orice domeniu al artei sunt parcă destinaţi izolării, au o fire predispusă la singurătate, contemplare şi meditaţie, la romantism şi melancolie, şi au o soartă înclinată spre dramatism existenţial. Aşa că, prin însăşi natura lor aparte, ei nu se pretează deloc la statutul de erou popular şi sociabil, aflat mereu la dispoziţia schimbătoare a mulţimii capricioase. Ei nu (prea) au timp pentru mulţime, pentru viaţa socială sau pentru evenimente mondene, de-abia au timp pentru ei înşişi şi pentru arta lor!

Eroismul lor constă în muncă intelectuală şi artistică şi-n revizuirea acestei munci, în creativitatea artistică, în sacrificarea timpului liber, a vieţii publice şi chiar a vieţii familiale, şi asta, doar de amorul artei, în sensul cel mai strict şi propriu al acestei expresii, ce a căpătat în timp şi o conotaţie cam peiorativă. Constă adică în nişte aspecte mai puţin vizibile şi mai deloc preţuite de mulţimea avidă de senzaţional şi supranatural. Aşa că, artistul genial, ori este erou prin munca, talentul şi opera lui, ori nu este deloc! Şi dacă este, este pentru artă, pentru cultură, poate pentru posteritate, şi nu (numaidecât) pentru sine însuşi sau pentru contemporanii săi. Şi dacă prin arta lui îşi câştigă o oarecare notorietate şi apreciere publică (binemeritată), aceasta este doar un efect secundar, rezultat implicit din valoarea creaţiei lui, şi nu un scop în sine, vizat în prealabil şi urmărit cu predilecţie.

Şi chiar dacă un simplu artist devine printr-o anumită conjunctură un veritabil erou de război, sau de un alt tip, cum au şi fost de altfel cazuri concrete, el se stimează şi se recomandă în continuare mai mult ca artist solitar, chiar dacă şi solidar cu ceilalţi în acţiunea respectivă, şi mai puţin ca erou popular. Iar dacă popularitatea de la un moment dat se pierde până la urmă, la fel cum a fost obţinută iniţial, totuşi faptele rămân. Numai că ele sunt interpretate diferit şi schimbător, în funcţie de fluctuaţiile

politice, sociale şi morale ale societăţii respective.

Aşa se face că eroul de azi, care este lăudat excesiv, devine trădătorul de mâine, la fel de exagerat criticat acum. Ca în timpul Revoluţiei Franceze, când transformarea eroului în trădător, şi-a trădătorului în erou naţional, era atât de subită, de frecventă şi de subiectivă, încât nici ei nu mai ştiau dacă persoana executată aproape zilnic prin ghilotinare, era de fapt un trădător sadea, ori un erou al poporului. Căci eroul de ieri, aclamat frenetic de poporul recunoscător, dar decăzut între timp, prin conjuncturi politice, din graţiile privilegiate ale acestui statut, ajungea imediat în faţa îngrozitoarei ghilotine, acuzat acum de înaltă trădare, şi huiduit la fel de frenetic de acelaşi popor devenit peste noapte mai puţin recunoscător! Urâtă şi nedreaptă soartă au mai avut şi unii eroi, ce s-au bucurat de-o clipă de celebritate şi de-o fărâmă de recunoştinţă populară, pentru a sfârşi trist în galeria infamă a trădătorilor şi a rataţilor, şi în dispreţul imens şi peren al colectivităţii suverane!

De aceea, omul de geniu, artistul de real talent, nici nu caută măcar popularitatea sau măgulirea publicului, căci ştie că sunt efemere şi subiective, ci se resemnează cu solitudinea specifică condiţiei sale sociale şi firii sale umane. Chiar dacă este adesea judecat greşit, criticat excesiv, neînţeles şi lipsit de prieteni. Şi, deşi resimte inevitabil nedreptatea acestei situaţii şi dezagrementele sufleteşti ce decurg din ea, el nu regretă neapărat această condiţie proprie şi nici nu simte lipsa prietenilor de interes şi conjunctură. Adevăraţii prieteni sunt foarte rari, mai ales în cazul celebrităţilor şi-a oamenilor de geniu. De obicei, din doi aşa zişi prieteni, unul este întotdeauna sclavul celuilalt, cu toate că adeseori niciunul nu recunoaşte asta. În numele prieteniei, unul profită imperturbabil de ajutorul diversificat acordat necondiţionat de celălalt şi generat de sentimente sincere de afinitate amicală, în timp ce, când se pune problema demonstrării reciprocităţii acestor sentimente şi ajutorări, se constată, atunci când se deschid bine ochii minţii, că nu

este de fapt cazul de aşa ceva.

De aceea, omul genial, om înţelept de altfel, nu are nevoie să se mai lupte şi cu demonii din prietenii săi, de ajuns că se luptă permanent cu demonul din propria-i persoană. Căci, aşa cum v-am mai spus, artistul, ca orice om de altfel, nu-i niciun înger bun, dar niciun demon rău, prin constituţia sa ontologică, numai că resimte mereu influenţele pozitive sau negative ale acestor duhuri, care îl vizitează destul de des. Şi dacă îngerul îl îndeamnă spre bine, precum este natura sa, demonul încearcă să-l influenţeze spre rău, căci la altceva se pare că nu se pricepe.

Desigur, după cum am avut şi un înger păzitor, care se vede treaba că nu m-a păzit prea bine, am avut şi eu demonul meu, care mă ispitea spre cele rele şi imorale. S-ar zice că acesta s-a dovedit mult mai insistent, mai activ şi mai subtil în lucrarea lui malefică, de vreme ce, după unele opinii avizate, influenţa lui nefastă a fost mai prezentă şi s-a manifestat mai pregnant în scurta mea existenţă terestră.

Demonul meu a adunat în viaţa mea doar lucrurile rele, ce-i drept, nu chiar pe toate, a iubit întunericul spiritual, furtunile cele mai groaznice ale vieţii şi foşnetul sinistru al pădurilor din timpul nopţii. Demonul meu m-a determinat să ridiculizez vechea credinţă ortodoxă a compatrioţilor mei, ce-mi putea oferi şi mie o speranţă concretă şi o nădejde mai bună, el m-a făcut să sfidez semeţ pericolul şi moartea, şi să mă aventurez fără ezitare în crâncenele lupte colective şi-n nobilele dueluri personale.

Deprins să-şi plece-a lui ureche la josnicii şi la arţag, îşi râde de credinţa veche.

Şi de cuvântul bun şi drag.

Iubirea, mila-i sunt străine.

Căci se hrăneşte ne-ncetat.

Cu fumul luptelor haine.

Şi izul sângelui vărsat.

Demonul meu mi-a promis libertatea deplină,

împlinirea iubirii şi obţinerea fericirii veşnice, doar pentru a mă prinde de fapt în capcana ghearelor lui invizibile, şi a mă ţine toată viaţa în sfera lui de influenţă.

S-a dovedit atât de iscusit şi convingător în stilul lui de abordare şi-n arta lui retorică, încât aproape că m-a făcut să cred promisiunile lui deşarte, şi să visez cu ochii deschişi la libertate, iubire, fericire şi nemurire, lucruri după care oricum tânjea dintotdeauna sufletul meu romantic. Nu mai este pentru nimeni niciun secret şi nicio surpriză, că demonul m-a amăgit cu şiretenie, doar pentru a-mi vinde sufletul în slujba lui, şi că, de fapt, n-am obţinut (mai) nimic din cele promise cu atâta persuasiune. Nici nu mi-a lăsat prea mult timp la dispoziţie, căci m-a determinat să mă înfrunt inutil cu camaradul meu de arme, şi m-a provocat să-mi dovedesc bărbăţia şi iscusinţa militară într-un duel absurd şi uşor evitabil. Este adevărat că am dovedit atunci ce-am avut de dovedit, dar după aceea n-am mai putut demonstra nimic, căci firul vieţii mi s-a rupt subit, şi-am pierdut astfel accesul la fericirea făgăduită!

Şi mândrul demon toată viaţa.

Mă va-nsoţi în orice loc.

Zvârlind şi mintea-mi zbuciumată Lumina unui straniu foc.

Îmi va vădi desăvârşirea Pe veci smulgându-mi-o, şi-apoi Momindu-mi cu fericirea.

Va lua-o veşnic înapoi.

Ce-i drept, nu-i tocmai o pricină de laudă să-ţi recunoşti naivitatea şi eşecul spiritual, dar mă consolez cu gândul că nu mi s-a întâmplat numai mie să fiu păcălit în maniera clasică de nişte duhuri superioare totuşi naturii noastre umane limitate. O lume întreagă a trecut măcar la un moment dat prin această experienţă spirituală amară. Eu, cel puţin, am fost mereu conştient de demonul din mine, demonul cel mândru, nesupus, răzvrătit, boem, nonconformist şi solitar, specific artistului (omului) mai mult sau mai puţin genial. Şi poate că m-am complăcut în mod conştient în această stare controversată, deşi conştientizam şi faptul că riscam implicit să rămân damnat

pe veci.

Şi-am încercat să sugerez acest fapt şi-n maniera artistică la care mă pricepeam, prin compunerea poemului de mare amploare, *Demonul*, prin care am înfăţişat drama existenţială a geniului singuratic, dispus totuşi să renunţe la solitudinea sa caracteristică de dragul iubirii împărtăşite.

„El intră, dornic să iubească.
Spre bine-i sufletul deschis.
Gândind: de-acum o să trăiască o viaţă nouă, să renască”.

Însă, cum iubirea nu i-a fost împărtăşită, el a renunţat definitiv la orice tentativă de iubire şi la orice idealuri, poate utopice, de fericire efemeră, alegând să rămână acelaşi om de geniu dificil şi neînţeles, *Lipsit de ţel şi de iubire; şi părăsit de năzuinţic*\ damnat ineluctabil pentru eternitate. Iubirea sinceră, care putea să-l purifice spiritual, să-i redea condiţia primordială de simplu muritor şi să-l salveze din blestemul damnării, i-a fost interzisă cu cruzime. Aşa că, puterea lui de sacrificiu s-a dovedit inutilă, ca şi hotărârea lui iniţială de-a renunţa la nemurirea artistică de dragul unei frumoase dar banale pământene, care s-a arătat mai crudă şi mai insensibilă decât crudul şi recele demon, ce-a curtat-o asiduu dar poate cam stângaci.

„Te-apasăgreu urâtul… şi n-ai cui să-ntinzi mâna.
Când sufletul vuieşte de furtuni.
Dorinţe?… Nu-i zadarnic şi tot doreşti întruna?
Şi anii trec; toţi anii cei mai buni!
Şi iubeşti?… Dar pe cine?… Vremelnic, n-are rost.
Iar veşnic, greu e să găseşti iubire.
Te uiţi în suflet: nu e nicio urmă din ce-a fost.
Şi totu-i mic, necaz şi fericire.
Ce-s patimile? Boala lor minunată trece Căci mintea nu ne dă prea mult răgaz;
Şi când te uiţi ce-i viaţa, cercetător şi rece.
Vezi că-i o glumă fără niciun haz”.

De obicei, omul de geniu este acuzat pentru firea lui

singuratică şi introvertită sau pentru viaţa lui retrasă, dar poate că în multe cazuri, destinul însuşi l-a împins practic către o atare condiţie existenţială, sau cel puţin i-a facilitat-o generos.

Căci mă întreb, deloc retoric, unde a fost şi ce a făcut îngerul meu păzitor, atunci când demonul îşi făcea mendrele lui cu mine? Am fost păcălit de demon, deoarece n-am fost de fapt ajutat suficient de către înger? Şi dacă-i aşa, corect este oare? Sau să fi fost demonul pur şi simplu mai puternic decât îngerul? Ori, în toată această chestiune spirituală, n-a fost de fapt decât vina mea, care am ales în mod responsabil de cine să mă las influenţat?

Vechea dilemă morală şi vechea dispută spirituală dintre fatalismul filosofic şi predestinarea teologică, pe de-o parte, şi libertatea voinţei umane sau exercitarea liberului arbitru uman, pe de altă parte! Nu prea m-am îndeletnicit eu cu aceste chestiuni delicate şi misterioase, dar socotesc că nu-i tocmai lipsit de interes să ştim cui să-i atribuim succesul unor alegeri bune şi-a unei vieţi împlinite, şi pe cine să învinovăţim pentru neinspiraţia deciziilor greşite şi pentru eşecul unei existenţe ratate.

Să ne raportăm numai la propriile persoane, la destinul impersonal, sau chiar la vreo Divinitate personală? Poartă oare omul răspunderea morală pentru fatumul său? în întregime, parţial sau deloc?

Dacă o poartă în întregime, ce rol mai joacă atunci mult invocatul destin inexorabil, şi cum se împacă omnipotenţa Divinităţii cu acest fapt? Dacă o poartă doar parţial, în ce măsură este ea împărţită între cele trei voinţe implicate în această ecuaţie morală? Şi ce rost ar mai avea această împărţire a sorţii umane? Dacă însă n-o poartă deloc, ce valoare ontologică mai are omul, ce sens mai are viaţa lui terestră şi cât de veridică mai este experienţa lui terestră? Ce logică mai are ideea de bine şi de rău, câtă justeţe mai rămâne în ideea de judecată şi ce vină morală i se mai poate imputa omului, în condiţiile în care el n-ar fi fost decât o biată marionetă iresponsabilă, manipulată după bunul plac de un păpuşar invizibil şi despotic?

Cine poate da oare răspunsurile bune la aceste întrebări încuietoare? De mii de ani s-au tot chinuit oamenii să răspundă cât mai inteligent şi mai argumentat, dar cu toate acestea, întrebările ridicate rămân la fel de actuale şi de frustrante prin misterul fascinant pe care-l ascund cu obstinaţie.

În ce mă priveşte, eu m-am considerat mereu o fiinţă liberă şi mi-a plăcut să mă percep stăpânul propriei vieţi, dar acum nu mai exclud ipoteza conform căreia n-aş fi fost chiar atât de liber şi de stăpân pe soartă, precum credeam când trăiam. Nu vă pot oferi acum amănunte suplimentare în sensul acesta, dar de la o vreme încoace am şi eu informaţiile mele, care par a-mi confirma unele bănuieli pesimiste. Vă las însă drept indiciu sugestiv o poezie de-a mea, care este suficient de relevantă, când este şi înţeleasă, şi nu doar recitată.

„Sorbi cupa vieţii. Dar când sorbi.
Pe dalbele-i chenare.
Din ochii-nchişi, din ochii orbi.
Curg lacrimile-amare.
Când de pe ochi, pe-al morţii prag.
Smulgi ultima năframă.
Vezi că şi ce ţi-a fost mai drag.
Ca vălul se destramă.
Şi că în golu-i aurit Din cupa cea măiastră.
Doar visul nostru l-am sorbit.
Ea, nu era a noastră!”

Dumneavoastră însă, cei ce lecturaţi acum replica mea postmortem, simţiţi-vă liberi şi trăiţi ca oameni liberi, că de-abia după ce nu veţi mai trăi în trup, veţi constata dacă şi cât de liberi aţi fost în realitate. Dar câtă vreme trăieşte, este bine şi normal ca omul să se creadă la conducerea efectivă a vieţii sale vremelnice, altminteri, omul n-ar mai fi om, iar viaţa n-ar mai fi viaţă! Şi, prin urmare, şi artistul ar fi privat de bucuria muncii sale artistice, de mândria talentului şi stilului său artistic, şi chiar de reputaţia valorii sale şi-a operei sale creatoare. Şi atunci, ce i-ar mai rămâne bietului artist, dacă nimic din

ceea ce realizează cu atâta trudă şi măiestrie, nu provine de fapt din interiorul fiinţei sale, ci doar de undeva din exteriorul nedefinit al ei? Să nu-i răpim omului de geniu veridicitatea creativităţii sale, autenticitatea valorii sale sau realismul muncii sale, prin speculaţiile filosofice, pe care le postulăm axiomatic, dar pe care nu le putem proba empiric niciodată!

Şi dacă omul comun, care devine conjunctural un erou al timpului său, reprezintă un portret compus din viciile, slăbiciunile, neîmplinirile sau banalităţile întregii sale generaţii, ei bine, omul de geniu, care nu-i în fond superior ontologic celui comun, ci-i doar mai dotat intelectual şi mai activ artistic, este un erou, declarat sau ignorat, al întregii posterităţi. El reprezintă doar oamenii excepţionali din generaţia sa, cu împlinirile, valorile culturale şi calităţile lor artistice excepţionale, fără a ascunde, sau chiar fără a se ruşina exagerat, şi (de) viciile ori slăbiciunile lor umane. Aşadar, un erou al timpului său (eroul artificial) nu este mai important decât un erou al tuturor timpurilor (omul de geniu). Căci una este să însumezi reprezentativ mai degrabă vicii şi defecte, pe lângă unele calităţi acolo, iar alta este să întruneşti exponenţial mai curând valori şi virtuţi, pe lângă unele defecte acolo.

Pe de altă parte, parcă nici eroii nu mai sunt ce-au fost odinioară, după cum nici poeţii nu mai sunt ca altă dată, şi-au mai pierdut din demnitatea umană şi şi-au neglijat menirea socială, pe care ar trebui să o manifeste poetic, dar energic şi serios, ca-n vremurile lor de glorie.

„În veacul nostru lânced, acum şi tu la fel Poete, ţi-ai uitat menirea.

Ai dat în schimb pe aur puterea ta de-oţel care uimea pe vremuri omenirea.

Odinioară ritmul vânjos al vorbei tale Putea la luptă pe ostaşi să-i mâie.

Poporu-avea nevoie de el ca de pocale la mese, şi la rugă de tămâie”.

Din nefericire, unii poeţi talentaţi şi-au vândut în

schimbul diverselor avantaje materiale şi favoruri vremelnice libertatea de exprimare, ce constituia veritabila şi redutabila lor armă de luptă. Ei au lăsat să le rugineasc ă astfel pumnalul cel tăios, pe care l-au băgat apoi într-o teacă aurită, crezând în mod infantil că aurul de pe teacă poate îndepărta cumva rugina de pe pumnal, sau o poate măcar ascunde eficient.

Poetul care are doar valoare artistică, dar nu şi valoare morală, şi-a pus talentul în slujba politicii nedrepte şi opresive, şi a început să cânte ode deplasate tiranilor odioşi, care-l răsplăteau generos pentru poezia ipocrită. Şi astfel, în loc să creeze capodopere literare în cinstea adevărului, a dreptăţii, a libertăţii, frumosului şi binelui, ca orice poet independent care îşi respectă demnitatea şi valoarea, poetul cumpărat şi corupt nu a reuşit să alcătuiască decât surogate jalnice, patetice versuri elogioase închinate emfatic nu unor idealuri spirituale obiective, ci unor personalităţi pline de carenţe morale şi vrednice de dispreţ.

În concluzie, a pus în locul unei ipotetice capodopere o veritabilă spoială literară, cu care însă a reuşit să măgulească vanitatea incomensurabilă a celor predispus! la grandomanie. Şi dacă n-a putut să-şi păstreze neştirbită onoarea pretinsă în vremuri de restrişte, ca anticul Ovidiu ori precum confratele Puşkin, mă întreb dacă va izbuti vreodată să se debaraseze de pervertirea morală şi de linguşeala făţarnică, să arunce în fine teaca de aur, care-i blochează pumnalul ruginit, şi să înceapă a-l folosi în mod adecvat cu menirea sa firească. Că, oricum, un pumnal liber, fie el şi ruginit, este mai de folos decât unul silit să rămână inactiv, fie şi-ntr-o teacă aurită şi plină de diamante!

„Dar simplul, mândru-ţi cântec ne pare sterp şi van Nouă ne place fastul şi spoiala Bătrână, lumea noastră se di cu suliman la să-şi acopere zbârceala.

Te vei trezi tu oare, profet batjocorit?

Vei scoate tu vreodată la lumină Din teaca lui de aur pumnalu-acoperit De jalnica dispreţului rugină?”

Dar întotdeauna au fost oameni printre oameni, artişti printre artişti, poeţi printre poeţi, nu-i aşa, stimaţii mei cititori din viitor? Căci, se zvoneşte şi pe la noi că acum beneficiaţi de mijloace de informare, de deplasare şi de lucrare dintre cele mai operative, pe care noi, pe vremea noastră mai romantică, nici nu ni le puteam imagina!

Sper doar ca, în ciuda avântului vostru tehnologic şi-a noilor posibilităţi pe care vi le oferă acum viaţa, să nu vă fi pierdut cu totul vechile obiceiuri bune, precum cititul cărţilor, pictatul, sculptatul, scrisul, sau orice altă formă de artă şi cultură cu care s-a îndeletnicit omul pe pământ atât amar de vreme. Şi dacă aţi devenit între timp mult mai pragmatici şi mai oportunişti din fire, pierzându-vă astfel orice fărâmă de romantism, melancolie sau visare, aveţi grijă să nu fi devenit de fapt mai lacomi, egoişti şi răi, că-n acest caz nici nu vreau să-mi imaginez măcar cum arată trista voastră lume plină de dispozitive miraculoase, dar şi de indispoziţie sufletească.

Poate că secolul în care am trăit eu, nu a fost efectiv mai romantic decât altele, dar cel puţin artiştii de atunci au căutat să exprime romantismul în maniera artistică în care au putut, şi să evidenţieze cu pregnanţă frumosul, atât din natura înconjurătoare, cât şi din interiorul firii umane. Şi dacă înaintea noastră sau după noi, s-au manifestat desigur şi alte curente literare şi artistice, sunt sigur că romantismul, ce elogiază iubirea, viaţa, natura, frumosul sau libertatea, nu va dispărea niciodată. Decât dacă va dispărea omul, sau dacă acesta îşi va pierde vreodată orice sentimente de nobleţe sufletească!

În încheierea intervenţiei mele postmortem şi peste timp, permiteţi-mi să vă dedic o mostră a lirismului poetic pe care îl reprezint, recte nişte versuri pe care odinioară le-am închinat unei femei din vremea mea, şi care sper să nu vă pară cumva anacronice. Ştiţi că romantismul, pe cât este de frumos, de idilic, de palpitant, de expresiv şi sensibil, el nu exclude însă tristeţea, ba, dimpotrivă, include melancolia, regretul şi nostalgia.

Este ultima mea formă de exprimare, iar dacă vreţi să vă mai întâlniţi cu mine, citiţi-mi opera pe care v-am lăsat-o ca moştenire culturală şi vizitaţi-mi mormântul! Şi dacă veţi găsi acolo un stejar foşnind în vânt, să ştiţi că pieptul meu încă mai vibrează şi mintea mea încă mai lucrează.

Vă salută cu respectul cuvenit, eternul romantic Mihail Iurievici Lermontov!

y, Când nu te văd, ce nu ţi-aş spune!
Şi când te văd, vreau să te-ascult!
Dary aspră, taci. N-ai vorbe bune.
Şi tac. Ce pot să fac mai mult?
Nemăiestritu-mi glas nu poate
Să-ţi umple mintea c-un cuvânt.
O, ce ridicole-ar fi toate.
De n-ar fi triste, precum sunt! (i

III – Percy Bysshe Shelley

& mimă komaféim pbti, daţi în e»-antiduÉ cMu-i de

Potrivit concepţiei filosofice ateiste, pe care am susţinut-o pe parcursul vieţii terestre, spiritul meu ar fi trebuit să fie efectiv anihilat laolaltă cu dispariţia bietului meu trup, întâi umflat de apele morţii, apoi incinerat în focul purificator, şi preschimbat în final în insignifianta şi impersonala cenuşă. Dar constat cu nedisimulată surprindere că spiritul, care mi-a animat şi călăuzit existenţa terestră, nu-i deloc la fel de mort precum trupul.

Credeam şi eu, la fel ca filosoful grec Democrit, ca poetul şi filosoful latin, Lucreţiu, şi mulţi alţi gânditori iluştrii dinaintea mea, că structura complexă a omului este compusă în întregime numai din atomi impersonali, şi că, la moartea acestuia, odată cu descompunerea trupului material, se dezintegrează implicit şi sufletul cel imaterial, şi-n consecinţă, spiritul uman îi piere pentru totdeauna în neantul incognoscibil.

Chiar dacă mă miră faptul că m-am înşelat totuşi în convingerile mele spirituale, precum toţi celebrii mei predecesori la care făceam referire mai înainte, nu mă dezonorează cu nimic să-mi recunosc acum eroarea din

calculele mele apriorice. Ba încă pe undeva mă bucură că n-am avut dreptate, şi că spiritul meu continuă să existe într-o nouă dimensiune, unde se poate manifesta relativ liber, îşi poate păstra şi rememora vechile amintiri ale vieţii terestre, şi chiar poate asimila noi date şi informaţii despre lumea care i-a urmat.

Mă surprinde oarecum (ţinând cont de reputaţia mea controversată), dar mă şi onorează totodată (dovadă că opera mea neterminată a avut până la urmă impact în conştiinţa posterităţii), faptul că mi s-a oferit, după aproape două sute de ani, dreptul la replică postumă, la liberă exprimare, la analiză, clarificare, evaluare şi chiar (auto) critică.

Din realitatea inedită a noii mele existenţe spirituale, ţin să mulţumesc, aşa cum se cuvine, pentru posibilitatea oferită cu mărinimie, şi să profit de ocazia ivită, pentru a mă exprima şi acum la fel de liber, cutezător şi poate incomod ca întotdeauna, în deplină consonanţă cu renumele aparte pe care l-am dobândit pe lângă banalul nume de Percy Bysshe Shelley.

Deşi nu mă laud neapărat cu asta, vă reamintesc sau vă informez, după caz, că prin prima mea tinereţe (adică pe la 20 de ani, că la a doua tinereţe, recte pe la 30 de ani, eram deja mort!) fusesem poreclit depreciativ Shelley nebunul, sau Shelley ateul. Cauza care mi-a atras asemenea apelative peiorative, consta în faptul că mi-am permis să resping anumite atitudini convenţionale şi mentalităţi conservatoare ale societăţii din vremea mea, şi am îndrăznit să gândesc şi să acţionez (un pic) altfel faţă de uzanţele predilecte ale contemporanilor mei. Poate, într-adevăr, era într-un spirit (mai) ateist, ce părea atunci absolut imoral şi de-a dreptul nebunesc. Înţeleg că între timp percepţia aceasta strictă şi intransigentă s-a mai schimbat, iar ateismul de diferite expresii a prins rădăcini reale şi adânci într-o lume încă religioasă doar formal.

Oricum, n-am susţinut niciodată că viziunea mea filosofică ar fi infailibilă sau măcar inerantă, iar acum am fost deja nevoit să recunosc o primă eroare în sistemul ei

ideologic. Consider însă că greşeala dintr-un moment dat al gândirii şi acţiunii este mai puţin gravă decât indiferenţa faţă de orice gândire, sau neimplicarea în vreo acţiune responsabilă, iar laşitatea cea comodă este mai nedemnă totuşi decât eroarea inerentă provenită dintr-un curaj necalculat. Un om responsabil nu este cel care nu greşeşte niciodată (căci nu există vreunul de acest tip), ci cel care îşi asumă cu simţ de răspundere şi greşelile constatate, după cum un om iresponsabil nu este numaidecât cel ce îşi asumă riscuri mari, gânduri inedite ori proiecte originale, ci mai degrabă cel ce nu-şi asumă niciun fel de risc, îşi suprimă orice gen de plan, şi-şi declină nonşalant orice răspundere pentru faptele, vorbele sau gândurile lui.

Nu consemnez aici aceste consideraţii filosofice doar pentru a mă justifica cumva pentru firea mea directă şi incomodă, sau pentru a-mi scuza postum greşelile vieţii şi erorile minţii, ci pentru a vă introduce indirect în pielea caracterului pe care îl reprezint, şi pentru a vă ajuta să vă familiarizaţi din start cu stilul meu de exprimare şi cu felul meu de gândire. Adică, pentru a vă acomoda cât mai repede şi cât mai bine cu mine, incomodul şi nonconformistul Percy Shelley. Căci personajul literar Shelley din realitatea subiectivă (descrisă aici), se vrea să-l reprezinte cât mai fidel pe poetul Shelley din realitatea obiectivă trecută. Sper ca amintirile pe care le-am păstrat şi informaţiile pe care le-am dobândit între timp să mă ajute în realizarea acestui demers temerar. Iar propriile gânduri, impresii, senzaţii ori regrete, pe care le voi nota în această inedită apologie a poeziei, a romantismului, a echităţii şi frumosului să nu rezide într-un monolog prozaic şi fastidios pentru cititorii mei din viitor, ci să se constituie într-un veritabil dar interesant jurnal postmortem, prin care mă pot adresa din nou semenilor mei din timp.

Aşadar, în spatele monologului meu specific unui jurnal clasic, daţi-mi voie să-mi imaginez un autentic dialog cu dumneavoastră, şi să anticipez că va fi unul şi plăcut şi util, adică să conţină şi elemente artistice sau

literare, şi aspecte spirituale, filosofice ori culturale. Cât de mult veţi percepe şi dumneavoastră insipidul meu soliloc ca pe un dialog atractiv, mai ţine însă şi de disponibilitatea şi interesul pe care sunteţi dispuşi să mi le oferiţi în generozitatea dumneavoastră spirituală.

Dacă vă veţi deschide sufletul şi intelectul către situaţia mea existenţială trecută şi chiar actuală, atunci există toate şansele ca să fiţi captaţi de destinul meu, căci acesta conţine multe elemente captivante, intrigante, poate fascinante sau cel puţin interesante, şi-n consecinţă, să vă lăsaţi implicaţi efectiv într-un dialog indirect de la distanţă, ce-i drept, unul destul de atipic prin natura lui atemporală şi nespaţială. Fie că mă percepeţi ca genialul Shelley, sau ca nebunul Shelley, ateul Shelley, controversatul Shelley, ori pur şi simplu ca nefericitul Shelley, important este să-l evocaţi pe omul Shelley, cu bunele şi relele lui, şi să-l evaluaţi artistic pe poetul Shelley, cu inspiraţia sau neinspiraţia lui.

Nu cerşesc postmortem compasiunea nimănui, întrucât am fost prea mândru pentru un asemenea gest de slăbiciune, nu solicit nici înţelegere, dacă ea nu vine de la sine, nici măcar nu pretind indulgenţă; prefer să relatez povestea vieţii mele, cât mai obiectiv cu putinţă şi cu detaşarea dată de resemnarea faţă de ireversibilitatea situaţiei mele trecute şi actuale.

Scurta mea viaţă a fost presărată cu multe vicisitudini şi numeroase tragedii, deşi se părea că debutase sub auspicii mai bune. N-am să vă plictisesc însă cu povestea vieţii mele, deşi ea este departe de-a fi una anostă, dar voi fi nevoit să fac referire la unele momente mai importante şi anumite aspecte mai relevante ale ei.

De pildă, îmi amintesc cu mare drag şi usturătoare nostalgie de perioada copilăriei mele. De obicei, acest episod al vieţii umane este unul frumos şi plăcut, dar în cazul meu a fost chiar unul aproape idilic. Este adevărat că am avut şansa să aparţin unei familii nobile şi înstărite. Tata era un şir şi membru al Parlamentului britanic, iar mama provenea dintr-o familie ce deţinea terenuri vaste.

Şi, deşi eram şapte copii la părinţi (am mai avut cinci surori şi un frate; eu fiind însă cel mai în vârstă dintre ei), nu am dus lipsă de nimic în anii copilăriei. Pe-atunci, eram preocupat cu predilecţie de pescuit şi vânătoare, îndeletniciri agreabile şi utile, pe care ajunsesem să le exersez cu suficientă măiestrie. A fost într-adevăr o perioadă realmente fericită, cu o viaţă boemă, liniştită şi lipsită de griji, dar care avea să se termine brusc şi definitiv odată cu trimiterea la studii şi contactul frontal cu societatea aristocratică britanică.

Dorindu-se să primesc o educaţie aleasă, pe măsura originii şi reputaţiei familiei mele, am fost trimis să studiez la Eton Collège, o scoală aristocratică dintre cele mai conservatoare. Aici însă, în scurt timp, firea mea boemă şi spiritul meu liber şi idealist avea să intre în conflict deschis cu mentalităţile învechite şi practicile convenţionale ale gentlemanilor din conducerea şcolii şi chiar ale elevilor din clasele superioare.

Onorabilul corp profesoral utiliza printre metodele de învăţământ şi unele dintre cele mai primitive şi nedrepte metode didactice. De exemplu, biciuirea colectivă a elevilor, pentru motive dintre cele mai subiective şi mărunte! Practic, când vreun profesor simţea nevoia să-şi etaleze egocentrismul şi vanitatea, sau să-şi manifeste cruzimea instinctivă, găsea imediat un pretext pentru care să apeleze la respectiva metodă punitivă „educativăz4

De cealaltă parte, elevii din clasele superioare aplicau o tiranie clasică, demnă de renumele celor mai infami tirani ai lumii. Având de partea lor doar atuul vârstei, cu toate că nici acesta nu era propriu-zis un merit al lor, aveau pretenţia egoistă şi nejustificată de-a fi prompt şi permanent serviţi de elevii mai mici.

Culmea fatuităţii este că şi profesorii cei cruzi şi elevii cei despotici se considerau cu mândrie manifestă drept exponenţii cei mai fideli ai civilizaţiei britanice superioare, adevărate exemple morale pentru tinerii ce veneau să studieze şi să se cultive. În ipocrizia lor crasă şi-n rigiditatea lor intelectuală, socoteau că practicile lor

subiective reprezintă modalităţile normale şi optime de socializare şi educaţie, chiar dacă acestea nu aveau nimic în comun cu umanitatea, educaţia, cultura, civilizaţia, bunul-simţ sau dreptatea socială.

Evident că n-am putut suporta asemenea metode „educative4 şi practici „colegiale4, şi m-am răzvrătit ferm împotriva lor, ca şi împotriva anumitor idei didactice, teorii filosofice şi concepţii religioase, care mi se păreau că lezează semnificativ demnitatea, libertatea şi valoarea spiritului uman. Revolta mea firească împotriva abuzurilor şi prostiilor, fie ele şi tradiţionale, pe care le-am întâlnit acolo, precum şi convingerile mele filosofice, libertatea mea de exprimare şi spiritul revoluţionar mi-au atras resentimentele celor în cauză, mi-au creat renumele de persoană dificilă, nesupusă şi nonconformistă, şi mi-au pecetluit poreclele depreciative de Shelley nebunul şi Shelley ateul.

Nu m-am împăcat mai bine cu materiile şi metodele din învăţământul convenţional, nici ceva mai târziu, când am poposit pentru studiile superioare la Universitatea din Oxford. Nu găseam interesante sau utile multe din materiile care se predau acolo, pe care le consideram mai degrabă anacronice, deşi instituţia respectivă se bucura, ca întotdeauna, de un mare prestigiu.

Drept urmare, nu prea am frecventat cursurile prestigioasei universităţi, dar la un curs ştiu sigur că am asistat totuşi. Ulterior, s-a creat legenda că aş fi participat doar la acest singur curs în toată cariera mea studenţească. Nici nu-mi mai amintesc exact dacă legenda este adevărată sau exagerată, că nu prea m-a interesat chestiunea, aşa că nu mă hazardez s-o infirm cu certitudine. De altfel, la scurt timp am şi fost exmatriculat din universitate, dar nu (neapărat) din cauza absenţelor de la cursuri, ci mai degrabă din cauza convingerilor mele ateiste, filosofiei mele de viaţă, firii mele rebele şi caracterului meu nonconformist, care nu cadrau deloc cu tradiţiile rigide şi valorile morale ori spirituale ale acestei conservatoare instituţii de învăţământ.

Dar faptul că n-am prea participat la cursurile învăţământului oficial, nu înseamnă că n-am acordat atenţia cuvenită învăţăturii ca atare, lecturii, culturii sau acumulării de cunoştinţe, numai că am studiat şi învăţat doar ceea ce am socotit eu important, interesant ori util pentru mine. N-am fost nici indolent din fire, nici nu mi-a plăcut să irosesc timpul, ci petreceam foarte multe ore din zi, uneori chiar şi şaisprezece, citind intens din autorii mei preferaţi: Pliniu, Sofocle, Lucreţiu, Locke, Hume, Rousseau etc.

Aveam şi eu, bineînţeles, preocupările mele ştiinţifice, culturale şi artistice, ca: ştiinţele naturii, chimia, filosofia şi literatura. Apoi mi-am găsit mentorul în persoana lui William Godwin, datorită excepţionalei sale lucrări, *Cercetare privind principiile dreptăţii politice şi influenţa acesteia asupra virtuţii şi fericirii obşteşti*, pe care am preţuit-o cel mai mult, şi care m-a ghidat în idealurile mele socio-politice, pe care le-am susţinut cu perseverenţă.

Dar poate cel mai important beneficiu din scurta mea colaborare cu Universitatea Oxford a fost întâlnirea şi împrietenirea cu Thomas Jefferson Hogg, care a fost şi el exmatriculat odată cu mine, parcă la 25 martie 1811, dacă bine mai ţin eu minte. Este adevărat că ulterior ni s-a acordat dreptul de-a reveni la cursurile universităţii, cu condiţia de-a renega public viziunile noastre politice şi convingerile filosofice. N-am putut însă accepta acest şantaj imoral propus nonşalant de moraliştii vremii, şi aşa am rămas oficial cu studiile neterminate.

Pe mine nu m-a afectat prea tare această exmatriculare rapidă, căci oricum nu obişnuiam să frecventez cursurile respectivei universităţi, dar pe tata, care era, vă închipuiţi, o persoană fabricată întocmai după tiparul aristocratului rigid şi al politicianului conservator, l-a afectat cu adevărat. Încăpăţânarea mea de-a nu mă supune, fie şi formal, şantajului clasic al societăţii ipocrite a vremii şi fermitatea cu care mi-am păstrat convingerile de orice fel au dus la deteriorarea relaţiilor cu tata, şi

implicit la suspendarea sprijinului său financiar. Însă aceste consecinţe dezavantajoase în plan familial, sentimental şi financiar erau nişte riscuri deja prevăzute şi asumate conştient.

Nu mi-a fost tocmai uşor fără suportul pecuniar al părintelui meu, dar n-am rămas totuşi fără niciun sprijin din partea familiei mele. Am supravieţuit dificilei perioade din viaţa mea, şi pentru că, trebuie să vă destăinui acum, am beneficiat în schimb de ajutorul clandestin al surorilor mele dragi. Ori de câte ori aveau posibilitatea, ele îmi trimiteau banii necesari printr-o colegă fidelă secretului nostru, Harriet Westbrook, fiica unui fost proprietar de cafenea.

Intervenţia lui Harriet în situaţia mea disperată şi rolul ei în viaţa mea aveau să se dovedească mai importante şi mai durabile decât mi-aş fi putut imagina eu atunci. Cu timpul, vizitele ei repetate au dus la apropierea noastră sufletească, şi finalmente au dus chiar la căsătoria noastră, întâi în secret şi oarecum neoficial în Scoţia, iar peste câţiva ani şi în mod oficial, în Anglia.

În desele noastre discuţii, am tot încercat să o conving şi pe ea de justeţea concepţiilor mele etice şi politice, şi chiar să o convertesc la filosofia ateistă, dar n-am avut vreodată sentimentul că am reuşit cu adevărat. În ciuda afecţiunii noastre sincere, mereu a existat parcă o incompatibilitate între noi, un soi de reticenţă dubioasă, care s-a accentuat cu timpul, şi până la urmă a condus chiar la ruptura noastră afectivă şi înstrăinarea noastră definitivă. Nu ştiu exact ce rol a jucat în această dramă familială discrepanţa spirituală dintre noi, dar nu exclud să fi jucat totuşi un rol determinant.

Oricum, între timp, în urma unei vizite pe care i-am făcut-o ducelui de Norfolk, un bun prieten al familiei noastre, şi a intervenţiei acestuia pe lângă tatăl meu, situaţia noastră financiară s-a îmbunătăţit simţitor, căci atât tata, cât şi tatăl soţiei mele, au consimţit să ne trimită o rentă anuală de două sute de lire.

Însă, ameliorarea stării noastre materiale n-a mai

putut împiedica eşuarea prematură a căsniciei noastre, iar Harriet s-a înstrăinat de mine din ce în ce mai mult, chiar şi în pofida venirii pe lume a primului nostru copil, fetiţa Ianthe Elizabeth, care ar fi trebuit să ne fortifice relaţia conjugală şi să contribuie la unitatea micii noastre familii. În cele din urmă, Harriet m-a părăsit împreună cu fetiţa, la scurt timp după cununia noastră oficială şi cu puţin timp înainte de-a se naşte al doilea nostru copil, băieţelul Charles Bysshe. Doi ani mai târziu, cadavrul lui Harriet a fost găsit într-un canal, în circumstanţe neelucidate, după ce dispariţia ei fusese anunţată de câteva săptămâni.

Moartea soţiei mele m-a afectat profund, deşi nu resimţeam nicio răspundere morală în această tragedie, iar între timp o cunoscusem la Londra pe Mary Godwin, fiica filosofului şi scriitorului meu preferat William Godwin, de care mă apropiasem atât afectiv cât şi fizic, iar din apropierea noastră tocmai se născuse băiatul William. Rămas oficial văduv, aveam să mă căsătoresc cu Mary în aceeaşi lună, mai exact la 30 decembrie 1816. Dar spre adânca mea mâhnire, statul englez a refuzat să-mi încredinţeze spre îngrijire cei doi copii rezultaţi din căsătoria cu Harriet, şi printr-o hotărâre arbitrară şi inumană i-a pus sub protecţia înaltei Curţi de Justiţie de la Londra. Această sentinţă absolut injustă mi-a acutizat durerea paternă şi mi-a intensificat revolta patologică împotriva abuzurilor statului şi inepţiilor societăţii conservatoare, şi mi-a provocat chiar o replică artistică (în versuri) adresată lordului cancelar.

Moartea soţiei şi pierderea legală dar imorală a copiilor mei, aveau să constituie numai începutul destinului meu dramatic şi nefericit. Noroc cu buna şi iubitoarea Mary, care mi-a fost mereu alături şi mi-a alinat cu tandreţe suferinţele pricinuite de loviturile sorţii, dar şi de prostia şi răutatea umană. Din nefericire, nu am beneficiat de prea mult timp, pentru a ne bucura pe îndelete de relaţia noastră frumoasă, căci moartea subită şi violentă m-a smuls cu cruzime de lângă ea, ca şi din toate activităţile mele interesante, pe care le socoteam

importante.

Ştiu bine că şi după moartea mea intempestivă, scumpa mea Mary mi-a rămas fidelă memoriei mele şi cauzei mele artistice. Ea a devenit principalul meu biograf şi editor al operei literare pe care am apucat să o realizez, cu toate că a fost şi ea o scriitoare de succes, ca şi tatăl ei de altfel. Dacă aţi citit sau măcar aţi auzit despre romanul *Frankenstein*, care între timp a devenit celebru, atunci trebuie să ştiţi că ea este autoarea lui. Şi sunt tare mândru de ea, după cum îi sunt recunoscător pentru tot ceea ce a însemnat şi a făcut pentru mine, căci şi-a împărţit cu altruism timpul cel scurt şi efemer între editarea operei mele şi crearea propriei opere. În primul rând, datorită devotamentului ei înduioşător, am reuşit să ajung şi eu, ce-i drept postmortem, oarecum cunoscut şi apreciat în lumea literară britanică şi chiar universală.

În timpul vieţii mele, opera mea s-a bucurat de puţină atenţie, din diferite motive, mai mult sau mai puţin subiective. Puţini cititori mi-au lecturat lucrările până să mor, se zvoneşte că n-ar fi fost mai mult de cincizeci. Pe de altă parte, unele din lucrările pe care le-am publicat, au fost mai apoi interzise, deoarece eram considerat un element periculos pentru moralitatea tradiţională, şi-n consecinţă, n-am câştigat mai mult de cincizeci de lire pentru scrierile mele. O situaţie foarte neplăcută şi cam umilitoare, dar pesemne caracteristică multor artişti adevăraţi, care au fost practic ignoraţi în timpul vieţii, pentru a-şi căpăta celebritatea binemeritată abia după moarte!

Graţie credincioşiei şi competenţei soţiei mele Mary, opera mea a avut şansa de-a fi reevaluată şi primită ulterior de critici şi cititori mai obiectivi. Anumite bariere artificiale, care au stat în calea succesului meu în timpul vieţii, au putut fi până la urmă înlăturate, şi, treptat, numele aproape omis al lui Shelley a ajuns un renume relativ consacrat. Opera mea nu a devenit (mai) bună odată cu trecerea timpului, căci, evident, ea nu a (mai) suferit nicio modificare, ci ea era bună încă de la început,

iertată fie-mi lipsa de modestie, numai că, între timp, valoarea ei culturală a fost recunoscută cu obiectivitate şi acceptată ca atare.

Prin intermediul acestei intervenţii postmortem, ţin să le mulţumesc peste timp tuturor biografilor, editorilor şi prietenilor mei, care s-au luptat efectiv cu multe răutăţi şi prejudecăţi ale vremii, pentru a demonstra că Percy Bysshe Shelley a avut într-adevăr un cuvânt de spus în literatura lumii. Unul poetic, filosofic, romantic, dar şi social, revoluţionar şi virulent. Unul care să conteze şi să dăinuiască, adică, care să fie atât estetic, interesant şi captivant, dar şi important şi obiectiv. Partea cu obiectivitatea este desigur… subiectivă şi relativă, de vreme ce toţi, în subiectivismul nostru inconştient, ne considerăm absolut obiectivi în tot ceea ce întreprindem în viaţă. Aşa că, şi atunci când susţinem cu fermitate că suntem obiectivi, suntem de fapt subiectivi în aprecierea noastră partizană despre obiectivitatea respectivă. Mă rog, să nu ne lungim aici cu nişte consideraţii filosofice abstracte, şi să nu ne încurcăm acum în raţionamente paradoxale! mai ales că eram de fapt la capitolul mulţumirilor şi al recunoştinţei!

Biata mea Mary, căci revin la persoana ei importantă pentru sufletul meu şi decisivă pentru opera mea literară, câte a avut de suportat într-o viaţă de om! După ce am jelit împreună moartea primilor noştri copii, micuţa Clara de doar un an şi micuţul William de doi anişori, a rămas să plângă şi decesul prematur al soţului ei drag, recte al meu! Mi-e şi greu să-mi reamintesc momentele ei de durere la care am luat parte şi să-mi imaginez pe cele (lalte) la care nu am mai fost de faţă.

Îmi pare tare rău şi parcă mi-e şi ruşine de suferinţa cruntă, pe care i-am provocat-o prin plecarea mea imprevizibilă şi timpurie din lumea fizică, deşi a fost o plecare pe care nici eu nu am anticipat-o, nu am dorit-o şi nu am provocat-o intenţionat. Aşa s-a întâmplat, sau aşa a fost să fie, cu toate că nu am crezut niciodată cu adevărat nici în fatalismul destinului impersonal, nici în

predestinarea vreunei divinităţi personale!

Singura ei consolare familială a rămas cel de-al treilea copil al nostru, al doilea băiat, Percy Florence, care s-a născut pe când trăiam deja pe meleaguri străine, la Florenţa, departe de ţinuturile natale şi de compatrioţii ce ne deveniseră ostili. Căci dispreţul gratuit, ingratitudinea clasică şi ostilitatea manifestată a compatrioţilor mei m-au determinat ca, într-un final al răbdării mele, să aleg calea dezagreabilă a exilului.

Era pe la 1818, când am părăsit pentru totdeauna tărâmul Angliei, şi eram bolnav de plămâni. Dar suferinţa sufletească mă măcina mai tare decât cea fizică şi efectiv mă mistuia în interior. N-aveam să mai pun vreodată piciorul pe pământul patriei, dar atunci n-aveam de unde să ştiu acest lucru, şi nici nu-l puteam bănui măcar. Am pribegit ani de zile prin diverse oraşe italiene (Veneţia, Neapole, Roma, Florenţa, Pisa), care m-au primit mai bine decât cele britanice, şi unde mi-am putut continua în linişte şi libertate deplină opera literară. Nu pot afirma că mi-am şi desăvârşit opera, căci este de înţeles că n-am mai apucat să o termin.

Poemul la care lucram când a survenit momentul imprevizibil şi nefast al morţii mele premature, era unul realmente vizionar, de genul celorlalte anterioare lui (*Prometeu descătuşat*, *Alăstar*; *Adonis*, *Revolta islamului*), şi era intitulat sugestiv, dar parcă ironic, privind retrospectiv, tocmai *Triumful*… vie*ţiil Ce* ironie a sorţii, nu? Să mori exact când meditezi şi scrii despre triumful vieţii! Se înţelege că poemul a rămas nefinalizat, de vreme ce în destinul meu moartea a triumfat asupra vieţii mult mai devreme decât anticipam şi îmi doream eu. Dar chiar dacă moartea parşivă mi-a răpus trupul atât de subit şi oribil, în spiritul care mi s-a păstrat nerăpus rămân fidel aceloraşi idealuri filosofice exprimate poetic, şi-mi doresc ca, finalmente, cumva anume, viaţa să triumfe decisiv şi definitiv în destinul umanităţii.

Se vede treaba că sunt un idealist incurabil, chiar şi după moarte! Că doar am reprezentat cu pregnanţă

curentul literar al romantismului idilic! Şi m-am exprimat în sensul acesta atât prin poemele vizionare, pe care tocmai le-am evocat, sau prin cele clasice (*Ozymandias, Odă vântului de apus, Odă unei ciocârlii, Mascarada anarhiei*), cât şi prin piesele dramatice (*Familia Cenci, Prometeu descătuşat*), ori prin romanele gotice pe care le-am compus (*Zastrozzi, St. Irvyne sau Cavalerul de Rozacruce, Asasinii, Colosseumul*).

În mod paradoxal pentru alţii, dar atât de firesc pentru mine, opera mea romantică s-a îmbinat fără probleme cu firea mea revoluţionară, şi a rezultat, pe de-o parte, un poet revoluţionar, iar, pe de altă parte, un revoluţionar poetic! Par două extreme care se resping, dar pentru mine au fost pur şi simplu două laturi ale unui întreg complex dar unitar, respectiv personalitatea mea controversată!

În calitatea mea de revoluţionar, susţinător al egalităţii oamenilor, libertăţii şi dreptăţii sociale, poate am fost totuşi un pic cam prea romantic şi idealist pentru acele vremuri, iar în postura mea de poet romantic, m-am dovedit poate (un pic) prea revoluţionar pentru mentalitatea conservatoare a timpului meu! Să fi fost atât de ghinionist, de-a mă fi dovedit un vizionar prea avangardist pentru societatea timpului său? Ce teribil ghinion, dar, pe de altă parte, dacă n-ar fi fost aşa, n-aş mai fi fost deloc un vizionar idealist pentru contemporanii mei, şi m-aş fi plafonat în mediocritatea celorlalţi!

Prefer oricând pe ghinionistul neînţeles şi respins de masele de ignoranţi, dar care are realmente un cuvânt inovator de spus, decât pe norocosul aclamat gratuit de mulţimea mediocră şi naivă, deşi nu spune efectiv nimic notabil ori înţelept. Aşa că nu regret aplauzele, pe care nu le-am primit în timpul vieţii, căci nu am tânjit niciodată (neapărat) după ele, şi nici efortul depus în sprijinul idealurilor în care am crezut, chiar dacă el s-a dovedit atunci mai degrabă inutil.

În Irlanda am desfăşurat o amplă activitate propagandistică în sprijinul unor idei politico-sociale

revoluţionare. Am scris şi am difuzat un *Manifest către poporul irlandez, un program de reforme.* Din păcate, nu am găsit atunci prea mulţi adepţi dispuşi să se alăture decişi demersului meu politic, şi am fost nevoit să renunţ la acest apostolat solicitant, pe care mi-l însuşisem benevol, din dragoste pentru adevăr, dreptate, libertate şi egalitate socială.

În schimb, a trebuit să suport urmările punitive ale acestei acţiuni temerare, căci odată reîntors în Anglia, împreună cu Harriet şi cu sora ei, Eliza, am fost pus sub urmărire de poliţia britanică, iar în anul următor, prin februarie 1813, pe când locuiam în Tremadoc, am avut parte de un incident grav, încă neelucidat pe deplin. Un individ agresiv neidentificat s-a strecurat în casa noastră şi a încercat să mă asasineze. Şi întrucât nu am fost crezut fără probe irefutabile, ci s-a presupus că am fost victima unei halucinaţii, am fost nevoit să părăsesc brusc localitatea. N-am vrut să fac mare caz de incidentul acesta, nici nu m-am mai referit ulterior la el, deoarece nu-mi (prea) place să pozez în postura de victimă neajutorată, dar eu sunt totuşi sigur de „halucinaţia4 mea.

Mai târziu, am scris poemul satiric *Mascarada anarhiei*, din revoltă nedisimulată faţă de masacrul de la Peterloo, şi ca o replică literară la această abominabilă atrocitate comisă ilegitim de „oamenii legii şi împărţitorii dreptăţii”. Bineînţeles că poemul nu a primit acceptul de-a fi tipărit în Anglia, ci a fost categorisit doar ca o altă excentricitate artistică a lui „Shelley nebunul!”

Revoluţiile petrecute în Spania şi Neapole, m-au inspirat să scriu anumite *Ode ale libertăţii*, care întruchipau întocmai mişcările sociale în favoarea libertăţii, de care cetăţenii respectivi aveau mare nevoie, şi în care credeam şi eu cu tărie. Acelaşi asentiment politico-filosofic m-a determinat să susţin fără rezerve cauza poporului grec, în mişcarea de eliberare pe care a declanşat-o curajos, şi chiar să mă împrietenesc cu conducătorul elen, Alexandru Mavrocordat, căruia i-am şi dedicat drama lirică *Hellas*, pe care am compus-o cu aceea

ocazie specială.

Nu m-am sfiit deloc să-mi exprim public şi franc opţiunile politice, ca şi pe cele filosofice, religioase ori artistice, chiar dacă a trebuit să înfrunt, adeseori singur, prejudecăţile contemporanilor mei, făţărnicia crasă a multora dintre ei şi ostilitatea crescândă a tiranilor aflaţi vremelnic şi nemeritat la diriguirea societăţii.

Am elogiat în manieră literară pe cine şi ce am crezut eu de cuviinţă, am criticat şi satirizat pe cine şi ce am socotit eu necesar. De pildă, situaţia ridicolă a prinţului regent, care i-a intentat proces soţiei sale, şi scandalul provocat atunci, m-au inspirat să compun piesa satirică în versuri *Oedip tiranul.* Repercusiunile dezagreabile, pe care trebuia inevitabil să le suport în urma unui atare demers literar, nici nu mă mai sinchiseam să le iau în calcul, deşi eram pe deplin conştient de apariţia lor.

Întotdeauna am considerat că poetul, indiferent de curentul literar pe care îl îmbrăţişează şi îl reprezintă, are datoria morală de-a se implica activ în societatea în care trăieşte, şi de a-şi lua în serios rolul politico-social, inerent poziţiei sale de artist, ca oricare alt cetăţean liber şi demn. Şi mi-am susţinut aceste opinii în eseul *în apărarea poeziei,* unde am subliniat rolul revoluţionar al poetului şi impactul social al poeziei revoluţionare. Am scris acest eseu apologetic, ca o replică promptă şi fermă la un surprinzător articol ăl mai vechiului meu prieten, poetul Thomas Love Peacock, împreună cu care studiasem greaca veche, căci doream să-i citesc în original pe marii autori greci ai antichităţii.

Peacock, care mai târziu avea să scrie şi el nişte memorii despre mine, pretindea în respectivul articol că poezia ajunsese în ultima ei fază de exprimare, şi, prin urmare, era deja sortită dispariţiei iminente. Desigur m-a mâhnit şi m-a intrigat totodată pesimista lui teorie despre evoluţia şi destinul poeziei, dar între timp lucrurile s-au clarificat de la sine, şi este evident pentru oricine că Peacock n-a avut dreptate în consideraţiile lui de la acel moment. Nu mă aşteptam însă din partea lui la o

asemenea poziţie radicală şi sceptică, şi am găsit oportun să-i replic imediat prin eseul menţionat anterior. Nu am intenţionat de fel să-l ridiculizez pe Peacock ca persoană, nici să-i prejudiciez cumva imaginea sa integră, ci am căutat doar să contracarez eroarea din logica sa, pe care o mai afirma şi public.

Poezia nu poate muri atâta timp cât mai trăieşte un om pe pământ, şi care, întâmplător, poate fi chiar un poet. Omul posedă în structura sa ontologică darul poetic, vocaţia poetică şi o capacitate impresionantă de manifestare variată a charismei sale lirice.

Pe lângă natura ei artistică şi exprimarea ei ritmată, poezia a avut dintotdeauna un veritabil rol social şi revoluţionar, fiind o adevărată armă de temut aflată la dispoziţia poetului serios şi inspirat. Prin versurile pe care le compune, poetul nu-şi trădează doar sentimentele, nu-şi imaginează doar scenarii mai mult sau mai puţin fantastice ori realiste, ci îşi expune şi propriile convingeri de orice natură, îşi exprimă crezurile şi idealurile, elogiază, apără, critică, satirizează, ia atitudine şi îndeamnă!

Poezia are o menire mult mai nobilă şi utilă, şi produce un impact mult mai mare decât au presupus unii critici literari, şi chiar decât au reuşit să realizeze unii dintre poeţi. Poezia va intra efectiv în ultima ei fază evolutivă, şi-şi va juca ultima sa carte spirituală şi morală, doar atunci când şi omenirea se va afla în ultimul ei stadiu de existenţă şi manifestare. Să sperăm că, deşi fiecare dintre noi intră şi iese destul de repede din scena lumii, civilizaţia umană se află totuşi destul de departe de această ultimă şi fatidică etapă a existenţei ei.

Dar până atunci, doamnelor şi domnilor cititori, daţi-mi voie să rămân acelaşi statornic, şi poate prea idealist, apologet al poeziei şi al oricărui gen artistic de exprimare liberă, demnă şi corectă. Şi aceasta, nu dintr-o solidaritate de breaslă pur subiectivă, ci din aceleaşi considerente obiective, opinez eu, care m-au călăuzit şi în timpul scurtei mele vieţi terestre. Adevărul este întotdeauna mai important decât senzaţiile de moment şi sentimentele

noastre schimbătoare, el se află adesea departe de convingerile noastre subiective, iar când se întâmplă să dăm peste el, am face mai bine să-l primim aşa cum este, în loc să ne tot întrebăm filosofic despre natura lui şi să ne tot îndoim prosteşte de prezenţa lui reală şi forma lui particulară.

Chiar dacă poezia, ca orice altă expresie artistică umană, conţine şi destulă fantezie, ea trebuie să urmărească în permanenţă evidenţierea adevărului obiectiv, a binelui general, a dreptăţii sociale şi a libertăţii umane absolute. Adică, a demnităţii umane ca atare, provenită din conştiinţa şi personalitatea noastră aparte, care ne separă radical şi manifest de lumea animală inferioară.

Chiar dacă, de exemplu, l-am creionat pe Zastrozzi, maleficul personaj din romanul meu omonim, nu am făcut-o pentru a mă situa indirect de partea răului şi a injustiţiei, ci mai degrabă pentru a-mi proiecta viziunea ateistă asupra lumii, şi pentru a-mi manifesta astfel repulsia aproape morbidă faţă de ipocrizia societăţii convenţionale. Aceasta susţinea cu fervoare o morală înaltă, de-a dreptul utopică chiar, pe care însă nu o respecta decât cel mult sporadic, selectiv şi foarte superficial. Viziunea mea filosofico-religioasă mi-a atras implicit porecla de „Shelley ateul”, pe care însă mi-am asumat-o mândru şi responsabil.

Prin concepţiile mele ateiste, mă deosebeam flagrant de majoritatea contemporanilor mei, şi-am fost desigur stigmatizat public din această cauză, dar nu m-am simţit niciodată vinovat pentru asta. Nu-i poţi impune omului (altuia) dacă sau în ce anume să creadă, ci fiecare are propria gândire, şi-şi dezvoltă convingerile personale pe anumite argumente empirice sau apriorice. Că aceste argumente sunt predilect subiective, este adevărat, dar acest lucru este valabil pentru toţi oamenii şi-n toate cazurile de exprimare a opţiunii religioase.

Dacă, şi în ce măsură, m-am înşelat în concepţia mea ateistă, încă nu ştiu, căci dincolo de faptul că totuşi mai exist ca spirit viu într-o altă dimensiune a existenţei şi cu o

percepţie superioară asupra lucrurilor din viaţa umană, totuşi încă nu am întâlnit aici nicio Divinitate creatoare sau fiinţă supranaturală, de genul celor ce erau vehiculate pe pământ. Este adevărat, că încă ar mai exista teoretic posibilitatea de-a ne întâlni. Cel puţin, în ce mă priveşte, se pare că am suficient timp la dispoziţie, pentru orice alt fel de experienţă postmortem!

Aşa că, deocamdată, sunt tot „Shelley ateul44, şi mă adresez acum dumneavoastră din aceeaşi perspectivă filosofică, în care m-am consacrat pe parcursul vieţii terestre. Dacă o să intervină vreo schimbare în starea mea spirituală, şi dacă o să mai am această rară oportunitate de exprimare postumă, poate că o să vă informez punctual despre ultimele noutăţi din existenţa mea din lumea spiritelor nemuritoare.

Şi-apoi, ca să vă prezint acum un relevant aspect spiritual constatat empiric, să ştiţi că ateii, necredincioşii, sau cum s-or mai numi ei, pe care i-am cunoscut eu (nu prea mulţi, ce-i drept), nu s-au dovedit cu nimic mai prejos, din punct de vedere moral, decât susţinătorii unei anumite credinţe, ori unui anumit tip de etică religioasă. Ba, adesea, aş zice, dimpotrivă!

În consecinţă, concluzia mea a fost, şi încă este, că ateii, care preţuiesc cunoştinţa empirică mai mult decât credinţa apriorică, nu sunt deloc inferiori, nici uman, nici moral, nici spiritual semenilor lor credincioşi, care sunt adepţi ai principiului că a crede este mai important decât a cunoaşte. Dar nimeni nu trebuie numaidecât blamat sau persecutat pentru opţiunea şi viziunea lui filosofico-religioasă. Numai că, primii se mulţumesc cu ceea ce le oferă cunoaşterea empirică şi tangibilă, iar ceilalţi caută întruna ceea ce implică credinţa în lucrurile care nu pot fi de fel verificate şi dovedite. Adică, un surogat spiritual ambalat cât mai estetic, care să substituie cât mai satisfăcător nevoia de cunoaştere propriu-zisă, să atenueze cât mai mult din teama instinctivă de eventuală autoamăgire, şi să le confere în schimb mult râvnitul sentiment de pace şi linişte interioară. Pentru cei mai mulţi

dintre ei, surogatul spiritual necesar este nădejdea ca atare, indusă (sau practic impusă) prin autosugestie. Să creadă mereu, în pofida oricărei raţiuni logice, oricăror dovezi sau argumente clare, numai pentru a-şi putea păstra vie şi statornică speranţa că poate nu s-au înşelat totuşi. Numai că, se mai întâmplă că tocmai cel ce trăieşte numai din credinţă şi se hrăneşte numai cu speranţa, ajunge finalmente să moară mai disperat şi neconvins decât un ateu împăcat cu necredinţa lui! Dar, fiecare cu credinţa şi cu speranţa lui, nu?

O dovadă în plus, că cei ce mărturisesc public şi oficial o credinţă, nu sunt în mod intrinsec mai buni decât cei ce nu mărturisesc niciuna, este şi faptul că de multe ori „bunul şi milostivul samaritean4 al credinţei creştine a persecutat în fel şi chip pe ateul „cel rău şi imoral", în loc să-l ajute efectiv, să-l înţeleagă cumva, sau măcar să-l lase în plata Domnului, după cum îi indică principiile de credinţă.

Mie, cel puţin, mi-a fost dat să trăiesc în vremuri şi locuri în care, ca ateu declarat, am fost permanent, aspru şi felurit persecutat de către „cei buni", doar pentru că nu eram la fel „de bun" ca ei! Şi asta, în „bună" şi lunga tradiţie creştină, căci este binecunoscut faptul că, din momentul în care au reuşit să-i convertească pe prigonitorii lor de la început, creştinii au devenit ei înşişi nişte prigonitori fanatici, pentru cei ce nu le îmbrăţişau fără murmur credinţa subiectivă, sau pur şi simplu nu izbuteau să le intre în graţiile „ultramorale".

Nu ştiu dacă această atitudine duplicitară, această minciună spirituală în care trăiau şi dormeau ei liniştiţi, m-a determinat să adopt în cele din urmă o concepţie ateistă, dar mi-e limpede că cel puţin m-a întărit în ea. Tot ceea ce am întâlnit în diversele instituţii creştine (şcoli, universităţi, biserici, parlament etc.) m-a făcut să mă întreb dacă aceşti „creştini" erau realmente creştini, iar dacă într-adevăr erau, să mă întreb dacă nu cumva atunci creştinismul era de fapt mai imoral, ipocrit şi periculos decât ateismul ori alte religii ale lumii.

Aşa că, doamnelor şi domnilor din secolul XXI, am devenit şi am rămas un ateu sadea într-o lume creştină formal! Vai mie, căci toate „virtuţile morale” ale bunilor creştini s-au abătut fulgerător asupra mea, fără pic de milă şi fără încetare! Noroc cu moartea subită şi prematură, care a intervenit brusc, pentru a pune capăt acestui noian de „bune intenţii şi acte de îndreptare spirituală”, care nu aveau decât defectul de-a se manifesta într-o formă cât se poate de maliţioasă şi pernicioasă. Sau poate că, lipsit fiind de calităţile lor spirituale misterioase şi invizibile, nu interpretam eu în mod corect situaţia la care mă refer!

Aşadar, oi fi fost eu un poet romantic visător, dar în acelaşi timp am fost şi un vajnic luptător pentru libertatea individuală şi suveranitatea popoarelor, un veritabil revoluţionar neînfricat şi un liber-cugetător cu înclinaţii evidente spre filosofia materialistă. Vă pot confirma că vocaţia poetică nu mi-a prejudiciat cu nimic avântul revoluţionar şi lupta dură pentru libertate, emancipare şi dreptate socială. Dimpotrivă, mi-am folosit inteligent stilul literar consacrat şi talentul artistic în toate celelalte activităţi socio-filosofice. Astfel, am putut să-mi expun opiniile politice şi concepţiile filosofice într-un mod artistic şi subtil, care să le facă mai atractive pentru mintea cititorilor mei, atât de puţini câţi au fost ei în timpul vieţii mele.

În existenţa mea scurtă dar activă, am îmbinat oportun lirismul poetic idilic cu idealismul politic şi mentalitatea filosofică. Nu vreau să vi să pară că încerc să mă laud sau să mă evidenţiez acum prin această mărturisire sinceră, căci oricum este tardiv, şi-apoi, pe vremea mea aceste virtuţi spirituale treceau mai degrabă drept defecte contraindicate.

Mă întreb cum o mai fi pe timpul dumneavoastră, dar la începutul secolului XIX, cine îndrăznea să gândească şi să se exprime (un pic mai) altfel decât convenţionalismul majorităţii, cine îşi permitea să critice orânduirea socială şi diriguirea politică a societăţii, era imediat etichetat drept un element deplasat al societăţii, un trădător al

umanităţii şi al bunei guvernări, şi un eretic periculos, ce trebuia musai marginalizat, dacă nu cumva înlăturat ori eliminat. Mai ales dacă se mai întâmpla să se declare şi un adept al filosofiei şi idealurilor antichităţii.

Cam întotdeauna, cei aflaţi vremelnic, întâmplător sau nemeritat la putere, fie ea seculară ori religioasă, şi-au slujit doar propriilor interese, şi au apelat nonşalant şi regulat la manipularea ipocrită, şantajul perfid, ameninţarea directă ori voalată şi chiar brutala violenţă a forţei superioare, pentru a menţine respectivul statu-quo net favorabil lor. Au căutat să-i intimideze astfel pe ceilalţi (supuşi), şi să-i împiedice să gândească singuri, sau să opteze şi să se exprime în mod liber. Individul de rând nu avea voie să-şi pună anumite întrebări şi să caute răspunsurile corecte, nu trebuia să analizeze situaţiile şi să-şi permită a ridica unele obiecţii, şi în niciun caz nu avea dreptul să se revolte împotriva tiraniei absolute a „celor superiori”.

Drepturile şi privilegiile constituiau apanajul unei elite norocoase, în schimb, toate datoriile, obligaţiile şi responsabilităţile erau trecute firesc în contul maselor obediente, ca nu cumva să se lamenteze că ele n-ar deţine nimic! Munca neplătită, taxele bisericeşti, birurile sociale şi abuzurile de tot felul reprezentau concret partea „de moştenire” a celor mulţi, săraci, inculţi şi „inferiori”.

Fericirea omenească, deşi era promisă tuturor şi râvnită de oricine, era fatalmente rezervată numai pentru elita diriguitoare şi nobilimea selectă. Că, deh, aşa impunea autoritar „morala” creştină cea legiuitoare şi „dreptatea” socială cea executoare, sau poate doar destinul cel suveran şi părtinitor!

Ce-i drept, era greşeala omului de rând să aspire la fericire şi împlinire în viaţă, de vreme ce nu aparţinea clasei sociale corespunzătoare! Aspiraţia ca atare era efectiv ilegitimă şi se cuvenea a fi chiar pedepsită! Unde se mai pomenise ca omul de rând să ducă o viaţă fericită, lipsită de grijile cotidiene şi privată de nedreptăţile şi abuzurile clasice, care îi defineau, prin însăşi existenţa lor

„firească”, statutul social adecvat?! Ce egalitate între oameni, ce dreptate socială, ce libertate de exprimare, ce fericire umană? Acestea erau doar nişte sintagme eufemistice dar efectiv utopice, vehiculate iresponsabil de unii poeţi şi filosofi visători, ca nonconformistul Shelley, care, după ce că era ateu declarat, mai era şi nebun sadea! Nu era chiar papa de la Roma, şeful bisericii universale, „primul dintre egali”, adică un pic mai „egal” totuşi decât egalii lui eclesiastici?

Desigur, egalitatea umană exista ca atare, dar asta însemna ca unii să fie totuşi ceva „mai egali” ca ceilalţi; dreptatea socială se manifesta pretutindeni, dar asta presupunea implicit să fii invariabil de partea celor puternici, care împărţeau „dreptatea”; iar libertatea de exprimare era într-adevăr neîngrădită, atâta timp cât spuneai doar ceea ce nu deranja pe nimeni, şi te supuneai docil cenzurii atotcunoscătoare şi atotstăpânitoare.

Prin urmare, un lider eclesiastic, un rege, un prinţ, un aristocrat, un politician, un militar şi alţi câţiva norocoşi aflaţi în funcţii de conducere erau de fapt cei egali şi drepţi între ei, liberi şi fericiţi în viaţă. Ei erau practic titanii societăţii, semizeii de pe pământ, deşi dacă îi uşurai de banii din buzunare, îi dezbrăcai de hainele sclipitoare şi-i deposedai de perucile caraghioase, cei mai mulţi dintre ei nu se remarcau prin nimic altceva de ţăranul, servitorul, soldatul sau mireanul de rând. Ba încă, unii dintre ei, se dovedeau chiar mai imorali, mai inculţi, mai incompetenţi şi mai banali decât mulţi dintre „inferiorii”, pe care îi dispreţuiau prosteşte din înaltul titlurilor şi funcţiilor, de după zidurile palatelor ferecate şi din confortul averilor şi-a hainelor extravagante.

Şi, atenţie, o spune unul care provenea dintr-o veche şi bogată familie engleză, cu origini şi tradiţii nobile, şi nu unul de origine mai modestă, care să fie inevitabil suspectat de frustrări sociale ori complex de inferioritate. Dacă aş fi reacţionat ca majoritatea descendenţilor nobilimii, aş fi susţinut necondiţionat şi subiectiv cauza acestora, dar am ales să susţin mai degrabă cauza

adevărului şi dreptăţii, indiferent de preţul pe care a trebuit să-l plătesc pentru „derapajul meu social”.

Evident, există anumite inegalităţi naturale între oameni, împotriva cărora n-avem ce face. Este vădit că nu toţi oamenii sunt la fel de frumoşi, inteligenţi, sănătoşi ori nobili, şi-n aceste privinţe sensibile, natura a departajat pe oameni după bunul ei plac sau poate, pur şi simplu, la întâmplare. Dar eu m-am ridicat vehement împotriva inegalităţilor artificiale, a nedreptăţilor şi discriminărilor dintre oameni. Am considerat că şi unul mai puţin frumos, mai puţin inteligent, de origine modestă şi chiar bolnav, poate şi trebuie să fie un om liber în acţiunile şi exprimarea lui, şi să beneficieze de justiţie corectă, ca orice alt semen mai privilegiat de soartă, al cărui egal ontologic este. Am dezavuat şi combătut energic ideea de superioritate sau inferioritate între oameni, iar deosebirea interumană, bazată pe criterii naturale, mi s-a părut nu doar incorectă, ci de-a dreptul stupidă.

Niciun om nu este mai puţin om decât altul, şi nimeni nu este „mai om” decât alt semen de-al său. Având aceeaşi natură umană şi structură ontologică, toţi suntem (sau am fost, în cazul meu!) la fel de oameni, din orice unghiuri ne-am privi, şi după orice criterii naturale ne-am compara. Din această realitate obiectivă rezultă implicit că fiecare este egalul ontologic al fiecăruia, şi că nu există mai multe tipuri sau rase de oameni, nici mai multe calităţi ale naturii umane. Suntem la fel prin (în) natura noastră umană, dar nu suntem identici ca persoane, şi nici nu trebuie să fim!

Aceasta înseamnă că inegalităţile naturale dintre noi, nu infirmă de fapt natura noastră comună, ci doar îi dezvăluie diversitatea de manifestare. Aspectul fizic şi starea clinică a trupului, deşi ne diferenţiază în mod semnificativ, nu anulează însă materia comună din care suntem făcuţi, şi nici nu împarte în categorii distincte calitatea ei intrinsecă.

În concluzie, inegalităţile naturale despre care pomeneam, nu afectează cu nimic condiţia noastră de fiinţe umane egale prin natura comună, doar percepţia

noastră subiectivă şi vanitatea noastră nemăsurată ne prezintă în mod deformat realitatea obiectivă, şi ne creează iluzia de superioritate ori complexul de inferioritate. Or, dacă suntem egali prin însăşi natura noastră, atunci trebuie să ne putem manifesta la fel de liberi, şi să beneficiem de aceleaşi drepturi sociale şi de şanse egale la fericire.

Nu trebuie să permitem ca inegalităţile artificiale (averea, statutul social, titlurile, funcţiile, sau orice altceva ne-ar mai putea diferenţia superficial, vremelnic şi conjunctural) să devină o barieră insurmontabilă în relaţiile dintre noi, să ne mascheze originea şi natura umană comună, şi să creeze impresii false în legătură cu calitatea naturii noastre sau unicitatea fiinţei noastre.

Când ne comparăm unii cu alţii, după criteriile vieţii şi morţii, ale timpului şi spaţiului, binelui şi răului, sănătăţii şi bolii, fericirii şi suferinţei, constatăm că absolut nimeni nu este efectiv unic printre ceilalţi semeni de-ai săi, ci toţi suntem practic la fel, când ne raportăm la aceste aspecte existenţiale relevante, în acelaşi timp însă, fiecare este diferit (unic) în felul său, prin inegalităţile naturale particulare, care nu ne diferenţiază în fond ca natură, dar ne deosebesc întrucâtva ca persoane distincte.

Aceasta a fost filosofia mea în privinţa acestor lucruri, stimaţi cititori din alte vremuri, fără să pretind că ar fi fost numaidecât infailibilă sau exhaustivă. Şi mânat de aceste idealuri filosofice şi umaniste, am luptat neobosit, în puţinul timp avut la dispoziţie, atât pentru egalitatea şi libertatea indivizilor, cât şi pentru dreptul fiecărui popor de-a se guverna singur şi de a-şi alege fără constrângeri externe opţiunile socio-politice.

N-am suportat ca altul să gândească în locul meu, ca altul să decidă în locul meu, ca altul să se exprime în numele meu, ca altul să fie stăpân în viaţa mea, atâta timp cât şi eu puteam să gândesc, să vorbesc, să hotărăsc şi să acţionez. N-am tolerat robia de orice fel, nici obedienţa necondiţionată ori slugărnicia, şi nicio formă de perfidă manipulare, exploatare sau limitare existenţială.

Şi aşa cum m-am înţeles pe mine, tot astfel, am putut înţelege şi frustrările chinuitoare a celor robiţi, asupriţi, nedreptăţiţi, minţiţi, manipulaţi şi exploataţi. Ce am încercat să fac pentru libertatea şi dreptatea mea, am încercat să fac şi pentru ale altora, atât cât mi-au permis condiţiile şi împrejurările spaţiului şi timpului în care am trăit.

Nimic nu se putea face însă fără mult curaj, fără efort susţinut, fără determinare totală şi putere mare de sacrificiu. Din fericire, n-am dus lipsă de aceste calităţi ale voinţei, v-o spun deschis, riscând chiar să vă par un încrezut, dar cu toate acestea nu am reuşit să fac mare lucru din ceea ce-mi propusesem. Poate de aceea dumneavoastră mă cunoaşteţi acum mai degrabă ca poet romantic, decât ca revoluţionar recunoscut sau justiţiar vestit. Este adevărat că cel mai des şi cel mai abitir am luptat tot cu mijloacele mele artistice, şi prin versurile mele au reverberat direct sau oarecum mascat aceste idealuri politice, umaniste şi filosofice.

Nu ştiu exact în ce sens a evoluat omenirea între timp în această direcţie, dar sper ca în societatea dumneavoastră drepturile naturale ale omului să nu mai fie un ideal îndepărtat, pentru care se zbat, adesea zadarnic, doar vreo câţiva oameni, ci să constituie o realitate consacrată în fapt şi stipulată în lege.

Când civilizaţia umană nu recunoştea egalitatea oamenilor, îngrădea libertăţile lor şi le nesocotea drepturile fireşti, mulţi s-au ridicat ferm împotriva acestei stări nedemne. Unii şi-au dăruit averea, alţii timpul şi energia, iar alţii chiar viaţa pentru concretizarea acestor idealuri, ce păreau atât de măreţe şi speciale dar în fond erau atât de fireşti. Dar când ceea ce este firesc, nu se întâmplă efectiv, devine de-a dreptul neobişnuit, rar şi preţios. Iar când redevine firesc, din păcate, parcă îşi pierde din valoare şi atractivitate. De obicei oamenii luptă să obţină ceea ce nu au, dar atunci când intră în posesia lucrurilor dorite, uită imediat să mai lupte şi pentru a le păstra!

Dacă beneficiaţi deja de aceste drepturi umane, ferice de dumneavoastră! Dar nu uitaţi că nu a fost aşa de la începutul omenirii, şi gândiţi-vă la cei foarte mulţi semeni de-ai dumneavoastră, care nu s-au putut bucura de această normalitate existenţială, care dumneavoastră vi se pare acum atât de firească. Ea n-a fost la fel de firească în veacurile trecute, şi mulţi oameni au fost privaţi de-a lungul timpului de cele mai elementare drepturi ale vieţii, fără să fi avut în mod expres vreo vină personală pentru această situaţie deplorabilă. „Vina" lor a fost că au trăit în alte vremuri, după alte principii socio-morale, şi-n alt tip de societate umană. Şi doar treptat, destul de târziu, şi după multe lupte ideologice dar şi fizice, s-a ajuns finalmente la o normalitate, care trebuia să fi existat încă de la începutul civilizaţiei umane.

Probabil, dacă acum cineva v-ar deposeda în mod abuziv de aceste drepturi fireşti ale existenţei, vi s-ar părea absolut nedrept, revoltător şi inuman. Şi aşa ar fi, într-adevăr! Dar la fel de nedrept şi inuman a fost şi pentru milioanele de oameni din secolele trecute, care pur şi simplu n-au beneficiat de ele, pentru că unii (puţini la număr) au refuzat să le acorde, iar ei n-au fost capabili să le obţină singuri.

Acum, dacă-mi permiteţi un sfat peste veacuri, nu luptaţi numai pentru a obţine ceva necesar şi bun, ci luptaţi în primul rând pentru a păstra lucrurile bune şi necesare, pe care le aveţi deja, fie că le-aţi obţinut dumneavoastră, fie că le-aţi moştenit de la înaintaşi. Căci firescul, de care acum vă bucuraţi, poate oricând deveni un lucru rar, îndepărtat şi neobişnuit. Păstraţi-vă normalitatea firească, fericiţilor!

Revenind acum la tripla mea postură, de poet romantic, luptător revoluţionar şi filosof ateist, trebuie să vă mărturisesc că parcă nici eu nu mai ştiu în ce măsură am fost poet, în ce măsură am fost revoluţionar şi cât am fost filosof. Din fericire, între cele trei ipostaze care mi-au definit personalitatea, nu exista niciun conflict de interese, sau vreo stare implicită de incompatibilitate logică, aşa

încât, n-a trebuit să încetez a mai fi poet, pentru a fi în schimb revoluţionar ori filosof, şi viceversa. De altfel, mulţi alţi poeţi şi scriitori dinaintea mea au fost în acelaşi timp şi filosofi de o anumită orientare şi chiar luptători exponenţiali pentru unele idealuri politice sau drepturi cetăţeneşti.

Pentru că omul de artă îşi deschide larg inima şi mintea pentru mai multe domenii de activitate intelectuală, şi simte chemarea lăuntrică să se implice, după posibilităţile conjuncturii respective, nu numai în aspectele culturale ale societăţii, ci şi în cele sociale, politice, morale sau spirituale. Firea lui activă, mintea lui creativă, cunoştinţele lui vaste şi experienţa lui de viaţă nu-i îngăduie să stea impasibil la schimbările şi frământările societăţii şi la problemele semenilor lui, ce pot fi totodată şi ale sale.

Şi chiar dacă nu reuşeşte întotdeauna în tot ceea ce îşi propune, şi chiar dacă nu performează neapărat în toate domeniile în care se implică, şi chiar dacă are uneori ezitări şi mai comite unele greşeli, el vrea să fie util şi ţine să-şi împlinească datoria morală faţă de propria conştiinţă şi de necesităţile societăţii sale. Setea lui după adevăr, spiritul lui de dreptate, simţul lui estetic, firea lui liberă şi uneori nonconformistă, capacitatea lui de exprimare persuasivă şi chiar valoarea lui artistică se pot dovedi folositoare şi în alte segmente de activitate, decât acela în care a excelat, şi pot contribui efectiv la evoluţia pozitivă a societăţii.

De aceea, şi eu am militat mereu pentru implicarea artistului în viaţa publică, şi am subliniat adeseori rolul social, pe care poetul trebuie să şi-l asume în viaţă. Şi dacă am rămas în conştiinţa posterităţii mai degrabă ca poet, decât ca revoluţionar sau filosof, nu înseamnă că în plan social sau filosofic nu mi-am adus nicio contribuţie concretă, ori că am eşuat cu totul în ceea ce am întreprins, ci sugerează că în primul rând am fost totuşi poet, şi, ca poet, m-am implicat şi-n viaţa socială, şi-n lupta revoluţionară şi în teoriile filosofice.

De altfel, primul meu poem tipărit pe când aveam aproape 21 de ani, *Crăiasa Mab*, a fost unul filosofic, moral, revoluţionar, radical şi destul de amplu. Iar pe când mă aflam la Florenţa, pe la 1819 cred, am început să scriu un alt eseu filosofic, *Un punct de vedere filosofic asupra Reformei*, care, din păcate, a rămas neterminat şi el. Tot în acel an, unul dintre cei mai rodnici ai scurtei mele cariere literare, am creat poemul *Odă vântului de apus*. Şi ca orice poet cu spirit inovator şi minte creativă, am scris şi poezie cu caracter fantastic, ca poemul *Vrăjitoarea din Atlas.* Aşa că am scris şi poezie romantică, dar şi versuri în manieră revoluţionară ori în viziune filosofică.

Am implicat aşadar poezia în politică, şi am introdus filosofia în poezie. Cu câtă inspiraţie şi cu cât succes oare? în timpul vieţii mele, nu se prea întrezărea un real succes, dar după moartea mea, şi cu sprijinul consecvent al soţiei Mary şi al prietenilor mei devotaţi (puţini câţi au fost ei), succesul activităţii mele multilaterale a început să se contureze firav şi apoi să se consacre definitiv.

Se pare că cel mai mare succes al operei mele literare l-a avut poemul vizionar *Prometeu descătuşat*, pe care l-am conceput în cea mai mare parte a sa pe când eram la Roma. Şi-ntr-adevăr, poate că este lucrarea care reprezintă cel mai bine stilul meu artistic, dar şi gândirea mea filosofico-socială.

Figura şi mitul lui Prometeu mai fuseseră abordate artistic înaintea mea, cel puţin de către anticul Eschil şi de contemporanul Goethe, dar eu am ţinut să depăşesc cadrul tradiţionalist al legendei antice, şi să îi confer un sens nou, aşa cum bine i se potriveşte unui adevărat scriitor romantic. Finalul operei lui Eschil, nu mi s-a părut vrednic de persoana remarcabilă şi aportul esenţial al titanului erou, cu tot respectul pentru marele Eschil, aşa că am prelucrat în stil propriu vechea legendă, şi am imaginat un final, care să corespundă mai bine cu personalitatea specială a lui Prometeu.

Cuprins de o imensă dragoste pentru omenire, caracterizat prin curaj deosebit şi opoziţie fermă împotriva

forţei atotputernice despotice, Prometeu nu şi-a abandonat demersul utilitar, şi nu şi-a pierdut încrederea în idealul pentru care suferea. Nimeni şi nimic nu reuşeşte să-l înduplece pe bravul titan să renunţe la lupta sa revoluţionară, în schimb, înţelepciunea sa, care-l călăuzeşte oportun către iubire, şi nu ură, îl face superior chiar şi zeilor, şi-i aduce finalmente câştig în cauza sa nobilă.

În specificul stilului romantic, în finalul piesei mele triumfa binele, dragostea, dreptatea şi puterea de sacrificiu. În consecinţă şi-n concluzie, tirania zeilor se sfârşeşte definitiv, şi întreg universul se primeneşte pentru o nouă eră, mai bună şi absolut normală.

Am vrut ca această dramă lirică de factură mitologică să sublinieze cât mai pregnant mesajul meu profund umanist, şi anume, că numai după ce tirania este înlăturată, se poate pune în locul ei raţiunea, dragostea, armonia, pacea, dreptatea sau frumuseţea. Noua ordine armonioasă poate domni în viaţa umană doar atâta timp cât (o) vrea omul realmente, iar voinţa omului este influenţată decisiv de dragostea şi puterea sa, ce nu trebuie nicicând separate, pentru a nu se cădea din nou în neputinţa iubitoare sau tirania nemiloasă. Eroul Prometeu a eliberat omenirea, pentru ca omul să rămână *„liber şi ne-ngrădit, scutit de spaimă… domn peste sine însuşi (*.

Ca să închei acest subiect, ţin să precizez că, deşi natura ne ajută, punându-ne la dispoziţie cadrul ideal pentru desfăşurarea vieţii, omul are obligaţia naturală de-a coopera cu natura şi de-a utiliza cu înţelepciune capacităţile morale şi spirituale cu care a fost înzestrat, pentru a reuşi astfel să rămână om până la capăt, şi să menţină ordinea în univers, echilibrul în natura înconjurătoare, armonia între popoare, pacea între indivizi şi fericirea personală. Altfel, oricât ne-ar ajuta vreun Prometeu, noi vom eşua mereu în misiunea noastră umanitară. Şi-atunci, şi ajutorul extern, oricât ar fi el de prompt şi generos, se dovedeşte efectiv zadarnic!

La fel ca mine gândeau şi scriau şi ceilalţi

reprezentanţi ai romantismului literar, şi nu doar cei britanici, ci şi cei de alte naţionalităţi. Noi, romanticii incurabili, am visat mereu la o lume mai bună, mai dreaptă, liberă şi frumoasă, şi la o realitate idilică, iar când realitatea obiectivă nu corespundea cu năzuinţele noastre, ceea ce din nefericire se întâmpla cel mai adesea, evadam spiritual din realitatea obiectivă dezagreabilă şi ne imaginam una ideală, pe care o şi transferam de obicei în opera noastră. Evadam din timpul prezent şi din locul respectiv, care ne indispuneau teribil, către un timp trecut sau viitor şi într-un spaţiu mai potrivit cu idealurile noastre, pe care nici nu ne sinchiseam să-l conturăm neapărat foarte clar.

Era fuga disperată din realitatea obiectivă neplăcută într-o realitate… virtuală, ca să întrebuinţez o noţiune modernă mult mai accesibilă percepţiei dumneavoastră actuale. O realitate virtuală, pe care o puteam modela după bunul plac şi după propriile principii de viaţă, dar care avea singurul inconvenient că nu era prea… reală! Şi atunci, umpluţi metafizic cu frumuseţile, bunurile şi ideile realităţii fictive, reveneam invariabil pe tărâmul realităţii obiective, pentru a încerca să aplicăm în ea aspectele specifice celeilalte.

Dar, desigur, tentativa noastră de-a schimba starea realităţii obiective după chipul şi asemănarea celei virtuale, presupunea multe lupte ideologice, filosofice, spirituale ori chiar fizice, şi mari eforturi de voinţă şi conştiinţă, deoarece demersul nostru temerar stârnea de regulă o mare opoziţie din partea celor ce nu erau capabili să-şi imagineze o existenţă romantică şi ideală, şi se resemnau să rămână în parametrii celei tangibile şi nesatisfăcătoare.

I-am compătimit sincer pe cei ce nu erau capabili de fantezie creatoare ori de scenarii idealiste. Evident, nu toţi oamenii pot şi trebuie să fie poeţi, căci nu toţi au acest talent artistic, dar cred că fiecare om ar trebui să aibă o doză oarecare de romantism şi nişte scopuri pozitive de urmărit în viaţă.

Pe de altă parte, i-am dispreţuit la fel de sincer pe cei ce s-au opus transformărilor pozitive ale societăţii strict din interes personal, pentru a păstra doar pentru ei privilegiile puterii, gustul libertăţii, beneficiile dreptăţii şi tot confortul vieţii. Aceştia îşi puteau într-adevăr imagina o realitate virtuală ideală, în care să existe o lume mai bună, mai liberă, mai dreaptă pentru toţi, dar au preferat, din pur egoism, să rămână ancoraţi în părtinitoarea realitate obiectivă, în care exista o lume mai bună numai pentru ei.

Dacă primii n-au putut, aceştia n-au vrut! Ei aveau capacitatea intelectuală de-a înţelege bine lucrurile şi necesităţile societăţii, şi de a-şi imagina soluţii imparţiale de rezolvare a problemelor, dar n-aveau inimă de romantic, n-aveau spirit de dreptate, nu nutreau sentimente umanitare, n-aveau puterea de-a fi altruişti, n-aveau interesul şi voinţa de-a împărţi confortul lor arhisuficient şi cu alţi semeni de-ai lor mai puţin norocoşi. Ei nu puteau să fie (ca)

Prometeu, pentru că nu voiau să fie nişte eroi ai poporului, se mulţumeau cu rolul de tiran al egoistului şi puternicului Jupiter.

Dar poetul romantic, cu spirit revoluţionar şi viziune politică şi filosofică, întruneşte pesemne toate virtuţile, pentru a juca un rol important în conceperea unei lumi mai bune. Din păcate, el nu are puterea de-a transpune efectiv această lume imaginată în realitatea obiectivă, unde este în fond doar un simplu poet. Cu toate acestea, îşi asumă de fiecare dată rolul ingrat, dificil dar absolut necesar, al legendarului Prometeu! Şi asta, în mod real, nu virtual!

Dar, vai, poeţi n-au fost prea mulţi pe lume, iar cei cu adevărat romantici s-au dovedit şi mai puţini! Şi dincolo de acest impediment obiectiv, s-au mai confruntat deseori şi cu obstacole subiective, puse de cei ce nu erau capabili să-i înţeleagă, nici nu erau în stare să creeze ceva valoros, ci doar se mulţumeau să pună diverse piedici spiritelor inovatoare şi creative. Au fost puţini poeţii romantici cu viziuni şi idealuri nobile, puţini dar buni! Şi cu toate acestea, au fost de regulă neînţeleşi, ignoraţi, dispreţuiţi şi

persecutaţi! într-adevăr, precum se zice, se pare că recunoşti un om de mare valoare şi după mulţimea de imbecili sau mediocrii, ce i se împotrivesc constant doar din prostie ori invidie.

Aşa au stat lucrurile şi cu bunii mei prieteni John Keats şi Lordul Byron, şi îndrăznesc să afirm că şi cu mine. Destinul lor uman şi artistic a fost foarte asemănător cu al meu, şi toţi trei ne-am stins atât de brusc, aşa de tineri şi cu atâtea alte proiecte literare visate dar nerealizate! Desigur am avut multe lucruri în comun, iar aceste puncte comune ne-au apropiat unii de alţii, şi azi sunt mândru să declar şi de dincolo de mormânt c-am fost prieten bun şi colaborator apropiat al acestor doi titani ai liricii, cântăreţi ai frumuseţii şi făuritori de realităţi virtuale idilice.

John Keats, cel mai tânăr dintre noi, era un idealist desăvârşit, cu o fire foarte sensibilă şi plăcută, pot depune şi postum mărturie în sensul acesta. Iubea culorile florilor, nuanţele mării şi ale cerului, ca şi miresmele plantelor, iar talentul lui artistic a fost unul imens, dar pur şi simplu neapreciat pe timpul vieţii.

Scurta lui carieră literară s-a axat pe teme antice şi medievale. A dezvoltat un adevărat cult al antichităţii şi al idealurilor ei profund umane. Prin versurile sale, a elogiat cu măiestrie artistică frumuseţea, iubirea, dreptatea, libertatea şi adevărul. Drept mărturie în sensul acesta stă mica dar minunata lui operă literară, alcătuită din poemele cu tematică antică şi medievală, dintre care ţin să amintesc aici poemele *Endymion, Isabella*, *Ajunul sfintei Agnes, Toamna* sau *Odă privighetorii*, pe care îndrăznesc să vi le recomand chiar. Din nefericire, poemul mitologic *Hyperion* a rămas neterminat.

Umanitatea l-a descoperit şi apreciat relativ târziu, la vreo jumătate de secol după moarte, când posteritatea avea să-l declare pe bună dreptate poetul-pictor, unul dintre marii poeţi romantici ai Angliei şi un veritabil maestru al liricii. Dar până atunci, el a fost practic ignorat de majoritatea contemporanilor şi aproape necunoscut în timpul vieţii. Iar când a fost totuşi băgat în seamă, a fost

doar pentru a fi dispreţuit şi huiduit, aşa cum s-a întâmplat în cazul frecventelor atacuri mârşave venite din partea revistelor conservatoare ipocrite şi incompetente. Nişte atacuri de-a dreptul ticăloase, laşe, gratuite şi stupide, întocmai după chipul şi asemănarea executanţilor lor. Atacuri şi răutăţi pe care Keats le-a suportat cu stoicism şi demnitate, şi care, chiar dacă l-au mâhnit pe moment, nu l-au afectat nicicum în munca şi viziunea operei lui, nu l-au descurajat şi nu l-au biruit.

N-a fost oprit, în drumul lui spre împlinirea artistică, decât de destinul cel crud ori natura cea impasibilă. Dar şi atunci când destinul l-a lovit implacabil şi decisiv, a ştiut să suporte loviturile nemeritate cu aceeaşi măreaţă demnitate umană şi cu adevărată sensibilitate poetică. Când a constatat că suferă de incurabila tuberculoză pulmonară, a decis că este mai bine să înceteze relaţia de dragoste cu iubita lui, Fanny Brawne, pentru ca aceasta să se obişnuiască din timp cu lipsa lui, şi să nu sufere şi mai mult de iminenta lui moarte. A fost un gentleman până la capăt, a fost om până la capăt, a fost amant atât cât a fost în putere, şi-a fost poet şi un romantic autentic până la sfârşitul vieţii.

A murit şi a fost îngropat la Roma, căci era şi el un (auto) exilat din propria ţară, în februarie 1821, pe când avea doar 26 de ani. Vestea morţii lui m-a întristat profund, căci l-am preţuit sincer, atât ca prieten, cât şi ca poet de mare valoare. Ca să marchez poetic acel trist eveniment, am scris atunci poemul *Adonis*, pe care l-am dedicat solemn memoriei şi geniului lui literar. Merita o soartă mai bună şi mai mulţi ani de trăit, avea încă multe alte proiecte de realizat şi capodopere de oferit. Numele lui merită cu prisosinţă un renume mai bun şi mai frapant, pe măsura valorii sale artistice.

Ştiu că, la rându-i, s-a bucurat sincer de prietenia cu mine şi cu Byron, şi a preţuit mult colaborarea literară dintre noi trei. Ce-i drept, iniţial doar eu şi Byron i-am intuit imensul talent liric, l-am încurajat, l-am sprijinit şi i-am recunoscut valoarea artistică certă, pe care mulţi i-au

admis-o însă mult mai târziu. M-au impresionat sensibilitatea şi idealismul lui aproape pueril, forţa imaginaţiei, perceperea senzorială a naturii şi capacitatea de-a însufleţi lumea înconjurătoare, iar eu n-am fost unul tocmai uşor de impresionat, credeţi-mă! De aceea l-am descris şi liric ca poetul cel mai tânăr, cel mai drag, crescut *„ca floarea palidă de-o fată îndrăgită, ce-n loc de rouă, cu lacrimi e hrănită”*.

Şi acum peste veacuri îmi menţin caracterizarea pozitivă a celui mai tânăr şi mai drag dintre noi, romanticii, care însă ne-a părăsit (tot) primul. În scurt timp, la doar un an şi jumătate, l-am urmat şi eu în lumea spiritelor nemuritoare, şi amândoi am rămas cu prea puţine realizări literare, dar cu destule capodopere lirice, care s-au dovedit suficiente totuşi, pentru a ne conferi un loc în istoria literaturii şi-n conştiinţa posterităţii. O lacrimă scurtă şi fierbinte, dar şi un zâmbet larg şi sincer în amintirea lui John Keats, romanticul meu prieten şi genialul poet al dumneavoastră al tuturor!

Pe George Gordon Byron l-am întâlnit pentru prima dată în Elveţia, pe când mă aflam cu Mary şi fiul nostru William la Geneva. Ne-am împrietenit instantaneu şi cât se poate de firesc, aş zice eu. Era, ca şi mine, un poet romantic cu un dezvoltat spirit revoluţionar, cu o fire nonconformistă şi o viaţă controversată. Ne uneau aceeaşi activitate artistică şi aceleaşi idealuri sociale şi politice, ori convingeri religioase. Am avut onoarea şi plăcerea de a petrece în mai multe rânduri ceva timp împreună, atât la Geneva, cât şi la Pisa ori Veneţia. De altfel, am scris lucrarea *Julien şi Maddalo* ca o evocare a întâlnirilor mele cu Byron la Veneţia.

Ca şi mine, şi el a fost caracterizat depreciativ de nişte „binevoitori” insignifianţi, ca un poet nebun şi periculos pentru societate. Ce-i drept, viaţa lui publică a fost chiar mai controversată decât a mea, cu multe şi picante poveşti de iubire şi despărţire, cu legende exagerate despre un trai excesiv de extravagant, cu datorii imense, acuzaţii de incest şi imoralitate crasă. Că doar,

poetul George Gordon Byron era în fond vestitul „lord” Byron, supranumit astfel tocmai datorită vieţii sale excentrice şi prestanţei sale nobile!

Numai că, în primul rând, „lordul” Byron a fost de fapt poetul romantic genial, care a scris adevărate capodopere literare ce au rămas în patrimoniul literaturii universale, spre beneficiul cultural şi delectarea spirituală a posterităţii. Nu vă amintiţi de *Parisina*, *Laxa, Prometeu*, *Visul, întuneric*, *Manfred*, *Insula*, *Monstrul transformat*, sau alte lucrări de-ale lui? Nici măcar de mult mai celebrele *Pelerinajul lui Childe Harold*, *Cain* sau *Don Juan*, care a rămas şi ea nefinalizată? Parcă aceste titluri literare vă sună cunoscut şi începeţi să vă amintiţi, nu?

Da, sunt parte din opera lui Byron, poetul controversat şi revoluţionarul romantic, dar totuşi poet (ul), prin statutu-i specific şi definiţia clasică. Căci dincolo de viaţa lui tumultuoasă, de excentricităţile sale, de zvonurile picante şi bârfele maliţioase, el a fost un gigantic poet şi un veritabil revoluţionar, animat de cele mai corecte şi nobile idealuri politice sau umanitare. A susţinut cu înflăcărare lupta de emancipare a italienilor de sub dominaţia austriacă, şi a dus o amplă activitate revoluţionară şi o luptă efectivă în războiul de eliberare a poporului grec de sub jugul turcesc.

De altfel, în Grecia s-a şi îmbolnăvit de febră şi finalmente a decedat din lipsa unei îngrijiri corespunzătoare, în aprilie 1824, la numai 36 de ani. Ce-i drept, a apucat să „îmbătrânească” ceva mai mult decât mine sau Keats. Totodată, apucase să compună, la 22 ianuarie al aceluiaşi an, poezia intitulată *Azi împlinesc treizeci şi şase de ani*, ca un recviem poetic anticipat, căci după această contabilizare a vârstei sale, socoteala vieţii s-a oprit subit şi definitiv.

Pentru greci, el nu a fost doar marele poet romantic, ci şi marele erou naţional, la moartea căruia s-au organizat funeralii naţionale, care au întrerupt temporar chiar şi conflictele armate.

Activitatea lui complexă merită evocată şi memoria-i

cinstită, nu numai de grecii ori italienii pentru care a luptat concret, ci de orice spirit uman iubitor de libertate individuală şi dreptate socială, dar şi ahtiat de poezie, romantism şi frumos. Căci Lordul Byron a fost în acelaşi timp poet vizionar şi revoluţionar romantic, pentru toate gusturile artistice şi pentru toate cauzele drepte.

Retrospectiv privind şi ipotetic analizând, mă întreb acum poate retoric deja (dar nu numai), cum ar fi decurs vieţile noastre, dacă am mai fi trăit încă vreo 30 – 40 de ani. Aşa cum au trăit mulţi alţi oameni şi destui artişti. Cu trecerea timpului, am fi devenit oare mai liniştiţi, mai „înţelepţi", mai respectaţi? Am fi fost până la urmă asimilaţi de opinia conservatoare retrogradă? Nu că asta ne-ar fi interesat prea tare, sau ar fi constituit un deziderat în sine, dar poate că era un aspect interesant de urmărit totuşi!

Ce şi cât am mai fi adăugat la opera noastră literară? Eu n-am mai apucat să termin *Triumful vieţii*, Keats n-a mai putut finaliza poemul mitologic *Hyperion*, iar Byron n-a reuşit să-şi încheie capodopera *Don Juan.* Evident, am fi finalizat aceste poeme neterminate, şi ne-am fi orientat spre multe alte proiecte literare inspirate.

Dacă în (doar) 10 – 15 ani de carieră literară am reuşit să realizăm (deja) atâtea opere, este logic de presupus că într-o perioadă dublă, am fi creat un număr considerabil (cel puţin dublu) de alte lucrări lirice. Poate cu alte tematici, inspirate din alte evenimente reale ori imaginare, elogioase sau critice la adresa unor aspecte ale vieţii ori a unor personalităţi istorice şi personaje literare, dar cu siguranţă în acelaşi stil romantic, vizionar şi idealist. Am fi rămas romantici şi revoluţionari până la capăt, chiar dacă acest capăt (al vieţii) ar mai fi întârziat vreo 30 – 40 de ani! Doar că opera noastră ar fi fost mult mai amplă şi implicit mai valoroasă. Şi-n consecinţă, renumele nostru de poeţi ar fi cântărit mult mai greu pe cântarul valoric al literaturii universale şi în aprecierea subiectivă a posterităţii.

Realitatea obiectivă a fost însă mai crudă şi urâtă

decât idilicul dar verosimilul scenariu ipotetic, pe care mi-l imaginez eu acum, postmortem. Moartea cea intempestivă, care a intervenit prea repede ca să ne curme vieţile, activităţile şi proiectele literare, a fost (una) cât se poate de reală din nefericire, şi nicidecum virtuală ori ipotetică.

Moartea cea rece şi reală a însemnat efectiv sfârşitul, pentru tot ceea ce eram, simţeam, gândeam sau făceam noi. Apoi s-a aşternut instantaneu tăcerea absolută şi inactivitatea totală. O tăcere care, în cazul meu cel puţin, a durat aproximativ două sute de ani, până ce am primit această şansă poate unică de-a mă exprima din nou, şi a-mi prezenta povestea tristă, dar şi regretele postume ori nemulţumirile şi frustrările acumulate în acest interval de timp scurs de la decesul meu prematur.

Nimic nu este mai neplăcut, nedrept şi chinuitor pentru un scriitor decât să i se impună tăcerea absolută, să i se ia dreptul la exprimarea artistică, să i se interzică să mai compună, să mai creeze, să mai expună. Iar când acest lucru se întâmplă mult mai devreme decât s-ar fi putut aştepta el, şi decât era cazul, sentimentul de frustrare este cu atât mai accentuat.

Şi dacă în viaţa terestră am fost un liber-cugetător, un rebel şi revoluţionar vizionar, un nonconformist controversat, filosof ateist dar şi poet romantic, să ştiţi că nu (prea) m-am schimbat nici după moarte şi am rămas aceeaşi fire directă, care spune lucrurilor pe nume, şi reuşeşte astfel să irite pe cei ce vor să fie (parã) cumva mai diplomaţi în versatilitatea lor camuflată. Nu am luptat o viaţă întreagă (atât de scurtă cât a fost ea) pentru dreptul la liberă exprimare şi exercitare a liberului arbitru, doar pentru a fi atât de repede şi definitiv redus la tăcere, tocmai când aveam mai multe de spus, de semnalat, de lăudat, de criticat ori de relevat.

Aşa că, atunci când am sesizat ocazia de a-mi face din nou glasul auzit, am considerat imperios necesar, dar şi cât se poate de normal, să profit la maximum de oportunitatea neaşteptată. Aşa se face că mă exprim acum în forma aceasta, şi mă adresez din morţi unor conştiinţe

umane mai evoluate cu două sute de ani decât cele din timpul meu.

Daţi-mi voie, cititorii mei din secolul XXI, să vă relatez acum şi despre momentul nefast al morţii mele, deşi este un episod care nu-mi face deloc plăcere, dar care nu poate fi însă omis din naraţiunea mea postumă.

Pe la începutul anului 1822, an în care urma să împlinesc frumoasă, festiva şi încă foarte tânăra vârstă de 30 de ani, am compus o nouă piesă în versuri, numită *Carol 1*, iar ceva mai târziu am început să scriu şi poemul *Triumful vieţii*, că doar, la împlinirea vârstei de 30 de ani, viaţa trebuia să fie încă triumfătoare şi neamenințată de moartea rivală. Cel puţin aşa îmi imaginam şi eu, şi toţi cei apropiaţi mie.

Tot în acel an, am comandat o ambarcaţiune pentru plimbările maritime, care erau destul de agreabile şi revigorante, pe care am botezat-o Ariel. Pe la începutul lui Iulie, să fi fost în ziua de 7 ale lunii, mai precis, m-am îmbarcat pe Ariel cu prietenul Williams şi cu pilotul marinar, pentru o astfel de croazieră, pe care ne-o doream cât mai relaxantă. Este adevărat, că în aer se simţea o zăpuşeală prevestitoare de furtună, dar nu i-am acordat prea mare atenţie. În fond, aşa era vremea în zilele de vară, şi-n plus, aveam încredere în competenţa de navigator a căpitanului, dar şi în rezistenţa lui Ariel.

După câteva ore, furtuna care iniţial mijea timid prin aburii zăpuşelii, a izbucnit brusc cu o forţă colosală, pe care nu am anticipat-o. Toate încercările noastre de a nu naufragia s-au dovedit zadarnice, ca şi disperatele noastre eforturi de-a nu ne îneca. În scurt timp, Ariel s-a scufundat în adâncul mării, iar trupurile noastre fragile şi expuse primejdiei au fost înghiţite rapid de valurile furioase şi spumegânde. Marea era parcă atât de dornică să ne înghită, încât n-am avut practic nicio şansă de supravieţuire. Nu ştiu de ce era aşa de supărată pe noi, poate că am prins-o într-o zi mai proastă! O fi având şi marea, ca şi omul, capriciile ei subiective, ce nu pot fi nici măcar explicate!

Refuz să vă descriu aici senzaţia provocată de înec, ba chiar aş vrea s-o uit şi eu, împreună cu toate amintirile dramatice din ziua aceea nefastă, căci, credeţi-mă, este una cu totul dezagreabilă şi parcă nedemnă pentru condiţia unei fiinţe umane. Este adevărat, că moartea ca atare, în orice fel s-ar produce ea, îmi pare nedemnă de condiţia şi valoarea fiinţei umane, şi absolut inoportună în orice moment ar surveni ea.

Vă mărturisesc doar că în clipele acelea dramatice, pe când luptam din răsputeri pentru viaţa mea unică, mă gândeam instinctiv la Mary şi la băiatul nostru, la nefericirea lor provocată de moartea mea imprevizibilă, dar, preţ de câteva secunde, şi la ultima operă la care lucram atunci. Mă încurajam cu gândul că titlul ei era poate oarecum profetic, şi putea fi sugestiv pentru situaţia de cumpănă în care mă aflam. M-am înşelat însă amarnic, că-n situaţia respectivă doar moartea a fost biruitoare, iar emisarii ei nepoftiţi ne-au luat pe toţi trei, de îndată ce fiorii ei reci ne-au cuprins trupurile neajutorate.

Corpurile noastre umflate de apă ne-au fost găsite după mai multe zile, căci deşi moartea ne-a luat imediat, marea nu a catadicsit să ne înapoieze prea curând rămăşiţele trupeşti. Am aflat ulterior că trupul meu inert a fost găsit pe 18 iulie pe plaja de la Via Reggio, cam la zece zile de la producerea iremediabilului eveniment. În buzunarele hainelor mi s-au găsit cele două cărţi, pe care le luasem la momentul îmbarcării: un volum de poezii al lui Keats şi o carte a lui Sofocle. Obişnuiam adesea să port unele dintre cărţile preferate, pe care le lecturam cu plăcere ori de câte ori aveam ocazia şi găseam prilejul oportun. Din nefericire, atunci nu s-a dovedit a fi un prilej oportun pentru lectură, meditaţie, inspiraţie şi relaxare. Şi nici de-atunci încolo, evident!

Dar mă mângâi cu gândul că la momentul morţii l-am avut cumva alături pe prietenul Keats, deşi decedase şi el de vreun an şi jumătate, şi pe dramaturgul antic, Sofocle, care murise însă de mai bine de două milenii. Doi morţi au condus astfel pe drumul morţii pe un muribund naufragiat,

doi poeţi geniali, separaţi în viaţă de două milenii de istorie, dar uniţi indisolubil în moarte, au însoţit în mod simbolic pe tărâmul spiritelor pe un confrate bătut de soartă.

Cel puţin, atâta consolare să am şi eu în momentul morţii subite şi indezirabile, la mai puţin de o lună înainte de-a fi împlinit 30 de ani! Nici măcar n-am fost lăsat să ajung la borna 30, în efemera mea existenţă terestră! Cu toate acestea, am reuşit să mă impun întrucâtva în istoria literaturii universale, şi să rămân pentru totdeauna în memoria selectivă a posterităţii. Ceea ce poate fi socotită o adevărată performanţă, îndrăznesc să sugerez mândru.

Dar, ca să revin la rămăşiţele mele pământeşti, ţin să vă relatez că ele mi-au fost incinerate pe plaja de la malul mării, aşa după cum mi-a fost dorinţa. Macabra solemnitate s-a desfăşurat în prezenţa câtorva prieteni intimi, printre care şi Byron, în simplitatea ritualică dar şi măreţia simbolică a ceremoniilor funerare din vechea Eladă. Nu mi-am dorit o înmormântare propriu-zisă, după ritualurile creştine pe care le respinsesem, ci am preferat obiceiul aşa-zis păgân de incinerare a trupului, iar puţinii dar devotaţii mei prieteni mi-au respectat întocmai doleanţa exprimată în timpul vieţii.

Culmea este că după câteva ore de ardere a trupului, inima îmi rămăsese tot intactă, practic neafectată de focul care mi-a mistuit restul corpului. Constatând cu uimire acest lucru oarecum paranormal, amicii mei au hotărât să o înmâneze soţiei mele îndurerate.

Când m-am despărţit de Mary ultima dată, aveam evident trupul întreg, dar când am revenit la ea, m-am prezentat doar cu inima, pe care de altfel i-o dădusem (şi) figurativ cu câţiva ani mai înainte. Inima mea era de mult şi definitiv a ei, şi mă bucur că a rămas în posesia ei iubitoare pe tot parcursul vieţii ei. Ştiam că nimeni altul nu o va preţui ca ea, căci a iubit-o cu sinceritate şi devotament ireproşabil. Nu mai ştiu ce s-a ales de biata mea inimă între timp, dacă o mai exista pe undeva, sau dacă timpul şi nepăsarea altora au dus finalmente la

distrugerea ei. Dar acest detaliu contează mai puţin, de vreme ce spiritul meu este încă viu, chiar şi fără inima de carne.

Mai apoi, cenuşa rezultată în urma incinerării a fost trimisă la Roma şi îngropată în cimitirul protestant, ca să am şi eu un loc concret, unde să-mi fie pomenit sărmanu-mi nume. Pe lespedea funerară, prietenii mei au scris în latină *„P. B. Shelley*;

Cor Gordium” (inima inimilor), şi au adăugat trei stihuri din *Furtuna* lui Shakespeare, care mie îmi plăceau foarte mult şi pe care le recitam adesea în diverse ocazii.

„Nu s-a stins nimic din el Ci doar marea l-a schimbat, în ceva bogat, ciudat”.

O exprimare poetică şi o evocare pertinentă pentru un biet poet înecat, pe care marea l-a ucis într-un moment de furie nebună, dar nu a reuşit să-l anihileze, ci doar l-a preschimbat într-o altă formă de existenţă. Căci în lumea aceasta efemeră, doar schimbarea este veşnică şi suverană. În lumea fizică, totul este trecător, schimbător, amăgitor, pieritor, inclusiv omul, cu gândurile, planurile şi sentimentele lui. Doar procesul schimbării... nu se schimbă!

În sensul acesta, m-am exprimat şi eu în (tr-o) manieră artistică, pe care îmi permit să o reproduc acum, chiar fără să fiu invitat la asta.

„Suntem ca norii iuţi, lunecători Ce-nvăluie la miezul nopţii luna.
O clipă trec semeţi, strălucitori.
Şi pier în beznă pentru totdeauna.
Un vis ne otrăveşte când dormim.
Un gând ne pângăreşte-apoi trezirea.
Totuna-i de simţim sau de gândim.
Deplângem sau de ştim ce-i bucuria.
Oricâtă bucurie sau dureri.
Ne-aşteaptă, fără capăt e cărarea.
Şi mâine pentru om nu-i ce-a fost ieri.
E veşnică pe lume doar schimbarea”.

Cu toţii suntem conştienţi de vremelnicia existenţei

noastre terestre şi de faptul că moartea cea ineluctabilă ne va schimba în altceva, chiar dacă nu ştim exact în ce şi cum anume, şi cu toată această conştienţă, avem momente când ne simţim puternici, semeţi şi nemuritori, chiar dacă nu credem efectiv în senzaţiile momentane ale sufletului nostru vanitos.

Şi eu am avut momente în viaţă când, ca şi norii cei semeţi şi strălucitori ce-nvăluie la miezul nopţii luna, m-am simţit viteaz, liber, demn, puternic şi poate nemuritor prin faptul că am ignorat moartea şi am presupus-o, cu o naivitate puerilă, mult prea departe de mine. A fost însă de ajuns un simplu vânt pe mare, ca să mi se spulbere iluziile despre superioritatea şi măreţia umană, şi să fiu trezit brusc la crunta şi mult mai prozaica realitate. A fost suficient să mă aflu într-un loc nepotrivit şi-ntr-un moment inoportun, pentru ca să constat empiric micimea omului şi să mi se confirme din nou că în lumea noastră tangibilă este veşnică doar schimbarea lucrurilor, printre care şi a omului, iar nu omul schimbător, care piere ineluctabil în bezna morţii pentru totdeauna.

De aceea, muritorilor de peste veacuri, ce veţi citi cu detaşare aceste rânduri ale unuia care a experimentat deja misterioasa moarte, îmi permit să vă îndemn dintr-un loc în care veţi veni şi dumneavoastră poate mult mai repede decât aţi putea crede acum: nu ignoraţi la nesfârşit moartea, chiar dacă nu ştiţi nimic despre ea! Şi de vi se pare acum mult prea îndepărtată, fără importanţă, slabă, previzibilă sau iluzorie, să ştiţi de la mine că este absolut imprevizibilă, de maximă importanţă pentru soarta dumneavoastră, mult mai puternică şi mai aproape decât v-aţi putea imagina, şi cât se poate de reală în manifestarea ei enigmatică.

Dar cu toate acestea, nu trăiţi cu frica de fiorii ei misterioşi, căci în acest caz aţi fi practic fiinţe deja moarte înainte de-a muri fizic, ci trăiţi cu aceea nobilă demnitate umană, care, deşi nu omite moartea din calculul ecuaţiei existenţiale, nici nu se raportează mereu la ea în dinamica vieţii, şi nici n-o întreabă la fiecare pas dacă are voie să

facă respectivul pas al vieţii. Nu uitaţi că, atâta timp cât trăiţi, nu puteţi simţi moartea, aveţi destul timp s-o simţiţi şi să vă acomodaţi cu ea după ce veţi fi murit. Dar cât timp trăiţi, trăiţi ca oameni demni şi liberi să viseze la… viaţa fără de moarte! Măcar până când va interveni moartea, care vă va leza demnitatea umană, vă va fura libertatea şi vă va spulbera visele utopice la nemurire.

Dar până atunci, aveţi tot dreptul la visare, căci oricum, cu sau fără vise, idealuri şi fantezii, viaţa vi se scurge inexorabil, ascultaţi-mă pe mine, că sunt trecut printr-o astfel de experienţă amară. Cel puţin să ştiţi că, atâta timp cât aţi trăit, aţi visat frumos! Căci ce-i viaţa, dacă nu un vis imperceptibil ca atare? Să n-o transformaţi prosteşte într-un coşmar înainte de termen! Visaţi în continuare că trăiţi, şi trăiţi ca să visaţi frumos, căci la orice pas vă pândeşte coşmarul morţii, care vrea să vă întrerupă visul cel frumos!

Şi pentru că aproape a expirat timpul acordat intervenţiei mele postmortem, vreau să vă îndrept atenţia către un mister beletristic, care i-a intrigat întrucâtva pe cei interesaţi, şi care a implicat speculativ şi numele meu.

Am aflat şi eu din surse credibile, aşa cum sunt cele care transcend spaţiul şi timpul, că pe la începutul secolului XXI s-a descoperit din întâmplare o lucrare literară cu caracter antimonarhic şi antirăzboi, ce datează din 1811, intitulată *Eseu poetic asupra stării lucrurilor*; şi publicată sub semnătura unui gentleman de la Universitatea din Oxford. Şi pentru că şi data publicării, şi caracterul cărţii sau titlul ei, ca şi universitatea menţionată de anonimul autor, ar corespunde perfect cu vremea mea, cu stilul meu de scris, cu tematica pe care am mai abordat-o, cu activitatea mea revoluţionară, cât şi cu instituţia de învăţământ, la care am studiat şi eu în acea perioadă, s-a vehiculat ideea, potrivit căreia, eu aş fi de fapt autorul anonim al acestei lucrări.

Este adevărat că toate aceste date concrete şi probe indirecte pot fi asociate în mod plauzibil cu numele şi profilul meu, dar asta nu înseamnă că eu aş fi numaidecât

autorul acestei publicaţii clandestine, căci v-aş putea nominaliza şi alţi câţiva candidaţi, ce-i drept, nu prea mulţi, ce pot fi suspectaţi de redactarea respectivului demers literar.

Prin această luare de poziţie de peste veacuri, nu intenţionez să-mi declin cumva responsabilitatea pentru activităţile mele revoluţionare sau clandestine din acel spaţiu şi timp, şi nici nu infirm aici în mod explicit paternitatea acestei cărţi. Ţin doar să vă informez că, pe lângă mine, care pot fi socotit principalul suspect în acest caz beletristic, mai erau doi, trei colegi cu potenţial artistic şi revoluţionar, ce ar putea corespunde profilului autorului anonim.

Aşadar, şi eu aş fi putut fi autorul acelui eseu poetic de factură politică, dar ar fi putut fi şi alt coleg de-al meu cu o viziune asemănătoare cu a mea şi cu ceva talent literar. Nici nu vreau însă să vă confirm în mod explicit paternitatea respectivei lucrări, dar, într-adevăr, „Shelley nebunul”, poetul revoluţionar cu o fire nonconformistă, filosoful ateist şi vizionarul politic idealist ar fi putut cu uşurinţă să scrie atunci o asemenea lucrare. Eu zic doar că logica celor care mă plasează ca principalul suspect în identificarea autorului necunoscut, nu este nicidecum deplasată, ci este perfect plauzibilă, iar scenariul alcătuit din datele disponibile este şi el unul verosimil. Ceea ce nu înseamnă însă că este implicit şi adevărat, căci nu trebuie confundat verosimilul cu adevărul.

Aşa că, tot nu vă dezvălui dacă este şi adevărat, pentru că, pur şi simplu, nu vreau să elucidez misterul. De dragul misterului, pentru că, altfel, misterul n-ar mai fi mister! Şi-apoi, puţine lucruri stârnesc curiozitatea umană şi suscită mai mult interes decât o enigmă nedezlegată. Dacă aş clarifica acum această chestiune controversată, v-aş priva de o polemică interesantă, aţi avea un subiect mai puţin de analizat şi o enigmă mai puţin de elucidat.

Cu un mister mai puţin pe lume, nu că acesta ar fi unul foarte important, desigur, viaţa ar fi un pic mai plictisitoare, şi-aşa nu duce lipsă de suficiente neajunsuri!

În consecinţă, daţi-mi voie să păstrez secretul acestui caz, cel puţin în ceea ce priveşte persoana mea, şi să-i îndemn pe cei interesaţi să continue investigaţiile pentru rezolvarea misterului beletristic. Cine ştie, poate apar surprize, elemente noi şi indicii suplimentare, care că contribuie finalmente la dezlegarea enigmei literare. Şi-apoi, ştiţi ceva, poate contează mai puţin dacă acel eseu revoluţionar a fost elaborat de Shelley, de Hogg, sau de vreun altul, important este că atunci s-a simţit nevoia redactării unei asemenea lucrări, şi interesante sunt de fapt concepţiile politice şi sociale consemnate acolo. Ele nu erau neapărat ale lui Shelley, ale lui Hogg, sau ale altui gentleman cu potenţial artistic de la Universitatea din Oxford, ci erau ale omului inteligent şi corect, pentru o societate mai dreaptă, mai liberă, mai bună.

Sper ca ceea ce atunci părea doar un ideal îndepărtat, o iluzie politică sau chiar o utopie poetică, aparţinând unei realităţi virtuale, să fi devenit între timp o normalitate socială, o parte integrantă şi indisolubilă a realităţii obiective, pe care o experimentaţi dumneavoastră acum.

Cine a scris cândva despre dreptate socială, egalitate umană, libertate individuală, pace şi armonie între popoare, poate rămâne un mister mai mult sau mai puţin interesant. Important este însă ca idealurile despre care a scris atunci anonimul acela, să nu mai constituie un mister existenţial pentru dumneavoastră!

Nutresc acum speranţa că noi, cei care am luptat odinioară pentru o lume mai bună, fie că am fost poeţi, fermieri, meşteşugari, militari etc., nu am luptat totuşi în zadar, şi că idealurile noastre politico-sociale, poate nu perfecte, dar oricum mai bune decât cele existente la aceea dată, şi-au găsit locul în societatea umană care ne-a urmat.

Cu această speranţă exprimată prozaic dar sincer, trebuie să mă despart acum de compania dumneavoastră plăcută şi de lumea fizică în care cândva şi eu am trăit puţin şi am visat mult, neştiind dacă voi mai avea vreodată

oportunitatea de-a reveni în ea, fie măcar şi prin intermediul acestei forme de manifestare.

Cei care aţi avut curiozitatea, dar şi amabilitatea, de a-mi citi aici gândurile venite din cealaltă lume, probabil că de-acum mă cunoaşteţi mai bine, şi veţi avea capacitatea să mă judecaţi fără prejudecăţile iniţiale, să surprindeţi esenţa firii mele şi complexitatea fiinţei mele, pentru a vă putea forma o imagine completă şi corectă despre Percy Bysshe Shelley, care să nu se limiteze la cea rezultată din banalele porecle depreciative cu care am fost etichetat în mod maliţios în timpul vieţii.

Poate pentru unii, Percy Bysshe Shelley a fost doar un filosof ateist, pentru alţii, a fost numai un nebun idealist, dar vă spun eu că, în fond, el a fost un vizionar romantic, care a visat liber la nişte idealuri umanitariste, şi a putut să le exprime în mod artistic. Aşa aş vrea să rămân în memoria dumneavoastră, ca poetul romantic, care a trăit puţin dar a visat mult, şi v-a cuprins pe toţi în visele lui politico-sociale şi-n opera lui literară!

Rămâneţi cu bine şi faceţi binele, pentru ca şi generaţiile viitoare să se bucure de binele acesta! Vă îndeamnă prieteneşte o inimă care a ars şi la propriu şi la figurat, dar nu s-a mistuit niciodată!

„Nu s-a stins nimic din el.

Ci doar marea l-a schimbat, în ceva bogat, ciudat”.

IV – Novalis (Friedrich von Hardenberg)

<% phmůwM banal, ce în nume mafie de pod fwManâc (penial

Din 25 martie 1801, fatidica zi în care m-am stins din viaţa terestră la nici 29 de ani, în urma unei, pe-atunci, incurabile pneumonii, mi s-a impus şi mie tăcerea totală, şi mi s-a suprimat dreptul la exprimare şi creaţie, ceea ce constituie cea mai mare pedeapsă pentru un artist, un savant sau om de cultură. Şi de-atunci până acum, am tot tăcut, o tăcere lungă de peste două sute de ani, care este practic sinonimă cu uitarea şi care părea eternă, fapt care mă deranja chiar mai mult decât moartea însăşi.

Căci dacă moartea se dovedeşte doar o separare a

sufletului nemuritor de trupul pieritor, apoi, o existenţă spirituală, fie ea şi nelimitată, privată însă de sfântul drept la replică şi de scumpul drept la exprimare liberă, mi se pare totuşi mai indezirabilă decât banala nonexistenţă ca atare. Privarea de orice posibilitate de manifestare artistică este lovitura cea mai grea pentru un artist sau om de ştiinţă, după cum probabil aţi mai auzit deja şi de la alţi artişti loviţi năprasnic de soarta nemiloasă.

Ocupându-mă şi eu cu ştiinţa şi cu literatura, mi-a plăcut întotdeauna să gândesc, să asimilez cunoştinţe, să analizez teorii, să propun soluţii, să creez opere de artă, dar totodată şi să-mi exprim liber şi coerent gândurile, concluziile şi idealurile, sau să-mi expun cu demnitate creaţiile artistice. Dar plăcerea mea intelectuală, intensificată de vocaţia literară, nu a durat prea mult, căci moartea m-a chemat atât de repede, şi-n consecinţă, mi-a stopat brusc, abuziv şi definitiv orice activitate intelectuală şi artistică pe lumea aceasta telurică.

Exprimarea mea liberă, literară şi creativă n-a durat nici măcar un deceniu, în schimb, a urmat o tăcere silită, de peste două veacuri, ce mi s-au părut cât două milenii! O tăcere absolută, provocată de o moarte timpurie şi nedreaptă, care a prejudiciat decisiv parcursul ascendent al numelui meu pe calea afirmării lui totale şi-a transformării lui într-un binemeritat renume cu rezonanţă milenară.

Se pare că întotdeauna timpul avut la dispoziţie pentru afirmarea universală a unei valori incontestabile şi consacrarea ei în memoria colectivă, joacă un rol cardinal în acest proces complex, iar eu n-am beneficiat de prea mult timp. Ce sunt cei doar câţiva ani ai mei de activitate creativă pe lângă cele câteva decenii ale altora, de care eu n-am mai avut parte! Cum lupta consacrării artistice se dă în timp, iar timpul nu-i deloc acelaşi pentru toţi, rezultă că lupta este inegală, iar deznodământul ei poate fi injust sau relativ, indiferent de talentul concret al fiecăruia şi de valoarea lui artistică potenţială.

Raportându-ne deci la elementul timp din ecuaţia

consacrării, probabil că nici numele meu nu sună foarte cunoscut pentru majoritatea dintre dumneavoastră, cititorii mei de peste veacuri, chiar dacă el este unul lung şi cu conotaţii nobiliare autentice: Georg Phillipp Friedrich Leopold Freiherr von Hardenberg.

Cine mai este şi acesta, care se prezintă atât de pompos, v-aţi putea întreba nedumeriţi mulţi dintre dumneavoastră. Cu ce anume s-a ocupat pe timpul lui îndepărtat, şi oare cu ce vrea să se laude acum?

De ocupat, m-am ocupat cu multe, stimaţii mei critici din viitor, dar de lăudat, nu intenţionez să mă laud cu nimic, de vreme ce am realizat prea puţine din tot ceea ce îmi propusesem iniţial în viaţă. Şi mi-am propus eu multe, dar moartea cea nerăbdătoare mi-a răpit mişeleşte tot timpul necesar realizării lor!

Aşa că, din tot numele meu mare, am rămas doar cu pseudonimul meu scurt de scriitor, pe care l-am ales pesemne inspirat, Novalis, şi care ar trebui totuşi să clarifice, măcar pentru cei mai avizaţi în plan literar, identitatea artistică şi personalitatea umană din spatele lungului nume prusac. Da, da, Georg Friedrich Leopold von Hardenberg sunt chiar eu, Novalis, poetul romantic şi prozatorul prusac de la sfârşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX.

Şi dacă de numitul Friedrich von Hardenberg nu-şi mai aminteşte mai nimeni, poate cu excepţia unor conaţionali mai eruditi, oare nici pe mai cunoscutul Novalis nu şi-l mai aminteşte posteritatea cea nerecunoscătoare? Am fost eu chiar atât de insignifiant ca scriitor „celebru”, sau între timp o fi crescut atât de mult nivelul de incultură din lume?

Am trăit eu foarte puţin, este adevărat, şi m-am realizat insuficient ca artist liric, dar totuşi aveam senzaţia că începusem să mă afirm ca scriitor şi poate chiar ca om de cultură, atunci când moartea mi-a interzis dreptul la consacrarea totală. În fond, la vremea aceea eram figura cea mai reprezentativă din cadrul cercului romantic de la Jena, care cuprindea valori literare de necontestat, ca fraţii

Friedrich şi August Wilhelm Schlegel sau Ludwig Tieck, care au trăit mai mult decât mine şi şi-au clădit ulterior o reputaţie mai mare în literatura germană şi chiar universală.

Am avut privilegiul de-a fi în relaţii amicale, umane şi artistice şi cu strălucitii şi mult mai celebrii Johann Wolfgang von Goethe şi Friedrich von Schiller, clasicii literaturii germane. Or, ceea ce m-a adus alături de aceste genii incontestabile, era tocmai valoarea mea intelectuală şi artistică, care n-a fost mai puţin autentică, doar pentru că nu s-a putut manifesta pe deplin şi pe o perioadă mai îndelungată.

Prin urmare, consider că nu-i chiar ilegitimă sau lipsită de realism pretenţia mea, poate vanitoasă în sine, de-a avea dreptul la recunoaştere artistică şi la amintirea posterităţii. Căci dacă viaţa mi-a fost luată în plină tinereţe şi-n plină putere creatoare şi activitate literară, măcar să-mi rămână alinarea postumă că, chiar şi peste secole de la dispariţia mea fizică, cineva totuşi mai apreciază ceea ce am început eu să fac la vremea mea, şi încă îmi mai păstrează o amintire vie, fie ea şi afectată întrucâtva de timpul care denaturează percepţia evenimentelor trecute, şi aşterne implacabil uitarea peste fiinţele dispărute în neantul eternităţii.

Vă abordez acum din nesfârşita noapte a morţii, pentru a vă saluta cu condescendenţă, şi pentru a vă provoca, cu consimţământul dumneavoastră desigur, la un scurt exerciţiu de meditaţie asupra vieţii şi morţii, asupra mărginitului şi infinitului, asupra efemerităţii şi eternităţii, asupra luminii şi întunericului, ori asupra speranţei şi disperării. Şi aceasta, din dubla ipostază ontologică pe care am experimentat-o deja, întâi de fiinţă circumscrisă într-un trup animat de suflet, şi-apoi de fiinţă aflată într-o formă imaterială specifică doar spiritului. Dar, totodată, şi din dubla perspectivă epistemologică conferită empiric de cele două ipostaze existenţiale.

Aşa că, de ce să nu reflectaţi o clipă la… clipa aceasta de contemplare filosofică, la lumina şi claritatea

zilei, la întunericul şi misterul nopţii, la vremelnicia şi metamorfozarea formelor de viaţă, sau la scurgerea imperturbabilă a timpului şi iminenţa morţii celei omniprezente?

Dacă vă mai amintiţi, încă de la începutul vieţii terestre m-a fascinat noaptea, cu regularitatea, puterea, farmecul şi secretele ei, căreia i-am dedicat şase poeme în proză, intitulate simplu dar expresiv *Imnuri către noapte*, ce s-au remarcat prin muzicalitatea şi ritmul interior al limbajului liric. Dar dincolo de elementele tehnice, în acest volum de poeme romantice, în care dragostea este întrevăzută ca o forţă sufletească de dimensiuni cosmice, am dorit să celebrez iubirea adevărată, chiar şi pe cea care se pierde prematur în noaptea morţii subite.

Am urmărit o interpretare romantică a misticului şi iraţionalului, a vieţii şi a morţii, căci noaptea a simbolizat pentru mine trecerea nepăsătoare de la viaţă la moarte, noaptea fiind de altfel şi simbolul infinitului morţii, în antiteză cu ziua, care întruchipa mărginitul vieţii.

Volumul *Imnuri către noapte* a reprezentat opera mea poetică cea mai importantă, întrucât n-am mai apucat din păcate să realizez şi alte proiecte poetice de amploare, dar totodată a reprezentat şi valoarea cea mai înaltă a creaţiei poetice din cadrul liricii germane din perioada romantismului timpuriu. Cel puţin, aceasta a fost, din câte îmi mai amintesc şi eu, opinia cvasiunanimă a criticilor de specialitate, şi sper că ea nu s-a schimbat între timp odată cu diversificarea gusturilor artistice.

Deşi volumul respectiv a constituit o celebrare a nopţii, ca mister creator al vieţii şi al morţii, unde viaţa şi moartea sunt concepte gemene iar la final moartea este principiul romantic al vieţii, am introdus totuşi în el, în mod discret, şi unele elemente autobiografice.

De asemenea, imnurile, pe care le-am grupat în câte trei serii de două imnuri, sugerează indirect ideea de intermediar în viaţa omului. Mereu este vorba de o a treia parte între un om şi Dumnezeul lui, un mediator corect şi competent, care pentru unii poate fi Iisus sau alţi sfinţi

creştini, pentru alţii poate fi un alt lider religios ori un avatar al vreunui zeu. În cazul meu, în imnurile închinate nopţii, intermediarii necesari sunt morţii iubiţi, care ajută din lumea superioară a spiritelor pe persoanele dragi să ducă o viaţă fericită pe pământ, şi să treacă cu bine prin perioada dureroasă a despărţirii şi înstrăinării, până la salvarea în noaptea eternă şi misterioasă.

Cu fiecare pereche de imnuri am urmărit să introduc un nivel superior de cunoştinţă şi o etapă nouă a experienţei umane. De asemenea, am încercat să surprind aspectele de miracol a existenţei umane, şi să descriu în mod artistic armonia cosmică în general şi a comuniunii dintre om şi natură în special.

„Dorinţă a tinereţii Visuri ale copilăriei.
A întregii lungi vieţi.
Scurtă bucurie.
Şi zadarnice nădejdi Vin în veşminte cenuşii.
Ca o bură de seară.
Către asfinţitul soarelui…
Ai o inimă De om şi tu, întunecată noapte?
Ce tăinuieşti Sub mantia ta De pătrunde nevăzut, în sufletul meu.
Cu vigoare?
Tu luminezi numai înspăimântător…
Şi ne hărăzeşti bucurii De nespus şi întunecate şi tainice, cum însăţi eşti…”

Acest volum de poeme în proză dedicat nopţii, cu simbolurile şi semnificaţiile ei, s-a numărat printre puţinele scrieri pe care le-am publicat în timpul scurtei mele vieţi, alături de alte poezii, precum *Polen, Credinţă şi dragoste sau Regele şi Regina.*

Când am murit, îmi rămăseseră nepublicate romanele neterminate *Ucenicii din Sais* (nuvelă alegorico-fantastică) şi *Heinrich von Ofterdingen,* ca şi eseul politic *Creştinătatea sau Europa.* Dar bunii şi fidelii mei prieteni, Ludwig Tieck şi Friedrich Schlegel, s-au îngrijit ca ele să-mi fie publicate şi postmortem, alături de alte note personale şi fragmente inedite din opera mea, lucru pentru

care ţin să le mulţumesc public acum, de-aici, din noaptea morţii, unde între timp au sosit şi ei. Şi mă bucur că am această şansă neaşteptată şi poate unică, de a-mi exprima public gratitudinea sinceră pentru gestul lor nobil, venit dintr-o prietenie adevărată, pe care am împărtăşit-o reciproc.

Îmi place să cred că şi eu aş fi făcut acelaşi lucru pentru ei, dacă rolurile ar fi fost inversate, dar destinul a decis ca eu să plec primul, şi încă foarte devreme, iar ei să mai rămână o vreme (în urma mea) printre cei vii şi activi. Mă bucur pentru ei, şi ar fi meritat să mai trăiască şi să mai creeze încă mulţi ani, căci erau înzestraţi cu toate calităţile necesare în sensul acesta, dar, pe de altă parte, resimt încă mari regrete pentru soarta mea crudă, deoarece aveam multe alte proiecte de realizat şi visuri de împlinit, atât în plan literar, cât şi în plan personal.

Nu am eşuat în planurile mele, nici nu mi-am abandonat ţelurile, ca şi principiile de altfel, nu mi-a lipsit curajul pentru a le aborda, şi nici puterea de muncă pentru a le concretiza, mi-a lipsit doar timpul necesar, de care nu am putut dispune după bunul plac. Când nu mai ai timp, degeaba ai tinereţea de partea ta, disponibilitatea şi zelul specifice vârstei, degeaba ai talent, inteligenţă, imaginaţie, sentimente sau inspiraţie, întrucât lipsa timpului anihilează toate aceste virtuţi intrinseci şi atuuri momentane, şi le împiedică pur şi simplu să se manifeste ca atare.

Omul este sortit să facă binele, să creeze frumosul sau să-şi exprime romantismul, doar la lumina zilei, căci pe neaşteptate se arată întunericul nopţii, şi-apoi se aşterne pentru totdeauna negura morţii inactive. Dar timpul pentru lumina zilei este atât de scurt, în schimb, întunericul nopţii, care strecoară subtil fiorul morţii, pare nesfârşit şi atotputernic.

„Lumina are timpul său, care îi este măsurat.
Dar domnia nopţii.
Nu cunoaşte nici timp, nici spaţiu.
Somnul dispune de toată veşnicia!”

Pesemne că tocmai din cauza inevitabilităţii şi durabilităţii morţii, preţuim atât de mult efemeritatea şi fragilitatea vieţii. Dar taman existenţa şi ameninţarea morţii fizice dă farmec şi valoare vieţii terestre, căci învăţăm să preţuim în orice moment şi să valorificăm la maximum ceea ce riscăm să pierdem în orice moment şi pentru totdeauna.

Pe de altă parte, derularea vieţii sub permanenta ameninţare a morţii, face ca moartea să pară mai reală decât viaţa, şi să fie mai prezentă în mintea noastră, prin conştientizarea iminenţei ei, chiar şi atunci când încă nu există efectiv în fiinţa noastră. Realitatea morţii este atât de adânc întipărită în conştiinţa umană, încât spaima de moarte face ca omul să perceapă viaţa ca pe o biată iluzie senzorială.

De aceea şi eu obişnuiam odinioară să afirm că acela care priveşte viaţa ca pe altceva decât o iluzie ce se autodistruge, este încă un prizonier al vieţii. Dar şi cel mai optimist prizonier al vieţii şi iubitor al luminii ajunge într-un final previzibil să „se elibereze” de viaţă, păşind astfel în împărăţia „iluzorie” a întunericului şi-a morţii.

Certitudinea vieţii nu exclude certitudinea morţii, dar certitudinea morţii insinuează în mod perfid incertitudinea vieţii, şi induce subliminal percepţia vieţii ca o iluzie deşartă. Viaţa nu poate crea percepţia că moartea este iluzorie, de vreme ce moartea intervine în mod real, inexorabil şi ineluctabil, în schimb, moartea, tocmai prin inevitabilitatea ei indubitabilă, poate genera ideea unei vieţi iluzorii şi absurde, de vreme ce viaţa este precedată de o absolută nonexistenţă şi este succedată de o moarte sigură, lungă şi misterioasă. La fel de misterioasă ca nonexistenţa anterioară vieţii! Numai uneori simte omul că trăieşte cu adevărat, cel mai adesea doar crede asta, însă ştie întotdeauna că va muri, şi-atunci nu va mai crede nimic, nu va mai simţi nimic, nu va mai şti nimic.

Conştientizarea morţii dezvoltă percepţia pesimistă a anihilării. Dar această percepţie subiectivă poate fi doar o senzaţie indusă automat de diferite trăiri de moment, care,

atâta timp cât nu este verificată şi confirmată este doar una intuitivă şi nicidecum empirică. Şi ne pot înşela ele şi senzaţiile empirice, dar cele numai apriorice!

În fond, senzaţiile sunt nişte trăiri momentane, cauzate nu doar de simţuri, ci şi de psihic. De regulă, omul adaugă oricărei senzaţii o altă senzaţie, imediat ce începe să gândească. Până şi sentimentul de credinţă în ceva (nevăzut) sau pretenţia de cunoaştere a unui lucru, pot fi tot nişte banale senzaţii subiective şi absolut relative.

De aceea, impresia mea este că senzaţiile sunt bune, pentru că generează la rândul lor alte senzaţii diverse, similare sau contrare. Şi ce este bun, devine necesar, iar ceea ce devine necesar, rămâne bun. Că această impresie a mea, exprimată aici cu modestie, este realmente o veritabilă cunoştinţă obiectivă, ori doar o simplă credinţă subiectivă, nici nu contează prea mult. În fond, este sigur tot o senzaţie! Iar senzaţiile, fie ele obiective sau subiective, ne definesc natura umană şi ne colorează viaţa, altfel destul de searbădă.

Şi dacă senzaţia de fericire poate fi desemnată ca cea mai amăgitoare şi subiectivă dintre senzaţii, apoi, cea de durere poate fi cotată drept cea mai realistă şi obiectivă dintre ele, dar şi cea mai neplăcută pentru omul cel simţitor. Cu toate că, zic eu, ar trebui să ne mândrim cu durerea, căci orice durere ne aminteşte de rangul nostru înalt. Acela de fiinţe demne şi sentimentale! Fiinţe cu păreri, impresii şi senzaţii. Precum senzaţia stranie că viaţa este o simplă iluzie a unei realităţi mult mai bizare, complexe şi practic incomprehensibile.

Dar dacă viaţa ar fi numai o iluzie a simţurilor noastre, atunci chiar şi senzaţia aceasta ca atare ar fi tot o iluzie, căci ea emană din viaţa cea iluzorie. Şi-apoi, dacă viaţa terestră ar fi efectiv doar o himeră, rezultă în mod logic că şi moartea, care urmează implicit şi invariabil vieţii, este în fond tot o simplă iluzie. Căci nu putem disocia nicidecum viaţa de moarte!

Numai că eu, care vă vorbesc acum din noaptea morţii, ţin să vă confirm, în deplină cunoştinţă de cauză, că

moartea este un fenomen cât se poate de real, pe care nu-l poţi percepe suficient câtă vreme trăieşti, iar când ajungi în sfârşit să-l experimentezi, constaţi că este de-a dreptul imposibil să-l explici cumva celor vii. Ca să cunoşti cu adevărat procesul morţii, nu este suficient să-i explici teoretic legile de funcţionare, ci trebuie numaidecât să simţi puterea metamorfozatoare a acestor legi imuabile. Şi cum toţi cei ce sunt morţi deja, au fost odată vii, iar toţi cei ce sunt încă vii, vor fi odată morţi, înseamnă că finalmente toţi oamenii vor şti realmente ce este moartea. Atunci când, volens-nolens, o vor experimenta, dar fiecare la rândul lui. După cum am fost rânduiţi la viaţă, tot aşa suntem rânduiţi şi la moarte, nimeni din cei ce au experimentat „iluzia" vieţii, nu va scăpa de realitatea morţii.

Or, dacă moartea este totuşi reală, iritant de reală şi surprinzător de ciudată, eu aş concluziona în consecinţă, că şi viaţa ar trebui să fie la fel de reală, cât o fi ea de scurtă şi fragilă. Chiar dacă unora le pare uneori iluzorie şi fără sens, tocmai din cauza efemerităţii şi debilităţii ei.

Dar să nu confundăm realul cu imaginarul, nici adevărul cu iluzoriul! De ce trebuie oare ca ceea ce este cel mai adevărat, cel mai bun, să (ne) pară atât de ireal, iar ceea ce este ireal, să pară atât de adevărat? Doar pentru că nu putem înţelege lucrurile vieţii şi morţii în manieră exhaustivă? Dar chiar nu se poate trăi şi fără înţelegerea deplină a tuturor lucrurilor şi fenomenelor la care s-ar putea gândi omul? Şi cine poate cunoaşte toate lucrurile vieţii, ori descifra toate enigmele existenţiale?

Prin urmare, dacă viaţa şi moartea, lumina zilei şi întunericul nopţii, sunt nişte realităţi certe ale existenţei umane, fie ele şi misterioase în profunzimea lor, s-ar putea ca mai degrabă unele dintre părerile şi impresiile noastre despre ele să fie cele false ori exagerate, chiar dacă nouă ni se par de regulă atât de realiste, absolute şi inteligente.

Înainte să mor, şi eu aveam unele impresii apriorice despre moarte, dar de-abia odată mort, şi nu mi-a trebuit mult timp pentru asta, am simţit efectiv ce este moartea, şi

trebuie să recunosc că anumite impresii anterioare erau esenţialmente eronate. Dar aşa este natura lucrurilor terestre, nu poţi să cunoşti cu adevărat ceea ce nu poţi experimenta încă.

Omul, ca fiinţă senzorială şi sensibilă, are nevoie mai întâi de probarea unui lucru oarecare, pentru a-l putea apoi înţelege efectiv. Până atunci, poate doar formula emfatic păreri şi concepţii subiective, poate elabora teorii, crea impresii ori imagina scenarii, mai mult sau mai puţin departe de realitatea obiectivă.

Desigur, fenomenul morţii este o temă fascinantă pentru orice gânditor sau artist, iar omul de artă nu poate rezista tentaţiei de-a şi-o imagina în fel şi chip, că doar de-aceea trăieşte, ca să mediteze la moartea care-l aşteaptă nerăbdătoare, şi după ce moare, se gândeşte retrospectiv şi nostalgic la viaţa terestră pierdută.

Eu îmi permit acum să vă dau gratis un sfat practic, ca unul care am parcurs deja ciclul complet al vieţii şi al morţii: decât să tot încercaţi să vă explicaţi la nesfârşit realitatea morţii, mai bine aţi încerca să vă trăiţi cât mai realist şi activ „iluzia4 vieţii pe care o mai aveţi! Căci timpul disponibil este limitat, iar viaţa, ca orice iluzie de altfel, se risipeşte foarte repede. Şi până să ajungeţi să înţelegeţi bine moartea, veţi ajunge mai curând să o simţiţi efectiv pe propria piele, după cum afirmă plastic expresia populară. Iar când o veţi simţi în sfârşit, veţi constata că n-aţi înţeles-o tocmai corect, atunci când doar meditaţi aprioric la ea.

Aşadar, nu vă irosiţi timpul vieţii, pentru a vă explica cu orice chip moartea, că destul o să vă petreceţi timpul morţii, pentru a vă înţelege viaţa pierdută! Căci viaţa terestră este irepetabilă, atât vă pot destăinui din cunoştinţa mea postumă, iar moartea survine oricum, fie că o înţelegeţi, sau nu, fie că o aşteptaţi, sau nu, fie că vă provoacă spaimă, sau nu. Nu vă temeţi neapărat, sau cumva exagerat, de moartea iminentă, muritorilor vii, ci temeţi-vă mai degrabă să nu vă trăiţi inutil şi nedemn viaţa de care dispuneţi până la ivirea morţii! Vă asigur eu, cel

odinioară viu (adică în trup material) şi-acum mort (redus la spirit), că frica de moarte din timpul vieţii nu se compară câtuşi de puţin cu regretul postmortem de-a nu vă fi îndeplinit menirea de oameni pe timpul vieţii terestre.

Şi dacă nu puteţi realiza lucruri şi fapte măreţe, care să rămână în analele istoriei, sau lucrări artistice remarcabile, care să rămână în patrimoniul cultural universal, căci nu avem toţi vocaţia aceasta aparte, bucuraţi-vă totuşi de lucrurile mărunte şi banale ale vieţii, ca să simţiţi că trăiţi, şi să încercaţi astfel, ce-i drept zadarnic, să opriţi în loc clipa cea frumoasă şi trecătoare.

Priviţi cerul, admiraţi marea, ascultaţi ciripitul păsărelelor, mirosiţi parfumul florilor, iubiţi şi protejaţi natura înconjurătoare, creşteţi-vă şi educaţi-vă copiii, respectaţi-vă semenii şi preţuiţi valoarea inestimabilă a omului etc.; căci vă confirm eu cu francheţe, că veţi mai dori după moarte să retrăiţi asemenea senzaţii, sentimente şi momente, dar nu veţi mai putea nicicum. Până şi amintirea lor va fi atunci destul de tulbure şi dureroasă.

După moarte, nu vă mai rămâne decât nostalgia lucrurilor pierdute iremediabil, un dor nesfârşit, sfâşietor şi nestăvilit, pe care l-am ilustrat anticipat şi-n opera mea literară, prin imaginea

„Florii albastre" din romanul neterminat *Heinrich von Oftendingen*. Îmi propusesem să compun mai multe părţi ale acelui roman, dar n-am mai apucat s-o scriu decât pe prima, în care, prin figura simbolică a eroului omonim, am urmărit să înfăţişez etapele succesive ale dezvoltării universului artistic, stadii evolutive care sfârşesc idilic în alegoria basmului.

Basmul şi visul au reprezentat pentru mine formele adecvate de expresie literară a concepţiei mele mitice şi romantice asupra lumii. Iar într-un basm autentic, totul trebuie să fie de-a dreptul miraculos, misterios şi coerent, totul trebuie să fie efectiv însufleţit şi idilic. Cel puţin, aceasta a fost concepţia mea artistică, pe care am încercat s-o transpun cât mai fidel în opera mea literară.

Romanul meu, pomenit mai sus, urmărea viaţa şi

formarea de artist a personajului Heinrich, rătăcitorul romantic pornit hotărât în căutarea miticii flori albastre, simbolul dorului nemărginit şi neîmplinit, un simbol liric, ce a devenit în timp o emblemă pentru întregul romantism german. Că doar, în fond, o floare este o fiinţă în întregime poetică, apreciez eu.

Eroul meu, care reprezenta pe toţi romanticii autentici, zărise în vis împărăţia florii albastre şi o urmărea de-acum, atras necontenit spre această ţintă idilică de glasuri tot mai ferme din interiorul sufletului său zbuciumat. Şi-aşa cum stă bine unui spirit romantic, starea sufletească a eroului meu exponenţial, animat de eterna nostalgie după valori de neatins, era într-o comuniune firească şi desăvârşită cu întinsele câmpii întâlnite în cale, cu depărtările ţintite, cu zorile şi amurgurile zilelor ce treceau, şi cu toate celelalte elemente ale naturii.

Mesajul moral, pe care am intenţionat să-l comunic prin intermediul respectivului roman, era convingerea mea că lumea superioară la care visam cu toţii, era mult mai aproape de noi decât ne-am fi închipuit atunci, şi că, încă de aici, de jos, trăim efectiv în ea, chiar dacă o percepem felurit. O lume universală superioară, care să se deruleze în deplină armonie, şi să se dezvolte şi cu ajutorul poeziei.

În ultimă instanţă, ce ne împiedică să visăm optimişti la o lume ideală, la o lume ca de basm? Poate că numai slăbiciunea corpurilor noastre şi a legăturii fizice cu noi înşine ne împiedică să ne vedem într-o lume de basm, dar în niciun caz mintea noastră imaginativă şi liberă de constrângerile trupeşti.

Mintea noastră creativă îşi poate lesne imagina o lume idilică, o lume de poveste, o lume lirică, şi se poate transfera cu uşurinţă în această realitate fictivă. Dar cealaltă parte a minţii noastre, cea raţională, intervine şi ea şi ne trezeşte brusc din reveria imaginaţiei la o realitate mult mai prozaică. O realitate ternă, deseori urâtă şi previzibilă, lipsită de farmec şi culoare, iar uneori chiar dură şi periculoasă, cu mult diferită de idealul visat de fantezie. Or, această trezire a raţiunii la realitatea

obiectivă dezagreabilă ne provoacă durere, adevărate răni sufleteşti pentru spiritul nostru sensibil.

Dar tocmai aici şi acum trebuie să intervină poezia în viaţa noastră monotonă, căci poezia vindecă rănile provocate de raţiune, şi ne conferă echilibrul emoţional necesar între realitate şi ficţiune. De aceea şi eu am rămas un liric şi în ipostaza de povestitor, căci chiar şi atunci când am scris proză, am utilizat un limbaj artistic plin de sensibilitatea poetului, izvorât din structura mea psihică melancolică şi visătoare.

Am dorit şi am reuşit să fiu atât un liric în proză, cât şi un prozator în lirică. Şi am căutat prin proza şi poezia mea, nu numai să cânt natura, să elogiez ziua şi noaptea, sau să creez lumi de basm mai mult ori mai puţin verosimile, ci şi să înalţ demnitatea umană, să evidenţiez valorile artistice şi virtuţile morale ale omului, ori să creionez chipul omului ideal, cel nu lipsit însă de inerentele slăbiciuni ale naturii umane.

În demersul meu etic, exprimat artistic, m-am inspirat după pildele de moralitate şi umanitate pe care le-am întâlnit în viaţă, şi bineînţeles că am fost influenţat de educaţia religioasă pe care am primit-o de la părinţii mei.

Am avut şansa să mă nasc într-o familie de nobili prusaci din Saxonia, dar şi nobilă din punct de vedere etic şi spiritual. Tatăl meu, Heinrich Ulrich Erasmus von Hardenberg, a fost un creştin pietist strict, devenit apoi membru al Bisericii Moraviene, iar mama mea, Auguste Bernhardine von Boltzig, care i-a fost a doua soţie, i-a dăruit unsprezece copii, eu fiind al doilea dintre ei. Am descins aşadar dintr-o familie nobiliară protestantă, şi am copilărit pe moşia noastră din munţii Harz din superba şi bătrâna Saxonie prusacă.

Copilărie, dulce copilărie, cine nu simte dorul după vremea ei liniştită şi după firea infantilă naivă? Că doar, copilăria este vârsta de aur a omului, iar strălucirea ei distinctivă se atenuează treptat odată cu înaintarea spre vârsta maturităţii, şi păleşte de totodată cu procesul îmbătrânirii.

Ce-i drept, eu n-am mai ajuns să mă ofilesc odată cu bătrâneţea, de-abia începusem să pălesc uşor pe drumul ireversibil spre maturitatea fizică. Un drum pe care aveam de altfel să mor înainte de a-l parcurge, aşa că am rămas cu amintirea vie doar a copilăriei şi tinereţii. O etapă a vieţii specifică curiozităţii şi propice viselor, jocului şi experimentării hazardului, căci a te juca înseamnă a experimenta hazardul. Ce vreme frumoasă, când înfruntai fără teamă orice fel de provocare a hazardului, în timp ce experimentai fără prejudecăţi sau critici savante toate jocurile variate ale copilăriei!

Ceva mai târziu am fost impresionat de Johann Fichte, căruia i-am fost discipol, şi a cărui doctrină ştiinţifică mi-a influenţat în bună măsură concepţiile despre lume. Sub influenţa lui deosebită şi benefică, i-am dezvoltat concepţiile în religia iubirii, am cultivat idealismul magic şi extazul mistic. Aşa am ajuns ulterior la concluzia că totul este magie sau nu este nimic!

Bineînţeles că l-am admirat profund şi pe Schiller, la ale cărui prelegeri de istorie am avut privilegiul să asist pe timpul studiilor superioare. El a reprezentat pentru mine modelul desăvârşit al umanităţii pure, aşa că am fost foarte bucuros şi onorat că am putut să stabilesc cu el strânse relaţii academice şi amicale.

Exemple de autentică umanitate, de prietenie sinceră şi mare valoare artistică au constituit şi ceilalţi prieteni ai mei, savanţi consacraţi sau figuri exponenţiale ale mişcării romantice de la Jena. Îmi face plăcere să-i amintesc aici pe fraţii Schlegel, care editau revista „Athenaum”, unde mi-am publicat şi eu primele fragmente din operă (pe la 1798), pe distinsul profesor de geologie de la Academia din Freiburg, Abraham Werner, pe Friedrich Schelling şi, desigur, pe camaradul meu de nădejde, Ludwig Tieck.

La toţi am avut ce admira, de la toţi am avut ce învăţa, de toţi am fost întrucâtva influenţat în viziunea mea filosofică, morală, poetică şi socială, şi îndrăznesc să presupun că probabil i-am influenţat şi eu oarecum pe vreunii dintre ei. Oricum, au fost personalităţi autentice

ale vremii respective şi ale culturii germane, şi-mi închipui, nu fără temei real, că valoarea lor deosebită i-a adus deja în atenţia dumneavoastră şi i-a impus totodată în conştiinţa obiectivă a posterităţii.

Mi-a plăcut să fiu înconjurat în permanenţă de oameni educaţi, persoane care aveau un cuvânt greu de spus şi ceva pozitiv de adus în societate, şi de la care să pot învăţa anumite lucruri, fără să dispreţuiesc însă, sau să neglijez intenţionat, pe cei mai puţin sau chiar deloc cultivaţi. Căci mi-a plăcut enorm să studiez, să-mi perfecţionez educaţia, să acumulez noi cunoştinţe, să asimilez învăţături bune ori importante, pentru a-mi forma astfel un caracter bun şi puternic. Întotdeauna am susţinut că un caracter adevărat este de fapt o voinţă perfect educată.

Am militat necontenit pentru o educaţie cât mai solidă a tuturor cetăţenilor, şi chiar am pretins, în idealismul meu romantic incurabil, că avem misiunea de-a educa întreg pământul, dacă se poate. Prin urmare, în mod evident şi lucrările mele literare s-au bazat pe ideea de educaţie, pe importanţa şi necesitatea ei în viaţa omului.

Nu ştiu exact cât am reuşit să realizez din aceste intenţii nobile, căci din păcate nu toate lucrurile depindeau doar de mine, dar ştiu că mi-am dorit cu ardoare să fiu un om cât mai educat, un caracter puternic, un adevărat nobil, dar nu numai prin prisma originii privilegiate. Mi-am dorit chiar să devin un exemplu pozitiv pentru cei din jur, unul demn de urmat, dacă această dorinţă nu vă sună astăzi cam prezumţios.

În consecinţă, mi-am început formarea educativă riguroasă la liceul luteran din Eisleben, unde am studiat cu predilecţie retorica şi literatura antică. Apoi am continuat prin asimilarea studiilor juridice, pe care le-am încheiat pe la 1794, după ce am învăţat la Jena, Leipzig şi Wittenberg. Am intrat şi la Academia de ştiinţe din Freiburg pentru a studia geologia, unde l-am avut ca profesor pe respectabilul savant Abraham Werner.

M-am instruit temeinic şi în matematici, chimie,

biologie, istorie şi filosofie, până ce am dobândit cunoştinţe vaste în ştiinţă, filosofie, drept, politică sau economie politică. Am ajuns bine educat, pentru că am fost foarte citit, perseverent şi serios în demersul meu pedagogic.

Educaţia mea multilaterală mi-a facilitat obţinerea unui post de inginer civic în manageriatul minelor de sare, unde în scurt timp am devenit director, iar în decembrie 1800 am fost ales magistrat pentru districtul Thuringia. Din nefericire, de câteva luni bune, parcă de prin august 1800, începusem să sufăr deja de tuberculoza ce avea să-mi fie fatală nu după mult timp.

Anterior blestematei maladii, îmi propusesem în mod pretenţios să creez o enciclopedie a artei, religiei şi ştiinţei, şi-n scopul acesta am colectat cu meticulozitate diverse materiale din tot ceea ce învăţasem. Din păcate, proiectul enciclopedia a rămas la stadiul de intenţie, ca şi alte proiecte literare sau ştiinţifice pe care le gândisem, întrucât apariţia bolii necruţătoare şi evoluţia ei fatidică m-au împiedicat să le mai pot concretiza. Şi pentru ca această imposibilitate să fie cât se poate de clară şi definitivă, a intervenit decisiv chiar moartea cea nemiloasă şi permanentă, care mi-a spulberat orice eventuală speranţă şi mi-a răpit astfel orice posibilitate ipotetică.

Mi-aş putea imagina acum, şi v-aş putea descrie amănunţit, cum ar fi arătat proiectul enciclopedia în faza lui finală, căci mi l-am mai imaginat şi-n timpul vieţii terestre, dar n-aş vrea să mă indispun din nou din pricina acestui eşec literar, pe care nu mi-l pot însă asuma. Şi-apoi, la ce folos acum, când nu mai pot face efectiv nimic în sensul acesta?

Voiam doar să las ceva concret şi pozitiv în urma mea, şi cât mai mult cu putinţă, care, eventual, să fie de folos generaţiilor viitoare. Dar destinul, parcă gelos pe educaţia mea complexă şi pe proiectele mele diverse, a hotărât unilateral, aşa cum are prostul obicei, că este momentul să intervină abuziv pentru a-mi curma definitiv intenţiile „arogante şi factice1.

Dar eu vă asigur, pe onoarea mea de nobil, că nu era

nimic arogant, vanitos sau emfatic în intenţiile mele literare şi-n planurile mele ştiinţifice. De aceea, consider că nu era nici cazul, nici momentul de a-mi fi curmată viaţa atât de devreme, şi de a-mi fi interzise în mod samavolnic proiectele la care lucram, sau la care intenţionam să lucrez. Dar, precum se vede, părerea mea competentă, ori senzaţia mea subiectivă, sau credinţa mea optimistă, orice ar fi fost ea, nu a contat deloc pentru propriul destin.

Şi iată cum am rămas cu puţinele lucrări, unele dintre ele chiar neterminate, pe care le-am redactat în cei câţiva ani de intensă activitate literară. Una dintre ele este şi *Creştinătatea sau Europa*, un eseu poetic, cultural-istoric, focalizat pe o viziune politică, poate utopică, referitoare la Evul Mediu.

În acest eseu, scris în 1799, dar publicat postum după 27 de ani de la redactarea lui, respectiv la 25 de ani după moartea mea, am încercat să imaginez şi să configurez o Europă nouă, revoluţionară şi superioară celei existente, bazată pe un creştinism poetic, care să conducă pe cetăţenii ei cosmopoliţi la unitate adevărată şi libertate deplină. Este adevărat că în formarea acestei viziuni politico-religioase am fost inspirat şi de scrierea lui Schleiermacher, *Despre religie*, apărută în acelaşi an.

Totodată, lucrarea se dorea a fi şi o replică literară dar viabilă la concepţiile iluminismului şi la Revoluţia franceză, pe care le-am considerat de-a dreptul catastrofale şi profund nereligioase, atât ca impact social, cât şi ca valori morale. Desigur revoluţiile sunt bune, dacă schimbările pe care le generează în societate sunt tot bune, morale şi necesare. Dar nu văd ce avantaj socio-politic este în a schimba o monarhie, poate nepopulară şi tiranică, cu o altă conducere, formată din oameni nu doar oportunişti şi incompetenţi, dar şi la fel de despotici ca cei dinainte.

Or, Revoluţia francezilor nu a generat decât confuzie, teroare şi instabilitate, un adevărat haos socio-politic, în care guvernele populare se succedau zilnic iar revoluţionarii se mazileau şi se omorau unii pe alţii. Şi-n

final probabil că au triumfat nu neapărat cei ce s-au dovedit mai capabili, mai virtuoşi, mai educaţi, ci mai degrabă cei ce au fost pur şi simplu mai norocoşi sau mai perfizi, indiferent de nivelul lor de educaţie, de calităţile morale şi spirituale. Şi nu înţeleg cum se îndreaptă o societate, care îşi înăbuşe sentimentul religios, şi înlătură morala creştină consacrată, pentru a pune în loc o ideologie ateistă, la ale cărei principii neclare şi subiective trebuie încă să tot lucreze.

Dacă schimbăm ceva doar de dragul schimbării, ca să avem iluzia regenerării, nu rezolvăm nimic concret, ci putem numai contabiliza schimbările ca atare. Şi dacă înlocuim ceva, ce ni se pare rău, cu altceva, ce se dovedeşte şi mai rău, sau cel puţin la fel de rău, înseamnă că ne-am înşelat crunt în aprecierile noastre. Nicio schimbare, de orice natură ar fi ea, nu este bună prin sine însăşi, ci doar prin ceea ce pune în loc, dacă ceea ce pune în loc este realmente superior lucrului schimbat.

Or, iluminismul francez ateist şi Revoluţia politică ce a rezultat din ea, care au substituit sistemul monarhic diriguitor, ideologia politică existentă şi concepţiile religioase consacrate, nu s-au dovedit în fond cu nimic superioare monarhiei anterioare culpabilizate ori creştinismului tradiţional aspru criticat.

Aceasta a fost opinia mea atunci, ca unul care am fost contemporan cu acele schimbări radicale, şi mi-o menţin şi acum, după două secole, deşi între timp Europa a suferit destule transformări teritoriale, sociale, politice şi religioase, care ar putea să-mi infirme sau să-mi confirme umila mea opinie liber exprimată. Care este cel puţin la fel de avizată ca a oricărui altuia, care îşi dă şi el cu părerea în sensul acesta, doar pentru că poate să o facă!

Deşi am primit o educaţie creştină strictă, în toată seriozitatea pietismului protestant german, nu pot susţine că am fost cel mai bun creştin sau cel mai mare sfânt, ba, dimpotrivă, declar public că am fost unul dintre cei mai păcătoşi creştini, căci cu cât ne simţim mai păcătoşi, cu atât suntem mai creştini.

Dar ca unul care L-am căutat şi L-am găsit pe Dumnezeu încă din copilărie, nu L-am mai putut abandona niciodată, şi chiar am ajuns la concluzia că acela care L-a căutat odată pe Dumnezeu, sfârşeşte prin a-L găsi pretutindeni. Şi dacă îl poţi găsi pretutindeni, te poţi ruga Lui pretutindeni, cu aceeaşi credinţă ca şi într-o biserică, unde I se oficiază de regulă cultul. Consider că rugăciunea este în religie ceea ce este gândirea în filosofie. A te ruga înseamnă practic a crea religia. Şi dacă nu poate exista filosofie fără gândire şi contemplare, tot astfel nu poate exista religie fără rugăciune şi contemplare.

Însă, cu toate că am fost un creştin practicant şi serios, ca în toate domeniile mele de activitate, nu am primit doctrinele creştine de-a gata, ca pe nişte idei preconcepute, ci le-am cercetat în prealabil din toate unghiurile posibile şi după competenţa spirituală pe care am avut-o. Ba încă, anumite învăţături creştine, care s-au demonstrat totuşi adevărate şi pure din punct de vedere dogmatic, le-am primit iniţial cu reticenţă, şi chiar le-am contestat la un moment dat. Le-am privit cu oarecare îndoială şi le-am supus diverselor contraargumente, până ce s-au dovedit corecte şi adevărate în raport cu revelaţia Bibliei divine.

Şi aşa am învăţat singur un principiu epistemologic important, pe care l-am formulat, ca să sune cât mai atractiv, astfel: pentru a cunoaşte bine un adevăr, trebuie să-l fi combătut mai întâi. Căci adevărul se revelează efectiv ca atare, numai după ce îl suspectezi iniţial de neadevăr, îl conteşti sincer şi puternic, şi-l verifici serios prin tot felul de argumente contrare. De-abia atunci, eliberat de prejudecăţi, subiectivism şi alte influenţe, vei reuşi să cunoşti adevărul, vei învăţa să respecţi adevărul şi să-l preţuieşti cu adevărat. În schimb, de ceea ce accepţi superficial, te poţi debarasa la fel de uşor!

Pe de altă parte, ca creştin dar totodată şi literat, filosof şi om de ştiinţă, m-am lovit şi eu de pretinsul conflict ideologic dintre religie şi ştiinţă, şi dintre credinţă şi cunoştinţă. Şi pe când căutam să împac religia cu

ştiinţa, şi să armonizez credinţa cu cunoştinţa, am descoperit că soluţia problemei era efectiv destul de simplă şi la îndemâna oricui. Căci ele nu sunt în fond două monede distincte, care implicit se resping reciproc, ci sunt de fapt cele două laturi ale aceleiaşi monede existenţiale. Adică, cunoaşterea este doar o jumătate. Credinţa este cealaltă jumătate.

Viaţa omului şi spiritualitatea lui nu înseamnă numai cunoştinţă fără credinţă, şi nici doar credinţă fără cunoştinţă, căci atunci omul ar deveni ori un savant fără speranţă, ori un credul ignorant. Ci le implică în mod necesar pe amândouă, deoarece omul trebuie în egală măsură să şi cunoască ceea ce crede, dar să şi creadă ceea ce nu poate cunoaşte empiric, atâta timp cât este vorba despre ceva logic posibil, sau de un adevăr ce nu poate fi verificat prin metodele ştiinţifice clasice. Dar pentru a accepta această stare de lucruri, aparent contrară dar de fapt complementară, îţi trebuie şi cunoştinţă şi credinţă!

Nici nu ştiu în ce măsură m-am încadrat eu în tiparul creştinului clasic, de vreme ce am încercat să împac credinţa cu cunoştinţa, şi creştinismul cu ştiinţa, filosofia şi poezia. Concepţia mea mistică asupra lumii, standardul meu înalt de educaţie laică şi influenţa pietistă resimţită involuntar s-au combinat firesc în gândirea mea de ansamblu şi în încercarea de a formula un nou concept pentru creştinism, credinţă sau Dumnezeu. M-am străduit să aliniez aceste concepte ale creştinismului poetic cu viziunea mea filosofico-transcendentală, care a primit numele misterios de „idealism magic”.

Idealismul meu magic conţinea idei din idealismul critic şi transcendental al lui Kant şi al lui Fichte. De asemenea, încorporează şi elementul artistic al romantismului german timpuriu, al cărui reprezentant de seamă i-am fost. Căci romantismul german timpuriu, cel puţin cel aparţinând grupării de la Jena în care am activat şi eu, constituia pentru noi nu numai o mişcare literară, ci şi o adevărată şcoală filosofică. Deoarece noi nu eram doar poeţi şi prozatori, ci eram totodată şi filosofi sau oameni de

ştiinţă.

În accepţiunea mea romantică, între filosofie şi poezie nu poate exista incompatibilitate, ci mai degrabă o strânsă şi firească conexiune artistică. Filosofia, ca şi poezia, este de fapt nostalgie – dorul de-a fi pretutindeni acasă, iar dacă reuşeşti să-ţi exprimi dorul în stil liric, ca simbolul florii albastre, este cu atât mai bine.

În fond, poezia este pentru sentimente ceea ce este filosofia pentru gânduri. Filosoful îşi exprimă gândurile într-un mod mai abstract de obicei, poetul îşi exprimă sentimentele într-o manieră lirică şi expresivă. Dar poetul filosof îşi poate exprima şi gândurile filosofice şi sentimentele cele mai intime într-o manieră artistică, şi-n cazul meu, şi-ntr-un stil romantic. Filosoful din poet pretinde că poetul înţelege natura mai bine decât savantul, deoarece savantul încearcă să priceapă tainele naturii numai prin intuiţia minţii, pe când poetul înţelege (şi) farmecul naturii, nu doar prin inteligenţa minţii, ci şi prin sentimentele cele mai profunde ale inimii.

Savantul se limitează în descrierea naturii la noţiuni abstracte, la concepte generale sau legi fundamentale, în schimb, poetul se apleacă şi asupra detaliilor şi spiritului naturii, care guvernează discret legile ei esenţiale. Poetul, în special cel romantic, prin însăşi firea sa sensibilă este strâns legat de natura înconjurătoare, iar această afecţiune puternică îl ajută să-i înţeleagă misterele, să-i pătrundă spiritul viu, să-i elogieze importanţa inestimabilă, şi să-i omagieze liric frumuseţile răscolitoare.

Nu vreau să insinuez aici că poetul ar fi cumva mai mare sau mai important decât savantul, ci doar că este mai sentimental, şi ştie să-şi asculte şi inima, nu numai mintea, oricât ar fi ea de sclipitoare. Iar sensibilitatea clasică a poetului îi permite să interfereze mai lesne cu natura, şi-i deschide calea către inima ei simţitoare, căci dacă natura posedă o inteligenţă responsabilă cu legile ei necesare şi imuabile, atunci are şi o inimă mare, care conlucrează perfect cu mintea, pentru a-i oferi omului spectacolul ei magic şi inefabil. Şi mi se pare mie că de regulă inima îi

porunceşte minţii, sau măcar o ignoră adesea, şi nu invers, situaţie care însă nu se dovedeşte cea mai potrivită în toate cazurile existente.

Dar nu vreau să fiu acum înţeles greşit, şi subliniez că nu pretind că poezia este incompatibilă cu ştiinţa, întrucât m-aş contesta astfel chiar pe mine însumi, şi nici că savantul nu poate fi poet, ori poetul, savant. Afirm doar că poetul cu adevărat savant şi savantul cu adevărat poet constituie mai degrabă, şi din nefericire, excepţia de la regulă. Dar asta nu-i neapărat o anomalie sau o tragedie, deoarece savantul nu trebuie musai să aibă talentul artistic al poetului, şi nici poetul nu-i obligat (pentru a fi poet) să deţină cunoştinţele ştiinţifice ale savantului. Însă susţin că ar fi mai bine dacă savantul ar deveni ceva mai sensibil, şi şi-ar urma nu numai intuiţia minţii, ci şi glasul inimii, ceea ce nu l-ar face numaidecât poet; şi dacă poetul ar fi oleacă mai preocupat şi de ceva mai multă educaţie şi cultură generală, care l-ar ajuta cu certitudine în exprimarea lui literară, ceea ce nu l-ar transforma însă într-un veritabil savant.

Şi eu mă pot lăuda cu un standard înalt de educaţie şi cu o cunoştinţă ştiinţifică multilaterală, dar cu toate acestea n-am fost un savant propriu-zis, ci doar un poet iubitor de ştiinţă. Am iubit nu numai arta exprimării poetice, nu numai literatura, romantismul ori melancolia, ci am iubit şi ştiinţele (naturii), fie ele exacte, umaniste, juridice, politice sau economice.

În fond, am iubit natura înconjurătoare, cu frumuseţea, mireasma şi farmecul ei, şi-am căutat s-o cunosc mai mult şi s-o înţeleg mai bine, atât din perspectiva poetului sensibil, cât şi din cea a filosofului speculativ, ori cea a omului de ştiinţă calculat şi meticulos. Şi din această triplă postură onorantă îmi permit să filosofez şi să concluzionez că, deşi savantul poate cunoaşte mai multe lucruri despre natură, prin însăşi factura meseriei lui, totuşi poetul cred că o înţelege mai bine, prin însăşi natura firii lui. Cel puţin aceasta este opinia filosofului din poetul Novalis.

Pe de altă parte, poetul din filosoful Novalis susţine că poezia dispune neîngrădit, după bunul ei plac, de suferinţă. Şi aceasta, pentru că suferinţa constituie o temă predominantă în poezie, în special în cadrul celei romantice, cu înclinaţia ei caracteristică spre visare, melancolie, singurătate, iubire neîmpărtăşită, dor nepotolit şi neîmplinit, sau durere sufletească.

Suferinţa este specifică vieţii umane şi pare a fi chiar necesară în existenţa efemeră a omului. Ba, îndrăznesc să vă şi întreb fără menajamente, ce s-ar face omul fără suferinţa care-i disturbă adesea viaţa? N-ar fi viaţa lui şi mai anostă fără momentele ei de suferinţă?

Desigur, suferinţa este mereu dezagreabilă, toţi am experimentat-o şi ştim asta, şi de aceea este în mod logic indezirabilă, dar aceasta nu înseamnă că nu este şi necesară. Căci fără suferinţă, ar mai exista alinare, dor şi speranţă de eliberare sau idealul fericirii? Pe cât este de amară suferinţa, pe atât este de plăcută şi intensă senzaţia care urmează eliberării de ea. Iar fericirea o dorim, o visăm, o căutăm tocmai din cauza nefericirii provocate de suferinţa diversă!

Biblicul Iov, care a trecut prin incredibile suferinţe trupeşti şi sufleteşti, şi a rămas un model inegalabil de suferinţă extremă, a conchis laconic, dar atât de realist, că omul se naşte ca să sufere, după cum scânteia se naşte ca să zboare. Şi dacă nici bietul Iov nu ştia ce spune, atunci nimeni nu mai poate comenta nimic despre suferinţă!

Suferinţa trupească are remediul ei, iar suferinţa sufletească, care-i de altă natură şi intensitate, are şi ea tipul ei de remediu. Dar uneori, nici suferinţa trupească, nici cea sufletească nu mai au niciun fel de vindecare. Şi v-o confirmă Novalis, omul care a avut parte din plin şi de suferinţa trupească, care i-a cauzat de fapt şi moartea, dar şi de cea sufletească, cauzată de pierderea celor dragi, care i-a mistuit puternic sufletul, şi i-a provocat răni sufleteşti incurabile.

Dar tocmai aici intervine poetul, Novalis sau altul, care, cel puţin prin creaţia lui literară, dispune de

suferinţă după bunul său plac. Adică, el stabileşte în opera lui care dintre personaje să sufere, cât de tare şi din care motiv. În scenariul pe care îl dezvoltă în opera lui, el este efectiv suveran şi dispune arbitrar de viaţa şi sentimentele personajelor create, întocmai cum în viaţa reală destinul aranjează arbitrar soarta bieţilor muritori.

Numai că, spre deosebire de suferinţa reală provocată de destinul cel implacabil, suferinţa poetică nu face rău nimănui, căci nu se poate cauza suferinţă reală unor personaje închipuite. Aşa că tirania poetului, care împarte în mod samavolnic suferinţa în creaţia lui artistică, este la fel de fictivă ca şi respectivii eroi literari. Iar în cazul personajelor reale, din cadrul operelor şi dramelor istorice de exemplu, suferinţa atribuită lor de către autor este, fie conformă cu realitatea istorică cunoscută, fie intensificată excesiv de amorul artei şi al suspansului, situaţie în care oricum nu-i mai poate afecta cumva pe eroii reali dispăruţi de mult timp.

Prin urmare, deşi poetul joacă în opera sa rolul nefast al destinului, totuşi interpretarea lui artistică nu vatămă realmente pe nimeni, iar suferinţa creată de el este absolut inofensivă. Poetul doar imită destinul în sensul acesta, dar pe când acesta loveşte (cu suferinţa) fictiv, în joacă literară, destinul loveşte impasibil cât se poate de palpabil în realitatea vieţii, probabil tot într-o joacă, dar una de-a dreptul pernicioasă şi iresponsabilă.

M-a lovit năprasnic şi pe mine, pe când se juca sfidător cu viaţa mea unică, şi mi-a provocat o adâncă şi incurabilă suferinţă sufletească, atunci când a decis să o răpească de lângă mine şi din lumea noastră mică pe iubita mea logodnică, Sophie von Kuhn, la numai 15 primăveri. Sophie tocmai îşi trăia optimistă începutul celei de-a cincisprezecea primăveri de viaţă, martie 1797, când cinicul destin a concluzionat, din nu ştiu ce considerente aberante, că trăise deja destul şi se bucurase suficient de viaţă. Chiar atunci a trimis moartea să o ia de lângă mine, şi mi-a sădit astfel în inimă suferinţa lui cea incomensurabilă, acută şi permanentă. Această nedreaptă

şi neaşteptată lovitură a destinului m-a afectat profund, mi-am plâns cu amar şi dor iubita moartă înainte de a-mi deveni soţie, şi am suferit intens, dar nu poetic, o lungă perioadă, ce mi s-a părut un secol.

Tot în luna martie, dar cu doi ani mai devreme, la 15 martie

1795, ne logodisem oficial şi ne făcusem planuri de căsătorie şi întemeierea unei familii, aşa cum stă bine la doi îndrăgostiţi, şi atât cât ne permitea vârsta şi experienţa vieţii, ambele destul de reduse. Ea avea doar 13 ani, eu deja 23, dar pe-atunci uzanţele societăţii prevedeau ca tinerii să-şi asume angajamentul de logodnă şi-apoi să se căsătorească de la o vârstă relativ fragedă, mai ales în cazul fetelor.

Nu prea sunt conectat la situaţiile matrimoniale din societatea dumneavoastră de peste două secole distanţă, stimaţii mei cititori din viitor, aşa că nu cunosc exact cum mai stau lucrurile în privinţa aceasta, dar pe vremea mea, logodna era o treabă foarte serioasă, iar căsătoria, una aproape sfântă. Păi cu cine te logodeai, cu aceea (acela) te şi căsătoreai, indiferent de motivele care stăteau în spatele acestui act civic, care nu erau întotdeauna numai dragostea pură sau iubirea necondiţionată.

Şi atunci oamenii se mai căsătoreau şi din diverse interese personale, ori motive politice şi diplomatice, în special în clasa aristocratică şi-n familiile regale, dar angajamentul logodnei, odată acceptat, era mai întotdeauna respectat. Pentru unii, onoarea de domn ţinea locul dragostei de soţ, iar bărbaţii se însurau totuşi cu logodnicele lor, chiar dacă nu le iubeau profund, dar conta onoarea de-a-ţi respecta angajamentul luat. Pentru altele, respectul de femeie ţinea locul dragostei de soţie, iar fetele erau educate ca mai întâi să-şi respecte bărbaţii, chiar dacă îi cunoşteau prea puţin şi nu-i (prea) iubeau deloc, şi abia apoi să înveţe să-i iubească, dacă era cumva posibil.

Şi nu puţine căsătorii, care s-au întemeiat iniţial doar pe onoare şi respect, căci fuseseră contractate numai din

anumite interese reciproc avantajoase, au sfârşit totuşi într-o dragoste mutuală adevărată şi constantă. Multe astfel de căsnicii s-au dovedit finalmente mai fericite decât altele, care s-au bazat iniţial doar pe sentimentele de afecţiune ale tinerilor logodiţi.

Multe fete, care la început doar şi-au respectat bărbaţii sau i-au acceptat resemnate, au ajuns nişte femei dedicate totalmente familiilor lor, şi au sfârşit prin a-şi iubi sincer soţii lor. De asemenea, mulţi bărbaţi mai insensibili, care s-au însurat doar din interes sau onoare, au ajuns până la urmă să-şi iubească soţiile cu care convieţuiau în relativă armonie. În unele cazuri, dragostea adevărată, ca şi stima adâncă, se câştigă pe parcurs; în alte cazuri, ele există de la început, iar în altele nu există şi nu se nasc deloc.

În situaţia mea sentimentală, eu şi Sophie ne-am iubit şi ne-am respectat de la început, şi numai la început din păcate, căci n-am mai beneficiat de o continuare firească a relaţiei noastre şi de un sfârşit împreună. Dar timp de doi ani ne-am înţeles perfect, ne-am potrivit de minune şi ne-am iubit intens, chiar dacă Sophie era mai degrabă o copilă. Dar o copilă foarte inteligentă şi surprinzător de matură pentru vârsta ei infantilă!

Timpul petrecut alături de ea a fost pe cât de scurt, pe atât de sublim, viaţa alături de Sophie mi s-a părut un vis frumos, aproape ca un basm romantic de dimensiuni legendare. Mediul din jurul ei mi se părea mereu un paradis încântător, chiar dacă se schimba frecvent, iar ea constituia întotdeauna punctul de maximă atracţie al acelui paradis, centrul paradisului meu închipuit. Căci, nu-i aşa, orice iubeşti este centrul unui paradis!

Şi am iubit-o pe micuţa şi gingaşa Sophie cu multă ardoare, până ce dragostea mea arzătoare s-a transformat efectiv în flacără de iubire, şi această flacără a mistuit pe îndelete tot ce era pământesc în mine. Astfel a rămas în mine numai ce era pur, spiritual, sensibil şi divin. Aşa că ajunsesem să o divinizez realmente, căci ceea ce simţeam eu pentru Sophie nu era dragoste, ci religie.

Iubita mea era un univers, iar universul era prelungirea iubitei mele. Sophie se contopise practic cu universul accesibil mie. Oriunde mă aflam, oriunde mă duceam, mă gândeam instinctiv la ea, parcă o vedeam pretutindeni, şi îi simţeam prezenţa plăcută chiar şi când nu se afla lângă mine.

Floarea albastră, dorul acela mistuitor şi nemărginit, mă îmbia să o miros, şi mirosind-o, nostalgia se intensifica, şi suferinţa sentimentală îmi provoca efectiv durere în toată fiinţa, mai ales după dispariţia ei neverosimilă. Şi am mirosit mult timp floarea albastră a nostalgiei, doar pentru că emana parfumul lui Sophie, mica mea logodnică, care nu a mai avut timp pentru a-mi deveni soţie.

Am mirosit floarea albastră chiar şi atunci când nu ştiam exact ce este, dacă este într-adevăr o floare sau dacă-i neapărat albastră, căci pe atunci noţiunea ei nici n-o inventasem încă, viziunea ei nu era încă completă, iar sintagma ei inspirată nu era încă consacrată. Dar pentru mine a fost tot floarea albastră de mai târziu, întrucât îmi provoca acelaşi dor sfâşietor, era simbolul dragostei mele pierdute. Reprezenta totodată simbolul liric al naturii vii şi sensibile, care plângea odată cu mine, căci şi Sophie a mea iubise enorm natura şi ne bucurasem împreună de frumuseţile ei magice.

Când mă aflam cu Sophie în mijlocul naturii, parcă întreaga natură se trezea la viaţă, îşi etala maiestuos splendorile cele mai ascunse, şi parcă cânta tăcut dar poetic iubirea noastră manifestă. Natura devenise poetul romantic, care ne consfinţea dragostea reciprocă, şi care o elogia în cea mai sublimă manieră lirică. Căci în raport cu natura, dragostea nu este nimic altceva decât poezia supremă a naturii.

Da, atunci când îi place ceva, natura ştie să se manifeste aprobator, ştie să şi cânte în felul ei mai greu sesizabil, ba este în stare să compună chiar şi poezii de dragoste. Este felul ei specific de-a celebra iubirea şi armonia dintre oameni, pe care le doreşte şi în relaţiile dintre oameni şi natură. De fapt, înainte de-a fi existat

între oameni, dragostea şi armonia s-au manifestat în natură, între elementele şi fenomenele ei diverse.

Şi dacă natura are câte ceva să ne comunice despre multe aspecte ale existenţei, cred că în primul rând vrea să ne vorbească despre iubire, respect şi armonie. Şi atunci când interpretează discret rolul de poet ancestral şi universal, ne dedică poezii de dragoste, şi-şi exprimă artistic dragostea sa preocupată, adică ceea ce are ea mai valoros.

Şi pentru că natura este destul de poetică în firea ei, de aceea şi poetul înţelege mai bine natura decât savantul sau filosoful, şi-i dedică la rândul lui imnuri de laudă, mulţumire şi recunoştinţă. Există o simbioză perfectă între poet (artist) şi natură, pentru că există o compatibilitate indubitabilă între poezie şi natură. Poezia, şi arta în general, omagiază cu generozitate natura înconjurătoare, iar natura apreciază poezia, de vreme ce ea se revelează cu plăcere artistului talentat, care-i caută fascinat tainele invizibile şi splendorile vizibile.

Nu-i de mirare că natura răspunde pe măsură la elogiul poeziei, şi se dăruieşte necondiţionat pe altarul dragostei idilice. Natura, cu aerul ei proaspăt, cu verdeaţa copacilor, mireasma florilor, susurul apelor, întinsul câmpiilor, altitudinea munţilor sau imensitatea cerului albastru este locul ideal pentru întâlnirile îndrăgostiţilor şi pentru exprimarea declaraţiilor de dragoste, fie în stil poetic, fie chiar şi-ntr-un mod mai prozaic.

Şi eu îi recitam lui Sophie poezii de dragoste în diferite locaţii din natură, atât din repertoriul propriu, cât şi din cel al altor autori preferaţi.

Mi-amintesc că ne-am logodit într-o frumoasă zi de primăvară timpurie a lunii martie, şi-apoi am petrecut câteva ceasuri în mijlocul grădinii noastre, făcându-ne cu optimism jurăminte de dragoste eternă, legăminte de fidelitate şi planuri de căsnicie, în timp ce în jurul nostru natura se trezea la viaţă, şi parcă ne aproba logodna prin felul superb în care se manifesta atunci. Recunosc acum că eu eram atunci mai atent la drăgălaşa şi suava mea mică

logodnică, decât la natura din juru-i. Chiar dacă natura din juru-i îmi părea un paradis, totuşi ea era centrul acelui paradis, şi-mi atrăgea automat toată atenţia şi sensibilitatea de artist, dar şi de om.

Însă, ce ironie a sorţii, în luna martie ne-am logodit, dar tot în luna martie (doi ani mai târziu) avea să moară, şi tot în martie (dar şase ani mai târziu) aveam să mă prăpădesc şi eu! Frumoasa şi promiţătoarea lună martie s-a transformat pentru noi într-una blestemată! Ce sfârşit tragic pentru un început aşa frumos! Ce destin poetic, dar ciudat şi nefericit! Destinul crud ne-a stricat iubirea, ne-a zădărnicit cu indiferenţă legămintele de amor şi planurile de căsnicie, şi m-a aruncat în cele mai dureroase ipostaze ale suferinţei sufleteşti.

Dar ceea ce strică mereu destinul, se pare că vindecă uneori timpul, cel puţin într-o oarecare măsură. Puterea timpului de-a alina suferinţa omului, de-a instaura necesara uitare a unor aspecte neplăcute ori a unor evenimente triste, de-a diminua durerea, sau de-a reda un echilibru emoţional ce părea distrus la un moment dat, pe cât este de proverbială, pe atât este de reală.

Şi pe mine, ca pe toţi oamenii, m-a ajutat balsamul trecerii timpului. Inevitabila lui scurgere impasibilă, chiar dacă n-a putut să mă determine s-o uit pe Sophie, a reuşit să-mi ofere o oarecare mângâiere resemnată, şi m-a ajutat să mă reculeg sufleteşte, atât cât să-mi pot continua viaţa mizeră. Timpul, cu toată puterea lui reconfortantă, odată cu trecerea lui nu mi-a vindecat pe deplin rănile sufleteşti cauzate de pierderea scumpei mele logodnice, dar cu siguranţă mi le-a cicatrizat suficient cât să pot surmonta şocul acesta emoţional, să mă desprind finalmente din ghearele ascuţite ale disperării crunte, şi să redevin capabil de o nouă dragoste.

Noua mea dragoste, dragii mei interlocutori de peste timp, s-a numit Julie von Charpentier, fiica unui emerit profesor din Freiburg, Johann Friedrich Toussaint von Charpentier. Cu Julie m-am logodit la aproape doi ani (decembrie 1798) după ce am pierdut-o pe Sophie.

Dar se vede treaba că nu-mi fusese hărăzit să am o soţie şi să întemeiez o familie pe lumea aceasta efemeră, întrucât n-am mai apucat să mă căsătoresc nici cu Julie. Dacă la prima logodnă, moartea intempestivă a lui Sophie ne-a împiedicat să ne unim oficial şi total destinele, la a doua logodnă pe care am contractat-o, a intervenit chiar propria moarte, care ne-a despărţit definitiv, şi ne-a risipit brutal toate gândurile de viitor şi de căsnicie. Întemeierea unei familii, mi-a fost interzisă cu obstinaţie de către destinul meu cel insensibil. Ştia el destinul ce ştia despre viitorul meu!

Dacă tot mi-era destinat să mor atât de tânăr, apoi, pe de-o parte mă bucur (dacă mă pot exprima astfel!) că n-am mai apucat să mă însor şi să devin tată. Căci n-aş fi vrut să las în urmă o văduvă tânără şi copii minori orfani de tată. Regretul, durerea, frustrarea ar fi fost infinit amplificate într-o atare situaţie dramatică. A avut destinul grijă să nu se ajungă până aici, şi m-a luat la timp din lumea celor vii în trup. Pare-se că în loc să mă supăr pe cel ce este răspunzător pentru soarta mea tragică, s-ar cuveni mai degrabă să-i fiu recunoscător pentru firul scurt al vieţii mele, cel puţin din acest punct de vedere!

Pe de altă parte, mă întreb dacă era neapărat nevoie să mor atât de tânăr, şi să-mi închei brusc toate socotelile cu viaţa, studiile ştiinţifice, activitatea literară, sentimentele de dragoste şi planurile de căsătorie. Ce beneficiu concret am adus omenirii prin moartea mea prematură, sau ce rău i-aş fi provocat lumii, dacă aş mai fi trăit şi eu vreo câteva decenii în plus? Sau poate, tocmai că nu potenţialul negativ, pe care l-aş fi cauzat cumva lumii, s-a urmărit a fi evitat prin moartea mea absurdă!

Nici eu nu mai ştiu ce să cred, nici măcar după atâta vreme de la fatidicul eveniment, dar consider că mi-aş mai fi putut aduce contribuţia pozitivă la progresia umanităţii, cel puţin într-o infimă măsură, atât şi acolo unde ar fi depins de mine. Lumea n-ar fi devenit neapărat mai bună, sau substanţial şi imediat schimbată, datorită insignifiantului Novalis, dar unicul Novalis şi-ar fi dat tot

concursul în sensul acesta, şi şi-ar fi adus modesta lui contribuţie la progresul societăţii.

Însă a trebuit musai să mor de foarte devreme, din moment ce aşa era scris în destinul meu injust, aşa că a trebuit să las îmbunătăţirea lumii, ca şi crearea artei, în seama altora mai norocoşi şi poate mai capabili. Căci se zvoneşte printre spiritele de aici că s-au descurcat destul de bine în această misiune nobilă dar dificilă.

Numai că, partea mea în cadrul artei nu a mai putut-o prelua şi continua nimeni, căci fiecare artist este unic în felul lui. Fiecare artist are propria viziune artistică, are stilul lui particular, amprenta lui specifică, proiectele lui intime, intuiţiile şi sclipirile lui de geniu, ca şi minusurile lui de altfel. Niciun artist nu poate substitui efectiv pe altul în domeniul artei pe care o reprezintă, şi nimeni nu poate continua sau finaliza opera altuia, căci, în acest caz neverosimil, respectiva parte din opera artistică nu ar mai fi realmente a celui dispărut şi substituit, ci a celuilalt.

De aceea, nimeni n-a mai putut să continue opera mea lăsată neterminată, deşi iniţial bunul meu prieten, Ludwig Tieck, s-a gândit să continue el romanul meu *Heinrich von Ofterdingen*, rămas neterminat. Curând şi-a dat însă seama că acea parte a romanului nu ar mai fi fost de fapt a mea, ci doar a lui, şi că, oricât de bine m-ar fi cunoscut personal şi mi-ar fi cunoscut intenţiile literare, nu putea să mă imite întru totul, şi nici să mă substituie cu adevărat în această chestiune. Drept pentru care, cu înţelepciunea-l cunoscută, a renunţat la această intenţie generoasă, dar cam utopică, ori chiar imposibilă practic. Raţiunea artistului s-a impus până la urmă asupra sentimentelor prietenului, şi l-a călăuzit să ia hotărârea cea logică.

Eu oricum îi mulţumesc, şi pe această cale originală, pentru gândul lui generos, emanat în mod natural dintr-o prietenie sinceră şi totală, dar îl şi felicit totodată pentru concluzia raţională şi deznodământul acestei idei, prin care a renunţat la intenţia sentimentală iniţială. Aşa trebuie să simtă un amic adevărat, şi aşa trebuie să judece

un artist veritabil. Iar Ludwig Tieck s-a dovedit cu prisosinţă şi un bun prieten şi un mare artist. El a fost în acelaşi timp un beletrist romantic, dar şi o persoană calculată, şi n-a permis ca romantismul nostalgic să-i perturbe simţul realităţii, pe care şi cel mai profund romantic îl posedă totuşi.

A regretat sincer dispariţia mea prematură şi destinul meu nedrept, şi şi-ar fi dorit ca opera mea să fi fost cumva completată, dar a înţeles că acest lucru numai eu l-aş fi putut realiza. Şi dacă eu n-am mai putut s-o fac, căci nu mi s-a mai oferit timpul necesar, atunci nimeni altul n-ar mai putea s-o facă, iar astfel opera mea literară era condamnată să rămână incompletă şi proiectele mele neterminate. Dar prin intenţia lui nobilă, chiar dacă neconcretizată, Tieck a făcut un lucru remarcabil şi rarisim printre artişti. A reuşit să se ridice deasupra egoismului poate firesc al artistului obişnuit, care se gândeşte de regulă numai la el şi la opera lui, şi s-a gândit cu altruism şi la un alt artist mai oropsit de soartă şi la lucrarea acestuia rămasă nefinalizată.

În cazul lui, altruismul prietenului i-a luat locul egoismului artistului, chiar dacă finalmente a prevalat raţiunea artistului în detrimentul afectelor amicului. El a demonstrat o prietenie adevărată şi un caracter de o nobleţe desăvârşită. Căci nobleţea eului constă în ridicarea deasupra lui însuşi, în sprijinirea şi a intereselor altuia, în confirmarea şi a valorii altuia, şi-n consacrarea şi-a renumelui altuia.

După buna morală creştină, nobleţea caracterului cuiva se manifestă atunci când persoana respectivă nu se gândeşte numai la sine şi nu se preocupă numai de interesele şi reputaţia sa, ci reuşeşte să se îngrijească şi de soarta altuia poate mai nenorocos ca ea. Iar prietenul meu Tieck a fost un nobil autentic şi în societatea în care a trăit, şi în arta pe care a creat-o, şi în relaţiile pe care le-a dezvoltat cu amicii săi. Lucru rar printre oameni, şi mai rar printre artişti, dar cu atât mai mult un lucru de admirat şi de imitat. De cel ce poate să fie nu doar omul egoist

printre oameni, nu doar artistul vanitos printre artişti, ci şi aproapele biblic pentru semenii săi.

Dar să revin de la ideala pildă biblică, ilustrată prin gestul de intenţie al prietenului meu Tieck, la mult mai prozaica mea moarte despre care începusem să vă relatez anterior. Moartea trebuie să aibă şi ea o cauză concretă pentru producerea ei şi un context care să-i favorizeze apariţia sinistră. În cazul meu, a fost vorba de o cauză mult mai comună în soarta oamenilor, clasica afecţiune trupească; aşadar, nimic inedit ori spectaculos în moartea mea.

Prin august 1800 m-am îmbolnăvit de tuberculoză pulmonară, o maladie destul de comună trupului uman, destul de frecvent manifestată şi practic fără şanse de vindecare la începutul secolului XIX. Prea puţini bolnavi de tuberculoză reuşeau să scape de moarte pe-atunci, iar asta se datora mai degrabă unui noroc inexplicabil sau dorinţei exprese a destinului părtinitor, decât vreunui leac popular adecvat ori vreunui tratament ştiinţific eficient în eradicarea ei. Eu n-am avut nici norocul altora (puţini la număr ce-i drept), n-am beneficiat, măcar întâmplător, nici de tratamentul adecvat şi eficace, şi nici nu m-am bucurat de favoarea destinului cel suveran. Aşa că, după mai multe luni de suferinţă cumplită şi după o luptă inutilă, trupul meu a cedat finalmente în bătălia pentru supravieţuire, iar spiritul cel imaterial mi-a părăsit, nu fără mari regrete, trupul cel bolnăvicios.

Am murit aşadar pe 25 martie 1801, în orăşelul Weissenfels, şi am fost apoi înmormântat în cimitirul vechi din micuţa localitate saxonă. Odată ce structura mea imaterială s-a despărţit definitiv de trup, acesta a intrat imediat în binecunoscutul şi inevitabilul proces de descompunere. Ce soartă degradantă şi nedemnă pentru un trup atât de complex, frumos şi util! Căci dintre toate lucrurile tangibile din lumea aceasta palpabilă, nu-i nimic mai sfânt şi mai uimitor decât trupul uman, în care locuieşte pentru un scurt timp duhul cel nemuritor.

Eu zic că nu există decât un templu în univers, şi

acela este corpul omenesc. Nimic nu este mai sacru decât acest obiect sfânt. Atunci când punem mâna pe trupul unui om, atingem cerul. Trupul omenesc este un veritabil templu chiar şi din perspectiva lui Dumnezeu, care îl numeşte în Biblia Sa drept templu al Duhului Său Sfânt, pe care îl trimite în credincioşii Săi cei adevăraţi.

Rezultă că trupul omenesc este într-adevăr un templu al universului nostru material, ce trebuie mereu admirat, preţuit şi îngrijit. Din admiraţie, trebuie musai preţuit, din preţuire, sau măcar din necesitate, trebuie neapărat îngrijit, iar când nu mai poate fi optim îngrijit şi se degradează implicit, nu trebuie să-şi piardă din admiraţie, întrucât nu-i dispare efectiv din valoarea lui intrinsecă, ci doar din strălucirea şi puterea lui de altă dată. Iar când finalmente trupul moare, prin separarea de sufletul şi duhul ce-l animau, abia atunci îşi pierde orice valoare pragmatică, de vreme ce nu mai poate fi nicicum întrebuinţat, dar nu-şi pierde totuşi valoarea sentimentală şi preţuirea postumă binemeritată, fie şi din recunoştinţa amintirii lui dragi de neuitat.

De aceea, procesul de descompunere al corpului uman trebuie perceput ca un act de impietate la adresa acestui templu minunat şi unic în universul cel infinit. Din păcate, această impietate detestabilă se repetă întruna cu fiecare om care moare, şi este astfel deposedat abuziv de trupul care i-a servit drept locuinţă perfectă pentru sinele său intim şi imaterial. Şi nimic nu poate interveni pentru a schimba această realitate tristă şi frustrantă, sau pentru a stopa repetatul procedeu de sacrilegiu.

Mi-aş fi dorit şi eu să intervină ceva sau cineva în evoluţia bolii mele, pentru a opri la timp degradarea tot mai accentuată şi vizibilă a minunatului meu corp, atâta timp cât nu era prea târziu şi nu se declanşa postmortem procesul de dezintegrare. Dar n-a intervenit nimeni în mod favorabil şi decisiv. Nici medicul uman, nici Dumnezeul cel atotputernic, nici destinul cel impersonal şi supranatural. Că nu s-a vrut, că nu s-a putut, ce mai contează, lucrurile sunt deja consumate iar regretele sunt tardive de-acum.

Dar cu toată inutilitatea acestor sentimente postume, mă încearcă profund regretul şi frustrarea, amestecate cu mânia, că am murit de o boală ce pentru mine a fost incurabilă, dar pentru alţi semeni din viitor s-a dovedit lesne vindecabilă, căci umanitatea a descoperit între timp remediul cel necesar şi eficient. Ce înseamnă să trăieşti ca om circumscris în spaţiu şi timp! Eşti efectiv prizonierul epocii tale, cu toate lipsurile ei, din care nu poţi evada nicicum şi niciodată, nici măcar pentru a te trata în mod adecvat de o maladie incurabilă a timpului tău.

Când te confrunţi cu o astfel de boală, te mai resemnezi cu gândul că măcar n-ai ce face, că nu există tratament eficient pentru eliminarea ei, şi că toţi semenii tăi se supun inevitabil aceleaşi neputinţe a condiţiei umane. Dar ca să afli mai târziu că boala de care ai murit era incurabilă doar pe vremea ta nedezvoltată ştiinţific, iar ulterior i s-a găsit leacul adecvat ce a transformat-o într-o maladie banală şi inofensivă, nu-i tocmai confortabil sufleteşte! Atunci ajungi să filosofezi inutil şi să te-ntrebi retoric de ce nu-i soarta omului imparţială, de ce nu beneficiază toţi oamenii de condiţii egale de viaţă în existenţa aceasta terestră, şi de ce unii trăiesc puţin şi prost într-o vreme primitivă şi rigidă, şi de ce alţii trăiesc mult şi bine într-o societate deschisă şi superdezvoltată din punct de vedere tehnologic şi ştiinţific.

Sunt privilegii şi bunuri ale vieţii şi istoriei umane care nu sunt disponibile decât la foarte puţini indivizi, din totalitatea oamenilor care au populat vreodată pământul, în speţă celor care trăiesc în epocile cele mai târzii ale istoriei umane. Se constată o discrepanţă existenţială majoră între epocile cele mai timpurii ale societăţii umane şi erele ei cele mai târzii, după cum am fost informat de către cei care m-au urmat în noaptea morţii la mult timp după decesul meu. De la îmbrăcăminte la gastronomie, de la unelte de muncă la bunuri de consum, de la mijloace de transport la mijloacele de divertisment, de la descoperiri geografice la inovaţii ştiinţifice, de la invenţii de tot felul, până la tratamente medicale eficiente, soluţii şi remedii

necesare pentru mai toate aspectele vieţii umane, totul este diferit şi inegal între epocile istoriei şi civilizaţiei umane.

Şi-acum vă întreb pe dumneavoastră, cititorii mei din viitor, care vă bucuraţi de nişte condiţii de viaţă net superioare celor din secolele anterioare şi care aspiraţi la o speranţă de viaţă mult mai mare ca odinioară, ce vină au cei care s-au născut în veacurile trecute, şi care au dus de regulă o viaţă scurtă şi greu suportabilă, în condiţii mizere, provocate în principal de lipsa tehnologiilor celor mai avansate? Şi ce vină am eu că am existat cu două sute de ani înaintea dumneavoastră, pe vremea când nici nu exista remediul necesar pentru tratarea optimă a tuberculozei? Căci dacă aş fi beneficiat şi eu, ca dumneavoastră acum, de acel leac miraculos contra bolii respective, cel mai probabil că m-aş fi vindecat atunci, aş mai fi trăit ceva vreme, şi aş mai fi realizat creaţii literare valoroase, care să-mi fi asigurat consacrarea artistică deplină şi chiar nemurirea artistică.

Dar ca unul care am trăit la începutul secolului XIX, am murit prematur, nu pentru că m-am îmbolnăvit de temuta tuberculoză, ci pentru că n-am dispus la aceea vreme de tratamentul eficient împotriva ei, de care au beneficiat ulterior atâţia alţii! Nu maladia în cauză m-a ucis înainte de vreme, căci ea s-a manifestat ca atare în toate secolele dinainte ori de după mine, ci aş zice că însăşi epoca în care am trăit, căci nu era pregătită să-mi acorde asistenţa medicală adecvată, şi m-a lăsat pradă hainului destin, care n-a pregetat, în acele condiţii net potrivnice, să-mi curme cu maximă nepăsare precara mea existenţă terestră.

Îndrăznesc a vă întreba mai departe, cu riscul de-a deveni incomod, ce merit concret aveţi dumneavoastră că trăiţi în secolul XXI, şi profitaţi astfel de toate avantajele evoluţiei tehnologice accelerate, ori de toate descoperirile ştiinţifice şi medicale? Meritul dumneavoastră în sensul acesta este egal cu „vina mea de-a fi trăit cu două sute de ani mai devreme. Adică, niciunul!

De aceea, sper că nu vă consideraţi ontologic superiori semenilor dumneavoastră, care au avut pur şi simplu neşansa de-a trăi în secolele trecute mai nedezvoltate tehnologic, şi sper că recunoaşteţi, măcar formal, inegalitatea vieţii umane şi nedreptatea destinului cel suveran. Se putea la fel de bine ca lucrurile să fi stat invers, şi dumneavoastră să fi fost cei nedreptăţiţi de soartă, din acest punct de vedere la care ne raportăm acum. Că altfel, fiecare epocă o fi avut şi avantajele ei în comparaţie cu celelalte, numai că noi le omitem de obicei şi suntem înclinaţi să ne victimizăm singuri şi să ne accentuăm numai mizeria, suferinţa, nedreptatea ori lipsurile de tot felul.

Pe de altă parte, s-ar putea ca atunci când vă veţi afla lângă mine, şi veţi avea capacitatea de-a deosebi între secolul dumneavoastră şi cele ulterioare, să aveţi şi dumneavoastră parte de unele frustrări postmortem, care or să vă roadă sufletul nemuritor, precum cangrena trupul cel debil. S-ar putea ca veacurile viitoare să atingă cote de evoluţie umană inimaginabile acum, iar oamenii de atunci să reuşească a opri procesul de îmbătrânire, să găsească leacul pentru celelalte boli încă incurabile, şi chiar să descopere remediul pentru combaterea morţii şi soluţia nemuririi trupului uman.

În acest ipotetic caz, eu anticipez deja că, din acest loc de meditaţie şi observaţie a timpului şi istoriei umane, veţi fi şi dumneavoastră nemulţumiţi şi frustraţi de secolul în care aţi trăit, cu limitele lui evidente. V-aţi dori atunci să fi trăit în veacul XXII sau poate XXIII, când omenirea va fi atins acel nivel neverosimil de evoluţie ştiinţifică, tehnologică şi medicală. Şi-i veţi invidia pătimaş pe toţi norocoşii acelui secol viitor şi superior, ca şi condiţiile lor de existenţă.

Ideal ar fi să ne resemnăm toţi cu epoca în care am trăit, cu viaţa pe care am avut-o şi cu condiţiile existenţiale de care am putut dispune atunci, căci oricum roata istoriei nu mai poate fi întoarsă, iar vieţile noastre terestre nu ni se mai înapoiază niciodată. Dar această resemnare este

grea, dacă nu imposibilă, tocmai din cauza comparaţiei care se face între diversele epocii ale umanităţii. De ce adică n-am avut şi eu ce a avut unul din viitor? Dacă aş fi beneficiat şi eu de aceleaşi mijloace de confort, de transport, de muncă, ori de distracţie! Este realmente un cerc vicios, în care ne învârtim întruna fără scăpare. Şi tocmai acest cerc vicios fără speranţă ne defineşte fatalmente natura şi condiţia noastră umană!

Poate că soluţia ar fi să ne comparăm mereu numai cu oamenii din secolele anterioare nouă. Atunci ar creşte şansele ca să nu mai acumulăm nemulţumiri şi frustrări, căci am găsi fiecare secol precedent mult inferior celui în care am trăit noi. Dar nu cred că asta ne-ar cauza automat mustrări de conştiinţă şi poate nici măcar compasiune pentru oamenii veacurilor precedente, care n-au beneficiat şi ei de atuurile secolului nostru. Deşi s-ar cuveni puţină compasiune în această comparaţie inegală, pentru soarta mizeră a unora mai nenorocoşi decât noi!

Mă opresc însă aici cu această analiză asupra istoriei lumii şi asupra secolelor ei diferite, căci oricum percepţia noastră limitată va fi întotdeauna subiectivă, şi nici nu mai putem schimba ceva din mersul lumii sau trecerea timpului. Pentru mine regretele sunt deja tardive, iar pentru dumneavoastră sunt încă în expectativă. Aşa că, mai bine meditaţi puţin la versurile mele de odinioară:

„Când n-or fi cifre şi figuri.
Cheile oricăror creaturi.
Când cei ce cântă s-ar iubi.
Mai mult ca înţelepţii-or şti.
Când lumea se va-ntoarce-n lume şi-n viaţa liberă anume.
Când prin lumini şi umbre, toate. Se vor reface-n claritate.
Şi când legende şi poeme Istoria lumii-or să se cheme.
Atunci, la tainica strigare.
Fiinţa-ntoarsî o să zboare? a
Omenirea îşi imaginează multe lucruri şi-şi doreşte

chiar mai multe decât îşi poate imagina, visează întruna la viaţa perfectă cea fără boală, fără suferinţă, fără moarte, fără limite. Visează, purtată probabil tot de curentul romantismului, să se elibereze din constrângerile iritante ale spaţiului şi timpului, să poată călători nestingherită în timp sau pe alte planete ale vastului univers.

Visele acestea cam utopice le-au avut oamenii dintotdeauna, dar probabil că în secolul dumneavoastră, mult mai evoluat ştiinţific şi performant tehnologic, ele sunt chiar mai intense, şi, ştiu eu, poate nici nu mai par atât de utopice. Visăm să călătorim prin univers; prin urmare, universul nu se află în noi.

Pentru foarte mult timp s-a considerat că planeta noastră, micuţa dar ideala Terra, se află în centrul universului, şi că toate celelalte corpuri cereşti se învârt în jurul ei. Ei bine, de curând (zic curând raportându-mă la epoca mea istorică) s-a dovedit că ne-am înşelat în aprecierea noastră orgolioasă, şi că ignoranţa, fie ea şi subiectivă, nu poate înlocui defel cunoaşterea obiectivă, după cum nici eroarea cea mai bine intenţionată nu poate substitui (cu brio) adevărul cel mai incomod. Planeta noastră nu-i centrul universului, nici măcar al sistemului nostru solar, ci este doar o planetă micuţă şi frumoasă, care se învârte cuminte în jurul soarelui, ca şi celelalte planete ale sistemului solar.

Alteori ne-am considerat, noi oamenii, fiinţele supreme ale universului, singurele înzestrate cu inteligenţă, putere şi demnitate. Această pretenţie egoistă este imposibil de demonstrat, de vreme ce doar visăm să călătorim prin univers, dar încă, din câte ştiu eu aici, nu am reuşit nici să călătorim în timp, nici să călătorim pe alte planete dinlăuntrul sau din afara sistemului nostru solar.

În aceste condiţii limitate, n-avem de unde să ştim efectiv dacă suntem realmente singurele fiinţe inteligente şi performante ale universului cel infinit. Poate că alte fiinţe, aflate pe planete mai îndepărtate, gândesc acelaşi lucru despre ele, neştiind de noi, iar noi, neştiind despre

ele!

Judecând însă din perspectivă religioasă, dacă dăm crezare relatărilor Bibliei, înseamnă că există totuşi îngeri, fiinţe extrapământene supranaturale, ce nu par deloc a fi lipsite de inteligenţă, putere şi chiar liber-arbitru. Nu, nu suntem deloc buricul universului, dar se vede treaba că ne-ar cam plăcea să fim!

Nu de puţine ori, omul se crede totuşi măcar buricul pământului, forma de viaţă cea mai evoluată şi importantă de pe Terra. Poate că omul este într-adevăr cel mai complex şi inteligent organism viu de pe Terra, dar aceasta nu înseamnă implicit că este cel mai valoros, că este efectiv indispensabil vieţii pe Terra, ori că celelalte fiinţe, plante şi organisme nu sunt la fel de importante pentru ecosistemul planetei, pentru echilibrul ei biologic şi perpetuarea vieţii pe pământ. Dar atâta timp cât animalele şi plantele, care populează planeta încă dinaintea noastră, nu au capacitatea să ne replice inteligibil, nu ne rămâne decât să ne închipuim c-am fi buricul pământului, deşi, dacă ar fi aşa, am fi avut (şi) noi capacitatea de-a le descifra limbajul specific, căci este clar că el există.

Şi-n cele din urmă, dar poate nu în ultimul rând, chiar oamenii între ei se discriminează subiectiv, şi se consideră în mod stupid superiori unii altora. Sunt destui care, din considerente de-a dreptul artificiale, conjuncturale, secundare ori subiective, sau pur şi simplu dintr-o vanitate exagerată, se socotesc superiori calitativ altor semeni de-ai lor, de care nu se deosebesc în fond decât prin această veleitate egoistă. Ei se văd măcar semizei, titani mitologici, monştrii sacrii, adevăraţii giganţi legendari ai omenirii, în comparaţie cu muritorii de rând, bieţii pitici umani, care au o existenţă inutilă şi o valoare ontologică insignifiantă.

Dar permiteţi-mi să vă dau un sfat util şi inteligent, lectorii mei din depărtări spaţiale şi temporale, căci probabil nici secolul dumneavoastră, oricât de evoluat ar fi el, nu duce lipsă de astfel de giganţi închipuiţi. Când vedeţi un uriaş, verificaţi mai întâi poziţia soarelui; să nu fie doar

umbra unui pigmeu! Sunt multe exemplare umane care fac pe grozavii, pe importanţii, pe superiorii, pe indispensabilii, pe puternicii, pe uriaşii, căci aşa se văd prosteşte în umbra soarelui, dar când apune soarele se dezumflă literalmente, şi-şi trădează structura mică şi condiţia banală.

În umbră, într-adevăr totul pare mai mare şi mai important, dar, atenţie, să nu confundăm micimea omului cu măreţia umbrei lui! Căci prea puţini s-au dovedit efectiv oamenii din umbră, chiar dacă mulţi s-au lăudat numai cu umbra lor exagerată! De regulă, în realitatea cea obiectivă, aceşti pretinşi titani sunt nişte oameni mediocrii, iar respectivii autointitulaţi monştrii sacrii s-au dovedit mai curând nişte monştrii umani, lipsiţi însă de orice sacralitate ori condescendenţă.

Numai o persoană care este alcătuită din mai multe persoane, este o persoană la puterea a doua, sau un geniu veritabil. Asta, dacă cineva poate fi efectiv alcătuit din mai multe persoane! Că ne considerăm noi persoane mai deosebite sau mai importante, şi ne intitulăm eufemistic genii ori supraoameni, este doar aşa de amorul artei şi al retoricii, sau din necesitatea ancestrală de-a avea modele şi eroi, decât din obiectivitatea realităţii.

Cât de speciali ne-am considera, cât de unici şi valoroşi ne-am simţi şi cât de geniali ne-am crede ori ne-ar desemna alţii, cu toţii împărtăşim de fapt aceeaşi soartă umană, destul de prozaică în natura sa şi deloc excepţională în comparaţie cu a altuia. Ne naştem pe lume fără voia noastră, trăim puţin, deşi ne-am dori să trăim mai mult, şi-ntr-un final anticipat, murim inevitabil, împotriva voinţei noastre. Nu prea obţinem mai nimic din lucrurile importante pe care le visăm, nu ne putem controla destinul propriu, nu ne putem sustrage maladiilor şi suferinţelor, nu ne putem evita, sau măcar amâna, moartea cea punctuală. Atunci, prin ce anume mai suntem unici, speciali, diferiţi ori geniali?

Nu ne prea deosebim decât prin bucata de timp pe care o avem la dispoziţie pe pământ, şi prin felul în care o

întrebuinţăm şi ne trăim efemera noastră existenţă terestră. Căci, ori întrebuinţăm cu precădere timpul disponibil într-o manieră (cât de cât) demnă, inteligentă, utilă şi înţeleaptă, ori îl irosim iresponsabil pe lucruri inutile, secundare, ridicole sau chiar nedemne de condiţia noastră umană interesantă.

Eu am ales, pe cât posibil, să-mi întrebuinţez la maximum timpul vieţii, şi nu doar să-l petrec instinctiv şi fără un scop bine determinat. Din păcate am avut prea puţin timp la dispoziţie, şi acesta este marele meu regret postmortem şi reproşul principal pe care îl adresez în van destinului meu inexorabil.

Viaţa are însă un sens, doar dacă i-l cauţi şi îl găseşti, altminteri, viaţa aceasta scurtă şi plină de necazuri, ce licăreşte meteoric între nonexistenţa anterioară şi moartea posterioară, şi care se desfăşoară firav şi umil sub imperiul fricii de moarte, ar fi efectiv un nonsens de cel mai prost gust. Dar sensul vieţii trebuie căutat cu seriozitate şi perseverenţă, şi el va fi găsit cu certitudine!

Alegoria „florii albastre”, pe care eu am introdus-o în opera mea şi-n conştiinţa iubitorilor de cultură, este tocmai expresia viabilă a căutării sensului vieţii şi a fericirii omeneşti. Floarea albastră se află în stare latentă în fiecare fiinţă umană, şi oricine are dreptul natural, dar şi şansa existenţială, să-i descopere frumuseţea şi pasiunea, să-i miroase parfumul nostalgic, şi să-i urmeze idealurile intime şi măreţe. Şi asta cât mai repede posibil, până nu soseşte noaptea morţii cu întunericul ei misterios, care ofileşte floarea vieţii şi-i estompează culoarea specifică şi parfumul caracteristic.

Există din nefericire un timp limitat, iar la unii chiar supărător de scurt, în care floarea albastră, simbolul dorului de viaţă împlinită, al sensului vieţii şi al căutării fericirii, ia fiinţă, se dezvoltă spre înflorire şi i se oferă generos omului dezorientat. Căci floarea albastră este la fel de trecătoare ca şi omul muritor, care o doreşte cu disperare, dar adesea nu ştie unde şi cum s-o caute, şi astfel, rareori are parte de ea. Cert este faptul că omul are

nevoie în viaţa lui efemeră de floarea albastră, indiferent dacă este sau nu conştient de această necesitate existenţială prioritară.

Eu am fost pe deplin conştient de această nevoie firească, mi-am dorit cu ardoare floarea albastră a vieţii, am căutat-o cu interes şi determinare, şi din fericire, şi spre fericirea mea reală, am reuşit s-o găsesc. Am găsit-o din timp, am găsit-o la timp, dar nu pentru mult timp, căci tocmai începea să se ofilească, deşi nu era totuşi vremea pentru pălirea ei. Dar m-am bucurat cât am mai putut de mireasma ei plăcută, de gingăşia ei poetică şi de călăuzirea ei înţeleaptă. Pe cât de mare a fost satisfacţia că am găsit-o, pe atât de mare a fost surpriza că a început să se ofilească înainte de termenul prognozat, şi pe atât de mare a fost regretul că nu am putut-o păstra mai mult timp.

Treptat dar sigur, şi oricum mult mai repede decât era momentul, s-a lăsat întunericul nopţii peste floarea mea albastră, şi s-a lăsat negura morţii peste viaţa mea frumoasă, activă, interesantă dar meteorică. Pe măsură ce floarea pălea tot mai mult, viaţa mea se scurgea tot mai vizibil din templul trupului meu. Şi când floarea albastră a murit şi-a intrat în legendă, viaţa din trup mi s-a scurs definitiv şi a intrat într-o altă dimensiune existenţială. Şi poate şi-ntr-un basm cu nuanţe romantice, sau măcar în memoria dumneavoastră distributivă, dacă permiteţi!

Întunericul a triumfat asupra frumuseţii florii albastre şi noaptea a triumfat asupra timpului vieţii mele. Noaptea cea tainică, cea puternică, cea întunecoasă, cea poetică, dar atât de reală!

„Mai cereşti decât stelele Ni se par ochii fără margini
Pe care noaptea i-a deschis în noi.
Ei văd mai departe.
Decât nenumăratele palide oştiri de aştrii.
Fără să aibă nevoie de lumină.
Ei străpung adâncurile unui suflet care iubeşte. Străpung tot ceea ce, cu nespusă voluptate.
Umple un înalt văzduh”.

Ofilirea florii albastre a adus moartea poetului Novalis, dar nu şi pe cea a poeziei sale. Opera lui literară încă dăinuie şi păstrează peste veacuri simbolul florii albastre, emanând mirosul ei dulce către toţi cititorii interesaţi.

Da, am creat o operă scurtă dar originală şi profundă, care să vă aprindă dorul de viaţă, de bine şi frumos, să vă atingă sentimentele cele mai ascunse, să vă stârnească inteligenţa spre meditaţie şi analiză, să vă descopere natura înconjurătoare, să vă reveleze semnificaţia zilei şi a nopţii, să vă provoace etic şi filosofic, să vă conducă spre romantism, să vă placă şi să vă intrige în egală măsură.

Acum se pare că timpul alocat exprimării mele postume a cam expirat. A fost la fel de scurt şi a trecut la fel de repede ca şi timpul vieţii mele terestre. Noi ne ducem, volens-nolens, dar în urma noastră rămâne ceva, sau nu rămâne nimic, nici măcar amintirea. Depinde dacă am găsit floarea albastră a sensului vieţii. Care, la rându-i, depinde de cât de serios am căutat-o.

Eu vă las moştenire culturală opera mea literară, aşa neterminată cum este ea, şi pseudonimul meu artistic, Novalis, că numele meu real şi întreg este cam mare pentru a fi reţinut de memoria dumneavoastră selectivă.

Acum mă duc, ca să mă afund iarăşi în negura nopţii de pe tărâmul morţii.

„La tine mă întorc, sfântă, negrăită noapte/”.

Cu bine, dragii mei, şi bucuraţi-vă cât mai puteţi de lumina zilei celei scurte! Căci noaptea cea lungă vă pândeşte în orice clipă, şi nici nu ştiţi cât de uşor şi natural vă prinde în magia ei inexprimabilă!

Vă salut cu căldură din răceala nopţii, şi vă mulţumesc postum pentru timpul acordat antum, dacă-mi permiteţi exprimarea uşor forţată tot de amorul artei celei dragi!

Al dumneavoastră, spre confirmare, dar nu neapărat şi spre memorare, Georg Phillipp Friedrich Leopold Freiher von Hardenberg.

Aforisme

Oricât de mare ar fi artistul, el nu-i mai mare decât timpul!

Pentru ca un artist de geniu să devină nemuritor; trebuie să moară mai întâi!

Moartea este comună chiar şi pentru cel mai deosebit artist.

Valoarea doar îl afirmă pe artistul talentat, dar timpul este cel ce îl consacră finalmente.

Timpul schimbă sau şterge totul, mai puţin o operă artistică de mare valoare.

Moartea prematură a artistului nu-i afectează nicicum valoarea intrinsecă, dar îi periclitează indirect consacrarea totală.

Moartea este mare amatoare de artă, din moment ce se grăbeşte să-i cheme devreme pe mulţi artişti valoroşi.

Când timpul vieţii se opreşte definitiv, nici măcar genialitatea nu-l mai scapă pe bietul artist.

Niciun artist n-a învăţat încă arta de-a evita moartea.

În cazul artiştilor decedaţi timpuriu, pare mai interesant potenţialul artistic nevalorificat decât realizările artistice efective.

Unde este genialitate artistică, niciodată nu-i suficient timp pentru exprimarea ei completă.

Când moare un artist genial, se naşte în schimb legenda unui geniu artistic nemuritor.

Omul de geniu este un om ca oricare altul, cu deosebirea că este genial într-un domeniu artistic.

Omul de geniu este de regulă neînţeles, nu neapărat pentru că este genial, ci mai degrabă pentru că este om.

Deşi nu este niciodată pe deplin satisfăcut de opera sa, artistul este întotdeauna solidar cu ea!

Artistul valoros devine nemuritor, pentru că, absorbit total de creaţia sa, nu mai are timp nici să moară!

Tragismul din destinul unor artişti este realmente o capodoperă dramatică.

Destinul este cel mai mare artist din lume, căci interpretează atât de verosimil toate personajele umane,

pe care le regizează în prealabil.

Artiştii se plâng de cantitatea timpului disponibil, iar timpul se vaită de calitatea artiştilor de care dispune.

(ianuarie 2013)

Cuprins

Cuvânt înainte 5
I – Frédéric Bazille 16
Un pictor impresionant înainte chiar de impresionism 16
II – Mihail Iurievici Lermontov 64
Un poet romantic dintr-un duel dramatic 64
III – Percy Bysshe Shelley 118
O inimă romantică ce a ars din plin, dar nu s-a mistuit câtuşi de puţin 118
IV – Novalis (Friedrich von Hardenberg) 165
Un pseudonim banal, ce ascunde un nume mare de poet romantic genial 165
Aforisme 212

Bun de tipar: octombrie 2015 Apărut: noiembrie 2015 Format: 14, 5 x 20, 5 cm *Scrisul Românesc* Fundaţia-Editura, Craiova, România
Tel. /fax: 0722.753.922; 0251/413.763

http: lenusa. mng.com, group/bibliotecacronopedia

În Biblioteca Cronopedia au mai apărut:

Manuela Cerasela Jerlăianu Ion Vanghele – Ce este iubirea Doina Barcă – Ferestrele bucuriei

Femeie omniprezentă – mulier ubique (carte de gânduri dedicate eternului feminin)

Nicolae Vasile – Fulerum (Punctul de sprijin, ediţie în limba engleză)

Marin Voican-Ghioroiu – Aş vrea să fiu copil

Puiu Răducan – Mucegai nostalgic de vârstă bătrână

Ion Vanghele – Basme pestriţe

Rodica Nicoleta Ion – Cânturi printre rânduri
Emilia Popescu Rusu – Frescă pe zăpadă
Constantin Mândruţă – Calendarul sufletului meu – Toamna
Gabriela Mimi Boroianu – Balada iubirii
Nicu Doftoreanu – Tangouri dintotdeauna
Nicu Doftoreanu – Tangoul veşnic tânăr
Nicolae Vasile – Punctul de sprijin
Constantin Mândruţă – Mai aproape de lună
Cuvinte sculptate – antologie de versuri
Zborul frunzelor în ceruri – antologie de versuri
Colecţia „Vieţile sfinţilor” – Buna Vestire (25 martie)
Revista „Cronos” nr. 25, aprilie 2016 Revista „Taifas literar” nr. 6, aprilie 2016
În curs de apariţie la Biblioteca Cronopedia:
Antologia pascală „Pe-o cruce de lumină”.
Ciclul antologic „Metamorfozele naturii” – 1. Pe vitraliile cerului sărut ecoul florilor
Colecţiile Bibliotecii Cronopedia:
Vieţile sfinţilor Tradiţii Gastro & Literatura Mirific Povestiri cu tâlc Folclor internistic
Călătorii virtuale Originea numelor Gânduri altfel
Revista „Cronos – peniţa de aur” Revista „Taifas literar”.
Contact editura Biblioteca Cronopedia:
mail: **fabulatortemporis@gmail.com**. **izvordecultura@yahoo.com**.
boroianugabriela@gmail.com
tel: 0771647750,0770406865

Deși nu toți oamenii sunt artiști, după cum nici toți artiștii nu sunt neapărat geniali, totuși toți artiștii sunt tot oameni și mor la fel ca orice om. Moartea lor este însă o veritabilă pierdere pentru domeniul artei pe care îl reprezintă, iar când moartea lor este foarte timpurie, pierderea este cu atât mai mare și-ntotdeauna irecuperabilă.

Să ne bucurăm de ceea ce ne-au lăsat ca moștenire perenă, să regretăm ce n-au mai apucat să ne lase, și să ne amintim de ei așa cum au fost ca artiști printre oameni și genii printre artiști! Până ne vom duce și noi după ei, pe tărâmul misterios al morții celei tiranice. Fie că suntem artiști, sau nu!

ISBN 978-606-674-099-9

Scrisul Românesc
Fundația – Editura

Editură acreditată CNCS